

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Ústav historických věd

Věznice v Brně na Cejlu jako součást komunistického represivního systému

Bc. Helena Staufčíková

Diplomová práce

2018

Univerzita Pardubice  
Fakulta filozofická  
Akademický rok: 2015/2016

## ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Helena Staufčíková  
Osobní číslo: H15374  
Studijní program: N7105 Historické vědy  
Studijní obor: Kulturní dějiny: Soudobé dějiny  
Název tématu: Věznice v Brně na Cejlu jako součást komunistického  
represivního systému  
Zadávající katedra: Ústav historických věd

### Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka na základě archivních pramenů, ústních svědectví a odborné literatury komplexně zanalyzuje roli brněnské věznice na Cejlu v komunistickém represivním systému. Zaměří se na každodenní fungování věznice a její případné odlišnosti oproti jiným vězeňským zařízením v Československu na přelomu 40. a 50. let. Stejnou měrou se zaměří na vězňatele i vězně, zvláštní pozornost bude věnovat rozsudkům smrti vykonaným ve věznici v letech 1949-1953.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Archiv bezpečnostních složek ČR-Kanice, fond E/1 Správa vězeňské stráže.

Archiv bezpečnostních složek ČR-Kanice, Fond E/3 Krajské oddělení  
nápravných zařízení Brno. Moravský zemský archiv Brno, fond C141 Mimořádný  
lidový soud Brno.

Národní archiv Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti.

Dušan JANÁK, Kapitoly o československém vězeňství 1945-1955, Opava 2002.

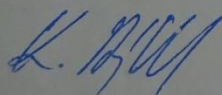
Otakar LIŠKA a kol., Vykonané tresty smrti. Československo 1918-1989. Sešity  
Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, Praha 2006.

Tomáš STANĚK, Retribuční vězni v českých zemích 1945-1954, Opava 2002.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.**  
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2016**

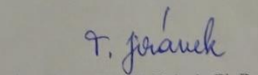
Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2017**



prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.  
děkan

 Univerzita Pardubice  
Fakulta filozofická  
532 10 Pardubice, Studentská 94

L.S.

  
doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.  
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

## **Prohlášení autora**

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Buchlovicích 31. března 2018

Helena Staufčíková

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Mgr. Zbyňku Vydrovi, Ph.D za jeho trpělivý přístup, cenné rady a pomoc při psaní této práce. Poděkování patří i pracovníkům Archivu bezpečnostních složek v Kanicích, zvláště panu Mgr. Ptáčnickovi. Velké díky patří i pracovníkům Národního archivu, zejména paní doktorce Aleně Šimánkové a paní Buriánkové, díky které jsem měla při studiu pramenů na stole vždy šálek kávy a při studiu pramenů tak nepadala únavou. Díky patří i panu Kasáčkovi za poskytnuté materiály a rady. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat i svým rodičům, kteří mě při psaní podporovali. Poděkování patří i Danielu Mrázkovi za opravy, Petru Šatarovi za úpravu práce a Míši Ditrichové za pomoc při překladech.

## **Anotace**

Tato práce je věnována brněnské věznici na Cejlu č. 71. v období 1948-1956, kdy byla věznice uzavřena. Věznice sloužila pro potřeby Krajského soudu Brno a také jako vazební věznice pro vyšetřovance Státního soudu Brno. Práce nabízí pohled na každodennost věznice, na vězně, kteří zde čekali na soud, popravu i na dozorce, jež měli střežit vězně.

## **Annotation**

The topic of this thesis is the prison Cejl nr. 71 in Brno in the period of 1948-1956, while the prison was officially closed. The prison was used by Regional Court in Brno and as a detention jail for persons interrogated by State court in Brno. This paper mainly presents view of everyday life in prison and of prisoners, who waited there for judgment , but also includes the topic of executions implemented in the prison and talks about prison officers, who watched over the prisoners.

## **Klíčová slova**

Brno-Cejl, věznice, 50. léta 20. století, političtí vězni, Zahradníček, vězeňství, každodennost,

## **Key words**

Brno-Cejl, prison, 1950s, political prison, Zahradníček, prison service, every day life in prison

## **Title**

The prison in Brno-Cejl as a part of the repressive communist system

## Obsah

Úvod.....	1
Prameny a literatura .....	4
Literatura .....	4
Prameny.....	7
1. Historie .....	12
1. 1. Od výstavby do zřízení Protektorátu Čechy a Morava.....	12
1. 2. Protektorátní období.....	17
1. 3. Od konce druhé světové války do roku 1947 .....	23
2. Změny ve vězeňství a vyšetřování na přelomu 40. a 50. let 20. století.....	29
2. 1. Vězeňství.....	29
2.2. Vyšetřování, vyšetřovací metody a výsledky .....	38
3. Příběhy vězňů .....	44
3. 1. Odbojové skupiny .....	44
3. 1. 1. Odbojová skupina Břetislav Jeník a spol. ....	44
3. 2. 2. Odbojová skupina „Jan Hudec a spol.“ .....	48
3. 1. 3. SODAN .....	52
3. 2. Vězni solitéři .....	57
3. 2. 1. Vladimír Drábek.....	57
3. 2. 2. Julie Hrušková.....	59
3. 2. 3. Jakubová Vlasta.....	61
3. 2. 4. Jan Roman .....	62
3. 3. Osobnosti vězněné na Cejlu .....	64
3. 3. 1. Jan Zahradníček.....	64
3. 3. 2. Zdeněk Rotrekl .....	68
3. 3. 3. JUDr. Zdeněk Kessler .....	69
3. 3. 4. Další osobnosti vězněné na Cejlu.....	70
4. Věznice Cejl č. 71 v letech 1948-1956 .....	72
4. 1. Účel věznic .....	73
4. 2. Přijetí vězně.....	74
4. 3. Kapacita věznice, počet vězňů a jejich chování .....	74
4. 4. Vybavení věznice .....	76
4. 5. Každodennost věznice na Cejlu č. 71 .....	78
4. 5. 1. Denní režim .....	78

4. 5. 2. Duchovní služba .....	78
4. 5. 3. Hygiena .....	79
4. 5. 4. Lékařská péče .....	80
4. 5. 4. 1. Nemocniční oddělení U svaté Anny .....	81
4. 5. 5. Mimořádné události .....	82
4. 5. 5. 1. Pokusy o sebevraždu, úmrtí .....	82
4. 5. 5. 2. Útěky, hladovky a další události .....	83
4. 5. 6. Práce .....	84
4. 5. 6. 1. Práce ve věznici .....	86
4. 5. 6. 2. Práce na odloučených pracovištích .....	87
4. 5. 7. Stravování .....	88
4. 5. 8. Stížnosti vězňů .....	90
4. 5. 9. Volný čas .....	90
4. 5. 9. 1. Dopisy .....	90
4. 5. 9. 2. Knihy, filmy, tisk .....	90
4. 5. 9. 3. Návštěvy .....	93
4. 5. 9. 4. Vycházky .....	93
4. 5. 9. 5. Vzdělání vězňů .....	93
4. 6. Dozorci .....	95
4. 6. 1. Kárná provinění dozorců .....	99
4. 6. 2. Kladné hodnocení příslušníků .....	101
4. 6. 3. Členství v KSČ a dalších organizacích .....	101
5. Popravy na Cejlu .....	102
5. 1. Vězni popravení na Cejlu .....	103
5. 1. 1. Jan Křižan a František Boháč .....	104
5. 1. 2. Petr Křivka a Rudolf Pohl .....	109
5. 1. 3. Leopold Doležal .....	117
6. Závěr .....	122
7. Resumé .....	124
8. Seznam použitých zkratek .....	125
9. Seznam pramenů a literatury .....	126
9. 1. Seznam pramenů .....	126
9. 2. Seznam literatury .....	127
10. Přílohy .....	133
10. 1. Věznice Cejl .....	133



10. 2. Popravení vězni .....	139
10. 3. Vězni .....	142
10. 4. Letecký pohled na věznici.....	146
10. 5. Plán věznice.....	147

## Úvod

Nejznámějším brněnským vězením je hrad Špilberk, někdy také označovaný jako „žalář národů“. Dalším smutným pomníčkem historie vězeňství v moravské metropoli jsou bezesporu Kounicovy koleje, které se staly nechvalně známé díky druhé světové válce a brutálním represím nacistického režimu vůči obyvatelům Protektorátu Čechy a Morava.

V pozadí, a tak trochu stranou, však zůstává věznice, jejíž historie sahá ještě do dob rakouského mocnářství a která se svou smutnou minulostí plnou násilností nikterak nezaostává za výše zmíněnými žaláři. Pozapomenutou věznicí mám na mysli věznici na Cejlu. O této kulturní památce nemá dodnes mnoho obyvatel příliš mnoho informací. Věznice je sice rozsáhlým komplexem budov, ten však do dnešních dob chátrá a důstojné využití budov, které se vepsaly do osudu mnoha lidí, není dodnes zcela vyřešeno.

Nestor literatury, o politických procesech a době komunistické nadvlády, Karel Kaplan zastává myšlenku, že velké politické procesy a nejznámější kauzy byly již zpracovány. A historici by se nyní podle něj měli zaměřit na téma z hlediska regionální perspektivy. Osobně s tímto tvrzením souhlasím. a proto jsem se rozhodla ve své diplomové práci zaměřit na věznici na Cejlu. Marek Těšík ve své studii píše: „*Věznice, jako nástroj represivního aparátu byly oporou nového režimu a nezbytnou složkou totalitní moci.*“<sup>1</sup> S tímto názorem se zcela ztotožňuji.

Ve své práci se chci věnovat poměrně krátkému, ale důležitému úseku z minulosti věznice v Brně na Cejlu č. 71. Mnou zkoumaným obdobím budou léta 1948 až 1956, kdy byla věznice uzavřena. Práci rozdělím do pěti kapitol.

Nejprve se zaměřím na historii věznice od jejího postavení v letech 1772-1776 až do roku 1947. První kapitolu rozdělím do tří podkapitol. V té první zmíním okolnosti vzniku věznice, známé osobnosti a první politické vězně, internované za zdmi objektu. Druhá podkapitola se bude věnovat situaci ve věznici v období Protektorátu Čechy a Morava. Věznice byla v této době rozdělena do tří částí, z nichž první sloužila potřebám brněnského gestapa, druhou část tzv. Haftanstalt využíval německý Zemský soud a ve třetí části věznil kriminální vězně Krajský trestní soud. Zmíním se zde i o pomoci, kterou poskytovali čeští dozorcí vězňům v německé části věznice. Pozornost budu věnovat i jediné popravě, která ve vězení proběhla v období Protektorátu. Závěrečná podkapitola se zaměří na situaci ve věznici po druhé světové válce až do roku 1947. Při psaní této kapitoly jsem mimo jiné čerpala i z magisterské diplomové

---

<sup>1</sup> TĚŠÍK, M. K organizaci brněnské věznice Cejl na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století. In *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*, roč. 26, 2012, č. 2, s. 253.

práce Hany Frišaufové,<sup>2</sup> která ve svém díle podrobně zmapovala situaci ve věznici od jejího vzniku až do roku 1949. Poměry, které ve věznici panovaly lze zmapovat i na základě vzpomínek jednoho z dozorců.<sup>3</sup>

Po únoru 1948 docházelo ke změnám ve všech oblastech lidského života, včetně vězeňství a přístupu k vězňům. Byly opouštěny humánní zásady a z vězeňství se stal jeden z represivních prvků, skrz který komunistický režim působil na obyvatelstvo. Ve druhé kapitole se zmíním o zrušení institutu vyšetřujícího soudce, o rozdělování vězňů nově podle třídního hlediska, o pracovním nasazení vězňů a o jejich využití jako levné pracovní síly. Vyšetřování bylo nedílnou součástí celého procesu, kterým vězeň prošel, než se dostal před soud. I v této oblasti nastaly změny, spojené s příchodem sovětských poradců. Na výsledcích a vyšetřovací metody vzpomíná mnoho pamětníků, a proto tomuto tématu bude rovněž věnován prostor. Obecně změny, které se prosadily ve vězeňství a vyšetřování po roce 1948, popíšu ve druhé kapitole.

Každý pamětník je originál. Co je však spojuje jsou vzpomínky na léta strádání v komunistických žalářích, kde trpěli za to, co by člověku nemělo být odpíráno – vlastní názor. Mnohdy na dlouhá léta byli odloučeni od svých rodin, přátel, byli veřejně zostuzeni, zbaveni občanských práv a vystěhováni ze svých domovů. S vězni trpěly i jejich rodiny. Děti ztratily otce, manželky partnery a mnohdy rodiče přicházeli o své teprve zletilé děti. Děti, které rodiče vychovávali v určitých ideálech a za tyto ideály byli jejich potomci zatýkáni a trestáni. Vytvořit ucelenější obraz o osudech postižených, kteří byli v izolaci od běžné společnosti, je nemožné, neboť na Cejlu prodlévalo bezpočet lidí. Byli zde lidé, kteří by i v demokratické společnosti pykali za své činy, tedy vězni kriminální. Ve věznici byli internováni také retribuční vězni, kteří po válce vystřídali české vězně. Třetí kapitola bude však primárně zaměřena na vězně, odsouzené Státním soudem Brno. Jeden z pamětníků, se kterým jsem hovořila, dodává, že lidé, kteří byli na Cejlu za své politické názory na tom byli nejhůře, protože totalitní režimy vycházely z teorie a logiky, že diktaturám hrozí větší nebezpečí od politických delikventů než od kriminálních zločinců. Soudní věznice byla jen přestupní stanicí pro většinu vězňů, přesto se jim však neshodně zapsala do jejich životů. V této kapitole se zmíním i o básníku Janu Zahradníčkovi, který zde byl krátce vězněn. Životní příběhy politických vězňů, důvody uvěznění a odbojové skupiny, jejichž byly členy rozeberu ve třetí kapitole. Součástí této

---

<sup>2</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. *Věznice na Cejlu č. 71 v Brně (1772-1949)*. Magisterská diplomová práce, vedoucí práce PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D. (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav) Brno, 2011. 119 s.

<sup>3</sup> NOVOTNÝ, K. *Pouta a chléb*. Celoživotní vzpomínky. Archiv autorky.

kapitoly budou vzpomínky vězňů na podmínky, které ve věznici panovaly, na stravu, na cely, ale také na dozorce a jejich chování vůči vězňům.

Věznice na Cejlu byla Krajskou soudní věznicí. Mnoho vězňů, kteří prošli bránou této káznice, bylo po svém zatčení nejprve umístěno do vyšetřovací vazby na ulici Orlí, případně na ulici Příční. Vazební věznice na ulici Příční se nachází jen pár kroků od Cejlu. Vězni z Orlí ulice a Příční byli většinou po ukončení vyšetřovací fáze případu přemístěni do věznice na Cejl, kde čekali na soudní proces. Vzhledem k provázanosti těchto dvou budov, budu se ve své práci zabývat i podmínkami a osudy vězňů, kteří v těchto prostorách strávili mnohdy dlouhou dobu.

Na Cejlu byli vězněni i retribuční vězni. Jejich osudy se však v práci zabývat nebudu. Okrajově se v druhé kapitole zmíním o několika popravených, kteří byli odsouzeni Mimořádným lidovým soudem Brno. Problematika retribučních vězňů byla částečně zpracována v diplomové práci Hany Frišaufové. Činnost Mimořádného lidového soudu Brno zpracovala Kristýna Piontková.<sup>4</sup> Na příběhy žen, odsouzených Mimořádným lidovým soudem Brno, se zaměřuje Kristýna Čížková.<sup>5</sup> Téma retribučních vězňů je dosti rozsáhlé a zasloužilo by si větší pozornost v rámci samostatné práce. Proto mu také nakonec nebude v práci věnována pozornost a budu se primárně soustředit na vězně, kteří byli vyšetřovanci Státního soudu Brno.

Čtvrtá část se zaměří na samotnou věznici na Cejlu č. 71 v letech 1948-1956. Tato kapitola bude nejrozsáhlejší v rámci celé práce. V několika podkapitolách popíši fungování věznice, přijímání vězňů, lékařskou péči, práci a běžný každodenní život, který za zdmi věznice probíhal. Každodennost se pokusím zrekonstruovat na základě dochovaného archivního materiálu a také na základě vzpomínek pamětníků, kteří ve věznici byli nuceni trávit mnohdy svá nejlepší léta života. V této kapitole zmíním i práci dozorců, jejich povinnosti, ale také přestupky, kterých se dopustili a za které byli trestáni.

V období, na které je tato práce zaměřena, proběhlo na Cejlu 17 poprav. Toto téma bylo zpracováno v magisterské práci Tomáše Trkana.<sup>6</sup> Životní příběhy odsouzených byly různé, stejně jako důvody jejich uvěznění. Pozornost zaměřím na vybrané odsouzence. Jejich výběr zdůvodním v úvodu páté kapitoly, která bude zároveň poslední kapitolou práce.

---

<sup>4</sup> PIONTKOVÁ, K. *Praxe Mimořádného lidového soudu v Brně*. Diplomová práce, vedoucí práce Mgr. et Mgr. Nad'a Fiedlerová, Ph.D. (Masarykova univerzita, Právnická fakulta, katedra Dějin státu a práva), Brno, 2012/2013.

<sup>5</sup> ČÍŽKOVÁ, K. *Mimořádný lidový soud v Brně a ženy, 1945-1948*. Bakalářská diplomová práce, vedoucí práce PhDr. Vladimír Černý, Ph.D. (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav), Brno, 2017.

<sup>6</sup> TRKAN, T. *Brněnský státní soud v letech 1948-1952: Popravení v Brně*. Magisterská diplomová práce, vedoucí práce PhDr. Vladimír Černý, Ph.D. (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav), Brno 2016.

## Prameny a literatura

### Literatura

Historii vězeňství v období Protektorátu se věnuje kolektiv autorů v knize Golgata.<sup>7</sup> Autoři jednotlivých kapitol popisují podmínky, které panovaly na Špilberku, Právnické fakultě, v táboře Pod Kaštany na Veveří ulici, v Kounicových kolejích a na Cejlu v letech 1939-1945. Historie samotného objektu věznice nebyla dodnes komplexně zpracována do jedné monografie. Stejně tak doposud nevznikla publikace, která by pojednávala o věznici na Cejlu z hlediska jejího fungování, personálního obsazení a vybavení. Vězeňství v Brně je věnována publikace *Brněnská věznice včera a dnes*,<sup>8</sup> která je sice primárně zaměřena na věznici v Brně-Bohunicích, lze z ní však vyčíst i informace o Cejlu. Vzpomínky vězňů, kteří Cejlem prošli, jsou útržkovitě zaznamenány v literatuře, primárně zaměřené na skupiny a příběhy účastníků třetího odboje.<sup>9</sup> Osud vězňů a jejich činnost lze zmapovat i na základě článků v různých sbornících.<sup>10</sup> Jako doplňující materiál mi posloužily i katalogy z výstav.<sup>11</sup> Někteří z pamětníků napsali i své memoáry, ve kterých se zmiňují o svém nedobrovolném pobytu na Cejlu.<sup>12</sup> Věznici na Cejlu v padesátých letech se věnuje Marek Těšík ve své studii.<sup>13</sup>

---

<sup>7</sup> HABŘINA, R.-ZATLOUKAL, J. *Golgata: věčné memento brněnských žalářů: 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945*. Brno, 1946. 147 s.

<sup>8</sup> *Brněnská věznice včera a dnes*. Vydáno u příležitosti 50. výročí otevření věznice v Brně-Bohunicích 1956–2006. Mimořádné číslo časopisu České vězeňství 2006.

<sup>9</sup> BOUŠKA, T. – LOUČ, M. – PINEROVÁ, K. (eds.). *Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy*. Praha, 2009. 352 s.; NAVARA, L. – KASÁČEK, M. *Příběhy třetího odboje*. Brno, 2010. 272 s.; NAVARA, L. – KASÁČEK, M. *Volavčí síť. Po stopách třetího odboje*. Brno, 2012. 288 s.; BURSÍK, T. *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Praha, 2006. 197 s.; VEBER, V. *Třetí odboj. ČSR v letech 1948-1953*. Pardubice, 2014. 373 s.; BARTOŠEK, K. *Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých*. Praha, Litomyšl, 2001. 317 s.;

<sup>10</sup> HOMOLA, Z. Skupina BOZ 38. Případ třetího odboje na jižní Moravě? In ROKOSKÝ, J. (eds.) *Vysokoškoláci o totalitě: Sborník oceněných studentských prací 2011*. Praha, 2012, s. 133-166.; PULEC, M. Útěk Jana Křížana, Františka Boháče, Vladimíra Krejčířika a zastřelení vrchního strážm. Václava Anschlaga. In *Sborník Archivu bezpečnostních složek 12/2004*, s. 217-250.

<sup>11</sup> LAUDÁT, F.-DOLEŽAL, M.-ZAHRADNÍČEK, J. J. *Vzdorovali zlu. P. Josef Toufar a Jan Zahradníček. Dva příběhy českého 20. století*. Katalog k putovní výstavě Občanského sdružení PAMĚŤ. Brno, 2018. 72 s.; HOMOLA, Z.-KOKES, L.-MOURALOVÁ, B. et al. *Případ Světlana. Proměny obrazu třetího odboje*. Katalog ke stejnojmenné výstavě, pořádané Ústavem pro studium totalitních režimů, Archivem bezpečnostních složek a Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Praha, 2017.

<sup>12</sup> ROBEŠ, B. *Čas likvidace*. Brno, 2002. 78 s.; KLOBAS, O. *Jak se chodí v laně. Svědectví politického vězně z padesátých let*. Telč, 2008. 261 s.; PODSEDNÍK, J. *Kronika mého života*. Brno, 2000. 188 s.

<sup>13</sup> TĚŠÍK, M. K organizaci brněnské věznice Cejl na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století. In *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*, roč. 26, 2012, č. 2.

Obecně se období 50. let 20. století věnuje Karel Kaplan ve svých knihách, které jsou zaměřeny na změny po únoru 1948.<sup>14</sup> Monografie od Viléma Hejla<sup>15</sup> zasazuje vězeňství do uceleného systému, do kterého se osoba dostala svým zatčením. Autor se v jednotlivých kapitolách věnuje Státní bezpečnosti, metodám vyšetřování, provokacím, práci nasazených agentů provokatérů. Na příkladech popisuje podmínky, které panovaly ve vyšetřovací vazbě. Věnuje se metodám, které vyšetřovatelé používali během výslechu. Uvádí i vzpomínky některých vězňů na týrání, které zažili ve vězení. Zaměřuje se na roli obhajoby ve veřejném procesu, který rovněž popisuje. Pro pochopení celého represivního systému, který byl proti nepřátelům státu uplatňován, je tato kniha užitečným průvodcem. Pohled na nejznámější soudní kauzy nabízí kniha Zory Dvořákové.<sup>16</sup> Ve své práci vychází z dokumentů z archivu Konfederace politických vězňů, který je dnes uložen v Národním archivu Praha. Tato publikace je zajímavý svědectvím doby, o které se ve své práci zmiňují.

Problematické vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955 se věnoval mezinárodní seminář konaný 25. října 2000. Ze semináře vzešla publikace *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955*<sup>17</sup> mapující primárně organizaci československého vězeňství, zacházení s vězni, nucené práce, retribuční vězeňství, osudy vězňů a další témata. O změnách ve vězeňství, ve druhé polovině 20. století, se okrajově zmiňuje i kniha *Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy*.<sup>18</sup> Na situaci, která panovala ve vězeňství koncem 40. let a v první polovině 50. let 20. století, se zaměřil i Tomáš Bursík.<sup>19</sup> Historické souvislosti, právní základy a politické aspekty československého vězeňství od konce druhé světové války až do roku 1955 sepsal Dušan Janák.<sup>20</sup> Přehledně zpracovává proměny vězeňství, tábory soustavy v Československu, zaměřuje se na trestní právo, soudní a vojenské vězeňství. Pozornost věnuje i sovětizaci československého vězeňství. Kolektiv autorů v čele s Alenou Šimánkovou vydal

---

<sup>14</sup> KAPLAN, K. *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948-1956*. Brno, 1999. 290 s.; KAPLAN, K. *Kronika komunistického Československa. Alexej Čepička-dobová dramata komunistické moci*. Brno, 2011. 226 s.; KAPLAN, K.-PALEČEK, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno, 2001. 253 s. KAPLAN, K. *Nekrvavá revoluce*. Praha, 1993. 450 s.; KAPLAN, K. *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956*. Brno, 2005. s. 768.; KAPLAN, K. *Československo v letech 1948-1953*. Praha, 1991. 146 s.

<sup>15</sup> HEJL, V. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha, 1990. 350 s.

<sup>16</sup> DVOŘÁKOVÁ, Z. *Z letopisů třetího odboje*. Praha, 1992. 279 s.

<sup>17</sup> *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955*. Sborník z mezinárodního semináře konaného dne 25. 10. 2000 v Praze. V rámci grantového projektu GA ČR 409/99/0374. Příloha časopisu *České vězeňství* č. 3/2001.

<sup>18</sup> BOUŠKA, T. - PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. (eds.) c. d., s. 5-62.

<sup>19</sup> BURSÍK, T. *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*.; BURSÍK, T. Totalitarizace československého vězeňství po roce 1948. In *Totalitarismus. Interdisciplinární pohled*. Plzeň, 2005, s. 37-41.; BURSÍK, T. *Přišli jsme na svět, aby nás pronásledovali. Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949-1961*. Praha, 2009. 211 s.

<sup>20</sup> JANÁK, D. *Kapitoly o československém vězeňství 1945-1955. Historické souvislosti, právní základy a politické aspekty*. Opava, 2002. 253 s.

dokumenty, které byly velice užitečné při popisování činnosti justice v mnou sledovaném období.<sup>21</sup>

Seznam odsouzených k trestu smrti vypracoval Otakar Liška.<sup>22</sup> Tento seznam není zcela přesný, na což budu poukazovat v rámci své práce. Tématu trestu smrti se ve své publikaci věnují i autoři Luděk Navara a Josef Albrecht.<sup>23</sup> Obsáhlý seznam popravených vězňů v rámci komunistického režimu nabízí i rozsáhlý katalog z výstavy *Život ve stínu šibenice*.<sup>24</sup>

---

<sup>21</sup> VOREL, J.-ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Díl I. Praha, 2003. 414 s.

<sup>22</sup> LIŠKA, O. a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha, 2006. 294 s.

<sup>23</sup> NAVARA, L. – ALBRECHT, J. *Abeceda komunismu*. Brno: Host, 2010. s. 174-181.

<sup>24</sup> KRATOCHVÍL, J.-KRATOCHVÍLOVÁ, S. (a kol). *Život ve stínu šibenice*. Brno, 2015. Katalog k výstavě *Život ve stínu šibenice*. 447 s.

## **Prameny**

Pramennou základnu mi poskytly tři archivy – Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS) v Kanicích, Národní archiv Praha (dále jen NA) a Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA).

V ABS jsem se primárně zaměřila na dosud nezpracované materiály z fondu Věznice Brno, z časového období 1924-1956, které se dochovaly torzovitě a které se zaměřují na fungování věznice. V tomto fondu se mi podařilo najít nejvíce informací. Zajímavým pramenem jsou hlášení o služebně politické činnosti za jednotlivé měsíce v roce 1954 a 1955, které informují o počtu vězňů, personálním zastoupení, ale také o provinění dozorců, o bojové přípravě apod. Ve fondu se dochoval i Deník přednosta věznice, který byl veden od 16. září 1936 až do 31. října 1951. Fond je nezpracovaný.

Dále jsem se zaměřila na fond Ministerstva spravedlnosti – Správa vězeňské stráže Praha E1 (materiály z období 1945-1952). V tomto fondu je uložen i Domácí řád věznice z roku 1948. Dále se v něm nacházejí zprávy o prohlídkách věznice, zprávy o evidenci vězňů, zprávy z činností kontrolních komisí, seznamy pracovníků ve věznici.

V Kanicích jsou ve fondu BN-V Vyšetřovací spisy Brno uloženy i materiály Krajského velitelství Státní bezpečnosti Brno, které se vztahují k jednotlivým odbojovým skupinám a osobám. Jsou dokladem tehdejšího myšlení a vyjadřování státních orgánů. Pro dokreslení až absurdních obvinění budu u jednotlivých případů uvádět i přímé citace z rozsudků. Vyšetřovací spisy obsahují výslechové protokoly, příkazy k zatčení, rozhodnutí o vzetí do vazby, rozhodnutí o prodloužení vazby, seznamy zabavených věcí při domovních prohlídkách, záznamy z výslechů, výpovědi vyšetřovaných o spoluobviněných, žaloby a rozsudky Státního soudu Brno a Krajského soudu Brno. Ve spisech se občas objevují pravopisné chyby a komolení jmen vyšetřovanců. Výslechové protokoly, které jsou zde uloženy, můžou být sestavené na základě vynucených výpovědí nebo zfalšované. Z materiálů se nedá vyčíst, zda vězeň spolupracoval dobrovolně, mluvil sám od sebe a přiznal se ke všemu. Zápisy mohly také vzniknout po mučení vězně, které mohlo trvat několik hodin, ale také několik týdnů. Nelze ani vyloučit, že si vyšetřovatel některé věci v protokolu vymyslel, aby tak zhoršil postavení obviněného.

Posledním fondem, ve kterém se nacházejí materiály k věznici Brno – Cejl, je fond Krajské oddělení nápravných zařízení Brno – E/3, inv. j. 11 (materiály z let 1952-1956). Součástí tohoto fondu jsou mimo jiné i plány objektu věznice z roku 1955, směrnice pro případ útěku vězně a směrnice pro případ napadení věznice. Prameny zde uložené jsou opět úřední povahy. Lze zde také nalézt informace o pracovních přestupcích, kterých se dopustili dozorcí.



Zajímavým materiálem je pak Seznam potrestaných příslušníků. V některých případech lze v tomto fondu nalézt i rozsudky v plném znění vynesené nad příslušníky vězeňského sboru.

Doplňující informace jsem také čerpala z fondu E9-Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště, ze kterého jsem využila materiály z Korespondence ministerstva spravedlnosti, které se týkaly všeobecně vězeňství v padesátých letech dvacátého století.

V Národním archivu Praha jsem prostudovala fond Správy sboru nápravných zařízení. Některé zprávy, hlášení, hodnocení a přehledové tabulky byly shodné s dokumenty, které jsou uloženy v ABS. Materiály studovaného fondu jsou úřední povahy. Ve fondu jsou uloženy zprávy o prohlídkách věznice, které podávají ucelený pohled na věznic. Zmiňují se o počtu vězňů, mimořádných událostech, které se ve věznici odehrály, o celách a jejich vybavení. Jsou zde uloženy i materiály, které se zmiňují o prohlídkách zvláštního nemocničního oddělení Státní fakultní nemocnice Brno, kde byli hospitalizováni vězni, jejichž stav vyžadoval lékařskou péči, kterou jim nemohli poskytnout na nemocničním oddělení přímo ve věznici. Ve fondu lze nalézt i statistická hlášení o počtu vězňů, o sebevraždách a úmrtí. Fond je nezpracovaný a materiály v něm jsou uloženy neuspořádaně.

V MZA ve fondu C 145 Státní soud Brno jsou uloženy protokoly o procesech jednotlivých osob. Tyto materiály jsou oficiální, a ne vždy korespondují s pravým stavem věci. Součástí protokolů, vypracovaných k jednotlivým případům, jsou informace o osobním a rodinném životě obviněného, posudky místních bezpečnostních a stranických orgánů, výpisy z rejstříku trestu, záznamy o umístění do vazby, pověření zástupců přidělených vyšetřovancům ex offio, protokoly o průběhu jednání, ať již před Státním soudem Brno nebo odvolacím Nejvyšším soudem. Nechybí žádosti o milost, rozhodnutí o udělení milosti, o financování nákladů řízení, o výkonu trestu, o propuštění a následné rehabilitaci. Materiály fondu jsou částečně obsaženy i v pramenech ABS. Tento fond jsem prošla jen okrajově. Primárně jsem se soustředila na výše zmíněné písemnosti uložené v Kanicích.

Důležitým pramenem pro vytvoření uceleného pohledu na věznic jsou vzpomínky pamětníků. Pamětníci, kteří dnes ještě žijí mezi námi, na Cejlu strávili poměrně krátkou dobu, většinou období, kdy čekali na soud. Jejich vzpomínky, na dobu strávenou v Krajské soudní věznici Brno, jsou útržkovité. Jsou však cenným kamínkem při skládání mozaiky historie Cejlu. Vzpomínky pamětníků, kteří dnes již nežijí, se dochovaly v podobě nahrávek, uveřejněných na portálu Paměť národa.<sup>25</sup> Vzpomínky bývalých vězňů jsou cenným pramenem pro dokreslení situace, jež panovala ve věznici.

---

<sup>25</sup> <http://www.pametnaroda.cz/>

Při práci s pamětníky jsem využila metodu orální historie. Obecně o ní lze říci, že je to metoda, kterou využívají společenskovědní a humanitní obory. Skrze tuto metodu badatel získává nové poznatky rozhovorem se svědky či účastníky určité události, doby, prožitku. Informace takto získané mohou obohatit badatelovo poznání o pamětnících nebo o zkoumaném problému obecně. Z hlediska praktické stránky lze tuto metodu popsat následovně: „*Jedná se o nahrávaný rozhovor ve formátu otázka-odpověď. Rozhovor je veden tazatelem, který má povědomí a základní informace o osobnosti dotazovaného. Rozhovor je veden s informovanou osobou, která vypráví své vlastní dojmy, zkušenosti a názory na určité téma, které je předmětem zájmu tazatele. Rozhovor se stává pramenem přístupným dalším badatelům.*“<sup>26</sup> Orální historie je kvalitativní metodou. Charakteristickým znakem je demokratické pojetí dějin. Jejím prostřednictvím jsou slyšet i hlasy tzv. opomíjených vrstev společnosti, reflektuje mikrohistorii, individuální prožitky a každodennost.<sup>27</sup>

Tato metoda je otevřená inspiraci zvenčí, díky tomu je to metoda dynamická, která se neustále vyvíjí. Podle jednoho ze zakladatelů orální historie, historika Alessandra Portelliho: „... *hlavně skutečnost, že každý začátečník, který vstoupí do terénu, ruší modely svých předchůdců. Můžeme říci, že se orální historie zabývá historií „zezdola“ především proto, že ji každý nováček nutí měnit názory.*“<sup>28</sup>

Tato metoda je důležitou metodou, má však své limity. Pracuje s lidskou pamětí, která je omezená osobností pamětníka a jeho postoji, jež získal během svého života. Někdy se pamětníkům vzpomínky na jednotlivé věznice a pobyt v nich překrývají. Výpovědi bývalých politických vězňů jsou subjektivní. Při posuzování jejich relevantnosti je třeba mít na paměti limity lidské paměti a zaujmout kritický přístup. Přes tato úskalí jsou však cenným svědectvím o době, na kterou bychom neměli zapomínat a měli bychom jí věnovat svou pozornost. Během rozhovorů s pamětníky se několikrát stalo, že se jim vzpomínky na pobyt v jednotlivých věznicích míchaly dohromady a když jsem si rozhovory doma upravovala, porovnáním z jiných zdrojů jsem zjistila, že ve skutečnosti byl pamětník v určité době v jiné věznici, než uváděl.

Archivní prameny mohou být však problematickým pramenem, neboť mnohdy chybí jakákoliv možnost komparace s dalšími materiály. Při práci s archivními prameny, které jsou úřední povahy, je třeba mít na zřeteli, že se jedná o oficiální materiály, které se skutečným dějem nemusely vždy korespondovat. Ztotožňuji se s názorem historika Tomáše Bursíka, který

---

<sup>26</sup> VANĚK, M.-MÜCKE, P.-PELIKÁNOVÁ, H. Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie. Praha, 2007, s. 11-12.

<sup>27</sup> TAMTÉŽ, s. 16.

<sup>28</sup> TAMTÉŽ, s. 13.

píše: „Je velmi složité na základě pramenů úřední povahy zrekonstruovat situaci v československých vězeňských zařízeních v padesátých a šedesátých letech minulého století. Badatel se musí opřít pouze o torzovité a neuspořádané archivní fondy vztahující se k dané věci a dále pak především o paměti samotných politických vězňů. Zůstávají neocenitelnou studnicí našeho poznání, byť je k nim nutné přistupovat velmi individuálně a se značnou skepsí k lidské paměti“<sup>29</sup>

Podle Jana Křena<sup>30</sup> jsou dokumenty StB nedostatečným pramenem pro vytvoření objektivního obrazu protikomunistického odboje. S tímto tvrzením naprosto souhlasím. Výpovědi vyslychaných, které jsou součástí protokolů, lze jen těžko považovat za zcela pravdivé. Vyšetřovatelé si výpovědi mohli upravit podle svého a vyšetřovanci mohli zlehčovat svou činnost, doufaje v nižší trest.

Ve své práci uvádím i vzpomínky vězňů, kteří nabízejí pohled z druhé strany. Ovšem i tento materiál má své limity, jak jsem již psala výše. Materiály StB a SVS mají pro historickou vědu přínos. Při práci s nimi je však nutná kritika. S tímto názorem také souhlasí i Prokop Tomek.<sup>31</sup> Ten považuje za nutné využívat i jiné zdroje.

Prameny z činnosti Státní bezpečnosti lze využít při zpracování různých témat. Mohou být doplňujícím materiálem pro bývalé vězně, kteří píšou autobiografické dílo. Historik může těchto pramenů využít i při psaní o určité osobě, pro tyto účely jsem i já využívala zmiňovaných pramenů.

Dalším úskalím archivního materiálu je pak jeho zachování, případně nezachování. V rámci archivace se některé dokumenty dochovaly do dnešních dob, jiné byly naopak průběžně skartovány. Rozhodně proto není dnes možné prohlásit, že k určitému tématu byly vytěženy všechny prameny. Celková rekonstrukce například situace na Cejlu tak nemůže být nikdy označena za absolutní. Prameny mnou sledované nebyly primárně určeny ke zveřejnění. Mnoho z nich obsahuje označení „Tajné“, „Přísně tajné“.

S ohledem na výše zmíněné jsem se snažila nalézt objektivní přístup k dané problematice. Bohužel jsem se velice často setkávala s existencí jen jednoho typu pramene. Archivní fondy, které jsem procházela, jsou většinou neuspořádané, obsahují velké množství informací k různým vězeňským zařízením v rámci celého bývalého Československa. Hledání

---

<sup>29</sup> BURSÍK, T. Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu: Praha, 2006, 1. vyd., s. 66. ISBN 80-86621-25-1.

<sup>30</sup> KŘEN, J. Dokumenty StB jako pramen poznání minulosti. In *Soudobé dějiny*, č. 3-4/2005, s. 712-713.

<sup>31</sup> TOMEK, P. Svazek StB jako historický pramen. In *Soudobé dějiny*, č. 1-2/2014, s. 208-214.

materiálu, vztahující se k mnou sledované problematice, občas připomínalo hledání jehly v kupce sena.

# 1. Historie

## 1. 1. Od výstavby do zřízení Protektorátu Čechy a Morava

Dějiny věznic na Cejlu č. 71 se začaly psát již v době habsburské monarchie. V roce 1770<sup>32</sup> padlo rozhodnutí o zřízení společné káznice pro celou Moravu. Byla umístěna v Brně na Cejlu. Základní kámen káznice a přilehlé robotárny položil Arnošt Kryštof hrabě von Kaunic<sup>33</sup> dne 20. července 1772. Nejstarší část vyrůstala v letech 1772–1776. Věžeňská kaple Nanebevstoupení Panny Marie byla roku 1779 vysvěcena prvním brněnským biskupem Františkem Matyášem hrabětem Chorinským z Ledské.<sup>34</sup> Čtyřkřídlá budova podle Karla Kuči zasáhla do urbanistického stylu celé čtvrti Cejl a způsobila „nejvýraznější urbanistickou změnu, která zahájila skutečnou proměnu dosavadního charakteru Cejlu.“<sup>35</sup> Budova však zpočátku nesloužila jako káznice. Do roku 1784 zde byl sirotčinec.<sup>36</sup> Po jeho zrušení císařem Josefem II.<sup>37</sup> již stavba začala v roce 1786 plnit svou funkci, pro kterou byla postavena. Nejprve sem byli umísťováni vězni, kteří byli odsouzeni za méně závažné trestné činy, bylo jich 30–40. Vězni na Cejl byli převezeni z přeplněného Špilberku.<sup>38</sup>

<sup>32</sup> Dne 4. srpna 1770 byl vydán dvorský dekret, který o tom rozhodl.

<sup>33</sup> Arnošt Kryštof hrabě von Kaunic (1737–1797) byl nejstarším synem Václava Antonína, prvního držitele hraběcího titulu. V letech 1770–1772 působil jako moravský zemský hejtman. Pracoval v diplomacii a zastával post nejvyššího dvorského maršálka. Viz KOLBAS, O. *Šlechtic nejen rodem*. Brno, 1993, s. 15–16.

<sup>34</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. *Věznice na Cejlu č. 71 v Brně (1772–1949)*. Brno, 2011, (Magisterská diplomová práce, vedoucí práce PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D.), s. 13.

<sup>35</sup> KUČA, K. *Brno*. Brno, Praha, 2000, s. 319, s. 322.

<sup>36</sup> O umístění sirotků rozhodla Marie Terezie. Sirotčinec zde fungoval od r. 1779 do 8. září 1786. NOVOTNÝ, K. *Pouta a chléb. Celoživotní vzpomínky*. Archiv autorky. Vzpomínky dozorce na Cejlu.

<sup>37</sup> Císař Josef II. se také zasloužil o to, aby vězni mohli pracovat.

<sup>38</sup> Špilberk – královský hrad ze 13. století. První písemná zmínka pochází z roku 1277. Stavebníkem byl český král Přemysl Otakar II., který jej nechal vystavět jako reprezentační sídlo vládců Moravy a také jako oporu panovnické moci. Hrad byl vystavěn na příkrém skalnatém vrchu, který se tyčí nad historickým centrem Brna. Oficiálním sídelním hradem moravských markrabat se stal až od druhé poloviny 14. století za markraběte Jana Jindřicha. Hrad svou reprezentační funkci ztrácí již zhruba o sto let později. Do popředí se dostává funkce vojenská. Tu plnil během husitských válek a sporů mezi českým králem Jiřím z Poděbrad a uherským králem Matyášem Korvínem. Po několikaměsíčním obléhání Matyáš Korvín vyhladovělou špilberskou posádku přinutil k odchodu a podařilo se mu hrad dostat pod svou kontrolu. Ke konci 15. století začal hrad upadat a jeho význam byl plně doceněn až během 30leté války. Přesněji během částečné okupace Moravy švédským vojskem v letech 1643–1645. Pod velením plukovníka Raduita de Souches Brno a Špilberk tři měsíce vydržely odolávat švédskému obléhání. Hrad následně prošel přestavbami, které skončily v polovině 18. století. Výsledkem přestaveb byla nejmohutnější a nejvýznamnější barokní pevnost na Moravě. Nařízením Leopolda I. byl hrad v roce 1673 využíván jako věznice, byl „pasován na vězení sprostých zločinců, tuláků, zlodějů a uprchlých dlužníků“. V rámci vězeňských reforem za císaře Josefa II. v roce 1783 se Špilberk stal jednou ze dvou pevností, které sloužily k věznění nejtěžších delikventů monarchie. V rámci stavebních úprav pro ně byly vystavěny tzv. josefínské kobky. Jednalo se o dřevěné komůrky, kde odsouzenec na doživotí byl přikován k řetězu, který mu umožňoval v kobce o rozměrech 2x1,3 m si pouze lehnout nebo vstát. Řetěz byl dlouhý 95 cm a vážil 10 kg. V kobkách byla naprostá tma. Vězni kobky nesměli opustit, ani když vážně onemocněli. K jídlu dostávali jen chléb a vodu. Většina odsouzených v těchto prostorách nepřežila déle než 14 dní. K vězeňským účelům sloužily hlavně kasematy. Tento nevyužívaný prostor byl schopen pojmut až 200 trestanců. Ti byli využíváni k výkonu těžkých prací v pevnosti i mimo ni. V roce 1784 se sjednotil vězeňský oděv, který se skládal z košile, haleny, kalhot, punčoch, kotníčkových bot a kožené čepice. Od roku 1820 spadala věznice pod patronát civilního moravskoslezského ředitelství a z hradu se stala civilní věznice. První političtí vězni se na Špilberku objevují od

Po roce 1790 začal počet trestanců stoupat a v roce 1797 zde již bylo 355 vězňů. Dobový popis věznice z konce 18. století se dochoval v zápiscích Ference Kazinczyho,<sup>39</sup> který zde byl vězněn od 23. ledna 1796. Zařízení cel se nijak nelišilo od cel na Špilberku.<sup>40</sup> Na cele se nacházel stůl a pletená židle. Dvojitě dveře byly opatřeny zámky. Během zimy se cely vytápěly dvakrát denně pomocí kamen, která se nacházela v předsíni. Na procházky vězni chodili do věžeňské zahrady. Část věznice krátkodobě sloužila jako vojenský lazaret pro rakouské vojáky zraněné v bitvě u Slavkova.<sup>41</sup>

Do dnešní podoby byla věznice přestavěna v letech 1843–1844. Projekt navrhl Josef Seifert, samotná přestavba proběhla pod dohledem stavitele Josefa Jacobiho. V této době již v areálu čtyřkřídle budovy fungoval i Zemský trestní soud.<sup>42</sup> „Objekt nyní zabíral celý prostor mezi dnešními ulicemi Cejl a Bratislavská. Ve věznici se nacházelo 343 cel, které byly schopny pojmout i několik tisíc vězňů.“<sup>43</sup>

Historička Milena Flodrová<sup>44</sup> k tomu dodává: „Budova dostala nové průčelí, a to už v linii uliční čáry Cejlu, čímž se mírně zvětšila a protáhla se až do dnešní ulice Bratislavské s novým bočním křídlem ulice Soudní. Dlužno dodat, že její – poté taky poněkud upravený – dvůr sloužil i k příležitostným popravám<sup>45</sup> ... nejen v 19. století, ale ... zejména v období tzv. politických procesů.“<sup>46</sup>

---

poloviny devadesátých let 18. století. Nejvýznamnějším vězněm z této skupiny byl uherský jakobín a spisovatel Ferenc Kazinczy. Věznění zde byli i francouzští revolucionáři, kteří byli zajati během koaličních válek s Francií. V polovině 19. století je vystřídali italsí vlastenci, bojující za sjednocení a nezávislost své země. Jeden z bojovníků, italský básník Silvio Pellico, ve své knize *Mě žaláře* popisuje mimo jiné i svůj osmiletý pobyt ve špilberské pevnosti. Posledními politickými vězni v pevnosti byli polští revolucionáři, kteří se účastnili i tzv. krakovského povstání v roce 1846. Věznice na Špilberku byla zrušena v roce 1855 z rozkazu císaře Františka Josefa I. Během první světové války došlo k obnově věžeňské funkce – věznění zde byli jak vojáci, tak civilní odpůrci rakouského režimu. Smutnou roli sehrál Špilberk i v dobách nacistické okupace Československa. Gestapo zde věznilo několik tisíc českých vlastenců, několik z nich zde našlo i smrt, pro většinu to byla přestupní stanice před cestou do koncentračních táborů. Až v roce 1959 končí vojenská funkce hradu, kdy odtud odešla československá armáda. O rok později se ze Špilberku stalo sídlo Muzea města Brna, které je tam doposud. Blíže *Oficiální stránky hradu a pevnosti Špilberk. Historie hradu*. Dostupné z <<http://www.spilberk.cz/spilberk/historie-hradu/historie-hradu/>> [online] [cit. 18. února 2018]. Srov. *Brněnská věznice včera a dnes. Vydáno u příležitosti 50. výročí otevření věznice v Brně-Bohunicích 1956–2006*. Mimořádné číslo časopisu České vězeňství 2006. s. 4–5.

<sup>39</sup> Ferenc Kazinczy (1759–1831) byl uherský spisovatel, novinář a účastník jakobínského povstání v Uhrách. Za účast při povstání byl odsouzen k trestu smrti, následně omilostněn a z vězení propuštěn. Viz PRAŽÁK, R. (edd.). *Ferenc Kazinczy a Brno. (Věžeňský deník Ference Kazinczyho a jeho pobyt v Brně)*. Brno, 2000.

<sup>40</sup> Kde byl Kazinczy nejprve vězněn od 7. října 1795 do 22. června 1799.

<sup>41</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 15.

<sup>42</sup> Po roce 1848 zde zasedaly lidové poroty během trestních nebo politických soudů. Viz Paměti dozorce s. 11.

<sup>43</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 17.

<sup>44</sup> Mgr. Milena Flodrová (1935) historička dlouhodobě se věnující dějinám města Brna. Viz Osobnosti města Brna. Dostupné z <[http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil\\_osobnosti&load=11336](http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=11336)> [online] [cit. 10. února 2018].

<sup>45</sup> Tématu poprav je věnována kapitola Tresty smrti. Co se týče umístění samotného popraviště, k jeho odhalení došlo poměrně nedávno a dodnes si odborníci nejsou jisti, zda našli správné místo, kde byla šibenice umísťována v den, kdy byly exekuce prováděny.

<sup>46</sup> FLODROVÁ, M. *Co nám dnes vypráví budova na Cejlu č.71?* (Článek, který se nachází v archivu autorky).

Na začátku 20. století prošel vězeňský areál další rekonstrukcí. Zároveň se však začaly objevovat zprávy o odstrašujícím zacházení s vězni. Kritika tisku mířila i na podmínky, ve kterých vězni museli žít. V deníku Rovnost<sup>47</sup> se čtenáři 11. června 1906 v článku *Skandální poměry v brněnském kriminále* dočetli: „Poměry, které zde ochvívají celou budovu, jsou přímo skandální, zvláště co se týče stran některých dozorců vůči vězňům. Tito sobě myslí, že s lidmi zde se nacházejícími mohou nakládat dle svého způsobu. Ty nejsprostší nadávky, tahání za vlasy, šťouchání, pohlavkování, každý jest u nich lump, zloděj. Nemá rozdílu mezi obyčejnými zločinci a politickými vězni.“<sup>48</sup> Zážitky z věznice si odnesl i kriminálník Šnajdr, který je sepsal do písničky *Na Cejlu v arestě tam je blaze*.<sup>49</sup>

V roce 1916 byl na Cejl z Vídně převezen básník Petr Bezruč. Důvodem pro uvěznění se staly dvě básně,<sup>50</sup> které uveřejnil časopis „*L'Indépendance tchéque*“ dne 1. června 1915. Básně podepsané iniciálami P. B. oslavovaly cara a ruskou armádu. Bezruč „byl obviněn podle § 58 lit. c) tr.z. ze zločinu přímého spolupůsobení při podniku velezrádném,“<sup>51</sup> za takový čin mohl být udělen i trest smrti. Bezruč si během svého pobytu stěžoval na své spoluvězně. Zatímco ve Vídni byl vězněn „v čestné společnosti velezrádců“<sup>52</sup>, na Cejlu byl nucen sdílet celu s obyčejnými zločinci. Jeho dojmy z cejlské káznice: „*Jsem demokrat, cítím s každým chudákem jako s bratrem, ale když moji společníci ani nejsou lidé...*“<sup>53</sup>

Bezruč byl vězněn v cele číslo 9.<sup>54</sup> Po necelém měsíci věznění a po intervencích Bezručova advokáta Bulína a vrchního rady Josefa Rychetského byl básník propuštěn v únoru 1916. Po první světové válce vyšla najevo neoprávněnost Bezručova věznění. Autorem básní byl Jan Grmela.<sup>55</sup>

Po vzniku Československé republiky byla věznice zařazena pod brněnský krajský soud, který měl ve věznici i své sídlo. Na Cejlu byli vězněni muži, ženy i mladiství. Kapacitně věznice nevyhovovala ani v dobách I. republiky. Věznici se nedostávalo dozorců a na celách se mnohdy tísnilo i 20 osob. Mezi lety 1926–1928 zde bylo ročně vězněno 2100 osob. Z celkového počtu

---

<sup>47</sup> Deník Rovnost – brněnský, původně levicový deník, založený roku 1885, je jedním z nejstarších deníků v Evropě. Dnes vychází pod názvem Brněnský deník.

<sup>48</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 21.

<sup>49</sup> V deníku Rovnost se dochoval celý text: „*Na Cejlu v arestě, tam je blaze, tam lezou blechy, vši po podlaze, já je chytal, jednu, dvě, tři, házel jsem je do povětří, na Cejlu v arestě tam je blaze.*“

<sup>50</sup> Básně s názvem *Bratrům osvoboditelům a Jeho Veličenstvu caru Mikulášovi II.*

<sup>51</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 22.

<sup>52</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 23.

<sup>53</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 23.

<sup>54</sup> KASÁČEK, M. – NAVARA, L. Výstava Tváře Cejlu. Pod záštitou Konfederace politických vězňů. Výstava proběhla v krytu 10-Z, Brno, 18. 11. 2016 – 29. 1. 2017.

<sup>55</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 23.

38 cel byly dvě trojlůžkové, dvě čtyřlůžkové a zbývající cely mohly pojmut čtyři a více postelí. Pro dokreslení „komfortu věznice“ lze uvést, že jeden vězeň měl k dispozici 18,3 m<sup>3</sup> vzduchu.<sup>56</sup>

Lékařskou péčí<sup>57</sup> vykonával od roku 1916 MUDr. Bedřich Zuska. V roce 1922 odešel do důchodu a na jeho místo nastoupil MUDr. Josef Andrysík. Lékař měl rovněž na starosti zdravotní prohlídku vězně při přijetí do věznice a rozřazování vězňů dle stanovené zdravotní klasifikace.<sup>58</sup> Lékař vedl knihy nemocných, každý měsíc prováděl hygienické prohlídky celého vězení, včetně skladů potravin. Podílel se i na tvorbě jídelníčku pro nemocné, pro které rovněž doporučoval vhodné ubytování.<sup>59</sup>

Podobu věznice a podmínky, které v ní panovaly v roce 1930, popsal jeden z dozorců ve svých vzpomínkách:<sup>60</sup> „*Cejl 71, toto uliční číslo, vyznačené červenou barvou na oválné smaltované tabulce, označovalo budovu, jejíž nevládný kasárenský zevnějšek, zesílený dávno neopravovanou omítkou, působil na mě při prvním spatření dosti ponuře. Široká vrata pro povozy, dvě menší brány pro pěší, po každé straně jedna, vedly do nevládného přízemí, a ještě nevládnějších chodeb... V přilehlých prostorách jednoposchodové budovy pak vězeňské cely, dílny a kanceláře. Co lidských osudů, co životních tragédií, co různých povah prošlo těmito prostory před mým zrakem... Dostojevského ‚Zápisky z mrtvého domu‘ se zde promítly do skutečných osob... Strohý trest, místo výchovných metod, vedl často jen k opakovanému trestu... Zde, jako v mnoha jiných oblastech, současný společenský řád, svými trestními metodami naprosto zklamal. Navíc pak vytvořil atmosféru, ve které se rozporuplně žilo i tomu, kdo měl mít nad těmito lidskými existencemi dozor. Být stále ve střehu, plnit dané předpisy, rozkazy, a přitom nepotlačovat v sobě cit člověka, snažícího se v každém jednotlivém případě nalézt skutečnou pravdu a mravní hodnotu vězně... To vyžadovalo stálé nervové vypětí, zvláště pak, když naše služební doba byla často neúměrně dlouhá... Ta trvala někdy i 12 hodin denně. Připočteme-li k tomu každý čtvrtý den noční službu a často ještě noční služby navíc, dále pak služby nedělní, ve svátky, časté kontroly a inventury v dílnách, které ministerstvo podnikalo s oblibou tajně a nenadále, je nanejvýš zřejmé, že výkon služby zabíral celý můj tehdejší život.*“<sup>61</sup>

---

<sup>56</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 26.

<sup>57</sup> Lékař nesídlil přímo v budově věznice. Denně docházel a staral se o vězně na nemocničním oddělení a v celách, předepisoval léky a instruoval dozorce, jak se mají starat o nemocné. Musel být dostupný ve dne i v noci. Z dochovaného archivního materiálu mimo jiné vyplývá, že Andrysík žádal každý rok o zvýšení platu, vzhledem k náročnosti své práce. Viz ABS, f. E/1, inv. č. 67.

<sup>58</sup> Zdravotní klasifikace je zmíněna v druhé kapitole této práce.

<sup>59</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 27.

<sup>60</sup> Dozorce Kristián Novotný nastoupil do služby v červnu 1930. Předtím pracoval tři měsíce ve věznici krajského soudu v Opavě.

<sup>61</sup> NOVOTNÝ, K. c. d., s. 11–14.



Jednou z osobností vězněných na Cejlu byl československý generál Radola Gajda.<sup>62</sup> K jeho zatčení došlo na Slovensku v Holiči, po neúspěšném židenickém puči.<sup>63</sup> Gajda byl nejprve osvobozen a v červnu 1933 propuštěn. Následně se na žádost Kanceláře prezidenta republiky proces s generálem obnovil a Nejvyšší soud jej odsoudil k 6 měsícům vězení.<sup>64</sup>

V roce 1934 se během vyšetřování tzv. *pražcové aféry*<sup>65</sup> za mřížemi Cejlu ocitlo 549 osob. Na celách se tak setkávali obvinění ze stejných kauz, což odporovalo tehdejšímu vězeňskému předpisům.

Ke konci první republiky, v roce 1937, věznice disponovala 49 celami, ve kterých mohlo být ubytováno 468–550 osob.<sup>66</sup>

Situaci, která panovala ve věznici v září 1939, popisuje dozorce Novotný: „*Záříjové dny roku 1939 jsme prožívali ve vzrušujícím napětí a ve věznici bylo jak v úle. Dočasně zavření hakenkrajcleři se chovali vzpurně a povýšeně... Přišla mnichovská zrada a dveře naší věznice se musely otevřít dokořán, aby jimi s divokým řevem a jásotem vyšli propuštění němečtí hakenkrajcleři. Na jejich místa o to houfněji přicházeli poctiví občané všech vrstev, ať už to byli sokoli, skauti, komunisté, členové jiných stran, jejichž jediným pokleskem byla národní uvědomělost a láska k vlasti.*“<sup>67</sup>

---

<sup>62</sup> Radola Gajda (1892–1948) československý generál. Rozporuplná osobnost československých dějin. Pod jeho vedením byl dobyt Irkutsk, otevřela se cesta k Bajkalu. V roce 1926 zástupce náčelníka Hlavního štábu. Po odchodu z armády se dostal do čela Národní obce fašistické, kde působil až do německé okupace. V prosinci 1947 stanul před Národním soudem. Zemřel v roce 1948 na leukémii. Viz PEJČOCH, I. Generál Radola Gajda, muž spojený s českými fašisty. Vojenský historický ústav. Dostupné z <<http://www.vhu.cz/general-radola-gajda-muz-spojeny-s-ceskymi-fasisty/>> [online] [cit. 11. ledna 2018].

<sup>63</sup> Tzv. židenický puč se odehrál v noci z 21. na 22. ledna 1933. Došlo k útoku na vojenská Svatoplukova kasárna v Brně-Židenicích. Útok vedl Ladislav Kobzinka (pro tuto událost se vžil název „Kobzinkův puč“) společně s dalšími 70 členy Národní obce fašistické. Cílem přepadení bylo získat zbraně a vyvolat protistátní puč. Pučisti přestříhali ostatní dráty u zadní kasárenské zdi, přerušili telefonní spojení a se zbraněmi si vynutili vstup do kasáren. Pokus se však nezdařil a generál Gajda, který měl v případě úspěchu stanout v čele státu, byl zatčen společně s ostatními. Vyšetřování, které následovalo, bylo zakončeno procesem konaným ve staré zbrojovce v Králově poli v Brně. Hlavního strůjce puče Kobzinku soud odsoudil k 20 letům odnětí svobody. Úsměvnou příhodou ve spojitosti s tímto procesem byl případ jednoho z pučistů Šušlíka, který se měl v případě úspěšného puče stát brněnským policejním ředitelem. Za spolupráci na puči dostal 15 let. Jednalo se o duševně omezeného člověka. Byl tvrdošíjně přesvědčen o tom, že se puč zopakuje a on dosáhne kýžené funkce. Z tohoto důvodu také podal, ve vší vážnosti myšlenou, žádost o rozvod, neboť se domníval, že on jako policejní ředitel nemůže mít za manželku prostou ženu. Novotný, K. c. d., s. 14–15, srov. FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 30. K tématu blíže PEJČOCH, I. Židenický puč: ohrožení demokracie nebo soukromý pokus o převrat? Dostupné z <<http://www.vhu.cz/zidenicky-puc-ohrozeni-demokracie-nebo-operetni-akce/>> [online] [cit. 18. února 2018].

<sup>64</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 30.

<sup>65</sup> V této aféře šlo o úplatkářskou aféru, kdy úředníci ministerstva železnic brali úplatky. Dostávali provizi za každý prodaný pražec (10–15 haléřů). Škoda byla vyčíslena na několik milionů korun. Některým obviněným se podařilo dostat z vězení na kauci a následně i s penězi utekli za hranice. Vyšetřující soudce JUDr. Kvadra k této aféře měl prohlásit, že vedení ministerstva železnic by „*patřilo celé zavřít na Cejl*“, viz NOVOTNÝ, K. c. d., s. 15. srov. Zápis ze schůze Poslanecké sněmovny dne 11. prosince 1935. Dostupné z <<http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/021schuz/s021002.htm>> [online] [cit. 11. ledna 2018].

<sup>66</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 27–28.

<sup>67</sup> Novotný, K. c. d., s. 20.

## 1. 2. Protektorátní období

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava došlo k reorganizaci českého soudnictví. Krajský soud v Brně zůstal zachován. V roce 1939 v Brně zahájil svou činnost Zemský soud. Ten byl umístěn v budově Justičního paláce<sup>68</sup> a v komplexu soudní budovy a věznice na Cejlu.<sup>69</sup>

Krajská soudní věznice sloužila rovněž pro účely brněnského gestapa a říšskoněmeckých soudů.<sup>70</sup>

Z části věznice se staly vazební prostory, které sloužily pro potřeby Německého zemského soudu.<sup>71</sup> Na základě výnosu ministerstva spravedlnosti v roce 1943 byla tato část věznice osamostatněna a nazvána Haftanstalt. Na celách bylo většinou 16–35 osob, vězni se zde rychle měnili. Přesný údaj o počtu vězňů se dochoval z 10. října 1940, kdy na celách bylo 125 mužů a 25 žen. Každodenní život vězně začínal v pět hodin, v zimě si mohli vězni hodinu přispat. Dozorce Peška, jeden z pamětníků, uvádí, že den ve věznici již od rána začínal křikem dozorců. Vězni po probuzení vykonali ranní hygienu, ustlali si a dostali snídani.<sup>72</sup> Strava byla velice špatná. Vězni Cejl v porovnání s ostatními věznicemi označovali za nejhladovější vězení.<sup>73</sup> Po snídani probíhal úklid cel a nástup do práce. Nejčastěji byli zaměstnáváni v sádkárně nebo třídili staré šatstvo. Po obědě měli hodinovou vycházku a pak zase zpět do práce, která trvala až do večere. Po večeri proběhl tzv. Anschluss, kdy dozorce otevřel celu a vězni se museli seřadit a stát v pozoru. Velitel cely<sup>74</sup> nahlásil počet vězňů. Dozorce si celu zkontroloval a odešel.<sup>75</sup> I když vězni na Cejlu netrpěli tolik jako v Kounicových kolejích, i zde byli vězni týráni hladem a byli vydáni na milost a nemilost dozorců. Mezi nejkrutější patřili vrchní dozorce Ludvík Habinger a František Kukulka.<sup>76</sup> Oba dva byli po druhé světové válce postaveni před Mimořádný lidový soud Brno.<sup>77</sup> Před soudem za své chování vůči vězňům stanul

---

<sup>68</sup> V zadní části, na Mozartově ulici č. 2. Dnes se v této budově nachází Krajský soud Brno.

<sup>69</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 35–36.

<sup>70</sup> V budově věznice vznikly tři vězeňské správy – německá věznice pro politické vězně, kteří zde byli vězněni za letáky, sabotáže, poslech zahraničního rozhlasu, přechovávání zbraní a další, mnohdy smyšlené trestné činy, dále pak oddělení gestapa pro ženy a česká protektorátní věznice pro běžné kriminální činy. NOVOTNÝ, K. c. d., s. 21.

<sup>71</sup> Ten pro své potřeby využíval první patro zadního traktu budovy, cca 20 místností.

<sup>72</sup> Snídaně se většinou skládala z černé vody, která měla být kávou, a 15 dkg chleba. Bylo to nejsyťší jídlo, které vězni za den dostali.

<sup>73</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 44.

<sup>74</sup> Zimmerkommandant

<sup>75</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 44–45.

<sup>76</sup> K jejich chování blíže FRIŠAUFOVÁ, s. 49–50.

<sup>77</sup> Oba byli shledáni vinnými z těžkého ublížení na zdraví, členství v nacistických organizacích, udavačství, veřejného násilí a dalších zločinů. Souzení byli na základě dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců, jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, ze dne 19. června 1945. Blíže k jejich osudu po druhé světové válce blíže FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 50–51.

i vrchní velitel německé části věznice kapitán Josef Knops. Pro jeho odsouzení se však nenašel dostatek důkazů a Knops byl zproštěn obžaloby.<sup>78</sup>

Někteří čeští dozorcí<sup>79</sup> se snažili vězňům na německém oddělení pomáhat a propašovat jim jídlo. Ať už nepozorovaně na cely, anebo do dílen, kde vězni pracovali. Vedoucí obuvnické dílny Kristián Novotný si od Němců vyžádal jako výpomoc politické vězně z jejich oddělení. Argumentoval tím, že má v dílně nekvalitní, málo početný personál a spoustu práce. Mimo běžné opravy obuvi vězňů a civilních zaměstnanců věznice dílna šila vysoké dámské kozačky, filcáky a papuče. Žádosti vedoucího dílny bylo vyhověno a přidělili mu tři politické vězně. Jeden z nich, František Žák, když měl možnost, otevřel okno a vězňům, kteří procházeli kolem, podával chleba.<sup>80</sup> Němečtí dozorcí si v obuvnické dílně nechávali opravit svou obuv, a tak občas výměnou za opravené boty byli ochotni nad některými věcmi zavřít oči.<sup>81</sup> Novotný byl vedoucí i sáčekárny, dílny, kde se vyráběly sáčky, papírové pytle na cement, krabice na doutníky značky Regalia media a další papírové výrobky. Největšími odběrateli výrobků byly firmy Melantrich, Stein, Souček a Poklon. Ředitel Zelenka z firmy Melantrich posílal vězňům, přes řidiče, který vozil z věznice hotové výrobky, chléb a někdy i sádlo. Česká dozorkyně Augusta Zahradníková<sup>82</sup> se rovněž snažila pomáhat vězněným ženám v části, která spadala pod gestapo. Když v ústavní kuchyni zbylo jídlo, vedoucí kuchyně Kavalec tyto přebytky dal Zahradníkové a ta je rozdala vězeňkyním. Stejná dozorkyně měla na starosti také prádelnu. Odtud si vězni s čistým prádlem odnášeli také jídlo a dopisy. Dozorce Krigl pracoval jako údržbář a mohl se volně pohybovat po věznici. Běžní dozorcí museli být na svém stanovišti a nesměli se volně pohybovat po celé věznici. Kriglovi se podařilo dostat i do německé části věznice. Odtud odnášel dopisy vězňů a jeho manželka je pak, schované v kočárku s dítětem, rozvázela po Brně.

---

<sup>78</sup> Výpovědi vězňů proti Knopsovi se rozcházely. Někteří jej obviňovali z častého umísťování do korekce, omezování jídla a pití a bití. Milostivější byl prý k vězňům, kteří měli krásné manželky. Ti měli povolenou návštěvu svých partnerek. Při návštěvách Knops dámy údajně osahával. Našli se ovšem i svědci, kteří vypověděli, že se vězňům snažil pomáhat a dbal na řádné rozdělování jídla. Někteří vězni uvedli, že se choval spravedlivě k těm, kteří se chovali disciplinovaně. FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 51.

<sup>79</sup> Jejich seznam uvádí dozorce Novotný. Šlo o dozorce Roháčka, Horáka, Pudělku, Gottwalda, Dlaska, Živnu, Krause, Brumlicha, Tutče, Zahradníkovou, Smetanovou. S nimi spolupracovali i ošetřovatel Boček z nemocničního oddělení a Jehlík, který pracoval v tiskárně.

<sup>80</sup> Po čase to němečtí dozorcí zjistili a začali Žákovi vyhrožovat, že jej umístí do korekce. Ten jim však klidným hlasem odpověděl: „*No, až vám poteče do bot, tak budete s opravou tady první.*“ Vedoucí dílny měl pak hodně práce s vysvětlováním. Němci nechtěli uvěřit jeho tvrzení, že Žák měl na mysli opravdu opravu bot, nikoliv budoucí politickou situaci. NOVOTNÝ, K. c. d., s. 26.

<sup>81</sup> Novotný vzpomíná, jak za ním došel hauptwachtmeister Knops, se kterým se znal z kurzu. Knops mu začal vyčítat, že jeho „*zaměstnanci stále někde šmejdí, dodávají na německé oddělení chléb a jiné*“. Upozornil jej, že jen díky jejich známosti tuto skutečnost přehlíží. Nechtěl však Novotnému dělat problémy, pouze jej varovat, aby s dodávkami jídla a dalším pomáháním vězňům v německé části věznice přestal. Knops Novotného upozornil, že je již nějaký čas v hledáčku gestapa. Novotný uvádí, že nakonec z toho nic nebylo a po spravení bot Knopsovi byl zase na nějakou dobu klid. NOVOTNÝ, K. c. d., s. 25.

<sup>82</sup> Dozorce Novotný ve svých vzpomínkách rovněž uvádí, že Zahradníková nasmažila doma řízky a dávala je vězňům.

Dozorci, kteří takto vězňům pomáhali, byli v každodenním ohrožení života. Několik z nich na svou dobrotivost doplatilo a zatklo je gestapo.<sup>83</sup> I mezi německými dozorci se našli tací, kteří se snažili vězňům pomáhat a zlehčit jim pobyt za mřížemi. Jmenovitě šlo o wachtmeistera Grimma, jeho sestru dozorkyni Leschingerovou a dozorkyni Štefku Myhalovou. Posledně jmenovaná například zprostředkovala pro vězeňkyně dodávku meruněk. Ženy, které už pomalu nevěděly, jak ovoce vypadá, z této zásilky měly velkou radost. Dozorkyně spolupracující s českými dozorci vodily vězeňkyně do obuvnické dílny pod záminkou opravy bot. Pravým důvodem návštěvy byl však chléb v obuvnické dílně ukrytý a připravený pro hladovějící vězně.<sup>84</sup>

V celách, které využíval krajský trestní soud, byli věznění pouze kriminální trestanci.<sup>85</sup> Ve výroční zprávě z roku 1943 se lze dočíst o klesajícím počtu vězňů. Od dubna do září došlo k poklesu o 100 osob.<sup>86</sup> Pokles počtů vězňů se stal příčinou nedostatku pracovních sil ve věznici. Z tohoto důvodu tam byli ponecháni i vězni odsouzení k trestu vyššímu než 1 rok odnětí svobody. Tito se měli odvézt do jiných zařízení, ale na žádost vedení věznice zůstali na Cejlu. Na podzim 1943 se problém vyřešil, ve věznici se vytvořil pracovní oddíl čítající 50 mužů.<sup>87</sup> V českém oddělení bylo zaměstnáno 5 úředníků a 40 členů vězeňské stráže.<sup>88</sup> I když počet dozorců byl poměrně vysoký, ve strážní službě často chyběli dva dozorci.<sup>89</sup> Zpráva se dále zmiňuje o nekázní vězeňkyň, které se mezi sebou praly a hádaly. Za rok 1943 tak bylo uděleno 161 kázeňských trestů. Čtyři trestanci se ve zmiňovaném roce pokusili o útěk, všechny se však podařilo dopadnout. Z hlediska zdravotních poměrů doktor Andryšík ošetřil celkem 283 případů.<sup>90</sup> Mimo jiné šest mužů bylo odvezeno do zemské nemocnice, dvě ženy do porodnice a jeden muž do ústavu pro choromyslné.<sup>91</sup> V neděli vybraní vězni směli navštěvovat bohoslužbu konanou ve vězeňské kapli. V roce 1944 se čas české bohoslužby stanovil na 7:15. Byla to reakce na nařízení, které stanovovalo, že mše v neděli musí končit nejpozději v 10:00.<sup>92</sup> Mše

---

<sup>83</sup> Například již zmíněný dozorce Krigl. Dalšími byli dozorci Albin Dokoupil a Bohumil Malý. Oba skončili v koncentračním táboře, zpět se vrátil jen Malý.

<sup>84</sup> NOVOTNÝ, K. c. d., s. 22–33.

<sup>85</sup> V této části pracovali jen čeští dozorci a podmínky zde byly mírnější než v německé části.

<sup>86</sup> Zatímco v dubnu 1943 bylo ve věznici 243 osob, v září to bylo již 143 osob. Za rok 1943 prošlo věznicí celkem 466 vazebně stíhaných osob a 150 trestanců. ABS, f. E/1, k. 13, inv. j. 16, Výroční zpráva za rok 1943, s. 1.

<sup>87</sup> Do tohoto oddílu byli zařazeni muži z Cejlu a další byli přivezeni z věznic v Chrudimi, Praze a Plzni.

<sup>88</sup> Tuto skupinu tvořil 1 vrchní dozorce, 16 dozorců podúředníků, 17 dozorců a 6 pomocných zřízenců.

<sup>89</sup> Absence byla způsobena častými nemocemi dozorců.

<sup>90</sup> Výroční zpráva za rok 1943 uvádí, že nejčastějšími chorobami, kterými vězni trpěli, byla angína, tuberkulóza a chřipka, vyskytla se i úplavice a tyfus, 36 vězňů mělo svrab a pohlavní choroby.

<sup>91</sup> Jeden vězeň spáchal sebevraždu a dva zemřeli na nemoci přímo ve věznici.

<sup>92</sup> ABS, Deník přednosta věznice. Hana Frišaufová ve své práci uvádí, že česká mše začínala v 7.45. Srov. FRIŠAUFOVÁ, H. c. d. s. 58.

sloužil duchovní Karel Toufar.<sup>93</sup> Ve svátky se bohoslužeb účastnili i představitelé věznice. Ke zpovědi mohl vězeň jít dvakrát za měsíc.<sup>94</sup> I v české části věznice vězni trpěli nedostatkem jídla, příbuzní se jim snažili přilepšit jídlem z domu. Ministerstvo spravedlnosti tedy nic nenamítalo proti doručování potravinových balíčků vězňům. Došlo ke snížení přidělu jídla na osobu.<sup>95</sup> Ve vzdělávání vězňů se sice pokračovalo, ale německá cenzura dosti omezila přednášky, které se dříve konaly. Mladistvé vězně vzdělával<sup>96</sup> učitel Václav Novotný, který se jim věnoval dva dny v týdnu dvě hodiny.<sup>97</sup>

Brněnské gestapo si na Cejlu zřídilo ženské vězeňské oddělení.<sup>98</sup> Krátce zde bylo zřízeno i mužské oddělení gestapa, ale to bylo v roce 1940 zrušeno a vězni se odvezli do Kounicových kolejí. Na ženském oddělení gestapa byly vězněny i manželka a tři sestry pravoslavného kněze Vladimíra Petřeka. Kněz po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha poskytl útočiště sedmi českým parašutistům<sup>99</sup> v kryptě pravoslavného chrámu sv. Cyrila a Metoděje na Resslerově ulici.<sup>100</sup>

Na oddělení se vystřídalo několik dozorkyň. Mezi ostatními vynikala Hana Motyková. Její násilné chování bylo srovnatelné s mužskými kolegy.<sup>101</sup>

V celách cejlské věznice byli vězněni Češi, Slováci, Rusové, Ukrajinci a Poláci. Nacházeli se zde jak vězni političtí, tak kriminální. Věznice byla přestupní stanicí, odtud se vězni posílali do koncentračních táborů a dalších věznic. Průměrně zde strávili 3 až 5 měsíců. I když věznice patřila mezi ty mírnější, i zde se s vězni zacházelo velmi brutálně, což dokládají vzpomínky pamětníků.<sup>102</sup>

---

<sup>93</sup> O knězi Toufarovi je i zmínka v Deníku přednosta věznice. Toufar dne 23. května 1937 oddal ve vězeňské kapli trestance Josefa Fialu s Julií Korcovou. Kněz sňatek zapsal do matriky zábrdovické fary. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno.

<sup>94</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 58.

<sup>95</sup> Příděl masa se snížil o 80 g z původních 280 g, u brambor byl váhový úbytek o 4 kg na týden z původních 7 kg. Původní hutné polévky nahradily pokrmy z brambor a zavářková polévka. Maso věznice získávala z porážek na městských jatkách. Občas se vězeňská strava obohatila o zeleninový nebo rybí salát.

<sup>96</sup> Vězni na Cejlu pobývali poměrně krátkou dobu. Úspěšnost vzdělání nebyla příliš vysoká.

<sup>97</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 56–58.

<sup>98</sup> Gestapo pro své účely obsadilo čest cel v prvním poschodí a jednu celu v přízemí. Cela č. 7 se využívala jako transportní. Strážní službu zajišťovaly čtyři dozorkyně, z nichž dvě střežily vězeňkyně gestapa a zbylé dvě pak vězeňkyně Německého zemského soudu. Ve službě byly vždy dvě, pracovaly od 7 do 15 hodin, druhá směna nastupovala v 11 a končila v 19 hodin. Noční služby se zavedly až v roce 1943.

<sup>99</sup> Adolf Opálka, Josef Gabčík, Jan Kubiš, Josef Valčík, Josef Bublík, Jan Hrubý a Jaroslav Švarc.

<sup>100</sup> Dozorce Novotný ve svých pamětech uvádí chybně jméno kněze – místo Petřek píše Petřík. NOVOTNÝ, K. c. d., s. 24.

<sup>101</sup> V Moravském zemském archivu se nachází i výpověď Hany Motykové. Blíže k dozorkyním FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., 52.

<sup>102</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 49–55.

Jak to vypadalo na celách, dokládají vzpomínky<sup>103</sup> např. Ludmily Peškařové.<sup>104</sup> Cely byly vybaveny dřevěnými lehátky s tvrdými slavníky plnými štěnic. K přikrytí sloužily špinavé houně. Vzduch byl zatuchlý. Jako záchod sloužil kbelík, který se vynášel jednou denně. Uprostřed místnosti stál dlouhý stůl s dvěma lavicemi. Na okovaných dveřích byly těžké visací zámky a silný řetěz.<sup>105</sup>

Další z pamětnic, paní Jindřišku Havrlantovou,<sup>106</sup> gestapo zatklo 8. února 1945 společně s jejími rodiči. Po výsleších v Bystřici pod Hostýnem se ocitla na Cejlu. „*Byla jsem tam jako mladistvá a dostávala jsem dvojitou porci. Jenomže já jsem tam hlad neměla, a tak jsem se s ostatními dělila. Byla jsem zničená... Na Cejlu nás bylo 24 a bylo tam plno štěnic. Každý večer jsme si museli ke krku na noc uvázat šátek, aby nás nesežraly... Vždycky když byl nálet, tak jsme museli dát slavník do okna.*“<sup>107</sup> Jídlo vězenkyně dostávaly od bachařky otevřeným okénkem ve dveřích cely. Z věznice byla se svými rodiči propuštěna před koncem války.<sup>108</sup>

Vzpomínky dozorce Novotného nabízí pohled i z druhé strany. „*Ve službě nám nastaly krušné dny. Obě německé věznice byly v naší budově a my jsme měli možnost nahlédnout do německé bezohledné mašinérie. I moji nejstarší spolupracovníci si za celou dobu své služby nepamatovali tak zhovadilé postupy vůči vězňům, jaké jsme teď vidali od německých dozorců denně... Bolestivé výkřiky a nářky, zvláště žen vězněných v německém oddělení, přehlušovalo*

---

<sup>103</sup> V Historickém oddělení Moravského zemského muzea se dochovaly vzpomínky žen, které byly vězněny v německé části věznice. Popisují přijetí do věznice, jak probíhal běžný vězeňský život. Vypráví o otřesných hygienických podmínkách, které panovaly na celách, o nedostatku lůžek, o přísném režimu, který ve věznici vytvářely dozorkyně, i o mučivé nejistotě, když si pro ně přišla dozorkyně a přikázala jim, aby si sbalily věci. Ženy se odtud odvážely do koncentračních táborů. Jména pamětnic, jejichž vzpomínky si můžete přečíst, jsou Ludmila Peškařová, Marie Röslová, Františka Krivánková a Ludmila Húsková. Blíže FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 53–55.

<sup>104</sup> Ludmila Peškařová byla zatčena v roce 1943. Její manžel Jan Peškař byl popraven během heydrichiády. Ludmila v den prvního výročí smrti svého manžela vyvěsila černé praporky a držela smutek, po zatčení byla brutálně vyslýchána na gestapu. Byla obviněna z pomáhání Židům a odbojové činnosti. Nakonec ji obvinili z velezrady.

<sup>105</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 39–55.

<sup>106</sup> Jindřiška Havrlantová (1929) vyrůstala v rolnické rodině. Měli hospodářství na pasekách Bílová. Od roku 1942 se u jejich chalupy začali objevovat partyzáni. Paní Havrlantová vzpomíná, že mnohdy celá rodina zažila těžké chvíle, kdy například partyzáni mířili na jejího otce pistolí. Jejího bratrance partyzáni ubodali. Ze strachu před prozrazením je udal. Partyzáni se usadili v hájence kousek od jejich hospodářství. Když jejich úkryt vypátralo gestapo, partyzáni se ukryli v domě, kde bydlela paní Havrlantová. Příslušníci SS obklíčili chalupu a začalo se střílet. Němci dům zapálili, partyzány postříleli a rodinu zatkli. Po válce se rodina zapojila do protikomunistického odboje, který trval od roku 1952 do 8. března 1954, kdy byla J. Havrlantová společně s otcem zatčena. Byla členkou protistátní skupiny Libuše 23. Přechovávala zbraně, ukrývala své kamarády před zatčením a posílala vysílačkou do zahraničí různé zprávy. Státní soud ji 14. srpna 1954 poslal na 18 let do vězení. Prošla věznicemi v Uherském Hradišti, na Pankráci, v Chrudimi. Nejdéle byla vězněna v Pardubicích. V roce 1963 odtud byla propuštěna. Rozhovor s pamětnicí je v knize BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. *Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy*. Praha, 2009, s. 93–108.

<sup>107</sup> BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. c. d., s. 96–97.

<sup>108</sup> Tamtéž

*nechutné řvaní a hulákání dozorců a dozorkyň... Bylo mi od začátku jasné, že se musím pokusit jakýmkoliv způsobem trýzněným lidem pomoci a ulehčovat jejich osud.*“<sup>109</sup>

V protektorátním období se ve věznici konala jen jedna poprava. Oběťmi se stali dva čeští odbojáři<sup>110</sup> Alois Zavadil a Květoslav Kolařík. Odsouzeni k trestu smrti byli za účast na jedné z největších partyzánských akcí, která na Moravě v období Protektorátu proběhla. Večer 26. února 1945 společně s dalšími 13 partyzány vypustili cisterny, které převážely pohonné hmoty. Celkem se jim podařilo vypustit 24 cisteren, jejichž objem dohromady činil 512 600 litrů benzínu. První vyšetřování vedl vrchní strážmistr Brůža. Ten zadržel Aloise Zavadila a Vladimíra Procházku, oba byli zaměstnanci drah. Muži do protokolu vypověděli, že je neznámí pachatelé napadli a s pistolí v ruce jim vyhrožovali zastřelením v případě, že by oznámili přepadení před osmou hodinou ranní. Součástí protokolu byla způsobená škoda a popis údajných pachatelů. Zavadil byl podroben krutým výslechům v Uherském Hradišti, neprozradil však více, než musel. K zatčení Kolaříka došlo náhodou 2. března 1945. Po brutálním výslechu na gestapu v Brně se nakonec k činu přiznal. Ostatní spolupachatele však označil pouze křestními jmény. Německý zemský soud odsoudil 10. března 1945 Kolaříka a Zavadila k trestu smrti. Následně byli oba odvezeni na Cejl. Tam na cele č. 9 strávili své poslední dny. V ranních hodinách 12. března 1945 kat Alois Weis se svými dvěma pomocníky vykonal na půdě věznice popravu. Hana Frišaufová na základě dochovaných pramenů průběh poprav popsal takto: *„Odsouzenci Zavadil a Kolařík byli probuzeni v 5:00 společně s vězni v celé budově. Údajně to nemělo vzbudit podezření, že se bude dít něco neobvyklého. Vězni byli předvedeni do kanceláře vrchního inspektora Maiera... Kat Weis a jeho pomocníci čekali ve vedlejší místnosti. Všichni společně se pak přesunuli na půdu. Zde bylo vězňům povoleno napsat dopis rodině, načež se museli svléci do spodního prádla. Poté si vylezli na kuchyňskou židli, kat jim přehodil přes hlavu provaz se smyčkou, jeho pomocníci vězně nadzvedli, aby kat mohl přehodit provaz také přes hák a smyčku zatrhnout.*“<sup>111</sup>

V roce 1945 byla věznice poškozena dvěma nálety amerických bombardérů, které ji zasáhly 25. srpna a 20. listopadu 1944. Nálety zničily střechu, okna a dveře. Na nejnětějších

---

<sup>109</sup> NOVOTNÝ, K. c. d., s. 21.

<sup>110</sup> Podle Novotného byli popraveni tři lidé: *„Druhý den nato (myšleno po popravě, poznámka autorky) přišel do mé dílny wachmeister Grimm ... patřil mezi těch málo Němců s lidským citem a choval se ke mně vždy otevřeně... Sdělil mi, že se čeká na odvoz rakví pro mrtvolky tří nádražních zaměstnanců, oběšených ve dvě hod. v noci na půdě věznice pro sabotáž. Popravení železničáři byli z Morkovic a způsobili na nádraží výbuch cisternových vozů.*“ Čas poprav se však liší od času, který ve své práci uvádí Hana Frišaufová. Autorka čerpá z pramenů Moravského zemského archivu, z fondu Mimořádného lidového soudu. Spíše se tedy přiklání k názoru, že popravení byli dva. Podle Ondřeje Lišky byli ve zmiňovaném období popraveni pouze dva lidé. V Deníku přednosty věznice není o zmiňované popravě žádný záznam. Deník byl vedený pro českou část věznice.

<sup>111</sup> Zavadilík byl oběšen v 6 h 18 min, Kolařík v 6 h 19 min. V 7 h 10 min lékař konstatoval smrt. Viz FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., kap. Poprava, s. 59–63.

opravách se podíleli vězni, kteří také odklízeli trosky, nevybuchlé bomby a kopali hroby pro oběti leteckých útoků.<sup>112</sup>

### 1. 3. Od konce druhé světové války do roku 1947

Koncem roku 1945 byla správa a řízení soudních věznic převedena zpět pod kompetence Ministerstva spravedlnosti.<sup>113</sup> Po druhé světové válce na základě dekretu prezidenta republiky č. 112/1945 Sb.<sup>114</sup> došlo ke změně systému správy věznic. Z Cejlu se stala opět věznice Krajského soudu v Brně. Nadřízeným orgánem věznice byla Justiční správa Ministerstva spravedlnosti. Pracovníci podléhali kontrole prezidenta krajského soudu.<sup>115</sup> Soudní věznice řídili přednostové okresních soudů a prezidenti krajských soudů.<sup>116</sup> Dozorčí službu ve věznicích krajského soudu vykonával Sbor uniformované vězeňské stráže.<sup>117</sup> Z hlediska dělení věznic zůstal zachován prvorepublikový systém, který věznice dělil podle kapacity na typy A, B, C. Cejlská věznice zůstala krajskou soudní věznicí.<sup>118</sup>

Novelizací prošel Domácí řád pro věznice krajských soudů. Několik ustanovení, která platila za první republiky, bylo zachováno. Podle § 18 se mělo „*k vězňům přistupovat s důkladnou přísností, vždy však též vlídně, klidně, spravedlivě a se stálým humánním zřetelem k účelu vazby.*“<sup>119</sup>

Prohlídka 5. května 1945 zjistila, že pro potřeby věznice lze využít 35 cel s maximální kapacitou 450 osob. Téhož dne začalo i jednání o nejnnutnějších opravách věznice.<sup>120</sup> Došlo ke

---

<sup>112</sup> Vězni, které zabily nevybuchlé pumy. Na tuto práci bylo z věznice posláno 40 trestanců. Dalších 22 trestanců kopal v Židenicích hroby pro oběti útoků. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice (1936–1951), nezprac.

<sup>113</sup> KÝR, A. Historie vězeňství. Dostupné z < <https://www.vscr.cz/informacni-servis/historie/> [online] [cit. 23. února 2018].

<sup>114</sup> Dekret prezidenta republiky č. 112/1945 Sb. ze 26. října 1945. Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, r. 1945, částka 50, s. 262–264.

<sup>115</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 64.

<sup>116</sup> Prezidenti krajských soudů, kteří vykonávali dozor nad věznicemi, měli také respektovat požadavky národních výborů a vyšetřujících komisí, které vyslychaly zajištěné osoby a přidělovaly je na práce apod. STANĚK, T. *Retribuční vězni v českých zemích 1945–1955*. Opava, 2002, s. 19., JANÁK, D. Organizace a řízení československého vězeňství 1945–1955. In *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955*. Sborník z mezinárodního semináře konaného dne 25. 10. 2000 v Praze. Příloha časopisu *České vězeňství* č. 3/2001, Praha 2001, s. 6.

<sup>117</sup> Stalo se tak na základě prezidentského dekretu č. 94/1945 Sb., ze dne 1. října 1945. V roce 1948 byl Sbor uniformované vězeňské stráže (dále jen SVS) reorganizován podle Sboru národní bezpečnosti. KÝR, A. Historie vězeňství. Dostupné z < <https://www.vscr.cz/informacni-servis/historie/> [online] [cit. 23. února 2018].

<sup>118</sup> Podle Dušana Janáka se na území Československa nacházelo 370 okresních soudních věznic, 34 krajských soudních věznic, 7 trestních ústavů (Plzeň-Bory, Valdice, Mírov, Praha-Řepy pro ženy, Leopoldov, Ilava, Mikulov – polepšovacím ústav pro mladistvé pod 20 let) a 2 justiční polepšovny (Komenského ústav v Košicích a Ústav pro mladistvé v Zámrsku). Přehled věznic není úplný, nepodařilo se zatím dohledat údaje k některým menším věznicím na Slovensku. JANÁK, D. Organizace a řízení československého vězeňství 1945–1955. In c. d., s. 6.

<sup>119</sup> Toto ustanovení se však v praxi ne vždy uplatňovalo. FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 67.

<sup>120</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.



změně v řadách personálu. Ředitelem věznice se stal Josef Tenkrát.<sup>121</sup> Do věznice byli transportováni vězni z Kounicových kolejí, prvních 50 osob se přivezlo 12. září v jednu hodinu odpoledne.<sup>122</sup> V září z budovy vrchního soudu v Brně uprchl politický vězeň Josef Schindler.<sup>123</sup>

Po válce české vězně vystřídali Němci a čeští kolaboranti.<sup>124</sup> Na základě tzv. Velkého retribučního dekretu<sup>125</sup> začali být Mimořádnými lidovými soudy<sup>126</sup> vynášeny rozsudky nad zrádci, kolaboranty a dalšími, kteří spáchali zločiny v době zvýšeného ohrožení státu.<sup>127</sup>

Mimořádný lidový soud Brno zasedl poprvé 8. června 1945, zároveň se stal také prvním Mimořádným lidovým soudem, který zasedl v českých zemích.<sup>128</sup> Na základě jeho rozsudku se do věznice dovezli první dva odsouzení k trestu smrti a jeden vězeň odsouzený k 8 letům trestu odnětí svobody.<sup>129</sup>

Na ženském vězeňském dvoře č. 2 se začalo popravovat 31. října 1945.<sup>130</sup> Jako první byla popravena Karolína Chobotská. Jednalo se o konfidentku a agentku provokatérku, která udávala své spoluobčany.<sup>131</sup> Po vynesení rozsudku nepodala žádost o milost. V 15:50 začala

---

<sup>121</sup> Byli přijati noví dozorcí, část starých dozorců se propustila, část přešla do jiných věznic.

<sup>122</sup> Další vězni se přivezli 26. září (25 mužů, 21 žen). ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

<sup>123</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

<sup>124</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 68.

<sup>125</sup> Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, ze dne 19. června 1945. Celé znění dekretu např. LIŠKA, O. a kol. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989. Praha, 2006, s. 225–229.

<sup>126</sup> Vzniklo 24 mimořádných lidových soudů na Moravě a v Čechách, Slovensko mělo své vlastní soudnictví. Sídlo měly v budovách krajských soudů, jednání se konala i jinde, např. v krajských městech, kde se konaly monstrprocesy s vesnickými boháči apod. Senát se skládal z pěti lidí – jeden předseda (soudce z povolání) a 4 soudci z lidu. Prezident republiky jmenoval přednosta soudu a jejich náměstky, návrh na jmenování podávala vláda, která také navrhovala veřejné žalobce. Ti byli jmenováni ministrem spravedlnosti. Jednání probíhalo ústně před soudci. Doba procesu neměla přesáhnout tři dny. Návrh na zahájení řízení podával žalobce a obviněný směl mít obhájce. Odvolání proti rozsudku nebylo přípustné a případná žádost o milost směřovaná prezidentu republiky neměla odkladný účinek. Trest smrti měl být vykonán do dvou hodin po vynesení rozsudku, málokdo měl tedy šanci v tomto krátkém čase stihnout zažádat si hlavu státu o milost. K udělení absolutního trestu bylo třeba 4 z 5 hlasů soudců.

<sup>127</sup> Od 21. května 1938 do 31. prosince 1945. Datum bylo stanoveno vládním nařízením z listopadu 1946.

FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 73.

<sup>128</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 73.

<sup>129</sup> K trestu smrti byli odsouzeni bývalý příslušník gestapa Leopold Potschke (Otakar Liška uvádí Leopold Potschka) a Václav Bébar. Do věznice byl převezen i Adolf Blažek, kterého odsoudil Mimořádný lidový soud Brno k 8 letům odnětí svobody. Odsouzení k nejvyššímu trestu však na Cejlu popraveni nebyli. Deník přednosta věznice uvádí první popravu až 31. října 1945. Otakar Liška ve své knize sice uvádí, že Bébar a Potschke byli popraveni 8. června 1945 v Brně, neuvádí ale přesné místo. Frišaufová ve své práci uvádí jako první místo poprav Jahnovu tělocvičnu na Údolní ulici v Brně. Toto místo se zvolilo úmyslně, neboť prostory dříve patřily německému Turnvereinu. Zde se popravy konaly až do října 1945, kdy se přesunuly na nádvoří do věznice Cejl. Vzhledem k tomu, že poprava následovala dvě hodiny po vynesení rozsudku trestu smrti, je dosti zvláštní, že vězni byli přivezeni na Cejl a následně popraveni jinde.

<sup>130</sup> KASÁČEK, M. – NAVARA, L. Výstava Tváře Cejlu. Pod záštitou Konfederace politických vězňů. Výstava proběhla v krytu 10-Z, Brno, 18. 11. 2016 – 29. 1. 2017.

<sup>131</sup> Udala např. Františka Horáka. Ten byl na základě jejího udání obviněn z urážky německého národa a armády. Byl poslán do koncentračního tábora, odkud se již nevrátil. Popravě Chotské byli přítomni předseda soudního senátu Dr. Slabihoudka, soudci z lidu, veřejný žalobce, lékař, kněz Justin (ten však nebyl u všech poprav, jak zmiňuje Frišaufová, v protokolu o popravě Jana Baara chybí jeho jméno) a zapisovatel.

poprava na vězeňském dvoře. Lékař o 20 minut později konstatoval smrt. Ve stejný den byl popraven Josef Mattl.<sup>132</sup> Poznatky Hany Frišaufové a Otakara Lišky se však neshodují se zápisem v Deníku přednosta věznice, ve kterém záznam z 31. října 1945 hovoří o dvou popravách – první popravenou byla zmiňovaná Karolína Chobotská, druhým popraveným měl být gestapák Jogbatl.<sup>133</sup> Ten byl popraven v 16:00. Obě popravky vykonal kat Rudolf Pleskač z Brna-Husovic.<sup>134</sup> Do konce roku 1945 ve věznici proběhly ještě dvě popravky vězňů odsouzených Mimořádným lidovým soudem Brno.<sup>135</sup> Na konci roku 1945 se ve vyšetřovací vazbě nacházelo 420 osob, v trestní vazbě bylo 79 osob.<sup>136</sup>

O stavu věznice po válce pojednává výroční zpráva z roku 1946. Mimo jiné se v ní lze dočíst, že se sice zlepšil stav budovy oproti předešlému roku, ale i nadále trvá stav, kdy věznice je pro své využití nepoužitelná.<sup>137</sup> Během roku uprchlo celkem 11 lidí,<sup>138</sup> devět z nich bylo následně dopadeno.

Nejčastěji vyskytovanými zdravotními chorobami byly nemoci plic a horních cest dýchacích. Vězni trpěli podvýživou, nemocemi zažívacího ústrojí a svrabem. Na vzestupu byly i pohlavní choroby.<sup>139</sup> Zpráva zmiňuje i ošacení vězňů, které shledává jako nedostatečné. Lze se dočíst i o naprosto nevyhovující obuvi s dřevěnou podrážkou, kdy „*pracovní výkon s ní jest velmi malý, nohy v ní puchnou, držení těla je nejisté a vězeň je často vyřazen z pracovního provozu.*“<sup>140</sup>

Během roku 1946 proběhly ve věznici dvě prohlídky a jedna kontrola. V dubnu vykonal prohlídku prezident zemského soudu doktor Ferdinand Richter. Jeho návštěva trvala hodinu.<sup>141</sup> Následující měsíc si věznici prohlédl soudní rada Karel Šubrt. Ve věznici strávil čtyři hodiny.<sup>142</sup>

---

<sup>132</sup> Zaměstnanec gestapa, dozorce vězňů v Kounicových kolejích, dozorce v táboře Pod kaštany. FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 74., srov. LIŠKA, O. a kol. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, 2. opravené a rozšířené vydání, s. 184.

<sup>133</sup> Příjmení je dosti špatně čitelné – přípustné jsou i varianty Jobjatl/Jejbatl/Jozkatl/Jozbatl.

<sup>134</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, zápis ze dne 31. října 1945, nezprac., srov. FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 74.

<sup>135</sup> Jmenovitě šlo o Františka Ra(c)zka (popraven 9. listopadu 1945, dozorce v pracovním táboře ve Svitavách) a Jana Ocáska (popraven 6. prosince 1945, v 16:00, udavač). Pokud připočteme i Jogbatla, tak bylo na Cejlu do konce roku 1945 popraveno celkem pět osob.

<sup>136</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d., s. 6.

<sup>137</sup> Došlo k opravě cel v prvním patře, ústavní kaple a školy. Vyučovací prostory v podkroví, od střechy po podlahy, byly po dopadu letecké bomby nově vystavěny.

<sup>138</sup> 9 trestanců a 2 trestankyně, podařilo se jim uprchnout z venkovských prací. Nejdéle na svobodě zůstal Rudolf Joch, který utekl 21. listopadu 1946 v 17:15 z nádraží v Maloměřicích, kde jako vyšetřovatel pracoval. Zpět do vězení byl dodán 21. února 1948. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

<sup>139</sup> Z ostatních chorob se vyskytovaly tuberkulóza plic, angína a chřipka.

<sup>140</sup> Nakonec tyto boty nahradila obuv s gumovou podrážkou, která vydržela déle a vězeň v nich podával i lepší výkon. Další obuv pak dodala vojenská správa, jednalo se o vyřazenou koženou obuv. Byla pořízena velice levně – 1 kg za 80 haléřů. Viz Brněnská věznice včera a dnes, s. 7.

<sup>141</sup> Od 10:30 do 11:30. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno.

<sup>142</sup> Návštěva začala v 9:40 a skončila v 13:30. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno.

Kontrola z ministerstva spravedlnosti dorazila 8. července. Ministerstvo zastupoval doktor Tuček. Ten ve věznici pobyl dvě a půl hodiny.<sup>143</sup>

Na konci roku se obnovila výuka mladistvých. Učitel Václav Novotný vězňům přednášel dvakrát týdně, hlavně dějepis a občanskou výchovu.<sup>144</sup>

V říjnu vypukl požár ve sklepe vězeňské prádelny. Dvířka komína, který se nacházel ve sklepe, byla vadná a skrze ně vyfoukl oheň do skladovaných pilin a hoblovaček z truhlářské dílny. Přivolaní městští hasiči pohár uhasili po 15 minutách.<sup>145</sup>

V roce 1946 zemřelo ve věznici 55 vězňů. Z toho 30 vězňů bylo popraveno.<sup>146</sup> První poprava proběhla 5. ledna. Popraven byl příslušník gestapa Jan Elger.<sup>147</sup> Během prvního pololetí se popravili tři odsouzení. K nárůstu poprav došlo v druhé polovině roku, v prosinci zemřelo osm osob. V srpnu stanuli před MLS představitelé nacistických organizací. Jedním z nejvýznamnějších představitelů nacistické moci v Brně byl Karel Schwabe<sup>148</sup>, který pracoval jako policejní ředitel a viceprezident země Moravskoslezské. Ten byl MLS shledán vinným a odsouzen 20. září. Trest smrti byl vykonán ve 13:30.<sup>149</sup>

V roce 1947 se velitelem oddílu SVS věznice krajského soudu stal Jan Kadečka.<sup>150</sup> Z deníku přednosta věznice se lze dočíst i o sňatku tajemníka vězeňské správy Josef Horáka s Hedvikou Smrčkovou.<sup>151</sup> V červenci příslušníci SVS trénovali střelbu.<sup>152</sup> Na střelnici v Medlánkách své střelecké dovednosti zlepšovalo 35 členů SVS během cvičné střelby. V říjnu obdrželo pět příslušníků<sup>153</sup> SVS vojenskou medaili za zásluhy II. stupně. Suspendován byl

---

<sup>143</sup> Od 9:30 do 11:00. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno.

<sup>144</sup> Brněnská věznice včera a dnes, s. 7.

<sup>145</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno.

<sup>146</sup> Z 25 zemřelých bylo 24 mužů a 1 žena. Z popravených byli všichni muži. Podle Otakara Lišky bylo na Cejlu v roce 1946 popraveno 31 osob, Deník přednosta věznice se však zmiňuje pouze o 27 osobách. Nejsou v něm zaznamenány popravy Jana Elgera, Karla Küntera a Huga Nováka. Nejčastěji se popravovalo v odpoledních hodinách, většina poprav spadá mezi 13. a 15. hodinu. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno. Srov. Liška, O. a kol. c. d., s. 184. Srov. FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 74–75.

<sup>147</sup> Elger byl odsouzen za zhářství, vraždu, loupež a veřejné násilí. Těchto zločinů se dopustil jako člen Jagdkommanda, které bojovalo proti partyzánům v Polomi. Deník přednosta věznice jako prvního popraveného v roce 1946 uvádí konfidenta Václava Formánka, který byl popraven 31. ledna v 8:30. FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 74–75. Srov. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno.

<sup>148</sup> O Karlu Schwabe byla napsána bakalářská práce. Blíže SPÁČILOVÁ, K. Karl Schwabe a jeho úloha 15. března 1939. Masarykova univerzita, bakalářská práce, vedoucí práce Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D., 2009.

<sup>149</sup> FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 75. Srov. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno.

<sup>150</sup> Jmenován byl 18. dubna na základě výnosu ministra spravedlnosti.

<sup>151</sup> Nevěsta pocházela z Bydžova a bylo jí 36 let.

<sup>152</sup> 11. a 12. července.

<sup>153</sup> Kristián Novotný, Alois Kasal, Rudolf Bečka, Alois Jehlík a Josef Macek.

jeden příslušník, pomocný podstrážmistr František Zubíček.<sup>154</sup> Do SVS nastoupilo osm nových příslušníků.<sup>155</sup> Na vlastní žádost odešli tři dozorcí.<sup>156</sup>

Občanskou kontrolu na základě výnosu ministerstva spravedlnosti měli v roce 1947 vykonávat poslanci Gustav Loubal a Karel Kliment. Na prohlídku věznice se poslanec Karel Kliment vydal 20. května. Ve věznici strávil tři a půl hodiny.<sup>157</sup> Další poslanec, tentokrát Josef Kapoun, vykonal 9. července prohlídku pracovního útvaru v lomu „Leskoun“ v Rakšicích.<sup>158</sup> Poslanec byl s fungováním útvaru spokojen a shledal vše v nejlepší pořádku. Jeho jediný požadavek se týkal trestance Emila Fialy. Fiala si poslanci stěžoval na svůj špatný zdravotní stav. Žádal poslance, aby byl odvolán z práce v lomu a byl prohlédnut vězeňským lékařem, poslanec jeho žádost předal dále a žádosti bylo vyhověno. Pracovní oddíl v Blansku navštívila inspekce vedená tajemníkem Horákem v dubnu. Cihelnu v Kobylnici v červnu navštívil a inspekci tohoto pracovního oddílu provedl velitel oddílu SVS Jan Kadečka. Pracovní oddíl v Líšni v červnu kontrolovali Jan Kadečka a Josef Horák.<sup>159</sup>

V únoru odjelo 40 trestanců do dolů u Rosic. Další pracovní oddíl opustil brány věznice 2. dubna. Bylo v něm deset žen, které odjely pracovat na velkostatek Kývalka. Vězni také pracovali v Oslavanech na dole Václav Nosek, v žulovém lomě Leskoun v Rakšicích, v cihelně v Kobylnicích a v Blansku v Českomoravské Kolben Daněk.<sup>160</sup>

V březnu z venkovních prací v Líšni utekl vyšetřovaneč krajského soudu František Kunisch. Zpět do věznice byl dodán 19. dubna. Další odsouzenec utekl z blanenských železáren v dubnu. Byl dopaden a umístěn do krajské soudní věznice v Košicích. V květnu odjelo dalších 15 trestanců pracovat do cihelny v Kobylnici, která patřila Štěpánce Švábenské. Z pracovního oddílu v Blansku uprchl 27. června trestanec Pavel Benčík, ještě téhož dne byl večer znovu zatčen, když se pokusil ukrást boty a oděv. Do věznice byl dodán na druhý den. Ze stejného pracovního oddílu uprchl 2. července další trestanec, stejně jako předešlý trestanec, i on byl dopaden téhož dne a dovezen zpět do věznice. Do konce roku 1947 z venkovních prací a od soudu uteklo ještě dalších sedm trestanců (vyšetřovanečů). Ze sedmi uprchlých vězňů se zpět do

---

<sup>154</sup> Dne 25. listopadu 1947 byl prozatímně zbaven služby.

<sup>155</sup> Dvě ženy a šest mužů. Přeloženi byli z Valdic, Opavy, Uherského Hradiště, Mikulova a Pankráce.

<sup>156</sup> 2 ženy, 1 muž

<sup>157</sup> Od 10:30 do 14:00.

<sup>158</sup> V lomu se těžil kámen granodiorit. O povolení další těžby bylo zažádáno v roce 2016. KRUTIŠ, D. Lom u Leskouna má povolení k další těžbě. Část území přišla o památkovou ochranu. In *Znojemský deník*, 30. ledna 2016. Dostupné z <[https://znojemsky.denik.cz/zpravy\\_region/lom-u-leskouna-ma-povoleni-k-dalsi-tezbe-cast-uzemi-prisla-o-pamatkovou-ochranu-20160130.html](https://znojemsky.denik.cz/zpravy_region/lom-u-leskouna-ma-povoleni-k-dalsi-tezbe-cast-uzemi-prisla-o-pamatkovou-ochranu-20160130.html)> [online] [cit. 24. února 2018].

<sup>159</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno.

<sup>160</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno.

věznice vrátily čtyři osoby. Zajímavým případem je bezesporu útěk Jana Menšíka, který utekl 25. září z venkovních prací v Oslavanech. Ten se po několika dnech vrátil zpět do věznice.<sup>161</sup>

Za rok 1947 bylo ve věznici popraveno 37 lidí,<sup>162</sup> odsouzených MLS<sup>163</sup> Brno.<sup>164</sup> Je to nejvyšší počet odsouzených v rámci historie Cejlu. Popravovalo se pouze první pololetí. První exekuce proběhla 3. ledna.<sup>165</sup> Popraven byl Josef Navrátil za retribuční trestné činy.<sup>166</sup> V roce 1947 byla popravena i jedna žena, Marie Rittichová.<sup>167</sup> Ve venkovních pracovních oddílech zemřeli za rok 1947 tři trestanci.<sup>168</sup>

---

<sup>161</sup> Jak uvádí zápis v Deníku přednosta věznice: „Dne 6/10 47 20. hod dostavil se sám do věznice.“ ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno.

<sup>162</sup> Z toho 1 žena a 36 mužů. Všichni byli popraveni na základě rozsudků MLS Brno.

<sup>163</sup> Zkratka pro Mimořádný lidový soud.

<sup>164</sup> LIŠKA, O. a kol. c. d., s. 185.

<sup>165</sup> Deník přednosta věznice jako prvního popraveného uvádí Marii Rittichovou, jejíž poprava proběhla 8. ledna 1947 v 11:45.

<sup>166</sup> Podle Deníku přednosta věznice byl Navrátil popraven až 3. dubna společně s dalšími dvěma vězni. Nesrovnalosti v datu popravy jsou pak ještě u dvou osob, a to u Leopolda Hüblera a Františka Aujezdského. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezpracováno. Srov. LIŠKA, O. c. d., s. 185. Srov. FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 82–86.

<sup>167</sup> Za účast na protipartyzánských akcích na Letovicku byla 8. ledna odsouzena k trestu smrti, který byl vykonán v 11:45. Zajímavostí na této neveřejné popravě je fakt, že se s odsouzenou měl několikrát přetrhnout provaz oprátky. Poprava se musela několikrát opakovat. „Podle zjištění byl provaz před popravou uchováván ve vlhké místnosti a na šibenici umístěn asi dvě hodiny před popravou, protože bylo ten den velmi mrazivé počasí, provaz promrzl a ztratil pevnost.“ Srov. FRIŠAUFOVÁ, H. c. d., s. 75.

<sup>168</sup> František Smetana zemřel 4. listopadu o půl osmé ráno v Českomoravské Kolben Daněk v Blansku. Ludvík Simandl byl smrtelně zraněn 18. prosince při posouvání vagonů ve Vlašimi. Zemřel při převozu do nemocnice. František Stára zemřel 22. prosince také v Blansku na srdeční zástavu před nástupem do práce.

## 2. Změny ve vězeňství<sup>169</sup> a vyšetřování na přelomu 40. a 50. let 20. století

### 2. 1. Vězeňství

Michel Foucault ve své práci<sup>170</sup> datoval vznik moderního vězeňství na přelom 18. a 19. století, kdy podle něj docházelo k přechodu od trestání k věznění, od trestání těla k trestání duše. Člověk měl být napraven skrze vězení, kde byl izolován a trestán. Vězeňství bylo složeno z institucí, které procházely celou společností a tvořily „vězeňskou tkáň.“<sup>171</sup> Významným reformátorem vězeňství v rakouském mocnářství na přelomu 18. a 19. století byl kněz František Josef Řezáč.<sup>172</sup>

Pro totalitní režimy bylo vězeňství jedním z prvků represivního aparátu. Tento aparát měl sloužit k zajištění nekontrolovaného policejního teroru a k masovým perzekucím obyvatelstva. Docházelo k politizaci a kriminalizaci běžných společenských vztahů a každodenního života.<sup>173</sup>

Ke změnám v československém vězeňství došlo již v roce 1945 po druhé světové válce vydáním retribučních dekretů č. 16/1945 Sb.<sup>174</sup> a č. 138/1945 Sb.<sup>175</sup> Společnost dostala nástroj k vypořádání/zúčtování s válečnými zločinci, kolaboranty a zrádci. (Těmito zákony byl vytvořen právní rámec, který postihoval válečné zločince, kolaboranty a zrádce.) Svou činnost zahájily Mimořádné lidové soudy, které potrestaly válečné zločiny. Bohužel občas docházelo i

---

<sup>169</sup> Vězeňství je zde chápáno jako zastřešující pojem pro vězeňské a táborové systémy, jejichž úkolem bylo zadržení, vyšetřování, internace a výkon trestu odnětí svobody. Pojem vězeňství v sobě zahrnoval jak soustavy vězeňských zařízení, tak právní normy, předpisy, organizaci, personál a samotnou vězeňskou populaci. JANÁK, D. *Kapitoly o československém vězeňství. 1945–1955. Historické souvislosti, právní základy a politické aspekty*. Opava: Slezské muzeum Opava, 2002. s. 24.

Seznam vězeňských zařízení, i když neúplný (nezmiňuje malé okresní věznice a některé slovenské věznice) – KRATOCHVÍL, J. – KRATOCHVÍLOVÁ, S. (kol.) *Život ve stínu šibenice*. Brno: Muzeum českého a slovenského exilu 20. století, 2015, 447 s. Katalog k výstavám *Život ve stínu šibenice*.

<sup>170</sup> FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení*. Praha, 2000.

<sup>171</sup> FOUCAULT, M. c. d., s. 326.

<sup>172</sup> František Josef Řezáč (1819–1879) reformátor rakousko-uherského vězeňství. V roce 1847 začal působit v České zemské trestnici v Praze, ve farnosti sv. Václava na Zderaze, jako kněz. Publikoval naučné spisy o výchově vězeňské populace. V roce 1852 vlastním nákladem vydal spis *Vězeňství v posavadních spůsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*. Ve svém spise mimo jiné klade důraz na humanizaci vězeňství a na využití pedagogiky v převýchově vězňů. Analyzuje zde také vývoj evropského a amerického vězeňství UHLÍK, J. F. J. *Řezáč – reformátor vězeňství a školství v 19. století*. Praha, 1997, 1. vydání. Příloha časopisu *České vězeňství* č. 2/1997.

<sup>173</sup> Tomáš Bouška uvádí, že politologická literatura toto období definuje jako „*éru stabilizace socialistické diktatury*“. BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. (eds.). *Českoslovenští političtí vězňi. Životní příběhy*. Praha, 2009, 1. vyd., s. 7. ISBN 978-80-254-5825-9.

<sup>174</sup> Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, ze dne 9. července 1945, částka 9.

<sup>175</sup> Dekret presidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti, ze dne 26. listopadu 1945, částka 57.

k odsouzení nevinných lidí.<sup>176</sup> Zákonný rámec<sup>177</sup> poskytl legální cestu k národní mstě, která se promítla do chování vůči německému obyvatelstvu ať již ve sběrných táborech, nebo při odsunu v letech 1945–1947.<sup>178</sup>

S rokem 1948 docházelo v našem státě k přelomovým událostem, které ovlivnily celou společnost a zapsaly se neblaze do historie naší země. Únorový převrat znamenal počátek nelegitimního režimu<sup>179</sup> a zasáhl celou občanskou společnost. Změny nastaly i v oblasti vězeňství. Komunistický režim začal přizpůsobovat vězeňství vlastním potřebám, které měly být primárně represivního charakteru. Proběhla reorganizace justice a vězeňství, což mělo za následek, že československé vězeňství se postupně začalo odchylovat od vězeňství západní Evropy,<sup>180</sup> kde vězení sloužilo jako nástroj trestu a k izolaci nebezpečných zločinců, nikoliv k eliminaci politických nepřátel. Vězeňství bylo začleněno do politické justice.<sup>181</sup> Ministr spravedlnosti Alexej Čepička<sup>182</sup> převedl činnost justičních orgánů pod patronaci několika

---

<sup>176</sup> Blíže k tématu: STANĚK, T. K problematice tzv. retribučních vězňů v českých zemích v letech 1945–1955 (základní souvislosti a fakta). In *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955*. Příloha časopisu *České vězeňství* 3/2001, Praha, 2001, s. 112–149.

<sup>177</sup> Kromě již uvedených dekretů také Dekret presidenta republiky č. 17/1945 Sb., o Národním soudu, ze dne 9. července 1945, částka 9; z. č. 115/1946 Sb., o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků, ze dne 8. května 1946

<sup>178</sup> KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. In *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955*. Příloha časopisu *České vězeňství* 3/2001, s. 51.

<sup>179</sup> NEDVĚDICKÝ, K. Únor 1948 jako počátek nelegitimního režimu. In *Securitas Imperii* 17 (02/2010), s. 60–79.

<sup>180</sup> V západní Evropě se ve vězeňství prosazovala humanizace a dodržování lidských práv. Dostupnost těchto prvků byla vězňům zajištěna jak ve vazbě, tak i ve výkonu trestu. Militantní prvky byly rušeny, ve věznicích pracovali psychologové a pedagogičtí pracovníci, kteří měli vězňům pomoci s úspěšným návratem do občanské společnosti. Obžalovaní byli souzeni nezávislými soudy. Dodržování práv a povinností vězňů byly pod kontrolou odborné i laické společnosti. PINEROVÁ, K. Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce. In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – Louč, M. (eds.) c. d., s. 12.

<sup>181</sup> O povaze justice ve sledovaném období vypovídá i interní dokument tzv. Pillerovy komise, který justici označuje za kabinetní a charakterizuje ji jako stav, kdy „výrok o vině je vysloven jiným orgánem než soudem buď ještě před zahájením soudního řízení, nebo v jeho průběhu“. V kabinetní justici měla zvláštní postavení Státní prokuratura a obecně prokuratura. Pro senát byly návrhy prokurátora závazné. HEJL, V. Zpráva o organizovaném násilí. Praha, 1990, 1. vyd., s. 195. Srov. JANÁK, D. c. d., s. 27. Srov. VOREL, J. – ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. *Československá justice v letech 1948–1953. Díl I. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*: Praha 2003, 1. vyd., s. 17.

<sup>182</sup> JUDr. Alexej Čepička (1910–1990) – československý ministr spravedlnosti v letech 1948–1950. Vystudovaný právník a komunistický politik, během druhé světové války byl vězněn v koncentračním táboře. Zastával rovněž post ministra národní obrany (1950–1956). Zakladatel Pomocných technických praporů. Rokem 1956 končí jeho politická kariéra. Po XX. sjezdu KSSS byl shledán nepohodlným vzhledem ke své roli během politických procesů. Byl označen za jednoho z hlavních viníků politického bezpráví. Čepička byl zetěm Klementa Gottwalda. VOREL, J. – ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl I. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*: Praha, 2003, 1. vyd., s. 173–174. ISBN 80-86621-03-0. Blíže k tématu KAPLAN, K. *Kronika komunistického Československa. Alexej Čepička – dobová dramata komunistické moci*. Brno: Barrister & Principal, 2011, 1. vyd.

vedoucích osob ministerstva spravedlnosti. Vznikla tak „kabinetní justice,“<sup>183</sup> kdy o vině a trestu bylo rozhodnuto již před soudním přelíčením.<sup>184</sup>

Komunistický režim mimo jiné i skrze vězeňství stabilizoval svou diktaturu a vypořádal se se svými politickými odpůrci. Základními stavebními prvky se v roce 1948 staly: zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví,<sup>185</sup> zákon č. 321/1948 Sb., o Sboru uniformované vězeňské strážě<sup>186</sup>, zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, a zákon č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce.<sup>187</sup> Zákonem č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, došlo k oddělení vězeňství od soudnictví.<sup>188</sup>

V praxi se toto promítlo do zrušení institutu vyšetřujícího soudce. Jednou z rozhodovacích pravomocí, které mu náležely, bylo i nařízení vzetí do vazby a propuštění z ní.<sup>189</sup> Mezi další kompetence tohoto orgánu patřilo nezávislé ověřování skutečností, které rozhodovaly o vině či nevině obviněného. Mezi další pravomoci vyšetřujícího soudce patřilo prověřování jednotlivých úkonů, které prováděli pracovníci bezpečnosti. Poté co byl zrušen tento institut, zmizela kontrola nad činností orgánů, které vedly přípravu trestního stíhání. Tímto byl odstraněn jediný ochranný prvek, který mohl zabránit nezákonnostem při

---

<sup>183</sup> Charakteristickými rysy byl vliv ministra spravedlnosti na rozhodování soudů. Justiční orgány neměly kontrolu nad vyšetřováním, nemohly tedy zabránit používání nezákonných vyšetřovacích metod. Návrhy prokurátora byly pro senát závazné, došlo k omezení práva obhajoby a porušení zásady zjišťování objektivní pravdy.

<sup>184</sup> VOREL, J. – ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. c. d., s. 175.

<sup>185</sup> V zákoně se projevilo ideologické hledisko – nenávisť k třídnímu nepříteli. Přijetím tohoto zákona skončil systém kontrol poměrů ve vězeňských ústavech, který předtím zaručoval ochranu práv i lidské důstojnosti odsouzených. HLADÍK, O. Rok 1953 jako vrchol sovětizace vězeňství. In PETRÁŠ, J. – SVOBODA, L. (eds.). *Osm let po válce. Rok 1953 v Československu*. Praha, 2014, 1. vyd., s. 106.

<sup>186</sup> Změna se týkala vězeňského personálu, který se začlenil do Sboru vězeňské uniformované strážě (SVS). Podle Ondřeje Hladíka se jeho příslušníci měli stát *ozbrojeným pilířem nové moci*. Měli stejné pravomoci jako členové Sboru národní bezpečnosti při použití zbraně, podléhali vojenským soudům a platily pro ně stejné kázeňské předpisy jako pro armádu. Velitelé věznic již nebyli odpovědny soudcům, zodpovídali se pražskému ústředí SVS. Hlavními úkoly SVS byla správní a strážní služba při výkonu soudní a jiné vazby ve vězeňských ústavech, střežení justičních budov a prostor. Na základě rozhodnutí ministra spravedlnosti byly do Sboru přijímány jen „spolehliví“ příslušníci. Militarizace sboru se projevovala v recepci vojenských právních i služebních předpisů, nahrazení úředníků SVS důstojníky a skládáním přísahy příslušníka. Viz HLADÍK, O. Rok 1953 jako vrchol sovětizace vězeňství. In c. d., s. 105.; JANÁK, D. c. d., s. 100.

<sup>187</sup> KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. In c. d., s. 51.

<sup>188</sup> V praxi to znamenalo ztrátu kontroly soudů nad výkonem vazby a trestu odnětí svobody. Dříve fungující systém byl určitou pojistkou, která sloužila k ochraně oprávněných nároků vězňů. PINEROVÁ, K. Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce. In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. (eds.). c. d., s. 19–20.

<sup>189</sup> Od roku 1950, kdy byl přijat nový trestní řád, mohla být vazba vykonávána nejen v soudních vazbách, ale také ve vazbách, které spravovalo ministerstvo národní bezpečnosti. Právě v těchto prostorách pak docházelo nejčastěji k nedovolenému zacházení s obviněnými, kteří byli vystaveni ponížení a krutému chování dozorců a vyšetřovatelů. PINEROVÁ, K. Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce. c. d., s. 19–20. Srov. KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR. c. d., s. 52.



vyšetřování. Pravomoci vyšetřujícího soudce převzali vyšetřovatelé Sboru národní bezpečnosti a Státní bezpečnosti<sup>190</sup>. S tím souvisí i porušování zásady presumpce nevinny.<sup>191</sup>

Podle nového trestního řádu č. 87/1950 Sb. byl dozor nad vězeňskými ústavy svěřen okresním a krajským prokurátorům. Došlo i k úpravě výkonu vazby, tu i nadále mohl nařídít prokurátor. Aby bylo dosaženo větší úspěšnosti v trestním řízení, mohla být vazba, po dobu nejnutnější, nově vykonávána i u vyšetřujícího orgánu, tedy StB.<sup>192</sup> S ohledem na předešlé nepravosti, které se děly při pobytu vyšetřovaného ve vazbě, došlo, výnosem ministra spravedlnosti Štefana Raise<sup>193</sup> ze dne 2. července 1951, k úpravě Vězeňského řádu. Obviněný napříště již nesměl být umístěn do vyšetřovací vazby bez písemného příkazu prokurátora nebo soudu.<sup>194</sup>

Důležitým kritériem, které se ve vězeňství začalo prosazovat, bylo rozdělení vězňů<sup>195</sup> podle třídního hlediska<sup>196</sup> a podle spáchaného trestného činu.

Zpočátku všichni vyšetřovanci nosili na levém rukávu červenou pásku. V roce 1949 došlo ke změně – vězni, kteří stanuli před Státním soudem, měli bílou pásku, ostatní vyšetřovanci museli nosit světlezelené pásky.<sup>197</sup> Prameny úřední povahy rozlišují vězně do tří skupin – kriminální, retribuční a státně bezpečnostní (tedy političtí). Do nejnižší kategorie spadali političtí vězni<sup>198</sup>, kteří byli podle komunistické doktríny nebezpeční pro společnost

---

<sup>190</sup> Dále jen StB.

<sup>191</sup> Byla porušována nejen presumpce nevinny, ale i další nezadatelná práva, která byla garantována Všeobecnou deklarací lidských práv.

Presumpce nevinny – jeden z principů právního státu a výkonu soudnictví. Dle této zásady se na obviněného mělo pohlížet jako na nevinného člověka až do okamžiku jeho právoplatného odsouzení. Podle toho mělo být s obviněným také zacházeno. Toto ustanovení bylo však častokrát komunistickým vyšetřovacím aparátem porušováno.

<sup>192</sup> Pro tyto účely využívala Státní bezpečnost soudní věznice, zvláště ty, které spadaly pod krajské soudy. V krajských soudních věznicích zřizovala zvláštní oddělení, která nespadała pod pravomoc SVS, ale byla řízena Krajským velitelstvím StB. Vyšetřovacím věznicím StB se budu věnovat ve čtvrté kapitole. JANÁK, D. C. d., s. 6.

<sup>193</sup> Štefan Rais (8. srpna 1909 – 25. dubna 1975) byl slovenský novinář a komunistický politik. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. V době, kdy vrcholily politické procesy (1950–1953), zastával post ministra spravedlnosti po Alexeji Čepičkovi. Následně pracoval ve slovenské pobočce ČTK. Sepsal propagační brožury (O prezidentu Gottwaldovi, Sovětská demokracie). VOREL, J. – ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. C. d, 174.

<sup>194</sup> KÝR, A. c. d., s. 52.

<sup>195</sup> K dělení vězňů např. LOUČ, M. Vězeňské subkultury ve vzpomínkách politických vězňů. In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. (eds.). c. d., s. 32–38.

<sup>196</sup> Ústřední výbor Komunistické strany Československa na to měl poměrně jednoduchý názor: „*Represivní charakter trestu musí ostřeji vyniknout v boji proti buržoazii, kulakům a nepřátelům uvnitř dělnické třídy i agentům ve straně. Pseudohumanistické tendence, zvláště ve výkonu trestu, je třeba rázně odmítnout... ve vině i trestu bude ostře diferencováno mezi buržoazií a pracujícími.*“ Z hlediska výkonu trestu byl také důležitý „*třídní profil, dosavadní způsob života, zaměstnání a pracovní morálka, politická uvědomělost a intenzita jeho činnosti*“. PINEROVÁ, K. Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce. c. d., s. 15–16.

<sup>197</sup> BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. c. d., s. 238.

<sup>198</sup> Oficiální označení pro tyto vězně bylo státní – na základě toho, že byli odsouzeni Státním soudem. Vězni, kteří byli odsouzeni podle zákona č. 50/1923 Sb., zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, nebo trestního zákona č. 86/1950 Sb. Mezi nejčastější trestné činy, za které byli odsuzováni, patřila velezrada podle §1 a vyzvědačství podle §5. Tito vězni bojovali proti komunismu, mohli být uvězněni i pro

daleko více než vězni kriminální<sup>199</sup>. Tito třídní nepřátelé neboli političtí vězni chtěli „rozvrátit lidově demokratický systém“<sup>200</sup>. Vilém Hejl dělení vězňů charakterizoval takto: „V praxi byl potom preferován a protežován zloděj nebo vrah, jejichž vina byla primárně připisována kapitalistické společnosti, na úkor sociálně demokratického dělníka nebo intelektuála, pocházejícího z venkovské či měšťanské rodiny. Zloděj nebo vrah se dostal na scenář ne vlastní vinou: národně socialistický nebo sociálně demokratický dělník však vědomě zradil svou třídu.“<sup>201</sup> Pro politické vězně se vžilo označení mukl<sup>202</sup>. Dozorci s oblibou používali tohoto označení, ne však každý znal jeho výklad. Dokladem budiž vzpomínka vězňů z věznice v Opavě.<sup>203</sup>

Kriminální vězni měli ve vězeňském systému privilegované postavení. Jedna z vězeňkyň, Dagmar Šimková<sup>204</sup>, uvádí, že jim lupiči a vrazi byli dávání za příklad.<sup>205</sup> Toto se promítalo do různých výhod, kterých se jim dostávalo. Kriminální a retribuční vězni zastávali nejvyšší místa ve vězeňské hierarchii a byli dosazováni do vězeňských a táborových

---

své náboženské a politické přesvědčení. Jednání, kterého se dopouštěli, bylo dosti často jednání, které by demokratický právní režim nepovažoval za protiprávní a na které by měli nárok v rámci své svobody a přesvědčení. BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. (eds.). c. d., s. 6.

<sup>199</sup> Vězni, kteří byli odsouzeni za vraždy, krádeže, loupeže a další trestné činy.

<sup>200</sup> PETRÁŠOVÁ, L. Vězeňské tábory v Jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In *Sborník archivních prací*, č. 2, 1994, s. 367. Pamětnice Julie Hrušková (její osud viz kapitola 3 – Vězni a jejich příběhy) k tomu dodává: „Vražednice říkaly: ‚My jsme zabily jen jednoho, ale vy jste chtěly zabít celý národ.‘“ LOUČ, M. Vězeňské subkultury ve vzpomínkách politických vězňů. In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. (eds.). c. d., s. 36. Celý rozhovor s Julií Hruškovou, tamtéž s. 109–123.

<sup>201</sup> HEJL, V. c. d., s. 242.

<sup>202</sup> Mukl – muž určený k likvidaci, muž určený k lopatě. Toto označení se vžilo pro vězně-muže.

<sup>203</sup> Ač se to nezdá, tak vězni i v podmínkách, které jim režim ve vězení připravil, neztráceli smysl pro humor. Vězni se rozhodli pomstít se náčelníkovi ústavu, který je s despektem sice označoval za mukly, ale sám neznal výklad pojmu. Záměrně se tedy před jedním z vězňů, o kterém se vědělo, že donáší veliteli, zmínili, že zkratka mukl ve skutečnosti znamená „muž utiskovaný komunistickou lůzou“. Když se tato informace donesla ke zmíněnému veliteli, rozčílil se a řval na celý tábor, že není žádná lůza. Vězni si mohli gratulovat. Dostavil se kýžený úspěch. Velitel zakázal používání pojmu mukl. DVOŘÁKOVÁ, Z. *Z letopisů třetího odboje*. Praha, 1992, 1. vyd., s. 252.

<sup>204</sup> Dagmar Šimková (23. května 1929–24. února 1995) se narodila do rodiny bankéře. V mládí milovala tanec, jazz a step. Po studiu na gymnáziu se hlásila na Filozofickou fakultu UK, chtěla studovat dějiny umění a anglistiku, ale kvůli svému rodinnému původu nebyla přijata. Paní Šimková roznášela v Písku letáky a bojovala proti komunistickému režimu, k jejímu zatčení došlo v říjnu 1952. Odsouzena byla o dva roky později k osmi letům vězení, prokurátor s výší trestu nesouhlasil, odvolal se a Dagmar Šimkové soud uložil 15 let trestu odnětí svobody. Část trestu si odpykala i v pardubické ženské věznici. Blíže BURSÍK, T. *Ztratily jsme mnoho času. Ale ne sebe...! Životy politických vězeňkyň padesátých a šedesátých let*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu: Praha, 2006. Vězení opustila po 14 letech. Byla jednou ze zakladatelek klubu K 231 v roce 1968 (členy jsou bývalí političtí vězni, kteří byli odsouzeni na základě z. č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky). Po invazi vojsk Varšavské smlouvy emigrovala se svou matkou do Austrálie, kde žila její sestra. S Amnesty International spolupracovala na zlepšování podmínek ve vězení, kam docházela jako terapeutka. Paní Šimková o svém pobytu ve vězení napsala knihu ŠIMKOVÁ, D. *Byly jsme tam taky*. Praha: Monika Le Fay, 2015, 163 s.

<sup>205</sup> „Náčelníci a dozorcí nám vždy říkali o vražednicích: ‚Ta žena zabila jen jednoho člověka (eventuálně dva, tři), vy jste však chtěly vyhubit celý národ.‘ Dávali nám za příklad vrahy a lupiče, jak se dobře chovají, pilně pracují, takže si zaslouží odměny a brzké propuštění, štváli je proti nám, a nebylo těžké násilné lidi poštvát.“ ŠIMKOVÁ, D. c. d., s. 47. Z tohoto vyjádření je patrné, jak se dozorcí k jednotlivým vězňům chovali.

samospráv.<sup>206</sup> Určovali, kdo se směl účastnit promítání filmů (s budovatelskou tematikou), kdo může navštěvovat zájmové kroužky apod.<sup>207</sup> Vztahy mezi jednotlivými skupinami vězňů byly většinou rezervované, neboť mnoho politických vězňů bojovalo již proti nacismu a s retribučními vězni tak nemohli najít společnou řeč. Pamětníci a pamětnice dále uvádějí, že měli problém s tím, když byli umístěni na celu s vrahy, zloději a prostitutkami.<sup>208</sup> Mnohdy také dozorcí tolerovali násilí mezi jednotlivými skupinami, kdy např. kriminální vězni v noci vtrhli do ubytoven politických vězňů a zmlátili je někdy i do bezvědomí.<sup>209</sup>

Jednou z dalších změn, které ve vězeňství nastaly po roce 1948, bylo i zavedení vojenské morálky do vztahu dozorce–vězeň. Při vstupu dozorce na celu vězni museli stát v pozoru, smeknout čepici a otočit hlavu. Vězeňkyně se musely uklonit. V roce 1953 byla zavedena vojenská povinnost hlásit počet vězňů na cele. V pracovních táborech byly nařizeny pořadové nástupy vězňů. Pochodování v pravidelných útvarech se stalo každodenní rutinou obyvatel vězeňských táborů. Vojenské prvky v každodenním vztahu dozorce–vězeň ulehčovaly dozorcí práci a dávaly mu větší prostor pro šikanu vězně, pod záminkou nedodržení předpisů nebo nedodržení kázně.<sup>210</sup>

Pracovníci StB do vězeňství zavedli také agenturně operativní činnost, která spočívala v nasazování vězňů-agentů na vyšetřovaného. Vycházeli z předpokladů, že se obviněný na cele může s cennými informacemi svěřit svému „spolubydlícímu“. Ať již podřeknutím, nebo jen s potřebou ulevit svému svědomí. Nasazeným agentům pak vyšetřovatelé slibovali nižší tresty, měli určité úlevy a výhody. V roce 1951 tato činnost získala i oficiální rámec, když došlo k uzavření dohody mezi ministerstvem spravedlnosti a ministerstvem národní bezpečnosti o spolupráci ve věcech agenturně operativních. Dohoda mimo jiné uvádí: „*Velitelství SVS uznává, že je nutno zbudovat a dobře řídit agenturní službu ve věznicích, neboť to jsou oči a uši*

---

<sup>206</sup> „Výběr příslušníků ‚samosprávvy‘ byl asi stejně demokratický jako sestavování kandidátky Národní fronty,“ uvádí HEJL, V. c. d., s. 252.

<sup>207</sup> K problematice rozdělování vězňů podrobněji KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. c. d., s. 53–55.

<sup>208</sup> Tyto informace lze vyčíst z rozhovorů s jednotlivými vězni např. BARTOŠEK, K. *Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2001, 1. vyd., 317 s.; BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. c. d.; BURSÍK, T. c. d.; NAVARA, L. – K ASÁČEK, M. Příběhy třetího odboje. Brno: Host, 2010, 1. vyd., 270 s.; NAVARA, L. – KASÁČEK, M. *Volavčí síť. Po stopách třetího odboje*. Brno: Host, 2012, 1. vyd., 288 s.

<sup>209</sup> Tato tzv. bicí komanda měla likvidovat reakční živly v táborech. Kriminální a retribuční vězni spolupracovali s dozorcí i při bití vězňů v korekci, při udílení trestů apod. Blíže se vztahu mezi vězni věnuje i např. HEJL, V. c. d., s. 249–257, kde v kapitole trefně pojmenované Lidé mezi lidmi popisuje poměry, které panovaly ve vězeňských zařízeních.

<sup>210</sup> KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. c. d., s. 55–57.

vězeňského ústavu...“<sup>211</sup> Agenturně operativní činnost ve vězeňských zařízeních podléhala ministerstvu národní bezpečnosti.<sup>212</sup>

Jedním z hlavních cílů vězeňství v demokratických státech je naučit vězně pracovat a skrze tuto činnost jej připravit na život, který jej čeká, až opustí brány věznice. Práce měla být pro vězně určitou formou nápravy. „Práce musí být jednou z podstatných součástí transformace a postupné socializace vězně. Trestní práce nesmí být chápána jako doplněk a takřka jako zesílení trestu, nýbrž spíš jako zmírnění, jež by nemělo být možné vězni upřít,“ píše Michel Foucault.<sup>213</sup>

V komunistickém Československu vězni představovali levnou, dostupnou a početnou pracovní sílu a podle toho se s nimi také nakládalo. Jejich práce měla primárně pomáhat k naplňování hospodářského plánu centrálně vedené ekonomiky. Pracovali přímo ve věznicích, na státních statcích, v národních podnicích, ve stavebnictví, v cihelnách a hlavně v hornictví, kde primárně těžili uranovou rudu.<sup>214</sup> Vězni byli svázeni do dolů na Jáchymovsku, Příbramsku a Slavkovsku.<sup>215</sup> Uranová ruda byl důležitou surovinou při výrobě jaderné bomby a Sovětský svaz chtěl po vzoru Spojených států amerických tuto strategickou zbraň vyrobit. V lednu 1946 vznikl národní podnik Jáchymovské doly.<sup>216</sup>

Od roku 1951 se vězni při nástupu do věznice dělili do pracovních skupin, které určovaly, jaké práce jsou schopni. Pracovní rozdělení vězňů prováděl úřední vězeňský lékař. Podle dané klasifikace rozdělil vězně do pěti následujících skupin: A1 – vězeň byl způsobilý k jakékoliv práci, zcela bez omezení. Tito byli zařazováni do uranových dolů. A2 – do této

---

<sup>211</sup> KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. In c. d., s. 57.

<sup>212</sup> Na MNB tuto činnost mělo na starosti pět pracovníků 2. pracovní skupiny odboru V (vězeňský odbor). Mezi úkoly tohoto odboru patřilo mimo jiné: vypracování prováděcích předpisů pro vězeňská zařízení MNB, evidence vězňů, řízení opatření proti rodinám potrestaných „vesnických boháčů“, ostraha vězeňských zařízení a již výše uvedená agenturně operativní činnost. Podrobněji k tematice agenturně operativní činnosti ve věznicích TOMEK, P. Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních čs. komunistického režimu 1948–1989. In TOMEK, P. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinnů komunismu, 2002, sešit č. 3, s. 7–57.

<sup>213</sup> FOUCAULT, M. c. d., s. 372–373.

<sup>214</sup> PINEROVÁ, K. Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce. In c. d., s. 15.

<sup>215</sup> Přehled vězeňských táborů v oblasti Jáchymova, Horního Slavkova a Příbrami viz PINEROVÁ, K. Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce. In c. d., s. 22.

<sup>216</sup> Dne 23. listopadu 1945 byla uzavřena mezinárodní dohoda mezi Československem a Sovětským svazem o výhradním dodání uranové rudy do SSSR. K uranové politice viz JANČÍK, D. Vývoz československého uranu do Sovětského svazu v letech 1946–1959. In *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, č. 7, 2007. Uranem v Československu se také zabývá TOMEK, P. Československý uran 1945–1989: těžba a prodej československého uranu v éře komunismu. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinnů komunismu PČR, 1999. Podmínky, které na Jáchymovsku v uranových dolech panovaly, zachycuje např. PETRÁŠOVÁ, L. Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In *Sborník archivních prací*, 1994, roč. 44, č. 2, s. 335–447. O uranových dolech píšou i pamětníci, kteří jimi prošli, viz KLOBAS, O. Jak se chodí v laně. Svědectví politického vězně z padesátých let o jáchymovském táboře Nikolaj. Telč, 2008, 2. vyd.; BURŠÍK, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009.

kategorie byly zařazovány ženy, které většinou pracovaly v zemědělství. Vězeň v této skupině mohl vykonávat jakoukoliv práci, jediné omezení, které se jich týkalo, platilo pro práci v dolech, kde mohli vykonávat ostatní práce. Do skupiny B spadali potrestaní, jejichž pracovní schopnost byla snížena o 20–40 %. Tito vězni byli schopni vykonávat řemeslnou práci. Nejčastěji pracovali v kamenolomech, hutnictví, cementárnách, cihelnách a vápenkách. Skupinu C tvořili vězni, jejichž pracovní způsobilost byla snížena o 40–60 % a kteří mohli vykonávat lehčí práci (pracovali v textilním, chemickém a sklářském průmyslu) nebo byli zaměstnáni v kancelářích. Pod skupinu D spadali vězni zcela neschopní práce.<sup>217</sup>

Výchovný proces a vzdělání vězňů je důležitou součástí celého trestu. K tomu, aby edukační proces byl úspěšný, bylo třeba kvalifikovaného personálu. S únorem 1948 docházelo ke změně i v této oblasti. Z věznic byli propouštěni kněží a učitelé, kteří poskytovali duchovní službu a pedagogickou činnost. Na jejich místa přicházeli osvětoví pracovníci, jejichž hlavní činností byl boj s třídním nepřítelem a „*mravně politická převýchova vězňů v duchu politických zájmů KSČ.*“<sup>218</sup> Tito pracovníci měli vliv mimo jiné i na obsah vězeňských knihoven,<sup>219</sup> výběr tisku,<sup>220</sup> obsah přednášek a témata filmů, které byly vězňům promítány. Ani po práci neměli vězni klid na odpočinek a museli mnohdy několik hodin poslouchat ideologické přednášky.<sup>221</sup> Mnozí vězni na tyto „vzdělávací semináře“ vzpomínají s úsměvem.<sup>222</sup> Chodit na ně byla pro vězně povinnost. Výsadou se mohla stát možnost zapojit se do činnosti různých zájmových kroužků.<sup>223</sup>

---

<sup>217</sup> BURSÍK, T. *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století.* Praha, 2006, 1. vyd., s. 70. srov. HLADÍK, O. Rok 1953 jako vrchol sovětizace vězeňství. In PETRÁŠ, J. – SVOBODA, L. (eds.). *Osm let po válce. Rok 1953 v Československu.* Praha, České Budějovice: 2014, 1. vyd., s. 109, 113.; KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. In *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955.* Příloha časopisu *České vězeňství* č. 3/2001. *Vězeňská služba České republiky*, s. 53–55.

<sup>218</sup> KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. In c. d., s. 59.

<sup>219</sup> Součástí čtvrté kapitoly této práce je i seznam knih, které byly z vězeňské knihovny vyřazeny a které tam byly naopak doporučeny.

<sup>220</sup> Rudé právo, Práce, Tvorba

<sup>221</sup> Často tyto přednášky vedli nevzdělaní lidé. Názory politických vězňů se jim nepodařilo změnit.

<sup>222</sup> „*Pak tam byl také Sedmilhář, taky osvětář. Ten zase říkal: ‚Co vám říkám, nejsou fakta, to se skutečně stalo.‘ Ted’ se nikdo nesměl zasmát. Nebo nám vysvětloval, jaký je rozdíl mezi socialismem a kapitalismem. Prý abychom se dobře podívali, za jak dlouho vykopali v Sovětském svazu kanál Volha–Don. To bylo v socialistickém táboře. A abychom se podívali na kapitalisty, jak dlouho trvalo Francouzům a Angličanům, než vykopali kanál La Manche. To jste se nesměl smát.*“ PINEROVÁ, K. Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce. In c. d., s. 19.

<sup>223</sup> O možnosti navštěvovat zájmové kroužky rozhodoval velitel vězeňského ústavu na návrh vedoucího výchovy. Při výběru bylo přihlíženo mimo jiné i k aktivitě jednotlivých vězňů a k výhodnosti skupině, do které vězeň spadal. KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. In c. d., s. 60.

Náměstek ministra spravedlnosti Karel Klos<sup>224</sup> měl jasný názor na to, jak nakládat s potrestanými vězni, když pronesl: „*Velitelé SVS budou v budoucnu posuzováni podle toho, jak dokáží udělovat tresty, dokáží jít tváří v tvář reakci, dokáží dávat poloviční dávky potravin, používají bunkrů... Vězni nesmí mít dojem, že mají na něco nárok... Není na místě žádná sentimentalita, teď, když jsou ve vězení největší gauneři.*“<sup>225</sup>

Vůči vězňům začaly být uplatňovány různé postihy, které závisely na libovůli dozorců. Tresty za maličkosti, kterých se vězeň dopustil, byly různé. Od zákazů psaní dopisů přes snížení již tak malé dávky jídla až po korekci.<sup>226</sup> Vězeň nebyl chráněn před chováním dozorců. Neznal ani svá práva, neboť definice přiznaných nároků byly součástí služebních předpisů, které nesly razítko „Důvěrné“, „Jen pro služební potřebu!“. V roce 1953 bylo vězeňství přesunuto pod agendu ministerstva národní bezpečnosti. V přístupu k vězňům se však nic nezměnilo.<sup>227</sup>

Velitelé SVS byli podněcováni k tomu, aby protistátní vězně trestali zvláště přísně. Karel Klos jim vyčítal jejich neschopnost toho dostát, když v roce 1951 na poradě velitelů SVS prohlásil: „*Odpor, vzdor protistátních vězňů nutno zlomit jednotností postupu všech příslušníků Sboru a tvrdými kázeňskými tresty. Velitelé oddílů SVS nevedou a nedovedou dosud účinně používat trestu poloviční dávky. U řady protistátních vězňů možno použít jen jedné formy převýchovy: vynucení tvrdé kázně a řádného pracovního výkonu. Nízký počet kázeňských trestů u vězňů dokazuje, že velitelé nekázeň u vězňů nevidí. V případech kolektivního vystupování vězňů, kdy již nelze zjistit individuálního pachatele, nutno potrestat celou skupinu. Kázeň vězňů možno dále utužit využitím systému velitelů světnic a pracovních skupin.*“<sup>228</sup>

Změny ve vězeňství<sup>229</sup> lze tedy shrnout do několika kategorií, které můžeme charakterizovat takto:

---

<sup>224</sup> JUDr. Karel Klos (1909–1982), vystudovaný právník a politik. Do Komunistické strany vstoupil v roce 1945. Působil jako velitel ochrany prezidenta Gottwalda. Díky Čepičkovi získal místo přednosty kabinetu ministra spravedlnosti, kde měl na starosti informovat ministra o činnosti úřadu a dohlížet na provedení pokynů a příkazů ministra. V letech 1948 až 1952 působil ve funkci 1. náměstka ministra spravedlnosti. Z KSC byl vyloučen v květnu 1955. Byl označen za jednoho z viníků nezákonností 50. let 20. století. VOREL, J. – ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. c. d., s. 174.

<sup>225</sup> UHLÍK, J. *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy význačných vězněných osobností, prožité ve významných dobách země českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství.* Stráž pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, s. 275.

<sup>226</sup> Korekce – trestní cela, kde většinou vězeň musel spát na zemi. S umístěním do korekce souviselo i omezení jídla. „Všude pach, zatuchlina, vlhkost, ve stínu se mihnul stín potkana,“ vzpomíná Bohumil Robeš na své Vánoce 1954 v korekci.

<sup>227</sup> KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. In c. d., s. 60–62.

<sup>228</sup> KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. In c. d., s. 57.

<sup>229</sup> Tyto změny byly v přímém rozporu se zásadami, které Michel Foucault definuje ve své knize Dohlížet a trestat a které by se daly nazvat definicemi moderního vězeňství. Foucault sepsal sedm univerzálních maxim dobrého stavu vězeňství: 1) princip korekce – základním úkolem trestu je polepšení odsouzeného, 2) princip klasifikace – dělení vězňů podle závažnosti trestných činů, věku, možnosti nápravy, 3) princip modulace trestů – modifikace trestu podle osobnosti vězně, dosažených výsledků, chování, polepšení atd., 4) princip práce jako povinnosti a jako práva – skrze práci u vězně dosáhnout jeho polepšení a socializace, 5) princip vězeňské

- Docházelo k hrubému porušování presumpce nevinu u obviněných ve výkonu vazby
- Ideologizace principů klasifikace a diferenciací odsouzených ve výkonu trestu
- Uplatňování militantních a agenturně operativních prvků k zajištění kázně vězňů
- Represivní a ekonomicko-účelové pojetí práce vězňů
- Vzdělání vězňů bylo zaměřeno na politickou indoktrinaci a k diskriminaci vězňů
- Z oprávněných nároků vězňů se stávaly výhody, kterých vězeň neměl právo se dovolat<sup>230</sup>

## 2.2. Vyšetřování, vyšetřovací metody a výsledky

Vězni ve svých vzpomínkách často zmiňují i pobyt ve vyšetřovací vazbě. Pokládám proto za vhodné popsat metody vyšetřování a podmínky, které panovaly obecně ve vyšetřovacích věznicích a které vězni museli snášet. Pamětníci věznění na Cejlu byli po svém zatčení odvezeni nejprve do vyšetřovací vazby, která se nacházela v budově Krajského velitelství StB na ulici Příční, někteří byli po několika výsledích převezeni do vazební věznice na ulici Orlí.<sup>231</sup>

Po zrušení nezávislého institutu vyšetřujícího soudce,<sup>232</sup> který vedl přípravné vyšetřování trestných činů,<sup>233</sup> vzrostla pravomoc vyšetřujících orgánů StB. Přípravné řízení bylo na základě výnosu ministra spravedlnosti obcházeno, oficiální zdůvodnění hovořilo o zamezení vzniku tzv. neodůvodněných průtahů.<sup>234</sup> Nebyl nezávislý institut, který by vykonával kontrolu nad činností StB. Oficiálně si sice vyšetřovatelé měli vyžádat souhlas prokurátora s uvalením vazby,<sup>235</sup> v praxi však tento postup dodržován nebyl a souhlas si vyšetřovatelé<sup>236</sup> vyžadovali až zpětně, někdy o něj ani nepožádali.<sup>237</sup> Po převzetí úplné kontroly nad

---

výchovy – vychovávat vězně je povinností vůči společnosti i vůči němu samotnému, výchova musí primárně směřovat ke vzdělání a zlepšení samotného vězně, 6) princip kontroly techniky věznění – režim, který panuje ve vězení, musí být veden kvalifikovanou osobou a musí být alespoň zčásti pod kontrolou, 7) princip doplňkových institucí – během trestu i po opuštění věznice by měla být vězňům poskytována pomoc pro usnadnění opětovného začlenění do společnosti. FOUCAULT, M. c. d., s. 372–374.

<sup>230</sup> KÝR, A. Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. In c. d., s. 51–52.

<sup>231</sup> Tématu vyšetřovacích věznic Krajského velitelství Státní bezpečnosti Brno je věnována část čtvrté kapitoly.

<sup>232</sup> Ke zrušení tohoto institutu došlo v červenci 1949.

<sup>233</sup> Toto vyšetřování bylo vedeno nezávisle na StB.

<sup>234</sup> Výnos ministra spravedlnosti ze dne 26. července 1949. Viz TOMEK, P. C. d., 59.

<sup>235</sup> Státní bezpečnost tak zatýkala bez vědomí prokurátora nebo soudu, nerespektovala vazební lhůty. V praxi to pak fungovalo tak, že justiční orgány se o vazbách často dovídaly až po podání trestního oznámení. Státní bezpečnost vůbec nepočítala s tím, že by někoho do vazby vzala neoprávněně a že by povolení od prokurátora dodatečně nezískali. Viz VOREL, J. – ŠIMÁNKOVÁ, A. (a kol.). Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl I. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, 1. vyd., s. 24.

<sup>236</sup> „Já jsem ani nevěděl, že o takových věcech mám prokurátora uvědomit,“ uvádí jeden z vyšetřovatelů StB Bohumil Doubek. Viz KAPLAN, K. – PALEČEK, P. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001, 1. vyd., s. 22.

<sup>237</sup> TOMEK, P. C. d., 59.

vyšetřováním měla Bezpečnost zájem zřídít své vlastní vyšetřovací věznic. <sup>238</sup> Nový trestní řád <sup>239</sup> z roku 1950 připouštěl výkon vazby u vyšetřovatele. Pro bezpečnostní složky to bylo velice výhodné, neboť tím získaly naprostou nezávislost a neomezenou moc nad zatčenou osobou. Jak píše Prokop Tomek ve své studii, vyšetřovatelé tak mohli s obviněným pracovat „...od okamžiku jeho zatčení až k soudnímu líčení.“ <sup>240</sup>

Zatčením a následným vzetím do vyšetřovací vazby se obviněný dostal na milost a nemilost vyšetřovacím orgánům. Samotná osoba vyšetřovaného byla považována za hlavní důkaz. Bohumil Doubek <sup>241</sup> shrnul jednoduše roli zatčené osoby: „...sovětští poradci nás učili, že naším nejcennějším kapitálem je vyšetřovanec.“ <sup>242</sup> Po zatčení byl obviněný zpravidla předveden ihned k výslechu. <sup>243</sup>

Výslech byl stěžejním bodem celého vyšetřování. <sup>244</sup> „Zatčená osoba je hlavním důkazem své protistátní činnosti a úkolem vyšetřovatele je ‚udělat ji‘, dostat z ní potřebné doznání,“ <sup>245</sup> uvádí Karel Kaplan jednu ze zásad, která byla uplatňována během vyšetřování. Výše jsem se zmiňovala o zavedení tzv. presumpce viny. K tomuto pojmu jsem dospěla na základě další zásady, která byla brána jako dogma: „Každý, koho Státní bezpečnost zatkne, musí

---

<sup>238</sup> Zřizováním vyšetřovacích věznic StB po roce 1948 se podrobně věnuje Prokop Tomek ve své studii Budování a vývoj věznic StB v období 1948–1989. Tato studie je součástí sešitu č. 3, který vyšel pod patronací Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu v roce 2000.

<sup>239</sup> § 296, z. č. 86/1950 Sb., trestní řád.

<sup>240</sup> TOMEK, P. C. d., 59.

<sup>241</sup> Bohumil Doubek (1919–1975) vystudoval reálné gymnázium, poté co nacisté uzavřeli české vysoké školy, nemohl dokončit lékařská studia na UK. Svou kariéru v KSC započal v roce 1945, pracoval na několika pozicích na ÚV KSC. Karel Šváb mu nabídl práci vyšetřovatele v případech, které měly vztah ke komunistické straně. V roce 1950 byl povýšen na štábního kapitána, patřil k hlavním vyšetřovatelům Oty Šlinga. Počátkem března 1951 dostal na starost sektor VI/A, vyšetřující „nejtěžší státně bezpečnostní případy“. Pod dozorem sovětských poradců pracoval v jedné z vyšetřujících skupin, jež týrala vězně na zámku v Kolodějích. Následně byl převelen do věznic v Ruzyni, kde pokračoval ve svých krutých výsleších. Působil jako hlavní vyšetřovatel v přípravě procesu se Slánským. Za přípravu procesu se Slánským byl štědře odměněn – dostal prémii ve výši 30 000 Kč, Řád republiky a povýšení na podplukovníka. O práci ve vyšetřovacím sektoru však ztratil zájem a chtěl odejít, což mu ale sovětské poradci neumožnili. Doubek začal pít a nevěnoval se náležitě své práci. Práci na ministerstvu vnitra nakonec opustil na konci října 1954 oficiálně ze zdravotních důvodů. O rok později byl v červnu zatčen. Ve věznicí na Pankráci sepsal paměti o práci ve vyšetřovacím sektoru – *StB o sobě. Výpověď Bohumila Doubka*. Za nezákonnosti ve vyšetřování byl 17. května 1957 odsouzen k 9 letům odnětí svobody. Z trestu si odseděl jen několik měsíců. Po propuštění pracoval v kontrolním oddělení Čedoku. BLAŽEK, P. – BÁRTA, M. – KALOUS, J. (a kol.). Tváře vyšetřovatelů Státní bezpečnosti. In *Paměť a dějiny* 4/2012, s. 69.

<sup>242</sup> HEJL, V. c. d., s. 152.

<sup>243</sup> Reakce na vzetí do vazby byly různé. Někteří obvinění byli vyděšeni z prostředí, ve kterém se ocitli. Jiní naopak frustrovaní z toho, že o vše museli žádat, byli vytrženi ze svého konformního způsobu života. Svou roli hrála i izolace od nejbližších. „Zavalila mě vlna absolutní beznaděje, když se člověk stane docela nemohoucím, kdy není možné se na něco zeptat a dostat odpověď. Bylo s námi jednáno jako s neživými věcmi... Člověk, který ještě před několika hodinami byl pánem veškerého svého konání, svého času a rozhodování, nemůže pochopit tento svůj stav bezmoci, snad horší fázi, než skýtá otroctví.“ PALKOSOVÁ-WIESENBERGEROVÁ, A. *Nebyl to jen sen*. Praha, 1991, 1. vyd. s. 11.

O prvních pocitech po zatčení se zmiňují pamětníci ve třetí kapitole „Vězňové a jejich vzpomínky“.

<sup>244</sup> Hlavním důkazním prostředkem trestné činnosti, který prokazoval vinu obžalovaného, bylo jeho doznání.

KAPLAN, K. – PALEČEK, P. c. d., s. 187.

<sup>245</sup> KAPLAN, K. C. d., s. 138.



*byť usvědčen a odsouzen nebo jinak potrestán. Propouštění z vyšetřovací vazby, jako by osoba byla bez viny, by podkopávalo důvěryhodnost a autoritu Státní bezpečnosti, znamenalo by uznání jejích chyb.*<sup>246</sup> O vině zadrženého se nepochybovalo. O té byl příslušník StB přesvědčen. Vyšetřovatelé rovněž zastávali názory, že účel světí prostředky. Každý, kdo byl jednou zatčen, byl vinen a jen na vyšetřovateli záleželo, jakých prostředků použije k tomu, aby se přiznal. Referent, který vedl výslech, měl mít na paměti, že před sebou má nepřítele komunistické strany, který ohrožoval lidově demokratickou republiku.<sup>247</sup>

Výslech zatčené osoby byl hlavním důkazem ve vyšetřování. V roce 1950 vypracoval Karel Šváb<sup>248</sup> a sovětský poradce Lichačev<sup>249</sup> brožuru s jednoduchým názvem *Výslech*, kde se čtenář mimo jiné dozvěděl: „*Vyslýchat čtyři hodiny je jako vůbec nevyslýchat. Takový krátký výslech nemůže přinést očekávaný výsledek. Vyslýchat je třeba 10 až 12 hodin denně a dobu rozdělit tak, aby nebyla souvislá, aby vyšetřující orgán mohl načerpat nové síly k dalšímu výslechu. Přerušování je nejlépe volit v době, kdy vězeň podle vězeňského řádu má nejméně možnosti si odpočinout.*“<sup>250</sup>

Svou roli ve vyšetřování sehráli i sovětsí poradci,<sup>251</sup> kteří do vyšetřování zavedli nové metody. Poradci Lichačov a Makarov přišli do Československa v říjnu 1949. Zavedli ucelený

---

<sup>246</sup> Tamtéž

<sup>247</sup> Tamtéž

<sup>248</sup> Karel Šváb (13. května 1904, Praha – 3. prosince 1952, Praha) se narodil do rodiny zedníka a šičky prádla. Jeho sestrou byla významná komunistická politička Marie Švermová. Dětství prožil v Německu. Patřil mezi zakládající členy KSČ (1921). Studoval v Moskvě. Od roku 1935 pomáhal v organizacích zaměřených na pomoc antifašistickým emigrantům z Německa. V roce 1939 byl zatčen gestapem. Druhou světovou válku prožil v koncentračním táboře Sachsenhausen, kde byl členem vězeňské samosprávy. Po válce se zapojil do činnosti sekretariátu komunistické strany. Mimo jiné se podílel na budování nelegálního spojení mezi komunistickou stranou a československými bezpečnostními složkami. Po únorovém puči začal otevřeně zasahovat do práce státních bezpečnostních orgánů, stal se členem tzv. bezpečnostní pětky a členem organizačního sekretariátu ÚV KSČ. Do jeho kompetencí spadalo i budování systému pracovních táborů. Dostal na starost i „hledání československého Rajka“. Sestavil skupinu vyšetřovatelů, která podléhala přímo Gottwaldovi a Slánskému, k výslechům zatčených stranických funkcionářů. Během vyšetřování patřil mezi ty, kteří prosazovali „nestandardní“ pracovní metody během výslechu. Byl úzce spojen se sovětskými poradci. Od konce srpna 1950 působil jako náměstek na ministerstvu vnitra. Ve své práci dlouho nepobyl, v prosinci téhož roku musel odejít na dovolenou. Byl obviněn z krytí Šlinga a své sestry Marie Švermové. K zatčení došlo 16. února 1951, v červenci vyloučen z KSČ. Souzen byl v rámci hlavního procesu s „vedením protistátního spikleneckého centra“, a 27. listopadu 1952 dostal trest smrti za velezradu, k oběšení došlo 3. prosince 1952. Před popravou zvolal: „*Ať žije Sovětský svaz, ať žije Komunistická strana Československa!*“ Viz BARTA, M. – BAŠTA, J. – KALOUS, J. (eds.). *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. Praha, 2009, s. 181–183.

<sup>249</sup> Společně s Makarovem měl vliv na proces s Miladou Horákovou a ostatními obviněnými.

<sup>250</sup> BURSÍK, T. c. d., s. 18.

<sup>251</sup> Do Československa přicházeli od října 1949, počátkem jara 1950 působil na ministerstvu a krajských správách bezpečnosti celá skupina sovětských poradců. Příslušníci bezpečnostních složek a funkcionáři KSČ jim plně důvěřovali. Pro vyšetřovatele byli vzorem sovětské politické policie, neboť věřili, že mají největší zkušenosti v boji s třídním nepřitelem. Zpočátku se poradci účastnili i výslechů, později výslech již nechávali v kompetenci vyšetřovatele. Tahali za nitky při přípravách velkých politických procesů. Viz KAPLAN, K. – PALEČEK, P. c. d., s. 174. Blíže k tématu KAPLAN, K. *Sovětsí poradci v Československu 1949–1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. Sešity ÚSD, sv. 14.

systém výslechu. Mezi nové metody, které přinesli, patřily nepřetržité výslechy, noční výslechy, opakované buzení<sup>252</sup> na cele, zákaz spánku, omezený přísun jídla, pobyt v temnici. Z hlediska psychologického pak s oblibou vyšetřovatelé svým obětem vyhrožovali zatčením jejich příbuzných.<sup>253</sup> Skrze tyto metody chtěli novodobí inkvizitoři vězně zdeptat, přivést jej k psychickému zlomu, do fáze, kdy mu již vše bude jedno a začne spolupracovat s vyšetřovatelem.<sup>254</sup>

Jednou z forem výslechu byla i konfrontace obviněného s další osobou. Průběh byl jednoduchý – zatčený seděl ve zvláštní místnosti, do které byl přiveden jiný vězeň. Tento vězeň zatčeného označil jako svého spolupachatele trestného činu nebo vedoucího skupiny. Odříkal předem připravený text, který mu nachystal vyšetřovatel. Po této frašce vězeň odešel z místnosti, aniž by se obviněný mohl k tomu, co bylo řečeno, vyjádřit. Vyšetřovatel se obviněného zeptal, zda souhlasí s tím, co slyšel, a i když většinou obviněný nesouhlasil, do protokolu se zaznamenala konfrontace jako úspěšná. Vyšetřovatel považoval svědectví přivedeného vězně za pravdivé.<sup>255</sup>

Vůči uvězněným byla využívána i metoda *brainwashingu*: „*Vězeň-komunista musel třeba stokrát hlasitě opakovat: „Jsem svině a zrádce dělnické třídy.“*“<sup>256</sup> Tato metoda však nebyla uplatňována jen vůči komunistům.<sup>257</sup>

S příchodem sovětských poradců byly do vyšetřování zavedeny i otázkové protokoly. Jejich nepochybnou předností byla jasně formulovaná vina a přiznání obžalovaného. Ne každý soudce a prokurátor tento typ důkazu schvaloval. „*Podstata otázkových protokolů spočívala ve zcela konkrétní otázce, která do značné míry předurčovala výpověď.*“<sup>258</sup> Obvinění se museli nazpaměť učit svou výpověď. Vyšetřovatelé si je pak zvali k tzv. udržovacím výslechům, kdy s obviněným jako se cvičenou opicí trénovali průběh soudního přelíčení. V případě, že nechtěl obviněný spolupracovat, mohli mu být podány i drogy většinou formou injekce do žíly. Oblíbenou drogou byl scopolamin. Vězňům byla odpírána lékařská péče, dokud se nepřiznají. Nucení k přiznání mělo různé podoby.

---

<sup>252</sup> Kdy vyšetřovanec byl odveden na celu, tam si směl lehnout a po 5–10 minutách pro něj znovu došel strážný, který jej vedl opět k výslechu.

<sup>253</sup> V některých případech i zinscenovali zatčení a vyšetřovanec tak slyšel křik své manželky, dítěte, manžela z vedlejší cely. Toto mělo donutit vyšetřovaného k výpovědi tak, jak si přála StB.

<sup>254</sup> KAPLAN, K. c. d., s. 25

<sup>255</sup> KAPLAN, K. – PALEČEK, P. c. d., s. 186.

<sup>256</sup> HEJL, V. c. d., s. 153.

<sup>257</sup> Tamtéž

<sup>258</sup> KAPLAN, K. c. d., s. 185.

Inscenované popravky byly jednou z nejhorších metod používaných během vyšetřování. Vězeň byl například odveden do sklepa, kde na něj již čekala popravčí četa, která si zrovna nabíjela zbraně.<sup>259</sup>

Fyzické a psychické týrání podezřelých bylo sice oficiálně zakázáno, ale praxe byla zcela jiná. Situace zašla tak daleko, že v listopadu 1951 ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva vydal tajný rozkaz, kterým opětovně zakazoval týrání při výsleších. Překvapivě i samotná brožura *Výslech* vyšetřovatelům radila, že je při práci třeba „*pracovat hlavou, a ne rukama... Bití nebo tělesné tresty vůbec je nutno jako metodu i taktiku výslechu zcela zavrhnout... Naše převaha musí být v uvědomění, v cílevědomé snaze po vítězném ukončení našeho boje s nepřítelem a v naší morálce. To jsou zbraně, kterými musíme vyslýchaného porazit, a ne pěst nebo obušek.*“<sup>260</sup>

Bohužel většina vyšetřovatelů, kteří přišli do služeb StB po únoru 48, byla nedostatečně vzdělaná a jejich touha po kariéře a vděku nadřízeného je motivovala k tomu, aby se z vyšetřovaného snažili dostat přiznání co nejdříve a aby se přiznal ke všemu, co bylo třeba. Vyšetřovatelé byli přesvědčení o správnosti svého jednání, vždyť přeci bojovali s „třídními nepřáteli“. Zároveň byli pod tlakem svých nadřízených, kteří je posuzovali podle toho, jak rychle dokázali z obviněného dostat přiznání a jak důsledně plnili výslechový plán. „*Vyšetřovatelé proto vyhlašovali závazky a oficiální soutěž o co nejrychlejší získané doznání.*“<sup>261</sup>

Obecně lze říci, že přístup k vyšetřovanému vždy závisel na osobě vyšetřovatele. Na jeho charakteru a schopnostech. Svou roli hrála i osobnost vyšetřovaného. Záleželo na tom, jak moc kladl odpor, spolupracoval či naopak vůbec nespupracoval. Psychika zde hrála rovněž velkou roli. Někteří vyšetřovatelé se vyznačovali brutálními metodami výslechu.<sup>262</sup>

---

<sup>259</sup> V Praze byli vězni přiváděni na připravené popraviště. Je zaznamenán i případ, kdy vězeň byl odsouzen k trestu smrti, prošel přípravou na exekuci, soudce mu přečetl rozsudek a zamítnutí žádosti o milost, vězeň byl vytažen na šibenici, než byla poprava dokončena, ukázali mu fotku manželky s novorozencem a pak fotku neznámého muže. Když se jej tázali, zda muže zná, podle pravdy odpověděl, že nezná, v tu chvíli byla poprava zastavena a muže v bezvědomí odnesli na celu, později dostal milost. Přežil sice komunistickou zvlášť, co ale lze s jistotou tvrdit, až do smrti byl psychicky poznamenán. Jak na psychiku člověka působí vyhrožování smrtí, dokládá i případ odsouzeného, který musel každý den po celý rok psát dopisy na rozloučenou. Následně byl odveden na popraviště, kde mu sdělili, že datum popravky bylo odloženo. Po amnestii v roce 1960, kdy byl propuštěn na svobodu, si svobody příliš neužil. Několik týdnů po propuštění spáchal sebevraždu. Blíže HEJL, V. c. d., s. 159–160.

<sup>260</sup> BURSÍK, T. c. d., s. 19.

<sup>261</sup> KAPLAN, K. – PALEČEK, P. c. d., s. 187.

<sup>262</sup> Existovaly i tzv. mordparty, které na požádání vyšetřujícího referenta vynucovali na obviněném výpověď formou fyzického násilí. Mezi běžné metody patřilo klečení na židli, bití obuškem do všech částí těla, fackování, bandážování hlavy mokřím ručníkem, kopání apod. Ve věznici v Uherském Hradišti dozorcí mučili vězně elektrickým proudem. Měli speciální zařízení, které do vězňů pouštělo elektrický proud. Vězni nejen po tomto druhu mučení měli doživotní následky. Věznici Uherské Hradiště je věnována má bakalářská práce, kde se mimo jiné věnují i nesprávným vyšetřovacím metodám a následnému prošetřování těchto nepravostí, které páchalo KV

Samotným výsledkem však většinou utrpení obviněného nekončilo. Vězni byli vystaveni šikaně i ze strany dozorců ve vazebních odděleních. Dozorci na příkaz vyšetřovatelů nebo i z vlastní iniciativy nařizovali vězňům chodit po cele bez možnosti odpočinku.<sup>263</sup> Vězni museli spát s rukama položenýma na dece a obličejem otočeným ke dveřím, na celách se celou noc svítilo, výjimkou nebylo neustálé noční buzení. Při příchodu dozorce na celu musel vězeň stát v pozoru a hlásit se svým číslem. Běžným trestem byla temnice, kde vězeň musel spát na zemi často bez jakékoliv matrace či přikrývky, dostával poloviční dávky jídla, nesměl psát domů a byl mu znemožněn jakýkoliv kontakt s domovem.<sup>264</sup>

---

StB Gottwaldov. Blíže STAUFČÍKOVÁ, H. *Věznice v Uherském Hradišti v procesech 50. let minulého století*. Bakalářská práce, vedoucí práce doc. PhDr. Václav Veber (Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Ústav historických věd), Pardubice, 2015.

<sup>263</sup> „Přinesli takové dřevěné boty, asi tak 7 cm vysoké podrážky, byly vysoké asi 40 cm, ty jsem si musel obut a musel jsem tři dny a tři noci chodit. Totiž tam byla (ve vězeňské cele, pozn. autorky) dřevěná podlaha. Tam to klapalo. A ten dotyčný (dozorce), estébák nebo co to bylo, když to přestalo klepat, jak jsem přestal chodit, tak zatloukl na dveře, nebo tam kopl,“ vzpomíná pamětník Stanislav Holář na podmínky ve vyšetřovací vazbě ve věznici v Uherském Hradišti. Viz STAUFČÍKOVÁ, H. c. d., s. 60.

<sup>264</sup> Tamtéž

### 3. Příběhy vězňů

#### 3. 1. Odbojové skupiny

##### 3. 1. 1. Odbojová skupina Břetislav Jeník a spol.

Zdenko Černík se narodil 2. září 1932 v Prešově. Do hledáčku Státní bezpečnosti se dostal již ve svých šestnácti a půl letech. Zapojil se do odbojové organizace, kterou v Brně v první polovině roku 1949 založili Miroslav Dvořák a Alexandr Cicovič. Vůdcem se stal Břetislav Jeník. Ten byl ze skupiny nejstarší.<sup>265</sup>

Zdeňka Černíka do skupiny přivedl kamarád Morávek na konci ledna 1949. Členové skupiny měli přezdívky. Zdeněk vystupoval pod přezdívkou Čert. Poznávacím znamením skupiny se stal špendlík se zelenou hlavičkou, který členové nosili umístěný v klopě kabátu. Při komunikaci mezi sebou si vymysleli tajnou abecedu a psali neviditelným inkoustem. Skupina se scházela většinou v bytě Ženíška a Žaloudka nebo na chatě u Knínické přehrady, která patřila otci Břetislava Jeníka. Na chatě trénovali střelbu z pistolí. Stříleli do stromů. Podle slov Černíka, každý vystřelil jednou, dvakrát.<sup>266</sup>

Při jedné ze společných akcí, 30. dubna 1949, došla skupina ve složení Jeník, Žaloudek, Boris Morávek a Zdenko Černík ve dvě ráno do Veverské Bitýšky, kde popsali zdi a dveře hospody nápisy: „Pryč s komunismem“ a zabílili vývěsní skříňku KSČ.<sup>267</sup> Skupina se podílela i na šíření letáků s názvem „Občané republiky Československé“<sup>268</sup> a „Slovo dr. Edvarda Beneše.“<sup>269</sup>

Finanční prostředky na svou činnost si chtěli opatřit na Sekretariátu KSČ v Krnově, který plánovali přepadnout. Plánování této akce se účastnil i Černík. Schůzka proběhla začátkem června 1949. K této akci však nedošlo. Jeník byl před odjezdem do Krnova zatčen. K jeho zatčení došlo 17. června 1949 ráno.<sup>270</sup>

Zdenko Černík přivedl do skupiny Olšanského. Na jednu ze schůzek přinesl tři ruční granáty ruského vzoru, nálož dynamonu a ekrazit ve sklenici na zavařeniny. Na konci května

---

<sup>265</sup> Zdenko Černík. Rozhovor s pamětníkem z 24.ledna 2018. Archiv autorky.

<sup>266</sup> Rozsudek Státního soudu Praha ze dne 1. března 1950. Archiv autorky.

<sup>267</sup> Tamtéž

<sup>268</sup> Leták měl útočit na lidově demokratické zřízení a byl zaměřený proti KSČ. Vybízel občany k tomu, aby se dožadovali zásahu USA do vnitřních záležitostí Československa. Dále obsahoval okamžité vypsání mimořádných, svobodných a tajných voleb pod patronací OSN.

<sup>269</sup> V tomto letáku obviňuje prezident Beneš vedoucí činitele Národní fronty z KSČ, že jej násilím donutili k podpisu vlády v čele s ministerským předsedou Klementem Gottwaldem. Tento leták Jeník rozšiřoval na konci května 1949.

<sup>270</sup> Rozsudek Státního soudu Brno ze dne 1. března 1950. Archiv autorky.

1949 dostal od Žaloudka protistátní letáky s názvem „Občané republiky Československé,“ které rozdal svým spolužákům.

Zdenka Černíka zatkli 23. června 1949 přímo ve škole. Kamarád Morávek byl zatčen o hodinu dříve. V době zatčení studoval v kvartě na gymnáziu. „*Já jsem nosil u sebe pistoli, sebrali mě z té třídy, ani mě neprohlídli, šli jsme dom, knížky a sešity mě sebrali, teď mě začali prohlížet, zjistili že mám tu pistoli, tak jsem jednu dostal po tlamě,*“ vzpomíná na své první chvíle po zatčení. Ze školy jej odvezli domů, kde proběhla domovní prohlídka.<sup>271</sup>

Po zatčení strávil 3 dny a 3 noci ve vyšetřovací vazbě, která se nacházela na ulici Příční. Jak sám říká: „*tam jsme spali na stole.*“<sup>272</sup> Během vyšetřování jezdili vyšetřovatelé se členy skupiny na chatu ke Knínické přehradě, kde byli schované zbraně. Během výslechů, jak sám říká, dostal jen párkrát kabelem po šlapkách. Žádného jiné násilí během vyšetřování nezažil.

Po třech dnech jej odvezli do vyšetřovací věznice na ulici Orlí. Na cele byl s dalšími 15 lidmi. Dodnes vzpomíná na stravu, kterou tam dostával: „*Mrkev nemůžu dodneška jest, jídlo nestálo za nic.*“<sup>273</sup> V jídle kromě sušené mrkve byli i sušení drátovci. Podle spoluvězně drátovci obsahovali vitamíny a nováčkům radil, aby je snědli také. Zkušený spoluvězeň nováčkům také poradil, jak se mají chovat při výslechu. Z Orlí vyšetřovance vodili na výslechy do Příční ulice, kde sídlilo KV StB Brno. Chodili pěšky, většinou v doprovodu jednoho, dvou policistů. Po 40 dnech ve vazby jej odvezli do Krajské soudní věznice na Cejlu.

Z Cejlu k žádným výslechům nechodil. Čekal zde na soud. Cela, ve které byl vězněn, se nachází v prvním patře. Celu sdílel společně se svými, jak sám říká „kumpány“. Jediný Břetislav Jeník s nimi nebyl. Ve vyšetřovací vazbě na Cejlu nenosili vězeňské oblečení, mohli chodit v civilních šatech. Přes noc na cele nesměli topit. „*Na světnici byli dva kýble s vodou, dva džbány, jeden kýbl na odpadky a jeden lavor. To byl vše, co bylo na světnici. Na světnici nás tam bylo 12-14*“<sup>274</sup> popisuje pan Černík. Dodnes si pamatuje, kde stály postele, kde kamna. Kamna na noc museli vybrat. Přes noc se na celách nesmělo topit. Místo záchodu se používal tzv. žanek.<sup>275</sup>

Zaměstnání byli vězni jako chodbaři. Zametali chodby. Hlavním jejich zaměstnáním bylo pletení loubku, ze kterého se vyráběly vložky do bot.<sup>276</sup> „*Na cimru nám dotáhli balík lýka, to se muselo navlhčit, aby z toho šlo plést,*“<sup>277</sup> uvádí pamětník. Dále si vzpomíná, že se mladým

---

<sup>271</sup> Zdenko Černík. Rozhovor s pamětníkem z 24.ledna 2018. Archiv autorky.

<sup>272</sup> Tamtéž

<sup>273</sup> Tamtéž

<sup>274</sup> Zdenko Černík. Rozhovor s pamětníkem z 24.ledna 2018. Archiv autorky.

<sup>275</sup> Kýbl, který se každé ráno vynášel na chodbu. Obsah se vylijl do výlevky, kbelík se vymyl a odnesl zpět na celu.

<sup>276</sup> Vězni vložky pletli z lýka.

<sup>277</sup> Zdenko Černík. Rozhovor s pamětníkem z 24.ledna 2018. Archiv autorky.

vězňům dařilo překonávat stanovenou týdenní normu, a tak se dělili se staršími spoluvězni, kteří byli v práci pomalejší a nedařilo se jim plnit normy.<sup>278</sup> Hotové výrobky na celách sbírali šálkaři.<sup>279</sup> Mladiství jim při předávání řekli, za koho napletli navíc a ti, za něž plnili normu, jim pak poslali cigarety. Jak říká pan Černík: „*fungoval mezi námi takový výměnný obchod.*“ Mladiství dozorcům občas pomáhali ve skladě, kde třídili oblečení. Jídlo dostávali na cele.

Dny plynuly jeden za druhým. Vstávali v šest ráno. Po příchodu dozorce pověřený vězeň ohlásil počet osob na cele „*Pane veliteli, světnice číslo 1, stav 17, všichni přítomni. Museli jsem si ustlat, zamést cimru, za chvílku přišli šálkaři, donesli ešusy s černou kávou a k tomu kus chleba, marmelády, snědlo se to, šálkaři to zase odnesli. Jako mladiství jsme dostávali denně půl litra mlíka.*“<sup>280</sup> Následovala hodinová, dvouhodinová vycházka. Během vycházek, dozorcí občas udělali prohlídku cel, vězni tomu říkali filcuňk. „*Pak jsme si zase sedli k práci a pletli jsme. Odpoledne jako mladiství jsme měli ještě jednu vycházku.* Na vycházky chodili společně vždy vězni z jedné cely, mezi nimi a další celou byla mezera. Mezi sebou se dorozumívali prstovou abecedou.

K chování bachařů uvádí: „*Bachaři se k nám, mladistvým, chovali slušně, velice slušně. Když nás dovezli od soudu, tak nás obrali o všechno, co jsme měli u sebe. Nějakou cigaretu a podobně, to nám všechno posbírali, páč jsme byli mladiství, tak jsme nesměli kouřit. Šálkaři to měli odnést. Tak toho polovičku odnesli, polovičku neodnesli.*“<sup>281</sup> Starí bachaři, kteří sloužili ještě za války, se podle pamětníka k vězňům chovali rozumně. Noví bachaři, kteří nosili zelené uniformy, ti se již k vězňům dobře nechovali. Někteří dozorcí mladým vězňům povolovali chodit po patře. Pamětník vzpomíná, že si tak mohl prohlédnout co kde je. Lékařská péče byla dle slov pamětníka dobrá.

Když měla být poprava, tak všechny okna musela být zavřena. Podle slova pamětníka se popravovalo v pět hodin ráno na ženském dvoře.

Na můj dotaz, zda si půjčoval ve věznici knihy nebo se účastnil promítání filmu, odpověděl záporně. Během svého pobytu na Cejlu zažil i jeden útěk. Utéci chtěl vězeň Kůra,<sup>282</sup> který seděl o dvě cely dále. Kůrovi se v noci podařilo probourat do průlezného komínu, způsobil tím obrovský hluk, který vzbudil pozornost dozorců. Útěk byl neúspěšný. A když ostatní vězni

---

<sup>278</sup> Z neplnění normy jim hrozili tresty, většinou poloviční přiděl zákaz dopisování, umístění do korekce.

<sup>279</sup> Vězni, kteří nosili z kuchyně jídlo, rozdělil do ešusů=šálků, dali si počet ešusů, kolik bylo vězňů na cele do bedny, donesli to na celu, vězni si vzali šálky, basu odnesli a odešli.

<sup>280</sup> Zdenko Černík. Rozhovor s pamětníkem ze dne 24. ledna 2018. Archiv autorky.

<sup>281</sup> Zdenko Černík. Rozhovor s pamětníkem ze dne 24. ledna 2018. Archiv autorky.

<sup>282</sup> Odsouzen byl k trestu smrti za dvojnásobnou vraždu.

chodili na vycházky po vězeňském dvoře, Kůra musel chodit prostředkem. Měl zakované ruce a nohy do želez. Na řetězu kouli, kterým měl spoutané nohy, byla koule, kterou nosil v ruce.<sup>283</sup> Ve vzpomínkách mu dodnes zůstala písnička: „*Cejl je dlouhá ulice, na ní věznice, kdo tam jednou zapadne, nevyjde více.*“<sup>284</sup>

Na Cejl mu rodiče mohli posílat jednou týdně balík. Domů posílal špinavé prádlo a čisté mu rodiče posílali zpět. Navštěvy neměl povolené a rodiče viděl až během soudního přelíčení.<sup>285</sup>

Soud s Černíkem a dalšími členy skupiny probíhal od 27. února do 1. března 1950. Před soudci stálo 13 obviněných.<sup>286</sup> Obvinění se přiznali ke všemu, co bylo v žalobě popsáno. Zdenko Černík na svou obhajobu uvedl: „... že se trestné činnosti dopustil z ml. nerozvážnosti, případně touhy po dobrodružství.“<sup>287</sup> Soud tuto námitku zhodnotil jako irelevantní. Za polehčující okolnost považoval soud pouze Černíkovo doznání k trestné činnosti. Soud jej odsoudil ke čtyřem letům vězení. Nejvyšší trest dostal Břetislav Jeník, kterého soud poslal do vězení na 16 let. Proti výši trestů se odvolal státní zástupce. Nejvyšší soud tresty zvýšil. V případě Černíka ze čtyř na sedm a půl let.

Z Cejlu byl společně s dalšími odvezen do Ústavu pro mladistvé delikventy v Zámrsku.<sup>288</sup> Vyučil se stolařem. Propuštěn byl 20. listopadu 1952.

Když opustil brány nápravného ústavu, musel se ihned hlásit na úřadu práce. Tam mu sdělili, že jako kriminálník může pracovat pouze v těžkém průmyslu. Černík se ohradil, že je vyučeným stolařem. Úředník mu sdělil, že pokud si najde místo a nějaká firma bude ochotna zaměstnat kriminálního, tak tam může pracovat. Podařilo se mu najít místo ve stolárně u Jonáše v Brně. Vedoucí dílny neměl problém jej zaměstnat, ale Černík musel donést razítko z Kádrového oddělení.<sup>289</sup> „*Za stolem na kádrovém oddělení seděl stbák co mě zatýkal.*“ Pan Černík se už loučil s možností práce ve stolárně. Zda si příslušník pamětníka pamatoval či nikoliv, těžko říci.<sup>290</sup> Když si zkontroloval občanský průkaz, dal panu Černíkovi razítko. Na druhý den nastoupil do práce, kde však dlouho nepobyl. Dne 26. února byl povolán k PTP.<sup>291</sup> Začal pracovat na dole Julius Fučík v Petřvaldě jako důlní zámečník. Strávil tam dva roky.

---

<sup>283</sup> Zdenko Černík. Rozhovor s pamětníkem ze dne 24. ledna 2018. Archiv autorky.

<sup>284</sup> Písnička měla několik slok.

<sup>285</sup> Zdenko Černík. Rozhovor s pamětníkem ze dne 24. ledna 2018. Archiv autorky.

<sup>286</sup> Břetislav Jeník, Miroslav Dvořák, Alexandr Cicovič, Boris Morávek, Vlastimil Ženíšek, Jiří Žaloudek, Zdenko Černík, Pavel Olšanský, Leopold Leichter, Ladislav Vavříček, Zdeněk Vavřich, Jiřina Funková a Stanislav Kudlička. Kromě Jeníka, Vavříčka a Vavřicha byli všichni obvinění mladiství.

<sup>287</sup> Rozsudek Státního soudu Brno ze dne 1. března 1950. Archiv autorky.

<sup>288</sup> Ústav se nacházel v bývalém zámku Zámorsk. Dnes v této budově sídlí Státní oblastní archiv.

<sup>289</sup> Nacházelo se v Brně, v Alfa pasáži, ve 4. patře.

<sup>290</sup> Pan Černík se domnívá, že si ho pamatoval.

<sup>291</sup> Pomocné technické prapory



Na Příční ulici, do budovy, kde byl vyšetřován, se vrátil po mnoha letech. V budově, kde dříve sídlilo Krajské velitelství StB, dnes sídlí Policie ČR, Obvodní oddělení Brno-Sever. Pan Černík se dopustil dopravního přestupku a měl na úřadě podat vysvětlení. „*Byl jsem pozván na Příční, že tam mám jít k policajtům na dopravu...Jsem tam přišel a šel do patra a teď se podívám na ty cimry a povídám, tady v té cimře jsem já byl vyslýchanej.*“ Když vstoupil do kanceláře, policistovi řekl: „*Doufám, že se mnou nebudete zacházet tak, jak když tady bylo StB. Že mě necháte vyzout boty, sundat ponožky, kleknout na židlu a třífázovým kablíkem že mě nebudete dávat na šlapky.*“ Poté co policisté zjistili, že pan Černík byl ve stejné místnosti v roce 1949 vyslýcháný, dopravní přestupek mu odpustili.

Po mnoha letech se vrátil i na Cejl. Během jedné z pietních akcí se mu podařilo dostat až na celu, kde čekal na soud. Tam začal své dceři vyprávět, jak to ve věznici chodilo. Jeho vyprávění zaujalo i další návštěvníky, kteří se zaujetím poslouchali příběh pamětníka: „*najednou byla plná cimra lidí, kteří mě poslouchali.*“<sup>292</sup> Ze skupiny Břetislav Jeník a spol. dnes žije už jen pamětník Černík.

### 3. 2. 2. Odbojová skupina „Jan Hudec a spol.“

Marie Hrubá se narodila 22. prosince 1930 do selské rodiny a celý svůj život prožila v malé obci Rozstání, která se nachází v Dražanské vrchovině. Během druhé světové války v roce 1943 musela společně s dalšími obyvateli opustit svou vesnici.<sup>293</sup> Když se po válce vrátili domů, obec byla zničená. Vystudovala obchodní školu v Brně. Po škole začala pracovat v mlékárně v Rozstání jako administrativní pracovnice. Ve svém volném čase chodila do Sokola. O politiku se nezajímala a únor 1948 ji nijak neznepokojoval. Do odbojové činnosti se tak aktivně nezapojovala.<sup>294</sup>

V Rozstání se však našli lidé, kteří s novým režimem nebyli spokojeni. Mezi nimi se nacházel i krejčí Jan Hudec. Ten se rozhodl proti komunistickému režimu bojovat šířením letáků a posíláním výhružných dopisů místním funkcionářům KSČ. Odbojovou skupinu tvořili dvacetiletí mladíci, kterým nebyl lhostejný osud jejich země. „*Najednou se třeba objeví leták, kde na takovém malém papírovém pásku stálo: „Važte si komunistů-nebudou!“ A když byla*

---

<sup>292</sup> Zdenko Černík. Rozhovor s pamětníkem, učiněný 24. ledna 2018. Archiv autorky.

<sup>293</sup> V Dražanské vrchovině jednotky SS rozšiřovaly svá cvičiště. Nedaleký vojenský prostor zabrala německá armáda a přejmenovala jej na Truppenübung Wischau. Později bylo vojenské cvičiště rozšířeno o 33 přilehlých obcí. Vysídlení obcí byl rozděleno do tří etap. Viz Marie Susedková, roz. Hrubá. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/susedkova-roz-hrubamarie-1930-2923>> [online] [cit. 24. listopadu 2017].

<sup>294</sup> Marie Susedková, roz. Hrubá. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/susedkova-roz-hrubamarie-1930-2923>> [online] [cit. 24. listopadu 2017].

*muzika, tak jsem to chlápku strčil do kapsy a měli jsme z toho legraci,*“ vzpomíná soused a vrstevník Marie Ladislav Kratochvíl.<sup>295</sup>

Marie se do skupiny „Jan Hudec a spol.“ dostala náhodou. Když ji na jaře 1949 přijel navštívit bratranec František Kolář a jeho kamarád Hynek Malý, netušila že jsou součástí odboje. Kolář a Malý své příbuzné navštívili pod záminkou učení na maturitní zkoušku. Marie, společně se svou kamarádkou Františkou Jedličkovou, sjednala Malému a Kolářovi schůzku s krejčím Hudcem. Když uplynul maturitní svatý týden, Kolář a Malý opustili vesnici. Před odjezdem se však Kolář své sestřenici svěřil s tím, že ve skutečnosti nejedou maturovat, ale chtějí přejít hranice. Když se její bratranec společně s Malým ukryvali u Josefa Kratochvíla ve Sloupu, Marie od nich převzala obálku s adresami a společně se svou kamarádkou Jedličkovou ji zanesly Janu Hudcovi. Dnes už ani neví, proč to udělala, ale dle jejich slov tak činila „*asi z dobré vůle. Já jsem se o politiku nestarala.*“<sup>296</sup> Díky pomoci svému bratranci se později dostala do hledáčku StB.<sup>297</sup>

Jako první z celé skupiny byl zatčen krejčí Jan Hudec, který byl vedoucím celé odbojové skupiny. Společně s dalšími schovával zbraně, které našli v lesích. Zbraně byly ještě z druhé světové války. Pomáhal převádět lidi přes hranice a v létě 1949 se přes svého švagra napojil na Světlanu,<sup>298</sup> největší odbojovou organizaci na Moravě. Osud odbojové skupiny byl podobný jako v případě Světlany. Skupinu kolem Hudce oslovil agent Státní bezpečnosti J. Ambrož, který byl také z Rozstání. Odbojáře požádal o pomoc, chtěl si ve vsi schovat vysílačku. Kluci se inspirovali příběhy československých odbojářů, kteří za druhé světové války vysílali do

---

<sup>295</sup> DRDA, A. – HÁKOVÁ, J. – KROUPA, M. et al. *Příběhy hrdinů 20.století: paměť národa*. Praha, 2016, s. 16.

<sup>296</sup> Tamtéž

<sup>297</sup> Marie Susedková, roz. Hrubá. *Paměť národa. Příběhy 20. století*. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/susedkova-roz-hruba-marie-1930-2923>> [online] [cit. 24. listopadu 2017].

<sup>298</sup> Světlana byla protikomunistická ilegální organizace, která působila téměř na celé Moravě od konce roku 1948. Dodnes není zcela jasné, zda tato organizace byla od počátku vytvořena a vedena Státní bezpečností. Zakladatelem byl pravděpodobně Josef Vávra-Stařík. Organizace byla složena z několika skupin – na Valašsku působila skupina Světlana – Makyta, na Slovácku pak Světlana-Jarmila. Protistátní činnost této skupiny byla široce zaměřená – tisk letáků, nelegální přechod hranic, shromažďování zbraní, ukrývání osob atd. Zatýkáni členů začalo na konci března 1949 a pokračovalo až do května 1950. Proběhlo několik soudních procesů, které běžely od dubna 1950 do roku 1951. Procesy, ve kterých bylo souzeno téměř 300 obviněných, se konaly ve Zlíně, Vsetíně, Uherském Hradišti, Vizovicích, Hodoníně a Brně. Padlo více než 10 rozsudků smrti. Blíže k tématu LIŠKOVÁ, M. *Organizace Světlana. Studie o působení protikomunistické odbojové skupiny na Zlínsku v letech 1948–1952*. Bakalářská diplomová práce, vedoucí PhDr. Vladimír Černý (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav) Brno, 2011.

Nejnovější poznatky k této skupině přináší: HOMOLA, Z.-KOKEŠ, L.-MOURALOVÁ, B. et. al. *Případ Světlana. Proměny obrazu třetího odboje*. Praha, 2017. Katalog výstavy Případ Světlana, Valašské muzeum v přírodě, konané od 26. září 2017 do 15. dubna 2018.; VOREL, J.-ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Díl I. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*: Praha, 2003, 1. vyd., s. 184–185; POSPÍŠIL, J. *HYENY*. Vizovice, 2003. (tato kniha je dosti kontroverzní a mnozí historici jí vyčítají absenci poznámkového aparátu, badatel při jejím studiu musí být zvláště opatrný při přebírání informací).

Londýna, a kývli na úschovu vysílačky. Netušili, že Ambrož je jen nastrčenou figurkou. Přípravovali se na třetí světovou válku a chtěli vést odboj, stejný jako během druhé světové války. Válka se však nekonala a kluci skončili na dlouhá léta v komunistických kriminálech. Zatýkání členů začalo 26. září 1949, kdy byl zatčen vedoucí skupiny Jan Hudec. Další zásah příslušníků StB proběhl 29. listopadu 1950 v deset hodin dopoledne. Došlo k zatčení čtyř místních obyvatel, mezi kterými byla i Františka Jedličková, kamarádka Marie Susedkové (Hrubé). Proběhlo několik domovních prohlídek, kdy policisté hledali zbraně a letáky.<sup>299</sup>

Marie byla zatčena 3. dubna 1951 v dopoledních hodinách přímo v mlékárně v Rozstání. Odvezli ji do Brna, do vyšetřovny StB na Příční ulici, kde absolvovala sérii brutálních výslechů. Na vyšetřovací metody vzpomíná takto: „*Výslechy dělali, kdy se jim zachtělo. Pořád po mně chtěli vědět, kdy se rozhazovaly letáky, co tam bylo napsané, kdo je rozhazoval. Já jsem o nich nic nevěděla. Při výslechu měli vyšetřovatelé nad loket vykasaný bílý košile. Byli tři a já jsem seděla před nimi a oni mi kladli otázky jeden přes druhého. Pořád jsem zapírala. Jednomu z vyšetřovatelů se říkalo Dlouhý Honza a ten se vztekl a o půl druhé v noci mně takovou vrazil, že mně vyrazil dva zuby a posunul, jak se říká, sanici. On byl pořádný chlapisko a pořád řval, že lžu. Potom jsem samozřejmě plakala a říkala jsem, že chci, aby mě s někým konfrontovali, aby mně uvěřili, že o tom nic nevím. Druhý den nás s Lád'ou Kratochvílem postavili zády k sobě a konfrontovali otázkami. Tam zjistili, že jsem o tom opravdu nic nevěděla.*“<sup>300</sup>

Po pěti týdnech výslechů byla převezena na Cejl, kde čekala na soudní přelíčení. Na cele byla s dalšími asi 30 vězeňkyněmi. „*Měly jsem tam patnáct paland. Váleny se musely zaseknout do sebe a tam jsme všechny spaly. Když se obracela jedna, tak se musely obracet i ostatní.*“<sup>301</sup>

Během svého pobytu se seznámila i s jedním vězněm, který byl odsouzen k trestu smrti. Naproti cely, kde pobývala, se nacházela cela smrti, kde odsouzenci čekali na popravu. Jeden z odsouzenců Marii pozoroval zamřížovaným oknem při povinných vycházkách na dvoře. Spolu se dorozumívali morseovkou a pískáním.<sup>302</sup>

Paní Hrubá na něj po letech vzpomíná: „*Psal, že má dvaatřicet let a čeká na popravu, do týdne bude pravděpodobně popraven, a když chodím po dvoře, že mě vidí. Každý večer mně pískal: „Dobrou noc, má milá, dobrou noc.“ Já jsem mu odpískávala: „Nechť je sám pán Bůh na pomoc.*“

---

<sup>299</sup> DRDA, A. – HÁKOVÁ, J. – KROUPA, M. et al. c. d., s. 17–18.

<sup>300</sup> Marie Susedková, roz. Hrubá. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/susedkova-roz-hruba-marie-1930-2923>> [online] [cit. 6. října 2017].

<sup>301</sup> Marie Susedková, roz. Hrubá. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/susedkova-roz-hruba-marie-1930-2923>> [online] [cit. 6. října 2017].

<sup>302</sup> DRDA, A. – HÁKOVÁ, J. – KROUPA, M. et al. c. d., s. 19.

*Dobrou noc, sladce spi... “Jednou večer mně psal, že kdybych viděla, jak je jeho tělo domlácené, že bych ani nevěřila, že takové tělo může existovat.”*<sup>303</sup> Jednou od něj dostala i dárek byl to „srdíčko vyrobené z vyžvýkaného chleba a v něm okénko z malých ulámaných čtverečků slámy a v něm napsáno „Z lásky“. Dárek jí vězeň hodil oknem na nádvoří, když vězeňkyně byly na vycházce. Někdo si toho však musel všimnout, protože na druhý den, když došla z vycházky zpět na celu, všechny věci měla rozházené. Dárek u paní Marie dozorci našli a za trest dostala tři dny v korekci. Po propuštění z korekce Marie neznámého vězně již nikdy neviděl. Buď byl popraven nebo převezen jinam. Podle vězeňských archivních pramenů se mohlo jednat buď o Jana Křížana nebo Františka Boháče. Oba v dané době na Cejlu pobývali v cele smrti a byli zde i oběšeni.<sup>304</sup> Z motáků napsaných na toaletním papíře, které během návštěv předala svým rodičům je jasné, že pobyt ve věznici nesla velice těžce a stýskalo se jí po rodině.<sup>305</sup>

*„Tvé šedé oči slzí,  
mamičko neplač již,  
já vrátím se k tobě brzy,  
pak neodejdu již.  
Je tichá noc a já sním  
o Tobě mamičko milá,  
hledím k hvězdám zářivým,  
co by k jasným očím Tvým  
a teď -----  
jen touha a něha mi po nich zbyla.  
Chtěla bych mamičko za Tebou.  
Mdlý měsíc duje oblohou,  
nikdo mu cestu nekříží,  
smutně se dívá do mříží.”*<sup>306</sup>

---

<sup>303</sup> DRDA, A. – HÁKOVÁ, J. – KROUPA, M. et al. c. d., s. 19.

<sup>304</sup> DRDA, A. – HÁKOVÁ, J. – KROUPA, M. et al. c. d., s. 19

<sup>305</sup> Marie Susedková, roz. Hrubá. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/susedkova-roz-hruba-marie-1930-2923>> [online] [cit. 6. října 2017].

<sup>306</sup> Text jednoho z motáků, který se jí podařilo propašovat z věznice. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/susedkova-roz-hruba-marie-1930-2923>> [online] [cit. 6. října 2017].

Soudní proces se skupinou „Jan Hudec a spol.“ se konal od 31. října do 2. listopadu 1951, před Krajským soudem v Brně stálo 12 osob.<sup>307</sup> Souzeni byli za velezradu a vyzvědačství. Z 12 osob 11 pocházelo z Rozstání. Jan Hudec a Miroslav Jančík dostali nejvyšší tresty – Hudec 20 let, Jančík 15 let. Oběma byl zkonfiskován majetek. Marie Susedková byla odsouzena k 5 letům odnětí svobody nepodmíněně. Celý její majetek propadl státu, musela zaplatit pokutu 10 000 korun a na tři roky po propuštění z vězení jí byla odebrána občanská práva.<sup>308</sup>

### 3. 1. 3. SODAN

Zakládajícími členy odbojové organizace byli Rudolf Mrázek, Oldřich Klobas a Mojmír Babušík. Vadil jim vývoj, kterým se Československo ubíralo po roce 1948. Jako aktivní členové Junáku nesouhlasil s tím, když byla tato největší skautská organizace začleněna do Československého svazu mládeže. Po zrušení se Mrázek a jeho přátelé scházeli nadále. Pozorovali změny, které se kolem nich odehrávaly – uzavření hranic, represe vůči studentům, uzavření hranic. Pověstným posledním hřebíčkem do rakve se pak stalo zabavení klubovny, kde se mladí junáci scházeli. „*Vypáčili dveře, vtrhli do klubovny a ukradli nám, co mohli. Prostě jen tak...*“<sup>309</sup> s rozhořčením Mrázek vzpomíná jak jim „nezvaní návštěvníci“ vzali úplně všechno – volejbalové sítě, táborové vybavení, stany, kanoe. „Zanevřeli jsme na ten režim o to víc“ vzpomíná Mrázek.<sup>310</sup> Věrní skauti se však nechtějí vzdát svých ideálů, a tak se rozhodnou nadále scházet. Zpočátku se věnují cyklistice, turistice, stejně jako předtím. K trojici Mrázek, Klobas, Babušík se přidává i Mrázkův spolužák z gymnázia Vlastimil Žampach. Postupem času se skupina rozrůstá a začíná se zaměřovat nejen na turistiku a sport, ale také na odboj. Pod svícem je největší tma. První protikomunistické letáky začali tisknout v klubovně Československého svazu mládeže v Křenovicích u Brna. Zakládání Jednotného zemědělského družstva se nevyhnulo ani Křenovicím.<sup>311</sup>

Oldřich Klobas se tomu věnuje i ve své knize *Jak se chodí v laně*: „*O tom, jak těžce doléhala tato represe na sedláky, se Vašek<sup>312</sup> a jeho kamarádi přesvědčili, když je coby svazáky pověřili kontrolou při žňovém výmlatu. Hospodáři jim byli doslova vděční za každý*

---

<sup>307</sup> Mezi jinými byl zatčen i farář z Rozstání František Strejček, který byl odsouzen na 8 let, a dva ministranti – Antonín Bezděk a Ladislav Zukal. Paní Susedková to komentuje slovy: „*Dva šestnáctiletí kluci dělali ministranty v kostele a někde našli rezavý zbraně a schovali je do věže kostela. Pana faráře zatkl jen proto, že neměl zamčený psací stroj a cyklostyl. A ti dva ministranti na jeho psacím stroji napsali letáky a potom je rozhazovali po příkopech tady po dědinách.*“ Bezděk byl odsouzen na 4 roky, Zukal na 1 rok.

<sup>308</sup> DRDA, A. – HÁKOVÁ, J. – KROUPA, M. et al. c. d., s. 19

<sup>309</sup> NAVARA, L. – KASÁČEK, M. Příběhy třetího odboje, s. 61–62.

<sup>310</sup> Tamtéž, s. 62.

<sup>311</sup> Tamtéž, s. 63.

<sup>312</sup> Osud hlavního hrdiny Vaška byl ve skutečnosti osudem autora knihy – Oldřicha Klobasy.

nezapsaný pytel obilí. Za těchto podmínek odpor lidí proti členství v družstvu postupně slábl. <sup>313</sup> Každý z členů měl své důvody, proč se rozhodl bojovat s režimem. Poprava Milady Horákové v červenci 1950 byla důvodem, proč se Babušík rozhodl vstoupit do odboje. „Najednou byli ze slušných lidí darebové,“ konstatuje po letech Babušík. <sup>314</sup>

Jedním ze členů SODANu byl i Bohumil Robeš – „Nikdy se za to nestydím, že jsem byl v kriminále. Protože jsem v kriminále byl za určité ideály... Mě v kriminále soudili za určitá moje přesvědčení... Soudili mě za psaní básní, soudili mě za to, že jsem prosazoval americkou politiku v Evropě...“ <sup>315</sup> Za svou neústupnost, pravdomluvnost a vzdorovitost strávil ve věznicích celkem 13 let. Jak sám říká: „Soudili mě celkem čtyřikrát. Poprvé jsem v třiapadesátém roce minulého století dostal pět let vězení za to, že jsem byl okrajovým členem skupiny SODAN“ <sup>316</sup>

Narodil se 1. srpna 1930 v Holubicích, malé obce na Vyškovsku. Otec pracoval u Československých drah, matka byla v domácnosti. Ve třinácti letech se Bohumil stal polovičním sirotkem, otec zemřel po operaci slepého střeva. Další rodinnou tragédií zažil, když mu během války zemřel čtyřletý bratr: „Bratříček byl na návštěvě u příbuzných... Jak tam byli ubytováni němečtí vojáci, tak děti si hrály a ten jeden chlapec vzal pušku a zastřelil mě brášku. Samozřejmě nechtěl. Ten německý voják, co mu ta puška patřila, byl dokonce ještě v tom pětáctýřicátým odsouzen polním soudem na dva roky, že zavinil smrt dítěte“ <sup>317</sup> vybavuje si po letech pan Robeš.

Již od svého mládí hrál ochotnické divadlo. Po maturitě na francouzském gymnáziu se chtěl divadlu věnovat. Podal si přihlášku na Akademii múzických umění v Praze Talent však nebyl rozhodující. Soudruzi mu napsali negativní posudek. Na přijímačky byl sice pozván, ale jel tam víceméně zbytečně. O jeho osudu bylo rozhodnuto jinými. Člen Orla, Skautu. Jako člen SODANu zastával méně významnou funkci. Upřednostňoval opatrnější formu odporu, kterou nazýval „suchá metoda – tedy žádné zbraně, žádný oheň, žádné škody, žádné ohrožení třetích osob.“ <sup>318</sup> Sám ke své činnosti dodává: „Za účinné jsem považoval prosazovat na vysoké školy mladé lidi, kterým nebyl komunistický režim příznivý. Na ilegálních schůzkách jsme vypracovávali pro vytipované lidi kladné posudky ve věci přijetí na vysokou

<sup>313</sup> KLOBAS, O. Jak se chodí v laně. Telč, 2008.

<sup>314</sup> NAVARA, L. – KASÁČEK, M. c. d., s. 64.

<sup>315</sup> Bohumil Robeš. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/witness/recording/id/3232>> [online] [cit. 23. října 2017].

<sup>316</sup> Skautská organizace za demokracii a nezávislost <[https://vyškovsky.denik.cz/publicistika/robes\\_komunismus\\_vezeni2007062.html](https://vyškovsky.denik.cz/publicistika/robes_komunismus_vezeni2007062.html)> cit. dne 23. října 2017.

<sup>317</sup> Bohumil Robeš. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/robes-bohumil-1930-2074>> [online] [cit. 19. listopadu 2017]

<sup>318</sup> NAVARA, L.-KASÁČEK, M. c. d., s. 69.

školu.“<sup>319</sup> Každý posudek opatřil razítkem Svazu mládeže a komunističtí funkcionáři brali posudky s razítky vážně. Pan Robeš tak dle svých slov chtěl „*likvidovat režim zevnitř.*“ <sup>320</sup>

Zatčen byl po půlnoci v říjnu 1953. Ve vyšetřovací vazbě na ulici Příční prošel mnoha brutálními výslechy. Při výslechu mu vyšetřovatel oznámil: „*Vaše divadelní kariéra skončila... Všecko o tobě víme, všecko o tobě známě, skautskou výchovu z tebe vytlučeme... Podívej se, klučino, my máme tři metody: přesvědčovací, vychovávací, likvidovací...*“ <sup>321</sup> Při výslechu panu Robešovi vyšetřovatelé většinou tykali. Po několika výsleších byl Robeš přidělen jednomu stabilnímu referentovi. Na uvítání dostal úder pěstí do čela. „*Úder do čela byla speciální forma výslechu: sedíte na stoličce, nemáte se kam opřít a vyšetřovatel bije pěstí do čela. Když uhnete, upadnete. Když neuhnete, rána do čela zmnoží svou razanci.*“ <sup>322</sup>

Během vyšetřování se příslušníci StB snažili vězně zlomit a donutit je k přiznání. I když o každém z vyšetřovanců měli již dopředu zjištěné detailní informace, chtěli tyto informace sdělit od vyšetřovance.<sup>323</sup> Během vyšetřování se vyšetřovatelé snažili vězně držet odděleně. Jak říká pan Robeš, na výslechy je vodili se zavazanýma očima, případně jim dávali přes hlavu velké brýle. Ale vězni se stejně navzájem poznávali. Ať už podle dechu, podle zakašlání. Pan Bohumil k tomu dodává: „*Já si vzpomínám, když jsme dělali eskortu, můj kolega, řekl bachařům: „Počkejte, moment, zapomněl jsem na zuby kartáček...“ to řekl jen proto abychom ho poznali.*“ <sup>324</sup>

Po soudním procesu byl Bohumil Robeš převezen do věznice v Brně na Cejlu. „*My jsme tam byli něco přes měsíc, bylo nás tam asi 30. Byla tam naša partyja.*“<sup>325</sup> Na Cejlu, kde dle jeho slov seděli političtí vězni. Na cele si sdělovali zážitky z vyšetřování. „*U prostorného stolu na společné cele uslyšel jsem prvně mnohé historky z vězeňského života.*“<sup>326</sup> Zde již vězni mohli mezi sebou komunikovat. Bylo to určité zlepšení životních podmínek pro vězně vzhledem k tomu, čím si prošel ve vyšetřovací vazbě. Na Cejlu se pan Robeš setkal mimo jiné i s akademickým malířem Zdeňkem Dvořáčkem a malířem Daliborem Chalupou. Z cely viděl na vězeňský dvůr, kde chodily ženy na vycházky. Byly zde dohromady prostitutky, kriminálnice a politické vězeňkyně. Co se týče násilí na spoluvězních, říká: „*neviděl jsem,*

---

<sup>319</sup> NAVARA, L.-KASÁČEK, M. c. d., s. 69.

<sup>320</sup> Tamtéž

<sup>321</sup> ROBEŠ, B. *Čas likvidace. Vzpomínky z vězení 1953–1967.* Brno, 2002, s. 6.

<sup>322</sup> ROBEŠ, B. c. d., s. 9.

<sup>323</sup> ROBEŠ, B. c. d., s. 10.

<sup>324</sup> Rozhovor s Bohumilem Robešem ze dne 27. října 2017. Archiv autorky.

<sup>325</sup> Tamtéž

<sup>326</sup> ROBEŠ, B. c. d., s. 13.

neslyšel jsem.“<sup>327</sup> Co se týče jídelníčku, nevzpomíná si pan Robeš na nic zvláštního. „Univerzální vězeňský jídllo je černý kafe, ale kafe na tom bylo jen to, že to bylo černý.“<sup>328</sup>

Do pracovního procesu pan Robeš zapojen nebyl. Vzpomíná, že občas vypomáhali nosit jídlo, zametat chodby.<sup>329</sup> Na Cejlu se poprvé od soudu setkal s matkou. Beze slova se políbili. Ještě před eskortou se rozhoduje, do které věznice bude kdo převezený k výkonu trestu. Pan Robeš vzpomíná, že měl to štěstí, že když si lékař přečetl v jeho zdravotní dokumentaci, že má jen jednu ledvinu, tak: „řekli, že nemůže na lágr jít, že by tam skonal, a tak napsali schopen jen práce na lágru, na povrchu.“<sup>330</sup> Dle jeho slov, když se dozvěděl, že bude pracovat na povrchu, říkal si, že má tak napůl vyhráno. „Když nás eskortovali tak nás předtím ostříhali dohola. No já jsem trpěl velmi, když mě stříhali. Ale říkal jsem si, musíš být chlap, těm bachařům tady přece nebudeš dělat scénu...“<sup>331</sup>

Byl odvezen do Jáchymova. Dnes již s úsměvem vzpomíná, jak absurdní práce vykonávali. Jeden den dostali nařizeno nosit kameny z kopce dolů, o dva dny později dostali rozkaz nosit ty samé kameny nahoru. Na lágru byl ubytován s cikány. Dodnes na ně má dobré vzpomínky. V Leopoldově odmítal jako politický vězeň pracovat.<sup>332</sup>

Rudolf Mrázek, další ze členů SODANu, byl v 50. letech vězněn v podzemních kobkách vyšetřovací věznice StB, která se nacházela na ulici Příční ulici. Ani po letech nezapomněl na prožitá utrpení. Když si v roce 1995 vyřizoval doklady, musel opět navštívit jemu velice dobře známou budovu na ulici Příční. Na chodbě si všiml lavice. Při pohledu na ni se mu vybavily vzpomínky na vyšetřování. Dodnes má na nose a kolem očí jizvy, které mu zůstaly po brutálním výslechu jednoho z vyšetřovatelů StB. Během výslechu mu tloukli hlavou o kovové trubkové opěradlo.

Na vyšetřování vzpomíná takto: „Musel jsem klečet na lavici. Vyšetřovatel říkal: Všichni dostanou pecky za vyšetřování, akorát já ne, protože se od tebe hovno dozvím. Klekni si, hajzle, a otoč se ke zdi, já tě ani nemůžu vidět. Tak nějak vypadaly ty výslechy. Musel jsem klečet, a když jsem se mu ještě víc znelíbil, tak přišel, vzal mě za vlasy a mlátil mně hlavou o trubku. Jak jsem uhýbal, tak mám ještě dnes na tváři malý jizvičky. Krvácel jsem, rozbitej jsem byl a pořádně to bolelo.“<sup>333</sup>

---

<sup>327</sup> Rozhovor s Bohumilem Robešem ze dne 27. října 2017. Archiv autorky.

<sup>328</sup> Tamtéž

<sup>329</sup> Tamtéž

<sup>330</sup> Tamtéž.

<sup>331</sup> Tamtéž

<sup>332</sup> Tamtéž

<sup>333</sup> Rudolf Mrázek. Paměť národa. Příběhy 20. století Dostupné z < <http://www.pametnaroda.cz/story/mrazek-rudolf-1934-2052>> [online] [cit. 26. ledna 2017].



Prostory vazební věznic zůstaly v jeho vzpomínkách: „Na rohu Příční a Bratislavské byla estébárna a tam byly hrozně hluboký sklepy. Alespoň osm metrů vysoký. To bylo strašný. Byly to moje nejhorší dny v životě... Sklepy byly umístěny ještě níž než městská kanalizace a řeka Ponávka a septik, ten byl taky níž. ... Ponávka se vylila do městské kanalizace a z ní to nateklo do septiku a z těch tureckých záchodů do cely. V celách to stálo dva dny a v tom se žilo. Až to kleslo, tak jsme to museli hrnout ven. Pak jsme každý den museli drhnout podlahu, ale slamáky byly nacucaný těma sračkama. Tam jsem si tenkrát přečetl aktuální noviny, který tam připlavaly. Potom co tam bylo toho hmyzu, stonožky, sviňky.“<sup>334</sup>

Na podmínky, které panovaly na celách Cejlu vzpomíná další ze skupiny SODAN Oldřich Klobas: „Prostředí věznice odpovídalo době svého vzniku, modernizace sem jaksi nenašla cestu. Na dveřích visely těžké zámky, místnosti s vydřenou deskovou podlahou měly rozměr jako polovina volejbalového hřiště. Uprostřed stál mohutný, nenatřený stůl, dvě lavice, kolem stěn jednoduché železné postele. Mříže v oknech představovaly ukázkou fortelné práce kovářských tovaryšů. Coby raritu výbavy cely je třeba připomenout nůž. Ne jakýkoliv, ale podobný kudlám, s jakými otloukají kluci pištálky na Ladových obrázcích. Jenže tento měl zakulacenou čepel a chybělo mu pero. Bezpečnost především. Luxus bydlení dotvářel záchod. Samostatná místnůstka stála v rohu cely. Uvnitř prkénko a větší válcový kýbl, nazývaný žanek, který se musel každou sobotu leštit, aby vypadal jako pochromovaný. Zařízení doplňoval džbán s vodou. Na rozdíl od vyšetřovací vazby tady již mohli mít odsouzení základní osobní věci a jednou týdně něco koupit.“<sup>335</sup> Oldřich Klobas byl na Cejl převezen po vynesení rozsudku Státního soudu Brno.<sup>336</sup>

---

<sup>334</sup> Rudolf Mrázek. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/mrazek-rudolf-1934-2052>> [online] [cit. 26. ledna 2017].

<sup>335</sup> KLOBAS, O. c. d., s. 125–126.

<sup>336</sup> Tamtéž

## 3. 2. Vězni solitéři

### 3. 2. 1. Vladimír Drábek

Vladimír Drábek se narodil 23. října 1930 v Kudlovicích na Uherskohradištsku. Vyrůstal ve skromných poměrech. Rodina vlastnila malé hospodářství, otec František si přivydělával jako zedník. Matka Marie pečovala o domácnost. Narodil se jako nejstarší ze tří sourozenců. Prostřední bratr zemřel, když byly Vladimírovi tři roky. Dosahoval výborných výsledků, a tak jej ředitel školy doporučil ke studiu na Gymnázium v Uherském Hradišti. Napoprvé jej však nedostudoval. Škola byla v roce 1941 zavřena nacisty. Studenti nesměli dostudovat na žádné škole v Protektorátu. Na gymnázium se vrátil v roce 1945 a o dva roky úspěšně odmaturoval. Chtěl pokračovat ve studiu na vysoké škole, měl zájem o lesnictví, ale z finančních důvodů si studium nemohl dovolit. Začal pracovat na Úřadu ochrany práce. V práci byl oblíbený, rád pomáhal lidem. Stal se členem Skautu a zajímal se o politické dění ve svém okolí. Jak sám říká: „...byl jsem vychováván v duchu křesťanství a mimo jiné na mě velice zapůsobilo také rozvíjející se hnutí skautingu, kde se zdůrazňovaly ušlechtilé hodnoty.“<sup>337</sup>

Po válce zasedl v obecním zastupitelstvu a před volbami v roce 1946 na veřejných schůzích v Kudlovicích upozorňoval na nebezpečí komunismu. Komunisté se jej snažili zastrašit, vyhrožovali mu fyzickou likvidací a někdo po něm i střílel z kulovnice. Po únorovém převratu musel Drábek opustit obecní zastupitelstvo.

Na začátku září 1948 se mu do ruky dostal leták s názvem „*Slova presidenta republiky při podpisu vlády v únoru 1948.*“ V letáku se mimo jiné psalo: „...ne všechen československý lid si přeje zánik demokracie, ale Vy pánové a Vámi vedená strana si přeje, abych svým podpisem zabil demokracii v Československu... Jestli tak činím, tak jenom proto, abych zabránil bratrovražedným bojům, jimiž mně vyhrožujete a jež jste schopni vyvolat. Věřím, že lid československý pochopí můj čin a při nejbližší příležitosti ve své většině prokáže, že jsou mu cizí metody, jichž užíváte, a že jste podceňovali mravní vyspělost, věrnost a demokratický smysl našeho lidu.“<sup>338</sup> Dlouho neváhal a začal jej šířit dále. Komunisté velice brzy zjistili, kdo letáky rozdává a pan Drábek byl 23. září 1948 zatčen přímo v práci.

Odvezli jej do Uherské Hradiště, kde absolvoval první výslechy. Vyšetřovatelé chtěli vědět, kde získal leták. Drábek zapíral. Leták měl od svého spolužáka, který prodělal zánět kyčelního kloubu a byl tělesně postižený. Tvrdé výslechy by nemusel přežít. Drábek jej chtěl ochránit. Proto vyšetřovatelům odmítl říct, kdo mu leták dal. Jméno kamaráda se mu podařilo

---

<sup>337</sup> Vladimír Drábek. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/drabek-vladimir-1927-187>> [online] [cit. 6. října 2017].

<sup>338</sup> SUROVCOVÁ, K. Vladimír Drábek-politický vězeň. Kudlovice, 2011. Archiv autorky.

utajit. Ve vyšetřovací vazbě strávil tři měsíce. První návštěvu mu povolili po skončení vyšetřování. Do věznice za ním přišla matka. „*Bylo jí do pláče, jistě. A tak jsme si toho ani tak moc nenapovídali, ale předala mně balíček. Zajímavý byl obsah toho balíčku, který skrýval pár smetanových placek a růženec.*“<sup>339</sup>

Když se blížilo soudní projednání jeho případu, převezli jej do věznice na Cejl. Stará věznice dle jeho slov byla, co se podmínek k životu týče ještě děsivější než ta hradištská. „*Hrozná špína, to bylo nepředstavitelné. I pro člověka, který žil na vesnici – čili s nějakou maličností si zas tak velké starosti nedělal, protože to byla součást venkovského života – toto bylo otravné. Na cele byla ukrutná zima, poněvadž to byla stará budova s metrovými kamennými zdmi. Když bylo potřeba obsadit na společné cele palandy, vybral jsem si odhodlaně s ohledem ke starším lidem místo pod oknem. Ráno se mi stalo, že mně přikrývka přimrzla ke zdi,*“<sup>340</sup> popisuje své první dojmy z věznice.

V Brně roku 1948 Drábek strávil také jedny z nejsmutnějších Vánoc svého života. „*Byl Štědrý večer. Naše cela byla v prvním poschodí a naproti věznici byly činžovní domy. Dodnes a naprosto jasně vidím zářící vánoční stromečky... Bylo to zlé...*“<sup>341</sup>

Cejlská věznice, stejně jako všechny ostatní, byla permanentně přeplněna. Drábek vzpomíná: „*Na začátku nás bylo v cele asi dvanáct v docela prostorné místnosti.... Po soudu mě dali do cely, která byla menší. Vězňů stále přibývalo. Na úzké slamníku jsme leželi dva. Spal jsem vedle kluka, který čekal rozsudek za vraždu. Zvykl jsem si asi po dvou týdnech. Z vyprávění s ním jsem se snažil pochopit motivaci zločinců... Většinu času nás v cele bylo osm odsouzených na šest slamníků.*“<sup>342</sup>

Na Cejlu nebyli jen političtí vězni. Byli zde i legionáři z první světové války, zloději, kasaři a vrazi.<sup>343</sup> K běžnému chodu na cele pan Drábek dodává: „*Nepolitičtí*<sup>344</sup> *byli často šéfové cel. Tito nepolitičtí vězni se k nám politickým chovali solidně. V tomto ohledu bylo všechno v pořádku.*“<sup>345</sup>

Dne 4. ledna 1949 stanul před Státním soudem Brno. Obhájce mu byl přidělen ex offo. Mladý advokát v rámci obhajoby svého mandanta poukazoval na jeho věk. Pan Drábek byl ještě

---

<sup>339</sup> Vladimír Drábek. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/drabek-vladimir-1927-187>> [online] [cit. 6. října 2017].

<sup>340</sup> TAMTÉŽ

<sup>341</sup> SUROVCOVÁ, K. c. d., s. 16.

<sup>342</sup> TĚŠÍK, M. K organizaci brněnské věznice Cejl na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století. In *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*. Brno, 2012, roč. 26, č. 2, s. 257.

<sup>343</sup> Vladimír Drábek. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/drabek-vladimir-1927-187>> [online] [cit. 6. října 2017].

<sup>344</sup> Vězni, kteří si zde odpykávali tresty za běžné trestné činy jako byla krádež, loupež, podvody apod.

<sup>345</sup> TĚŠÍK, M. c. d., s. 258.

nezletilý. V době soudu mu zbýval měsíc do 21. narozenin. Těžko dnes říci, zda soud argument obhajoby akceptoval. Podle soudu byl vinen tím, „že počátkem září 1948 v Kudlovicích a Uherském Hradišti, opsav, rozmnoživ a rozšířiv ilegální leták, spolčil se k úkladům o republiku s nezjištěnými spolupachateli.“ Tím podle soudu „spáchal zločin přípravy úkladů o republiku podle § 2/1 zák. č. 50/23 Sb.“ a byl za to odsouzen k „trestu těžkého žaláře v trvání 2 ½ /dvou a půl/ roku zostřeného jedním tvrdým ložem čtvrtletně a ... k náhradě nákladů trestního řízení.“<sup>346</sup> Sám Drábek k tomu dodává: „Až později jsem se dozvěděl, že státní bezpečnost...při posouzení mého provinění, které bylo z pohledu zákona zanedbatelné a jako přestoupení tiskového zákona se trestalo pokutou padesát korun, mně navrhovala jeden rok vězení. Ovšem kvůli posudku vesnického národního výboru se z navrhovaného jednoho roku vyklubalo dva a půl roku.“<sup>347</sup> Prošel věznicemi na Borech u Plzně, kde v době jeho uvěznění byl popraven gen. Heliodor Píka. Z věznice jej odvezli do továrny na keramiku ve Třemošné u Plzně. Na svobodu byl propuštěn 23. března 1951.<sup>348</sup>

### 3. 2. 2. Julie Hrušková

Julie Hrušková se narodila 18. května 1928 v jihomoravském Boskovštejně. Tatínek pracoval jako hajný u hraběte Trauttsmandorfa. Vyrůstala s dalšími třemi sourozenci. Po válce dostal její otec místo hajného v pohraničí ve Vranově nad Dyjí. Julie v roce 1948 nastoupila do firmy Matador, kde se seznámila se dvěma muži. Ti ji požádali o pomoc při přechodu hranic. Oba byli již dříve trestně stíháni, a tak se rozhodli opustit republiku. Julie byla s politickým režimem nespokojena, jak sama říká „mně se tenkrát nelíbilo, že začali zavírat zahraniční voják, hlavně letce.“<sup>349</sup> Souhlasila tedy, že jim pomůže, pod podmínkou, že ji vezmou s sebou do zahraničí. Chtěla se zapojit do zahraničního odboje a bojovat proti režimu. V únoru 1949 se společně se třemi muži, z nichž jeden se jmenoval Ruda, vydala k rakouským hranicím. Při přechodu měli štěstí, neboť narazili na příslušníky rakouské finanční stráže, kteří znali jejího

<sup>346</sup> Rozsudek Státního soudu v Brně ze dne 4. ledna 1949. Archiv autorky.

<sup>347</sup> Vladimír Drábek. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/drabek-vladimir-1927-187>> [online] [cit. 6. října 2017].

<sup>348</sup> Aby se mohl starat o svou nemocnou matku a byl nablízku snoubence, našel si kousek od domova práci v továrně na výrobu stavebních strojů, kde se naučil pracovat u soustruhu. Dlouho však v továrně nevydržel. Proti jeho přítomnosti protestoval předseda závodní organizace KSČ, který prohlásil: „Já přece s takovým darebákem nebudu na jednom pracovišti, já bych u sebe musel trvale nosit pistoli, abych se případně mohl chránit.“ Z továrny byl Drábek vyhozen a musel do Ostravy. Povinnou vojenskou službu absolvoval u PTP Kladno. V Praze pracoval na stavbě paneláků. Ze zdravotních důvodů byl z vojny propuštěn do civilu. V roce 1989 byl plně rehabilitován. Když začaly v listopadu studentské nepokoje, vydal se do Prahy. Po návratu do Kudlovic informoval své spoluobčany o tom, co se děje. V roce 1990 jej zvolili starostou Kudlovic. Dodnes je působí jako místopředseda Konfederace politických vězňů Uherské Hradiště.

<sup>349</sup> PINEROVÁ, K. Rozhovor s Julií Hruškovou. In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. c. d., s. 112.

otce. Po příjezdu do Vídně se ohlásili v kanceláři americké CIC,<sup>350</sup> kde proběhl jejich výslech. Následně se všichni čtyři přesunuli do Lince, tam se Julie seznámila s americkým vojákem Frankem Fernetim. Díky svému příteli se dostala z lágru a bydlela u jedné rakouské rodiny. Julie se rozhodla že se zapojí do odboje. Přihlásila se jako dobrovolnice a vrátila se do Československa, kde měla založit špionážní skupinu a převést přes hranice lidi, kterým hrozilo vězení. V Československu strávila 14 dní. Když se vracela zpět do Lince byla v Rakousku, v sovětské zóně zatčena. Později zjistila, že by udána agentem Statná bezpečnosti Josefem Eichlerem, který pracoval v Linci. První výslechy proběhly v Rakousku. Rusové ji nabídli spolupráci, chtěli, aby jim přes svého amerického přítele sehnala plány amerického letiště. To však odmítla. Po několika výsleších byla převezena do Českých Budějovic. Zpočátku se jí dařilo skrývat pravý důvod pobytu v Československu. Vyšetřovatelům tvrdila, že se vracela domů pro požehnání ke sňatku. Její případ byl tak uzavřen během 14 dní a dle tvrzení vyšetřovatelů ji čekal 18 měsíční pobyt za mřížemi. Nakonec vše dopadlo jinak. Paní Hruškovou si po nějaké době vyžádaly z Brna. Udavač Eichler totiž pracoval pro brněnskou státní bezpečnost. V Brně ji chtěli usvědčit ze špionáže. Výslechy, které absolvovala, byly velice kruté. *„Klečivala jsem na židli, měla jsem vyzuté boty a když přišel Horák, jeden z vyšetřovatelů, tak mi po nich párkrát praštil obuškem. Když jsem je měla nateklé, tak jsem si na ně dala večer hadr a do rána mi to přešlo... Zažila jsem jeden tvrdý výslech, kdy mě bili hlavou do stolu, smýkali se mnou a mlátili mnou o skříň...snažila jsem se neupadnout. Zachránil mě nakonec telefon.“* vzpomíná paní Hrušková na prožitá utrpení.<sup>351</sup>

Vyšetřovatelé byli povoláni k jinému případu a Julie byla odvezena na ulici Orli, kde byla dána do korekce. Nejhorší chvíle však pro ni teprve měli přijít. V korekci začala krvácet. Dozorci tomu zpočátku nepřikládali velký význam. Vězeňský lékař sice nařídil převoz do porodnice, nikdo však neměl čas ji tam zavézt. Julie byla ve třetím měsíci těhotenství. Po třech dnech krvácení, kdy, jak sama říká, se už bouřilo celé oddělení a žádalo pro ni pomoc, se nakonec jeden ze starších dozorců nad ní slitoval a na vlastní odpovědnost jí nechal odvézt do brněnské porodnice. Paní Hrušková přežila, dítě však již zachránit nepodařilo.<sup>352</sup> Lékaři se k ní chovali slušně a ona se tak mohla zotavit z prožitých utrpení. Když se vrátila z nemocnice, dostala nové vyšetřovatele. Ten do protokolu zapsal vše, co vypověděla. Soud ji za špionáž

---

<sup>350</sup> Counter Intelligence Corps (CIC) byla americká zpravodajská služba. Po druhé světové válce se zaměřila na sovětský blok a hlavně v 50. letech 20. století vyhledávala a školila agenty, kteří plnili zpravodajské úkoly na území sovětského vlivu včetně Československa.

<sup>351</sup> PINEROVÁ, K. Rozhovor s Julií Hruškovou. In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K-LOUČ, M. c. d., s. 114–115.

<sup>352</sup> Paní Hrušková se dalších dětí již nikdy nedočkala. Po potratu a dlouhém věznění se jí v 45 letech objevil nádor na děložce. Musela podstoupit náročnou operaci, při které jí odebrali dělohu a jeden vaječník. Jak sama říká, byla to pro ni největší rána, kterou ji zasadil bolševický režim.

odsoudil k 15 letům odnětí svobody. Prošla věznicemi ve Znojmě, v Kladně, v Jičíně a nejdéle strávila v ženské věznici v Pardubicích, kde se v roce 1955 aktivně zúčastnila hladovky na protest proti poměrům, které panovaly ve věznici. Na svobodu se dostala v květnu 1960, když byla vyhlášena amnestie.<sup>353</sup>

### 3. 2. 3. Jakubová Vlasta

Vlasta Jakubová se narodila 13.3.1925 v Ožďanech na Slovensku. Během druhé světové války byla aktivní členkou odboje – působila jako spojka svého strýce plukovníka Josefa Robotky. Se strýcem setrvali v odboji i po únoru 1948. Strýc byl popraven roku 1952.<sup>354</sup>

K zatčení paní Jakubové<sup>355</sup> došlo 6. srpna 1949 přímo v zaměstnání. První výslech absolvovala na ulici Příční, kde byla držena až do pozdních večerních hodin. Následně ji eskortovali na ulici Orlí. Následovaly denní výslechy, na které vzpomíná velice nerada: *„Ze začátku mi dokonce nosili i obědy z restaurace, ale pak to šlo ráz na ráz. Někdy jich tam bylo i sedm. Jednou mě tam nechali 24 hodin, svázali mě do kozelce, a to bylo dost nepříjemné... Bylo to plné ponižování...“*<sup>356</sup> Její rodiče se o tom, že je ve vazbě dozvěděli od jedné z bývalých spoluvězeňkyň, která byla mezitím propuštěna. Jak paní Jakubová dodává, byla ráda, když jí rodiče donesli čisté oblečení, neboť na sobě měla stále stejné oblečení od zatčení. Každý čtvrtek bylo možné vězni donést balíček a vyměnit prádlo. Po všech výsleších byla odvezena do soudní věznice na Cejl, kde už to pro ni bylo lepší. Rodiče jí nadále každý čtvrtek posílali balíčky s jídlem. Podmínky ve věznici popisuje takto: *„Bylo nás tam třináct. Bydlela jsem na 64, byly tam kavalce, 5 cel a vzadu byly korekce. Tam už jsme byly mícháni. Zlodějky a vražedkyně tam byly krátce, pak je posílali na komanda na práci...Každá jsme měla jednu deku, prostěradlo a podhlavník. V jednom rohu se nacházela dřevěná budka – WC, nahoře otevřená, a v ní žanek.<sup>357</sup> Ten jsme chodily vylévat do kanálu na dvůr. K dispozici jsme měly jedno plechové umyvadlo a konev na vodu. V druhém rohu stála malá kamínka „vincek“ s denním přidělem uhlí 2 kg... Uprostřed cely byl velký stůl, dvě velké lavice a na stole se pracovalo.“*<sup>358</sup> Souzena byla společně se strýcem a dalšími 11 lidmi v Brně v Justiční paláci.

<sup>353</sup> PINEROVÁ, K. Rozhovor s Julií Hruškovou. In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K.-LOUČ, M. c. d., s. 109.

<sup>354</sup> PINEROVÁ, K. Rozhovor s Vlastou Jakubovou. In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. c. d., s. 142.

<sup>355</sup> Za svou protistátní činnost byla zatčena 6. srpna 1949. Následně odsouzena na 18 let. Vězněna byla na Cejlu, ve Znojmě, Ruzyni, Pardubicích. Prošla pracovními útvary v Minkovicích a v Chrastavě. Více viz PINEROVÁ, K. Rozhovor s Vlastou Jakubovou BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, c. d., s. 142–162.

<sup>356</sup> PINEROVÁ, K. Rozhovor s Vlastou Jakubovou In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. c. d., s. 147.

<sup>357</sup> Žanek – velká mísa, která nahrazovala záchod a musel se denně vynášet.

<sup>358</sup> PINEROVÁ, K. Rozhovor s Vlastou Jakubovou In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. (eds.) c. d., s. 146–148.

Jednání proběhlo ve dnech 26. a 27. května 1950. Vlasta Jakubová měla ve věznici strávit 18 let. V roce 1959 byla propuštěna na podmínku.<sup>359</sup>

### 3. 2. 4. Jan Roman

Jan Roman se narodil 7. března 1929 v Užhorodě. Nevlastní otec byl Čech, matka Rusínka. Rodina se v roce 1938 musela Užhorod opustit<sup>360</sup> a přestěhovala se do Soběšic u Brna. Otec začal pracovat v královopolských strojárnách. Jan v Soběšicích vychodil obecnou a následně i měšťanskou školu. V Brně sehnal zaměstnání u První československé pojišťovny. Při práci si dodělal tři roky pokračovací školy pro pojišťovací příručí. Začal se zajímat se o politiku a v roce 1946 vstoupil do národně socialistické mládeže. Nesouhlasil s politickou situací, která nastala po únoru 1948. Společně s bývalými spolužáky a kolegy z rozpuštěné národně socialistického hnutí začal roznášet a sepisovat protikomunistické letáky. Od podzimu 1948 působil ve skupině Jiřího Mikoloviče. V rámci své činnosti ukradl cyklostyl z Biskupského gymnázia v Brně, další z kanceláře časopisu ÚSTVIT. Mezi členy skupiny působil agent Státní bezpečnosti. V lednu 1949 začalo zatýkání členů. Jana Romana zatkli 18. ledna 1949. Nejprve jej odvezli do Brna na Krajské velitelství StB, které mělo sídlo na ulici Mozartova. Z celé skupiny byl zatčen mezi posledními. Během výslechů nezažil tak kruté zacházení, jako ostatní členové, které zatkli dříve.<sup>361</sup>

Po výsleších jej odvezli do věznice na Cejlu, kde čekal na soud. Z pobytu na Cejlu si dnes již příliš mnoho nepamatuje. Ve vzpomínkách mu zůstal propracovaný systém, skrze který se vězni z jednoho případu mezi sebou domlouvali: *„Chodili jsme po dvoře v počtu 10-15 vyšetřovanců s odstupem 2-3 m od sebe. Strážný stál v rohu a měl přehled po celém prostoru. Chodili tam vězni ze 6-8 kobek. Spekuoval jsem, jak se dostat ke svému komplicovi, který chodil byl na jiné kobce než já a chodil tedy s jinými vězni. Nakonec jsem se od své skupiny-kobky odpojil. Klekl jsem si a předstíral zavazování tkaniček u bot. Bachař si přirozeně nemohl pamatovat, jestli jsem se potom zařadil do správné světnice, rozuměj skupinky pochodujících vězňů. Tak jsem se pohodlně zařadil do skupinky svých kompliců. Mohl jsem provést domluvu v našem předpokládaném soudním procesu. Po domluvě, jak máme shodně vypovídat při našem soudním přeličení, jsem se zařadil opět ke své kobce. Vše proběhlo hladce, jen jsem bál, aby můj riskantní manévr nespátril nějaký bonzák. Jindy jsme se zase*

<sup>359</sup> PINEROVÁ, K. Rozhovor s Vlastou Jakubovou. In BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. c. d., s. 142.

<sup>360</sup> Jihozápadní část Podkarpatské Rusi byla zabrána Maďarskem.

<sup>361</sup> Účastníci protikomunistického odboje a odporu 1948-1989. Jan Roman. Ústav pro studium totalitních režimů. Dostupné z <<https://www.ustrcr.cz/uvod/vzdelavaci-projekt-pamet-a-dejiny-totalitnich-rezimu/pametnici-protikomunistickeho-odboje-a-odporu/jan-roman/>> [online] [cit. 28. března 2017].

*domlouvali tak, že jeden z nás upustil lístek na zem. Ten, komu patřil jej nenápadně zvedl.*“<sup>362</sup> Dalším komunikačním prostředkem mezi vězni byla prstová abeceda. Pan Roman si ji dodnes pamatuje. Dle jeho slov to byl jeden z nejrozšířenější způsobů domluvy. Vězni stáli v protějších oknech a pomocí prstů se spolu bavili. Museli si dávat pozor, aby je neviděl dozorce. Někteří dozorcí, podle vzpomínek pamětníka, byli tolerantní. Jiní vězně za nepovolenou komunikaci trestali snížením již tak malé dávky jídla nebo je zavírali do temnice. Ve vazbě Jan Roman strávil půl roku.<sup>363</sup>

Před soudem stanul v červenci 1949. Státní soud Brno jej za velezradu, pokus o krádež a zločin loupeže odsoudil k 12 letům těžkého žaláře. Z Cejlu byl nejprve odvezen do pracovního tábora Eliáš na Jáchymovsku. Zde se také setkal s některými bývalými dozorcí, kteří za mírný přístup k vězňům a toleranci jejich drobných přestupků byli souzeni vojenským soudem a posíláni do pracovních táborů. Ze zdravotních důvodů jej z Jáchymovska přemístili do Valdic, kde pracoval jako knihtiskař. Na konci října 1952 začal pracovat na nádraží, kde nakládal řepu do vagonů. V nestřeženém okamžiku se mu podařilo z venkovní práce utéct. Aby měl co jíst, vykrádal chaty na Brněnsku a Jesenicku. Vyhledal také bývalého spoluvězně z Jáchymova, který byl knězem v Zábřehu na Moravě. Farář ho však považoval za provokatéra StB a odmítl mu pomoci. Následně Romana udal na místní policii. V Zábřehu Romana zatkla policie a odvezla do Brna. Měl štěstí, že jej vyšetřovali jen za krádeže chat. Jak sám říká, nikdo si nevyhledal jeho spis a nespojil ho tak s odbojovou činností. U soudu dostal za krádeže trest jeden rok. Trest si odpykal v uhelném dole v Oslavanech. Po smrti Stalina a Gottwalda v roce 1953 měl být propuštěn na amnestii, propouštěcí komise však zjistila, že Roman je uprchlý vězeň. Z Oslavan putoval opět do dolů na Jáchymovsko, do tábora Rovnost. Na svobodu se dostal až v roce 1955.<sup>364</sup> Po propuštění pracoval jako knihtiskař.<sup>365</sup>

---

<sup>362</sup> Jan Roman. Rozhovor s pamětníkem ze dne 22. března 2017. Archiv autorky.

<sup>363</sup> Tamtéž

<sup>364</sup> Na svobodu se dostal jako poslední z celé skupiny, se kterou byl souzen.

<sup>365</sup> Jan Roman. Rozhovor s pamětníkem ze dne 22. března 2017. Archiv autorky.; Účastníci protikomunistického odboje a odporu 1948-1989. Jan Roman. Ústav pro studium totalitních režimů. Dostupné z <<https://www.ustrcr.cz/uvod/vzdelavaci-projekt-pamet-a-dejiny-totalitnich-rezimu/pametnici-protikomunistickeho-odboje-a-odporu/jan-roman/>> [online] [cit. 28. března 2017].



### 3. 3. Osobnosti vězněné na Cejlu

#### 3. 3. 1. Jan Zahradníček

*„Katolický intelektuál, který se zcela otevřeně vyjadřoval k politickým i společenským otázkám doby. Jak už k demokracii předválečného Československa, tak i k politické situaci po roce 1945, kdy – jak ve svém publicistickém díle, tak i ve své poezii velmi jasně a živě demaskoval bolševický totalitní systém. Takže komunisté věděli, s kým mají tu čest.“*<sup>366</sup>

Miloš Doležal<sup>367</sup>

Básník Jan Zahradníček se stal jednou z obětí politických procesů 50. let 20. století. Zatčen byl 14. června 1951.<sup>368</sup> Soudní proces proběhl ve dnech 2. – 4. července 1952<sup>369</sup>. Ve vazbě tak strávil 1 rok. Souzen byl v protistátní skupině „Prokúpek a spol.“ Obžalobu vypracoval<sup>370</sup> státní prokurátor Dr. Bohumil Ziegler.<sup>371</sup> Odsouzen byl 4. července 1952 společně s dalšími 14 osobami.<sup>372</sup>

Básník, překladatel, publicista, esejista a představitel katolicky orientované poezie Jan Zahradníček<sup>373</sup> se narodil 17. ledna 1905 v Mastníku u Třebíče. Otec Tomáš Zahradníček byl rolník, matka Antonie, rozená Lorencová zůstala v domácnosti. Rodina byla chudá a malý Jan trpěl podvýživou. Ve dvou letech spadl z půdy a poranil si páteř a hrudník. Nedostatečná léčba se pak projevila na jeho zdravotním stavu a u Jana se vyvinula těžká kyfoslóza páteře<sup>374</sup> a tzv. plicní srdce. S postižením bojoval až do konce života. Rodiče brzy zjistili, že chlapec je velice bystrý a rozhodli se jej dát na studia. Vystudoval gymnázium v Třebíči, kde v roce 1926

---

<sup>366</sup> Televizní dokument *Žena básníka*. Z cyklu *Neznámí hrdinové*. Režie: Ljuba Václavová. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10204458965-neznami-hrdinove/210452801390015-neznami-hrdinove-pohnute-osudy/> [online] [cit. 29. ledna 2016].

<sup>367</sup> Miloš Doležal (\*1. července 1970) - básník, spisovatel a publicista. Autor a spoluautor rozhlasových pořadů a dokumentů, které se věnují druhé světové válce a komunistickému teroru v Československu. Napsal biografii *Jako bychom dnes zemřít měli*, která se zabývá životem a smrtí kněze Josefa Toufara.

<sup>368</sup> ABS, V-898 BR, Osobní spis Jana Zahradníčka, Rozkaz k zatčení č. 196/5031-51.

<sup>369</sup> ABS, V-898 BR, Osobní spis Jana Zahradníčka, Rozsudek Ts I 54/52.

<sup>370</sup> ABS, V-898 BR, Osobní spis Jana Zahradníčka, Žaloba.

<sup>371</sup> JUDr. Bohumil (Bohumír) Ziegler pracoval jako státní prokurátor v Praze (1949–1952). později působil jako soudce a předseda senátu u Nejvyššího soudu. Viz VOREL, J. – ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl I. Praha: ÚDV, 2003.

<sup>372</sup> Jmenovitě šlo o Václava Prokúpeka (spisovatel), JUDr. Stanislava Berounského (úředník Ministerstva těžebního průmyslu), JUDr. Oldřicha Albrechta (úředník filharmonie), Ladislava Jehličku (redaktor nakladatelství), PhDr. Bedřicha Fučíka (korektor nakladatelství), JUDr. Miroslava Skácela (úředník Družstva), Ing. Ladislava Karhana (úředník), PhDr. Zdeňka Kalistu (spisovatel), PhDr. Josefa Knapa (úředník Národního muzea), Ladislava Kuncíře (ředitel nakladatelství Vyšehrad), Františka Křelinu (odborný učitel), Václava Hovězáka (spisovatel), Františka Kadrnku (rolník) a Jana Langara (předseda Svazu producentů mléka). Viz ABS, V-898 BR, Rozsudek 4 Ts I 54/52.

<sup>373</sup> Podrobně k jeho životu – ZEJDA, R. *Byl básníkem! Život a dílo Jana Zahradníčka*. Tišnov, 2004.

<sup>374</sup> Kyfoslóza – chorobné, abnormální zakřivení páteře do strany skolióza a dozadu nadměrná kyfóza. Mohou ji způsobit některá onemocnění kostí a páteře.

odmaturoval. Rozhodl se studovat germanistiku na FF UK. Studia však nedokončil, a nakonec složil nižší (1930) a vyšší (1931) knihovnickou zkoušku.<sup>375</sup>

Za války pobýval u svého příbuzného, kněze Jana Dokulila, v Uhřínově, kde se seznámil se svou budoucí ženou Marií.<sup>376</sup> Sňatek uzavřeli v říjnu 1945. Po svatbě se odstěhovali do Brna. Prvorozený syn Jan se narodil v roce 1948. O dva roky později přišla na svět Zdislava a rok po ní Klára.<sup>377</sup>

V době zatčení se Jan Zahradníček nacházel v domácím léčení ve svém bytě v Brně,<sup>378</sup> kde byl 14. června 1951 zadržen příslušníky StB a následně převezen v 9.00 do věznice Krajského velitelství StB<sup>379</sup> v Brně na Příční ulici.<sup>380</sup> Při zatýkání byla provedena domovní prohlídka, při které zabavili veškerou osobní korespondenci a tři krabice koření.<sup>381</sup>

Návrh na zatčení na zatčení vypracovalo 7. června 1951 Krajské velitelství Státní bezpečnosti Brno. Důvodem pro jeho uvěznění bylo: „*že prováděl aktivní protistátní činnost jako člen agrárnicko – lidovecké organizace ilegální a psaní protistátní básní. Věděl o stycích se zahraničím a zprostředkovával útěk do zahraničí osobám nesouhlasícím s dnešním lid. dem. zřízením.*“<sup>382</sup>

Zatčení přihlížela celá jeho rodina. Osudný den si manželka Marie Zahradníčková pamatuje takto: „*Vzpomínám si, že zazvonili. Jenda [syn, pozn.autorky] šel otevřít, ještě byl malý ... stáli před domem ... táta udělal dětem křížek, mě objal a šel s něma do auta a více jsem ho neviděla.*“<sup>383</sup>

---

<sup>375</sup> MED, J.-PIORECKÝ, K. Slovník české literatury. Jan Zahradníček. Dostupné z <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1168>> [online] [cit. 6. února 2017].

<sup>376</sup> Manželka Marie, roz. Bradáčová., pocházela z Uhřínova. Svatba se konala 15. října 1945 v uhřínovském kostele. V době sňatku učila Marie na Měšťanské škole v Měříně.

<sup>377</sup>Televizní dokument *Žena básníka*. Z cyklu Neznámí hrdinové. Režie: Ljuba Václavová. Dostupné z <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10204458965-neznami-hrdinove/210452801390015-neznami-hrdinove-pohnute-osudy/>> [online] [cit. 29. ledna 2016].

<sup>378</sup> ABS, f. V-898 – BR Osobní spis Jana Zahradníčka, Návrh na zatčení ze dne 7. června 1951.

<sup>379</sup> Cely vyšetřovací vazby se nacházely v podzemních kopcích. Vzpomínka na tyto cely se nám dochovala ve vzpomínkách Rudolfa Mrázka: „*Sklepy byly umístěny ještě niž než městská kanalizace a řeka Ponávka a septik, ten byl taky níž. ... Ponávka se vylila do městské kanalizace a z ní to nateklo do septiku a z těch tureckých záchodů do cely. V celách to stálo dva dny a v tom se žilo. Až to kleslo, tak jsme to museli hrnout ven. Pak jsme každé den museli drhnout podlahu, ale slamáky byly nacucaný těma sračkama. Tam jsem si tenkrát přečetl aktuální noviny, který tam připlavaly. Potom co tam bylo toho hmyzu, stonožky, sviňky“ Rudolf Mrázek. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/mrazek-rudolf-1934-2052>> [online] [cit. 26. ledna 2017].*

<sup>380</sup> ABS, f. V-898 BR Osobní spis Jana Zahradníčka, Rozkaz k zatčení

<sup>381</sup> ABS, f. V-898 BR Osobní spis Jana Zahradníčka, Protokol o domovní (osobní) prohlídce.

<sup>382</sup> ABS, f. V-898 BR Osobní spis Jana Zahradníčka, Návrh na zatčení ze dne 7. června 1951.

<sup>383</sup> Televizní dokument *Žena básníka*. Z cyklu Neznámí hrdinové. Režie: Ljuba Václavová. Dostupné z <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10204458965-neznami-hrdinove/210452801390015-neznami-hrdinove-pohnute-osudy/>> [online] [cit. 29. ledna 2016].

Zahradníček byl podezřelý z trestného činu velezrady podle § 78 z. č. 86/1950 Sb., trestního zákona. Vazba dle dochovaných žádostí ze strany StB byla několikrát prodloužena, protože: „v daném případě jde o členství v široce rozvětvené protistátní organizaci a podle nařízení MNB<sup>384</sup> - velitelství StB v Praze, bude učiněno trestní oznámení až po ukončení příslušného vyšetřování i v jiných krajích“<sup>385</sup>

Ve vyšetřovací vazbě strávil Jan Zahradníček téměř 400 dní. Prošel si vazební věznicí KV StB Brno, vazební věznicí v Ústí nad Labem a v Znojmě. Během vazby strávil spoustu času v osamění nebo ve společnosti dalších vězňů. Během pobytu ve vyšetřovací vazbě v Brně složil báseň *Bratislavská ulice*.

...

*„A teď stojíš v své cele a starosti máš  
o ten svět venku, o tu ulici jedinečnou  
mezi hvězdami na východě a hvězdami na západě.  
Nezpívají tam píseň Hospodinovu. Karabáč slyšíš,  
Tak otroci pospíchají, tak otroci mlčí.“*<sup>386</sup>

...

Jedny z nejhorších vzpomínek měl Jan Zahradníček na samovazbu. Své zážitky popsal takto: „*Nejhorší ze všeho byla pro mne samovazba. Tu jsem moc těžko snášel. Různé šmouhy, které bylo vidět na zdech cely, proměňovaly se mi v podoby, které se pohybovaly, které mluvily, gestikulovaly, a já jsem musel vynakládat co největší úsilí, abych si uchoval vědomí o své totožnosti, abych věděl, kdo jsem a kde jsem a co tu dělám. Byl to vlastně stav na pomezí šílenství*“<sup>387</sup>

Během svého věznění, strávil Zahradníček i chvíli v Krajské soudní věznicí na Cejlu. Na cele byl s Vlastimilem Železným<sup>388</sup> odsouzeným Státním soudem Brno k trestu smrti.<sup>389</sup> Železný již od mládí hrával na housle. Později mu byly housle povoleny v cele. Spoluvězni

---

<sup>384</sup> Ministerstva národní bezpečnosti

<sup>385</sup> ABS, f. V-898 BR, Osobní spis Jana Zahradníčka, Žádost o prodloužení výkonu vazby ze dne 1. listopadu 1951.

<sup>386</sup> Báseň *Bratislavská ulice* byla zařazena do sbírky veršů z vězení – *Dům strachu* (vyd. 1981)

<sup>387</sup> Jan Zahradníček viz K životopisu Jana Zahradníčka (Z rukopisných poznámek Miloše Dvořáka). In KRATOCHVÍL, A. *Žaluji. II. Vrátit slovo umlčeným*. Praha, 1990, s. 87.

<sup>388</sup> Vlastimil Železný (\*18. dubna 1928, Doubravník u Třebíče, + 18. prosince 1952, Praha-Pankrác, popraven) působil v odboji pod krycím jménem Milan Horák. Jeho otec byl vrchní strážmistr. Po studiu na gymnáziu v Tišnově začal studovat lékařskou fakultu v Brně. Zatčen byl 26. července 1951. Státním soudem Brno byl odsouzen k trestu smrti v procesu „Oto Mádr a spol. Viz NAVARA, L. – KASÁČEK, M. Volavčí sítě. Po stopách třetího odboje. Brno, 2012, s. 71–187.

<sup>389</sup> Státní soud Brno jej odsoudil k trestu smrti v procesu, který se konal 11. – 13. června 1952 v Brně. Viz NAVARA, L. – KASÁČEK, M. Volavčí sítě, s. 169–170.

vzpomínají, že hrál velmi působivě. I když to bylo zakázané, tak někteří vězni s ním i zpívali. Železný hrál Largo z Novosvětské od Antonína Dvořáka. Zahradníček ke skladbě složil text:<sup>390</sup>

### Largo

*Slzích očí teď miliony jsou,  
které tvář drahou jim spatřit nemohou.  
Ustrň se, Ježíši, dopřej návrat nám  
k domovům svobodným, k slunci, ke hvězdám.*

*Od světa tvého dělí nás krutá mříž.  
Z úzkostí žalárních prosbu naši slyš.  
Vrať otce synům svým, syny matkám zas.  
Rozsvěť nad domovy pokojný svůj čas.*<sup>391</sup>

Syn Jana Zahradníčka, Jan Jakub Zahradníček, vzpomíná, jak mu matka vyprávěla, že tato slova vězni přijali za své a zpívali si ji i na Mírově a v dalších věznicích.<sup>392</sup>

Proces s Janem Zahradníčkem proběhl 2. – 4. července 1952. Prošel věznicemi v Brně, v Praze na Pankráci, na Mírově a v Leopoldově.<sup>393</sup> Za dobu věznění<sup>394</sup> od roku 1951 až do roku 1960 napsal své ženě Marii 250 dopisů. Z Leopoldova byl propuštěn během všeobecné amnestie, která byla vyhlášena 9. května 1960.

Zemřel 7. října 1960 v Uhřínově, nedlouho po svém propuštění, na následky fyzického i duševního strádání. Marie vzpomíná na poslední chvíle strávené se svým chotěm: „*Když přišel z vězení tak to bylo v létě... Byl říjen a přišly chladný dni a topili jsme jenom v kuchyni a ve světnici bylo chladno a on tam seděl u psacího stolu a tehdy nachladl nebo dostal bacil od dětí, nevím. Musela jsem telefonovat pro sanitu, aby ho odvezli do Třebíčské nemocnice. On seděl u šoféra, vpředu a já jsem seděla vzadu. A teď vidím, že on ... otočil se na mě, hlavu měl na bok a v očích jsem viděla, že je úplně v mdlobách. Povídám, zastavte, prosím vás. Manželovi je*

---

<sup>390</sup> NAVARA, L. – KASÁČEK, M. Volavčí síť, s. 174.

<sup>391</sup> Tamtéž

<sup>392</sup> Tamtéž

<sup>393</sup> DVOŘÁKOVÁ, P. Jan Zahradníček: Velký básník vězněný komunisty. *iDnes.cz* [online] Dostupné z <[http://brno.idnes.cz/jan-zahradnicek-velky-basnik-vezneny-komunisty-ftp-/brno-zpravvy.aspx?c=A080318\\_160657\\_brno\\_atk](http://brno.idnes.cz/jan-zahradnicek-velky-basnik-vezneny-komunisty-ftp-/brno-zpravvy.aspx?c=A080318_160657_brno_atk)> [cit. 29. ledna 2016].

<sup>394</sup> Blíže k jeho pobytu ve vězení ANDREE, L. *Vězeňská zkušenost Jana Zahradníčka*. Magisterská diplomová práce, vedoucí práce Mgr. Jitka Bednářová, Ph.D. (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví) Brno, 2008. 80 s.

špatně. *On zastavil. Manžel naklonil hlavu a zemřel. To bylo v pátek a v neděli 15. října měl pohřeb v Uhřínově.*“ V roce 1967 byl plně rehabilitován.<sup>395</sup>

### 3. 3. 2. Zdeněk Rotrekl

Katolický básník a autor meditativní a spirituální lyriky se narodil v Brně 1. října 1920. Otec Tomáš pracoval jako zahradník na panství jihomoravské šlechty. Matka Růžena, roz. Malánová, pečovala o domácnost. Když se Zdeněk narodil, vlastnil otec obchod se semeny a zahradnickými potřebami v Brně.<sup>396</sup>

V roce 1940 odmaturoval na klasickém gymnáziu v Brně. Po válce začal studovat Filozofickou fakultu na Masarykově univerzitě, kde se věnoval sanskrtu, filozofii, historii a dějinám umění. Od roku 1943 byl členem Syndikátu českých spisovatelů. Již během studia na vysoké škole se výrazně angažoval ve studentském odporu proti komunistům. Sám k tomu dodává: „*Proti únoru jsem bojoval před únorem, během února i po něm.*“<sup>397</sup> V únoru 1948 se na chvíli stal úřadujícím předsedou Oblastního výboru vysokoškolského studentstva, podařilo se mu pozdržet čistky, které probíhaly na vysokých školách. Díky jeho aktivitě několik studentů stihlo dostudovat, on sám však takové štěstí neměl. Stihl sice uzavřít studium, před absolutoriem byl ale vyloučen a dostal zákaz přístupu na univerzitu. K promócím se dostal až v roce 1968.<sup>398</sup>

Po vynuceném odchodu ze školy pokračuje ve své protikomunistické činnosti. Společně s dalšími pomáhá potřebným utíkat přes hranice do Rakouska, získává materiály pro vznikající zahraniční protikomunistický odboj. Rotreklůva protikomunistická činnost nezůstala utajena. Příslušníci Krajského velitelství StB jej zatkli 21. dubna 1949<sup>399</sup> a odvezli do vyšetřovací věznice na ulici Orlí. Po skončení vyšetřování byl převezen na Cejl, kde čekal na soud. K Cejlu po letech dodává: „*Bachaři tam byli bývalí legionáři, tam jsem se měl docela dobře, vládla tam ještě taková atmosféra 1. republiky.*“<sup>400</sup>

Ve vykonstruovaném procesu byl 17. listopadu 1949 odsouzen k trestu smrti za velezradu a špionáž. Trest smrti mu byl změněn na doživotí. Prošel věznicemi Plzeň-Bory, kde byl na oddělení Kreml,<sup>401</sup> Leopoldov, kam jej odvezli 6. prosince 1951. Z Leopoldova odjel

<sup>395</sup>MED, J.-PIORECKÝ, K. *Slovník české literatury. Jan Zahradníček*. Dostupné z <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1168>> [online] [cit. 6. února 2017].

<sup>396</sup>HARÁK, I. *Básník a jeho dílo. Nad životem a dílem Zdeňka Rotrekla*. Ústí nad Labem, 2012, s. 17.

<sup>397</sup>Tamtéž, s. 78

<sup>398</sup>Tamtéž

<sup>399</sup>ABS, V-2682 BR, Vyšetřovací spis Zdeněk Rotrekl, složka Mapa osoby v prozatimní vazbě, Zápis o zatčení.

<sup>400</sup>HARÁK, I. c. d., s. 81.

<sup>401</sup>Na tomto oddělení, určeném pro politické vězně, se setkal s generály, bývalými hokejisty i představiteli české šlechty.

v roce 1953 do uranového lágru na Bytíz, kde strávil sedm let. V lednu 1961 se vrátil do Leopoldova, odkud byl propuštěn v rámci amnestie v květnu 1962. V komunistických lágrech strávil 13 let. Po propuštění z vězení pracoval jako dělník, v letech 1968-1969 redigoval křesťanskou revue Osvěta. Byl aktivní v disentu a od roku 1989 stál u obnovy revue Akord.<sup>402</sup> V roce 1968 byl plně rehabilitován. Zemřel 9. června 2013 v Brně.<sup>403</sup>

### 3. 3. 3. JUDr. Zdeněk Kessler

Narodil se v 29. prosince 1926 v Brně. Vystudoval Právnickou fakultu Masarykovi univerzity. V roce 1946 se na Filozofické fakultě Masarykovi univerzity seznámil s Miroslavem Káňou a Lubomírem Kostrhunem. Všichni byli členy Národní socialistické strany. Promoval v roce 1949. Po studiu pracoval jako podnikový právník. Již během studii se zapojil do odboje. Zatčen byl 15. října 1953.<sup>404</sup>

Proces se Zdeňkem Kesslerem a spol.<sup>405</sup> proběhl 18. a 19. března 1954 před Krajským soudem Brno. Senátu předsedal Dr. Jaroslav Demczak. Přisedícími z lidu byli František Kafoněk a Rudolf Grim. Prokuraturu zastupoval Dr. Vilém Hanák. Rozsudek činnost Kesslera zhodnotil takto: „*Obv. JUDr. Kessler a Miroslav Káňa vytvořili ještě s dalšími osobami tajnou protistátní organizaci, kterou nazvali POP, do této organizace později postupně zapojili obv. MUDr. Jindřicha Leitgeba, Zdeňka Dvořáčka, Miroslava Káňu, Lubomíra Chalupu a PhDr. Evu Mádrovou, v rámci této organizace se zabývali rozmnožováním a rozšiřováním protistátních tiskovin, jejichž obsah byl zaměřen k podpoře přivodění zvratu v ČSR a k těmto cílům navazovali prostřednictvím „spojek a ústředí“ styk se členy zrádné emigrace, která uprchla do nepřátelské ciziny...opatřovali, shromažďovali nebo doručovali různé zprávy z oboru politického, hospodářského i vojenského a tyto zprávy odesílali do zahraničí, obv. JUDr. Kessler opatřoval zprávy z oboru vojenského v době výkonu presenční služby...obvinění se spolčili...k vyzvídání státního tajemství...obv. JUDr. Kessler a Chalupa se dopustili takového činu, ač jim povinnost uchovávat státní tajemství byla vysloveně uložena...*“<sup>406</sup> Všichni obvinění byli odsouzeni za velezradu a vyzvědačství. Zdeněk Kessler dostal z celé skupiny

---

<sup>402</sup> MENCLOVÁ, V.-VAŇKA, V. (kol.aut.) *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2005, 2.přeprac. a dopl. vydání, s. 571.

<sup>403</sup> PhDr. Zdeněk Rotrekl. *Internetová encyklopedie dějin Brna*. Dostupné z < [http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil\\_osobnosti&load=19193](http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=19193) > [online] [cit. 29. března 2018].

<sup>404</sup> ABS, V-2955, Žaloba

<sup>405</sup> Společně se Zdeňkem Kesslerem stanuli před soudem Miroslav Káňa, Zdeněk Dvořáček, Lubomír Chalupa, Vladimír Káňa, MUDr. Jindřich Leitgeb a PhDr. Eva Mádrová.

<sup>406</sup> ABS, V-2955, Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 19. března 1954.

nejvyšší trest-17 let. Na dobu deseti let byl zbaven občanských práv, jeho celý majetek propadl státu. Obvinění byli povinni nahradit náklady trestního řízení.<sup>407</sup>

Po propuštění na amnestii v roce 1960 začal pracovat jako závozník a skladník. Ke své původní profesi se vrátil až v roce 1967.<sup>408</sup>

Dne 15. července 1993 jej prezident Václav Havel jmenoval prvním předsedou Ústavního soudu České republiky. Ve funkci byl až do 12. února 2003, kdy ze zdravotních důvodů odstoupil. Zemřel 25. srpna téhož roku.<sup>409</sup>

### 3. 3. 4. Další osobnosti vězněné na Cejlu

Básník, dramatik a překladatel Václav Renč (1911-1973)<sup>410</sup> Na jeho pobyt na Cejlu vzpomíná syn Ivan Renč: „Táta byl ve věznici na Cejlu asi rok. Mně bylo tehdy tak třináct a šel jsem tam s mámou na návštěvu. A tátu přinesli na nosítkách. Měl problémy se zády, snad ischias. Ze samotného rozhovoru si už na nic nepamatuji, vím jen, že na tu návštěvu nepřišel, ale museli ho přinést.“<sup>411</sup>

Literární kritik a historik Bedřich Fučík (1900-1984) byl zatčen 24. května 1951 ve čtyři hodiny odpoledne a souzen v procesu označovaném jako Prokůpek a spol.<sup>412</sup> Ve vyšetřovací vazbě v Bartolomějské ulici v Praze strávil čtyři měsíce.<sup>413</sup>

Před soudem, který se konal od 2.- 4. července, stálo 15 lidí.<sup>414</sup> V rámci této skupiny byli souzeni katoličtí literáti, agráři, lidovci a spisovatelé.<sup>415</sup> Tento proces byl z hlediska počtu souzených největším politickým procesem „s lidmi knižní kultury, s „lidmi pera“ nejen v československé historii, ale pravděpodobně i v evropské historii dvacátého století. Většina z patnácti odsouzených představovala výkvět katolické kultury, jednoho z významných proudů

---

<sup>407</sup> ABS, V-2955, Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 19. března 1954.

<sup>408</sup> Medailonek 1. předsedy Ústavního soudu. JUDr. Zdeněk Kessler. Oficiální stránky Ústavního soudu Dostupné z <<https://www.usoud.cz/emeritni-funkcionari-a-soudci/zdenek-kessler/>> [online] [cit. 29. března 2018].

<sup>409</sup> Tamtéž

<sup>410</sup> V květnu 1951 byl zatčen a souzen v procesu s tzv. Zelenou internacionálou.

<sup>411</sup> Václav Renč. Panel z výstavy Tváře Cejlu, konané pod záštitou Konfederace politických vězňů a primátora města Brna. Archiv autorů.

<sup>412</sup> Tento proces byl součástí procesu se členy tzv. Zelené internacionály blíže ANEV, P. Procesy s údajnými příslušovými Zelené internacionály. In *Paměť a dějiny* č. 4/2012, s. 23-34.; srov. DVORÁKOVÁ, Z. Z letopisů třetího odboje, Praha, 1992, s. 79-81.

<sup>413</sup> BARTOŠEK, K. Rozhovor s Bedřichem Fučíkem. In BARTOŠEK, K. c. d., s. 91

<sup>414</sup> Mezi jinými také Jan Zahradníček. Fučík uvádí, že i když během vyšetřování nikdy nepadlo jeho jméno, nakonec byli souzeni spolu. „Na Jana Zahradníčka se nikdy neptali (vyšetřovatelé-pozn. autorů). Byl mrzák, nemocný hrbatý, těžko dýchal. Vyšetřovali ho v Brně a on nás všechny z něčeho usvědčil. Byl to člověk statečný, ale fyzicky neodolný. Strašně ho zpracovali. Když mi později jeho svědectví předložili, nevěřil jsem jim a odmítal jsem je.“ BARTOŠEK, K. Rozhovor s Bedřichem Fučíkem. In BARTOŠEK, K. c. d., s. 91

<sup>415</sup> Blíže k procesu ANEV, P. Procesy s údajnými příslušovými Zelené internacionály. In *Paměť a dějiny* č. 4/2012, s. 30-32.

českého tvoření tohoto století, byla jeho symbolem.“<sup>416</sup> Od soudu byl odvezen do věznice na Cejl. „Byla to stará tereziánská věznice uprostřed Brna. Něco příšerného. Nebylo tam ani topení, my tam byli naštěstí v létě. Obrovské cely pro třicet lidí, kbelík s pomýjemi se vyléval z druhého poschodí takovou širokou jámou. No hrůza. A nejhroznější tam bylo holení. Holíč byl asi nějaký řezník nebo něco podobného.“<sup>417</sup>

---

<sup>416</sup> Bartošek, K. *Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých.* Praha, Litomyšl, 2001, s. 87.

<sup>417</sup> Tamtéž, s. 99.



#### 4. Věznice Cejl č. 71 v letech 1948-1956

Ve věznici byl 27. února 1948 zřízen Akční výbor sboru vězeňské stráže. Skládal se z příslušníků Národní fronty (KSČ a bývalé Sociální demokracie), ROH, osvobozených politických vězňů, legionářů a členů Svazu národní revoluce. Byl to ojedinělý počín chování vězeňské stráže, v žádné jiné věznici v Čechách a na Moravě Akční výbor sestaven nebyl. Předsedou se stal vrchní strážmistr Sboru vězeňské stráže Václav Fatka.<sup>418</sup> Ve svém prohlášení si Akční výbor stanovil: „*Ve snaze zapojiti se svou účastí aktivně do národní revoluce, která pokračuje z vůle všeho lidu, vytvořili členové sboru vězeňské stráže při věznici krajského soudu trestního v Brně akční výbor, ... aby tak svou účastí zdůraznili pevnou vůli celého národa vytrvati na nastoupené cestě až k úspěšnému konci.*“<sup>419</sup>

V březnu 1948 Presidium krajského soudu trestního v Brně předložilo návrh na novou úpravu domácího řádu pro věznice krajských soudů.<sup>420</sup> Dle nařízení měl být domácí řád věznice vyvěšen v každé cele a povinností vězně bylo se s ním seznámit.<sup>421</sup>

Dozor nad soudními věznicemi spadal do pravomoci okresního prokurátora. Nad Cejlem měl dohlížecí povinnost i státní prokurátor, neboť zde byla i vazební věznice. Okresní prokurátor vykonával prohlídky zběžné a prohlídky důkladné.<sup>422</sup> Během návštěvy věznice kontroloval její stav z hlediska bezpečnosti, dále kontroloval počet vězňů a jejich umístění, kázeň, pracovní morálku a politickou výchovu vězňů, výkon služby příslušníků SVS a další.<sup>423</sup>

V roce 1952 ještě nebyly zcela stanoveny předpisy, které by upravovaly financování nákladů za výkon trestu jednotlivých vězňů. V této oblasti neexistovala jednotná praxe, zda jsou náklady kryty jen v případě, že vězeň pracuje ve výrobě, nebo i v případě, že pracuje v samotném ústavu (lepší sáčky, plete loubek apod.).<sup>424</sup>

---

<sup>418</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Akční výbor sboru vězeňské stráže v Brně, nezprac.

<sup>419</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Akční výbor sboru vězeňské stráže v Brně, nezprac.

<sup>420</sup> Návrh byl podán 17. března 1948. Na vypracování spolupracoval i inspektor vězeňské stráže a zaměstnanecké rady. ABS, f. Ministerstvo spravedlnosti E1, k. 17, inv. j. 21, Novelisace domácích řádů v roce 1948.

<sup>421</sup> ABS, f. Ministerstvo spravedlnosti E1, k. 17, inv. j. 21, Novelisace domácích řádů v roce 1948.

<sup>422</sup> Zběžnou prohlídku měl prokurátor provést nejméně dvakrát za měsíc, z toho alespoň jedna prohlídka měla být neohlášená. Důkladnou prohlídku prováděl minimálně jednou ročně a vždy měla být předem nahlášená. Při prohlídce se prokurátor zaměřil na dodržování předpisů o výkonu vazby a na její účelnost. Zprávy z prohlídek zasílal na ministerstvo spravedlnosti-velitelství SVS.

<sup>423</sup> NA, f. SSVN, k. 8, Dohlídková povinnost prokurátorů, nezprac.

<sup>424</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, k. Zpráva o prohlídce vězeňských útvarů ze dne 10. července 1952, nezprac.

Věznice byla pro své účely dlouhodobě nevyhovující.<sup>425</sup> Ve všech zprávách, hlášeníích a zápisech o prohlídkách se pisatelé shodují na tom, že je přeplněná a nemá dostatečné hygienické vybavení.<sup>426</sup>

Pro vyšetřovací účely byla rovněž nevhodná. Absence dostatečného počtu samovazeb zapříčinila, že někteří vězni z jednoho vyšetřovaného případu se společně ocitli na stejné cele, což bylo zcela proti předpisům. Nebylo výjimkou, že na jedné posteli spali tři lidé, vzhledem k nedostatečnému hygienickému vybavení hrozilo vypuknutí epidemie.<sup>427</sup> Ze zprávy z roku 1952 jasně vyplývá, že jak z hlediska bezpečnosti, tak celkové vybavenosti věznice je tento objekt pro vězeňské účely nevyhovující. Samotná budova věznice byla jednou z nejstarších v Brně.<sup>428</sup>

Srpnová zpráva z roku 1952 jako hlavní závady věznice uvádí nutnost každoročních oprav, absenci splachovacích záchodů a vodovodů v celách.<sup>429</sup> Ve věznici bylo 5 samovazebních cel a 55 společných.<sup>430</sup> V administrativní části bylo deset kanceláří, 10 ubikací, 7 dílen, 10 skladů, 4 garáže, stejný počet ošetřoven, 1 kůlna, 4 dvory a 1 divadelní kinosál. Objekt věznice se skládal z 5 budov. Cely i kanceláře SVS se vytápěly kamny. Na celách místo záchodů byly kbelíky. V kancelářích SVS splachovací záchody.<sup>431</sup>

Z výše uvedených důvodů se již dlouhodobě plánovala výstavba věznice nové.<sup>432</sup> Nakonec tato byla vystavěna v Brně-Bohunicích.<sup>433</sup>

#### 4. 1. Účel věznic

Účel věznice byl vymezen v § 2 Domácího řádu (dále jen DŘ). Krajská soudní věznice byla určena pro vězně ve vyšetřovací vazbě a v zajišťovací vazbě, dále zde měli být vykonány

---

<sup>425</sup> Český poslanec měl v rakouském parlamentu v roce 1910 o věznici prohlásit: „*Není vhodná ani pro erární zvířata, natož pro erární lidi*“ NA, f. SSNV, k. 22, 23, Zpráva o výsledku šetření zvláštní komise Ministerstva spravedlnosti a ministerstva národní bezpečnosti ve věci vyšetřovací věznice v Brně.

<sup>426</sup> Tato tvrzení doložím níže na základě zjištěného počtu vězňů, jejichž počet většinou překračoval stanovenou kapacitu věznice.

<sup>427</sup> NA, f. SSNV, k. 22, 23, Zpráva o výsledku šetření zvláštní komise Ministerstva spravedlnosti a ministerstva národní bezpečnosti ve věci vyšetřovací věznice v Brně.

<sup>428</sup> Nejstarší části věznice byly postaveny v 70. let 18. století. Viz kapitola Historie

<sup>429</sup> Zpráva věznici zhodnotila jako zastaralou a svému zřízení nevyhovující.

<sup>430</sup> Celková výměra cel byl 2 787, 8 m<sup>2</sup>

<sup>431</sup> NA, f. SSNV, k. 22, 23, Zpráva o výsledku šetření zvláštní komise Ministerstva spravedlnosti a ministerstva národní bezpečnosti ve věci vyšetřovací věznice v Brně.

<sup>432</sup> NA, f. SSNV, k. 22, 23, Zpráva o výsledku šetření zvláštní komise Ministerstva spravedlnosti a ministerstva národní bezpečnosti ve věci vyšetřovací věznice v Brně.

<sup>433</sup> K 50. výročí otevření věznice v Brně-Bohunicích byla Vězeňskou službou ČR vydána publikace *Brněnská věznice včera a dnes. Vydáno u příležitosti 50. výročí otevření věznice v Brně-Bohunicích 1956-2006.*

tresty odnětí svobody, které nepřesáhly výši jednoho roku, v případě retribučních vězňů pět let. Mezi vězni se nacházeli také mladiství delikventi a státní vězni.<sup>434</sup>

#### 4. 2. Přijetí vězně

Po přivezení do věznice vězně odvedli do přijímací kanceláře, kde mu byly odebrány osobní věci, přidělena cela a musel odevzdat všechny věci,<sup>435</sup> které měl u sebe. Za přijetí vězně do věznice zodpovídal velitel směny.<sup>436</sup>

Vězeňskému lékaři odevzdal brýle, léky a kýlové pásy. Následovala důkladná osobní prohlídka. V případě, že byl vězeň „zahmyzen“, dozorce jej nejprve odvedl do umývárny a následně mu byl mu přidělen vězeňský oděv. Mužské vězně čekalo ostříhání dohola, v případě vyšetřovance se tak stalo pouze na základě souhlasu vyšetřujícího soudce. Následně byl vězeň podroben lékařské prohlídce. Nemocné vězně lékař umístil do vězeňské nemocnice.<sup>437</sup> Co se týče oblečení, záleželo na druhu vězně. Trestanci a vyšetřovanci ve vyšetřovací vazbě, u kterých bylo podezření na útěk, museli od počátku nosit vězeňský oděv. Vyšetřovanci a státní vězni si mohli ponechat své oblečení.<sup>438</sup> Ze zprávy o průzkumu věznice v roce 1955 vyplývá, že v den přijetí vězně, si nově příchozí mohl ponechat pouze spodní prádlo, ve kterém šel do koupelny a následně dostal vězeňské prádlo a šaty.<sup>439</sup>

#### 4. 3. Kapacita věznice, počet vězňů a jejich chování

V dubnu 1948 bylo ve věznici 733 vězňů, z nichž 315 tvořili vyšetřovanci, 247 bylo trestanců a administrativních vězňů a 171 vězňů retribučních.<sup>440</sup> V červnu 1948 bylo během amnestie prezidenta Gottwalda propuštěno 152 trestanců a 67 vyšetřovanců.<sup>441</sup>

V roce 1949 bylo ve věznici k dispozici 45 společných cel,<sup>442</sup> nemocničních cel šest<sup>443</sup> a stejný počet korekčních cel.<sup>444</sup> Kapacita věznice byla 450 vězňů obojího pohlaví, nouzově zde šlo

---

<sup>434</sup> Seznam všech druhů vězňů, kteří byli umístováni do věznice krajského soudu viz ABS, f. Ministerstvo spravedlnosti E1, Domácí řád pro věznice krajských soudů z roku 1948, nezprac.

<sup>435</sup> V Domácím řádu jsou zmiňovány položky jako zbraně, výbušniny, cenné papíry, hodinky, skvosty, známky, nože, karty i psací potřeby.

<sup>436</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Zpráva o průzkumu ve věznici č. 1 Brno-odstranění závad (18. dubna 1955), nezprac.

<sup>437</sup> ABS f. Ministerstvo spravedlnosti E1, k. Domácí řád pro věznice krajských soudů z roku 1948, nezprac.

<sup>438</sup> ABS f. Ministerstvo spravedlnosti E1, k. Domácí řád pro věznice krajských soudů z roku 1948, nezprac.

<sup>439</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Zpráva o průzkumu ve věznici č. 1 Brno-odstranění závad (18. dubna 1955), nezprac.

<sup>440</sup> Dohromady se ve všech vězeňských ústavech v Čechách a na Moravě nacházelo 21 327 vězňů a 12 244 retribučních vězňů. ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, k. Početní stav vězňů ve vězeňských ústavech k 1. dubnu 1948, nezprac.

<sup>441</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

<sup>442</sup> O plošné výměře 2 302,35 m<sup>2</sup>

<sup>443</sup> O plošné výměře 332,99 m<sup>2</sup>

<sup>444</sup> O plošné výměře 51,36 m<sup>2</sup>

umístit až 750 vězňů.<sup>445</sup> Disciplinární trest dostalo celkem 301 vězňů, z toho jednou 249 vězňů, ostatní opakovaně.<sup>446</sup> O počtu vězňů se dozvídáme z Výroční zprávy za rok 1949, kde se píše: „věznice v roce 1949 byla stále přeplněna a průměrný počet vězňů činil 907 osob, ačkoliv byla zařízena na stav 450 vězňů.“<sup>447</sup>

K 27. lednu 1951 bylo ve věznici Krajského soudu Brno 882 vězňů. Z toho 784 mužů,<sup>448</sup> 98 žen.<sup>449</sup> Z celkového počtu vězňů bylo ve vazbě nebo výkonu trestu do jednoho měsíce 127 mužů a 15 žen. Ve vazbě nebo výkonu trestu od 1 měsíce do 3 let bylo 632 mužů a 82 žen. Dále zde bylo 25 mužů a 1 žena, kteří měli délku vazby nebo trestu delší než 3 roky.<sup>450</sup> V červnu 1951 se ve věznici nacházelo celkem 799 osob, z toho 381 vyšetřovanců (272 z nich tvořili vyšetřovanci státní prokuratury).<sup>451</sup>

Ze zprávy za rok 1952 vyplývá, že samotné cely byly pro vězně nevyhovující, což se odráží i v jejich pracovním výkonu. Většinu vězňů, kterých je zde cca 400, tvoří vyšetřovanci státní nebo okresní prokuratury. Tito vězni měli možnost se mezi sebou domlouvat, což kazí účely vyšetřování jednotlivých případů.<sup>452</sup>

V druhé polovině září 1954<sup>453</sup> se ve věznici nacházelo 250 vězňů.<sup>454</sup> Z většiny se jednalo o odsouzenec.<sup>455</sup> Za srpen nedostal žádný vězeň kárné provinění ani pochvalu. Po odpykání trestu bylo mezi 20. srpnem a 20. zářím 1954 na svobodu propuštěno 49 mužů a 6 žen.<sup>456</sup> V říjnu 1954<sup>457</sup> počet vězňů činil 257 osob.<sup>458</sup> Skupinu odsouzených tvořilo 159 osob, 34 spadalo do kategorie souzených a poslední skupinu, čítající 64 osob, tvořili obvinění. Za mimořádný pracovní výkon obdržel odsouzený Krupka peněžitou odměnu 200 Kčs. Dva obvinění dostali napomenutí za porušení pravidel vnitřního pořádku.<sup>459</sup>

---

<sup>445</sup> ABS, f. E1, k. 17, Evidence umístění vězňů (19. dubna 1949).

<sup>446</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d. s. 7.

<sup>447</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d. s. 7.

<sup>448</sup> Jejich celková váha byla 52 622 kg, průměrná váha jednoho vězně byla 67,12 kg.

<sup>449</sup> Průměrná váha jedné ženy byla 64,27 kg. Celková váha byla 6 298,5 Kg.

<sup>450</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Statistická data (27. leden 1951), nezprac.

<sup>451</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Statistická data (27. leden 1951), nezprac.

<sup>452</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, k. Zpráva o prohlídce vězeňských útvarů ze dne 10. července 1952, nezprac.

<sup>453</sup> Stav k 20. září 1954.

<sup>454</sup> 204 (4 mladiství) mužů, 46 žen

<sup>455</sup> Celkem 147 vězňů. 26 osob patřilo k vězňům, kteří byli právě souzeni a 77 osob bylo v postavení obviněných.

<sup>456</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc srpen 1954, nezprac.

<sup>457</sup> Stav vězňů ke dni 20. října 1954.

<sup>458</sup> 214 mužů (2 mladiství), 43 žen (1 mladistvá)

<sup>459</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc září 1954, nezprac.

V listopadu 1954<sup>460</sup> počet vězňů stoupl na 285.<sup>461</sup> Přibýlo odsouzených (182 osob) i obviněných (75 osob).<sup>462</sup>

Za leden 1955 udělila správa věznice trest osmi vězňům. Sedmi vězňům zastavili výhody na určitou dobu a jeden vězeň dostal trest samovazby na pět dnů. Po odpykání trestu věznici opustilo 67 odsouzených.<sup>463</sup> Na další měsíc správa věznice plánovala propustit 84 potrestaných.<sup>464</sup> Kázeň mezi vězni na jednotlivých celách náčelník věznice zhodnotil jako dobrou.<sup>465</sup>

V únoru 1955 se kázeň vězňů nezměnila, dva vězni přišli na určitou dobu o výhody a 3 vězni byli za trest umístěni do samovazeb. Odměnu v únoru nezískal žádný vězeň. Brány věznice opustilo 90 odsouzených. V dalším měsíci mělo odejít 124 odsouzených. Během února odjelo 145 mužů do pracovních útvarů, 3 vězňům byl přerušen trest a 5 ženám-matkám byl na základě rozhodnutí prezidenta republiky prominut zbytek trestu.<sup>466</sup>

Počátkem května 1955 bylo ve věznici 366 vězňů.<sup>467</sup> Většinu z nich – 281 osob - tvořili odsouzení.<sup>468</sup> Kázeň mezi vězni byla hodnocena jako dobrá. Vězni očekávali, že s 10. výročím vítězství ve druhé světové válce, jim prezident udělí amnestii. Domácí řád porušil jen jeden vězeň.<sup>469</sup> Amnestie se dle rozhodnutí komise vztahovala na 79 vězňů a o dalších 87 případech měla k tomu kompetentní orgán rozhodnout. Podle operativních poznatků panovalo na celách přesvědčení, že v rámci amnestie propustí všechny vězně.<sup>470</sup>

#### 4. 4. Vybavení věznice

V květnu 1949 byl věznici přidělen osobní automobil zn. Praga-Piccolo,<sup>471</sup> o rok později dostali příslušníci SVS ke služebním účelům motocykl zn. Jawa<sup>472</sup>

---

<sup>460</sup> Stav vězňů ke dni 20. listopadu 1954.

<sup>461</sup> 236 mužů (5 mladistvých) a 49 žen

<sup>462</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc říjen 1954, nezprac.

<sup>463</sup> Odpykali si krátkodobé tresty.

<sup>464</sup> 80 mužů a 4 ženy

<sup>465</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc leden 1955, nezprac.

<sup>466</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc únor 1955, nezprac.

<sup>467</sup> 323 mužů, 43 žen

<sup>468</sup> Ve věznici bylo dále 48 obviněných osob (42 mužů, 6 žen), souzených 37 osob (32 mužů, 5 žen). Z 281 odsouzených tvořily ženy 1/6.

<sup>469</sup> Jednalo se o Ognáta Mižikara (cikán) odsouzeného nižším vojenským soudem za nedovolené opuštění útvaru. Dostal bezpodmínečný trest odnětí svobody na jeden rok. Vězeň odmítl splnit rozkaz orgánu a urážel jej. Dostal kázeňský trest 3 dny na samotce.

<sup>470</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Celková situace ve věznici (7. května 1955), nezprac.

<sup>471</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

<sup>472</sup> Stalo se tak 27. listopadu v Praze, motocykl přebíral Krigl. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

V roce 1951 se ve věznici konala oslava Vítězného únoru 1948. Při této příležitosti byl příslušníkům SVS předán samopal vz. 480.<sup>473</sup> KV SVS mělo v roce 1952 k dispozici jedno vozidlo zn. Škoda-Rapid a jeden motocykl ČZ 129. Výzbroj tvořilo 5 samopalů vzor 48, 5 velkých a 5 malých zásobníků, ve kterých bylo dohromady 275 nábojů.<sup>474</sup>

V roce 1954 neměla věznice Cejl vlastní automobil. V případě nočního útěku vězně nebo napadení útvaru bylo povinností velitele směny zavolat Krajskou stanicí VB a zajistit přistavení vozidla, které by rozvezlo příslušníky vězeňské stráže na předem dané stanoviště. Stanoviště byla vymezena v operativním plánu pátrání.<sup>475</sup>

---

<sup>473</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

<sup>474</sup> ABS, f. E1, k. 50, inv. j. 93, Zápis sepsaný dne 26. 3. 1952 u KV SVS v Brně.

<sup>475</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, pohotovostní vozidlo-zajištění (6. října 1954), nezprac.

## 4. 5. Každodennost věznice na Cejlu č. 71

### 4. 5. 1. Denní režim

Vězni vstávali v šest hodin ráno. Před snídaní si ustlali postel. Snídaní dostali ve čtvrt na sedm. Po patnácti minutách šálkaři<sup>476</sup> vysbírali ešusy a vězni začali uklízet celu a čekali na příchod dozorce, kontrolujícího počet vězňů na cele. Do práce nastupovali v sedm hodin a pracovali až do dvanácti hodin, kdy měli pauzu. V hodinové pauze vězni dostali oběd a šli na vycházku. V jednu hodinu odpoledne opět nastupovali do práce, která trvala až do tří hodin odpoledne, kdy šálkaři roznesli večeři. Od čtvrté hodiny odpolední byl vymezen čas na samostatné vzdělávání čtením knih. V osm hodin večer začala ve věznici večerka. V sobotu se program od běžného týdenního pořádku měnil nepatrně. Vězni dostávali studenou večeři již o půl jedné odpoledne. Odpoledne od jedné hodiny měli vězni až do večerky čas na sebevzdělávání a jednou za 14 dní se promítal film. V neděli vězni nepracovali. Vstávalo se v šest ráno. Od sedmé hodiny do dvanácti chodili na vycházky na vězeňský dvůr. Dopoledne bylo také vyhrazeno pro návštěvy. Od dvanácti do půl jedné dostávali oběd a po něm hned studenou večeři. Odpoledne vězni trávili čtením knih a odpočinkem.<sup>477</sup>

### 4. 5. 2. Duchovní služba

Ještě v roce 1948 si mohl umírající vězeň vyžádat kněze, aby jej zaopatřil v posledních věcech pozemského života.<sup>478</sup> Na počátku r. 1948 vykonával duchovní správu v brněnské věznici páter Stanislav Zyla.<sup>479</sup> Funkci kostelníka zastával jeden z vězňů.<sup>480</sup>

Správu kaple vykonával kněz pod patronací Biskupské konzistoře v Brně. Za svou duchovní službu bral plat 100 Kčs měsíčně.<sup>481</sup> V roce 1948 byl Zyla obviněn z napomáhání retribučním německým vězňům.<sup>482</sup> Rozhodnutí o jeho odvolání bylo přijato na základě usnesení

<sup>476</sup> Vězni, kteří roznášeli jídlo. Jídlo nosili v šálcích (ešusech) odtud název šálkaři.

<sup>477</sup> ABS, Věznice Brno, k. 3, Denní pořad zaměstnávání vězňů v soudní věznici A Brno (17. června 1952), nezprac.

<sup>478</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, Domácí řád pro věznice krajských soudů z roku 1948, nezprac.

<sup>479</sup> Někde uváděn též jako Žyla. Jeho předchůdcem, který duchovní službu vykonával v době okupace, byl člen kapucínského řádu Karel Toufar. Zyla byl představeným kapucínského řádu. Zajímavý byl i vztah mezi oběma kněžími, který popsal vrchní strážmistr SVS Alois Tutsch. Podle něj si mu Toufar stěžoval, že si před Zylou (Němcem), on jako Čech musí dávat pozor na to co říká, aby ho představený neudal. ABS, f. Věznice Brno, Protokol o výpovědi Aloise Tutsche ze dne 7. května 1948, nezprac.

<sup>480</sup> Toto vyplývá z výpovědi inspektora vězeňské stráže Františka Němce, který vypovídal v případě odvolání pátera Zylly, sepsané 8. května 1948, kde hovoří o chování kněze vůči odsouzeným vězňům německé národnosti. ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Výpověď Františka Němce, nezprac.

<sup>481</sup> Náklady na duchovní správu nesl Zemský národní výbor v Brně. Ze zprávy Biskupské konzistoře lze vyčíst, že mše byly vězni hojně navštěvovány a měsíčně ke zpovědi a přijímání chodilo 30 trestanců. ABS, f. Věznice Brno, Zpráva Biskupské konzistoře v Brně, adresovaná Akčnímu výboru při věznici krajského soudu trestního v Brně, č. 4598, nezprac.; ABS, f. Věznice Brno, Zpráva Biskupské konzistoře v Brně z 2. června 1948, nezprac.

<sup>482</sup> „Akční výbor věznice žádal písemně biskup. Konsistoř o výměnu kněze ve věznici, jelikož P. Zyla jest národnosti německé a jest důvodně podezřelý z nedovolených styků s vězni národnosti německé.“ ABS, Deník přednosta věznice, přír. Brno, 14.6. 1995, k. 2, Věznice Brno.

vězeňské Akčního výboru. Zyla byl odvolán ze dvou důvodů, a to národnostního<sup>483</sup> a služebního. Vězeňská správa nesouhlasila s tím, aby Zyla předával německým vězňům vzkazy a balíčky.<sup>484</sup> Poslední mši kněz odsloužil 11. dubna 1948.<sup>485</sup> K obnovení bohoslužeb došlo 26. září 1948, duchovní správu ve věznici měli na starost kněží ze zábrdovického kostela.<sup>486</sup> Ve věznici se střídalo 10 farářů, jejichž jména byla oznámena ministerstvu spravedlnosti.<sup>487</sup> Poslední bohoslužba se konala 12. února 1950.<sup>488</sup>

K samotnému zrušení vězeňských kaplí došlo v roce 1950. Z místností byly odstraněny kříže a z knihoven vyřazena náboženská literatura. Duchovní správci odešli a na jejich místo nastoupili tzv. osvětoví důstojníci, kteří mezi vězně šířili politickou propagandu. Pro tyto účely sloužila i vězeňská kaple, kde se vězni účastnili politických školení.<sup>489</sup>

K bohoslužbám přímo ve věznici po roce 1948 se mi nepodařilo najít žádné materiály. K tomu, jak se zde slavily např. Vánoce se bohužel žádné prameny nedochovaly. V materiálech Ministerstva vnitra se mi podařilo najít výpověď velitele SVS Praha Přemysla Jankovského. Ten ke slavení Vánoc uvádí, že podle nařízení vrchního velitele SVS Milana Kloše se vězni mohli účastnit bohoslužeb. Vězni Státního soudu však nesměli jít ke zpovědi a přistoupit k přijímání. Účast na bohoslužbách byla jednou z odměn, která mohla být udělena za zvýšený pracovní výkon a slušné chování.<sup>490</sup>

### 4. 5. 3. Hygiena

Výměna ložního prádla probíhala jednou měsíčně. Z hlediska hygieny byl vězeň povinen umýt si krk, obličej, ruce a vyčistit si zuby. Při uvěznění každý obdržel mýdlo, hřeben, kartáček na zuby a plavenou křidu na čištění zubů. Do sprchy se vězni dostali jednou týdně. Ženy v době menstruace měly nárok požádat dozorkyni o koupel navíc.<sup>491</sup> Podle zprávy z roku 1954 koupání vězňů probíhalo nepravidelně. Vězni se koupali třikrát za měsíc. Vězně ke

---

<sup>483</sup> Páter Zyla byl Němec. Podle výpovědi vrchního strážmistra SVS Aloise Jehlíka, se měl v době okupace zdravít se strážcem německé věznice Knopsem zvednutou pravicí a pozdravem „Heil Hitler!“ Stejným způsobem se měl zdravít i s dalšími strážci německé části věznice. ABS, f. Věznice Brno, Protokol sepsaný 8. května 1948 se strážmistrem SVS Aloisem Jehlíkem, nezprac.

<sup>484</sup> Biskupská konzistoř k tomu poznamenává: „*musíme bohužel poznamenati, že je snazší žádati za odvolání a náhradu než náhradu najíti a získati, když je kněží takový nedostatek a celoměsíční práce je honorována pouze obnosem 100 Kč.*“ ABS, f. Věznice Brno, Dopis Biskupské konzistoře v Brně ve věci Duchovní správce věznice, ze dne 22. dubna 1948, nezprac.

<sup>485</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

<sup>486</sup> ABS f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

<sup>487</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d., s. 7.

<sup>488</sup> ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

<sup>489</sup> KYR, A. Působení duchovních a řeholníků v historii českého vězeňství. In *Historická penologie, 1/2013* [online]. Dostupné z< [http://vsqr.cz/wp-content/uploads/2017/03/HP\\_1\\_13.pdf](http://vsqr.cz/wp-content/uploads/2017/03/HP_1_13.pdf)> cit. dne [2017-12-10].

<sup>490</sup> ABS, f. Ministerstvo spravedlnosti E1, k. 2, Protokol sepsaný u velitele oddílu SVS Praha dne 9. ledna 1949, nezprac.

<sup>491</sup> ABS f. Ministerstvo spravedlnosti E1, k. Domácí řád pro věznice krajských soudů z roku 1948, nezprac.



koupání vodil velitel oddělení nebo příslušník předváděcí skupiny. Ke koupání vždy byli odvedeni jen vězni z jedné cely. Čisté prádlo dostávali po koupání.<sup>492</sup>

#### 4. 5. 4. Lékařská péče

Podle Souboru pravidel pro zacházení s vězni,<sup>493</sup> který v roce 1934 přijala Společnost národů, měl vězeň právo na dostupnou lékařskou péči.<sup>494</sup> Po druhé světové válce byl v pátém článku Všeobecné deklarace lidských práv obecně definován požadavek na ochranu vězňů před špatným zacházením. Deklaraci přijalo Valné shromáždění OSN v roce 1948.<sup>495</sup>

Od roku 1945 docházelo v Československu k výraznému odklonění od požadavků Souboru pravidel. Vězni ošetřoval pouze úřední lékař. Ve věznici se nacházelo nemocniční oddělení v křídelním traktu naproti průjezdu z ulice Cejl, přímo nad vjezdem do tzv. velkého dvora. Z oken bylo vidět i na vězeňský dvůr č. 2, kde chodily na vycházky vězeňkyně a kde se popravovalo.

Vězeňským lékařem MUDr. Josef Andrysík svou funkci vykonával od 1. července 1923. Jeho měsíční plat činil 2000 Kčs. V žádosti o zvýšení platu si stěžuje, že tato částka je nízká.<sup>496</sup> Na starosti měl vedení agendy vězeňského lékaře okresního a krajského soudu trestního v Brně, měl dohled nad vězeňskou nemocnicí, která čítala 60 lůžek. Mezi jeho pacienty patřili i vězni nakažení syfilitidou a dalšími pohlavními chorobami.<sup>497</sup> Ve věznici Andrysík působil do 22. února 1949, následně požádal o rok ozdravné dovolené. Novým vězeňským lékařem se stal vojenský lékař kapitán František Vystrčil.<sup>498</sup> Ten měl na starosti kromě péče o nemocné, i zdravotní kvalifikaci podle pěti skupin, na základě které byli vězni rozdělováni na různé pracovní pozice.<sup>499</sup>

*„Když vězeň onemocněl, byl ošetřen na zdravotním oddělení lékařem z řady vězňů. Další lékař do věznice několikrát týdně docházel. V případě, že vězeň musel na vyšetření do nemocnice, jezdilo se s vězněm tramvají do nemocnice U svaté Anny. Do tramvaje se vždy*

---

<sup>492</sup> ABS, f. E3, k. 1, Zpráva o kontrole věznice (13. července 1954), nezprac.

<sup>493</sup> Tento soubor připravila Mezinárodní trestní a vězeňská komise

<sup>494</sup> Spadala sem i péče psychiatrická a stomatologická. Těhotné ženy a děti narozené ve vězení měly být pod dohledem kvalifikované ošetřovatelky.

<sup>495</sup> KNECHTLOVÁ, Iva. Historie vězeňského zdravotnictví. In Historická penologie č. 2, 2005, s. 6.

<sup>496</sup> Ve své žádosti ze dne 3. července 1948 žádá, aby mu plat byl zvýšen na 4 500 Kčs/ měsíc. Svou žádost odůvodňuje náročností své práce. ABS, f. E3, k. 1. Žádost o zvýšení platu ze dne 3. června 1948.

<sup>497</sup> K tomu dodává, že vzhledem k nemožnosti spolupráce s kožní klinikou, sám musí pacientům podávat injekce – salvarsanové (do žíly) 1130x, injekce bismuthu (do svalů) 1130x. ABS, f. E3, k. 1. Žádost o zvýšení platu ze dne 3. června 1948.

<sup>498</sup> První prohlídku vězňů provedl 25. února 1948. ABS, Deník přednosta věznice, přír. Brno, 14.6. 1995, k. 2, Věznice Brno.

<sup>499</sup> O zdravotní kvalifikaci a rozdělování do pracovních pozic píše v 2. kapitole.

nastupovalo s vězňem do zadního vagonu, na zadní plošinu a ostatní cestující uvolnili okamžitě zmíněný prostor,“<sup>500</sup> dodává k lékařské péči jeden z bývalých dozorců Josef Kučera.<sup>501</sup>

V roce 1949 nepropukla ve věznici žádná epidemie. Nejvíce vězňů onemocnělo chorobami horních cest dýchacích, následovaly choroby zažívacího traktu a nervového systému.<sup>502</sup>

V roce 1950 podala Krajská soudní věznice hlášení o počtu vězňů-lékařů a zvěrolékařů, kteří byli buď přímo ve věznici nebo TPÚ<sup>503</sup> v Brně. Přímo ve věznici pracoval jako pomocný lékař Dušan Mlýnek<sup>504</sup>, který byl odsouzen MLS Brno na 12 let těžkého žaláře.<sup>505</sup> Dále byl ve věznici zubař Rudolf Albrecht,<sup>506</sup> odsouzený Státním soudem Brno na dva roky těžkého žaláře.<sup>507</sup> V TPÚ na dole V. Nosek pracoval jako pomocný lékař Zdeněk Jemelík,<sup>508</sup> souzený MLS Brno.<sup>509</sup> Na stejném pracovišti jako Jemelík byl zaměstnán i zvěrolékař Josef Jeníček, odsouzený Státním soudem Brno.<sup>510</sup> Podle posudků Krajské soudní věznice Brno mohli všichni zmínění pracovat jako pomocní lékaři<sup>511</sup> ve věznici i v TPÚ. Jeníček mohl být zaměstnán i na justičním statku.<sup>512</sup>

#### 4. 5. 4. 1. Nemocniční oddělení U svatě Anny

V případě, že vězňův stav vyžadoval nemocniční péči, byl hospitalizován na vězeňském oddělení, zřízeném<sup>513</sup> ve Fakultní nemocnici Brno.<sup>514</sup> Pracovně označené jako oddělení č. 76. V roce 1949 se zde léčilo 80 vězňů.<sup>515</sup>

Náčelník věznice v srpnu 1954 nechal zabezpečit dvoje dveře, které vedly k nemocničnímu oddělení.<sup>516</sup>

<sup>500</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d., s. 8.

<sup>501</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d., s. 8.

<sup>502</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d. s. 7.

<sup>503</sup> Trestní pracovní ústav

<sup>504</sup> Předtím pracoval jako praktický lékař.

<sup>505</sup> Odsouzený byl 21. dubna 1948 na základě §§ 3/1, 6/1, 3/2, 11/1 r. z.

<sup>506</sup> Odsouzený na základě §40 z. č. 231/1948 Sb., za neoprávněné opuštění území republiky.

<sup>507</sup> Během výkonu trestu pracoval od 31. prosince 1949 do 30. ledna 1950 jako zubař ve věznici v Uherském Hradišti. V době, kdy bylo sepsáno hlášení o počtu vězňů-lékařů, zvěrolékařů, byl nemocen.

<sup>508</sup> Před uvězněním pracoval jako praktický lékař.

<sup>509</sup> Odsouzen na základě §§ 3/1, 5/1, 5/2, 7/3 r. z. k 15 letům těžkého žaláře, z toho mu 7 a půl roku bylo prominuto milostí.

<sup>510</sup> Odsouzený byl na základě § 2/3, z.č. 231/1948 Sb. Dne 12. listopadu 1949 dostal dva roky těžkého žaláře.

<sup>511</sup> Což v případě zvěrolékaře Janička je dosti zarážející, vzhledem k jeho vzdělání.

<sup>512</sup> ABS, f. Ministerstvo spravedlnosti E1, k. 41, inv. j. 67, Seznam lékařů ze dne 12. listopadu 1950.

<sup>513</sup> Podle Deníku přednosta věznice bylo oddělení zřízeno 12. června 1950 v 13.00. Ostrahu zajišťovali dva členové SVS a 2 příslušníci SNB. Oddělení bylo pojmenováno „Infekční oddělení č. 76“. K léčbě tam bylo umístěno 22 vězňů. K úplnému převzetí oddělení došlo 15. října 1951. ABS f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

<sup>514</sup> Nemocnice U svatě Anny.

<sup>515</sup> ABS f. Ministerstvo spravedlnosti E1, k. Domácí řád pro věznice krajských soudů z roku 1948, nezprac.

<sup>516</sup> Jedny dveře, které vedly na půdu byly opatřeny kovovou zástrčkou, která měla zabránit otevření dveří z půdy, přes kterou se kdokoliv mohl dostat až ke katru vězeňského oddělení. Druhé ochranné opatření se vztahovalo ke

V listopadu 1954 na oddělení č. 76 proběhla kontrola z ministerstva národní bezpečnosti. Na oddělení bylo 45 vězňů. Strážní službu vykonávali dva příslušníci, další dozorcí doprovázeli vězně při převozu na vyšetření v nemocnici. Hlavním nedostatkem na oddělení byl malý počet dozorců, zvláště v době, kdy probíhaly operace. Stávalo se, že během operačních zákroků bylo střežení vězňů nedostatečné. Následně byl probrán s vedoucím lékařem vězeňského nemocničního oddělení plán operací a jejich načasování, aby v případě nedostatků dozorců tito mohli být převeleni z věznice do nemocnice. Lékař stanovil operační dny na pondělí a čtvrtek.<sup>517</sup>

#### **4. 5. 5. Mimořádné události**

##### **4. 5. 5. 1. Pokusy o sebevraždu, úmrtí**

Koncem července 1953 se odsouzená Marie Gažiková pokusila na samotce o sebevraždu.<sup>518</sup> Do věznice byla převezena 28. července 1953 z PÚNZ<sup>519</sup> Rosice, kde se poprala s dalšími dvěma odsouzenými. O den později byla umístěna na samotku. Tam si uvázala kolem krku kapesník, kterým se pokusila uškrtit. Poté co jí strážný zamezil v dokonání skutku, Gažiková se začala rozčilovat a nadávat že vězněna bezdůvodně. Následně se svlékla do spodního prádla a odmítla se obléci.<sup>520</sup>

Obviněný Rudolf Ruber<sup>521</sup> se během výslechu<sup>522</sup> pokusil o sebevraždu skokem z okna. Dne 27. října 1954 se o sebevraždu pokusila obviněná Jarošová. Vzala svým spoluvězeňkyním prášky, které spolykala. Léky však nebyly životu nebezpečné, ženě byl vypumpován žaludek.<sup>523</sup> O sebevraždu se pokusil i obviněný Josef Bohatec, kterého zatkla boskovická VB a odvezla do vazby do Brna dne 15. prosince 1955. Okresní prokuratura Boskovice jej vinila z neplnění dodávek a přivedení hospodářství k úpadku. Bohatec byl označen za kulaka. Na Cejlu jej umístili na nemocniční celu. Lékaři měli posoudit jeho duševní stav. Již první den uvěznění prohlásil, že se oběsí. Na tuto skutečnost byli upozorněni i dozorcí, kteří měli na cele vykonávat častější kontroly. Bohatec se o oběšení pokusil 27. prosince 1955. Uvázal prostěradlo na vnitřní rám okna, prostěradlo si omotal kolem krku a uprostřed uvázal. Službu konající dozorce starší

---

dveřím, které vedly z hlavní nemocniční chodby na schodiště končící před mřížemi oddělení č. 76. Na tyto dveře nainstalovali bezpečnostní zámky. ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Zajištění vchodu na nem. odd. 76, nezprac.

<sup>517</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Zpráva o průzkumu pracovních čet a nemocničního oddělení (17. listopadu 1954), nezprac.

<sup>518</sup> Popisovaná událost se stala 29. července 1953 v 10:15 dopoledne.

<sup>519</sup> Pracovní útvar nápravných zařízení.

<sup>520</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 4, Gažiková Marie-pokus o sebevraždu-hlášení, nezprac.

<sup>521</sup> Byl podezřelý ze spoluúčasti na vraždě.

<sup>522</sup> 21. října 1954

<sup>523</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc říjen 1954, nezprac.

seržant Vižda<sup>524</sup> při pravidelné kontrole ve 23:10.<sup>525</sup> nahlédl špehýrkou do cely a zjistil, že obviněný visí na okně. Ihned vzbudil spoluvězně, který byl s Bohatcem na cele, podal mu nůž, a ten Bohatce odřízl. Pokus o sebevraždu byl neúspěšný, obviněného přemístili na izolační celu a byly mu odebrány všechny věci, kterými by mohl pokus o sebevraždu opakovat. Na doporučení úředního lékaře byl vězeň převezen 12. ledna 1955 do Prahy k dalšímu zkoumání jeho duševního zdraví.<sup>526</sup> V září 1953 spáchal ve věznici sebevraždu obviněný Mojmír Ševčík.<sup>527</sup>

Ve Státní fakultní nemocnici zemřeli za rok 1954: František Finger (odsouzen MLS Litoměřice, zemřel 31. května 1954, v 11, 00 dopoledne), důvodem úmrtí byla srdeční nedostatečnost, Ondřej Gerát (zemřel 4. července 1954, v 4:30, pohřben byl 7. července 1954 na Ústředním hřbitově v Brně), Otakar Němeček (zemřel 9. srpna 1954, v 4:25), František Stoklasa (odsouzen Státním soudem Praha 27. ledna 1949, k 12 letům, zemřel 27. srpna 1954, v 11:15, pohřeb se konal 30. srpna 1954 v Brně na Ústředním hřbitově).<sup>528</sup> V září 1954 zemřel ve fakultní nemocnici jeden odsouzený.<sup>529</sup>

Pokud byli příbuzní informováni o smrti svého nejbližšího, v některých případech se mohli v omezeném počtu účastnit pohřbu. Náklady na pohřeb hradil vězeňský ústav.<sup>530</sup> V lednu 1955 na vězeňském oddělení v nemocnici U svaté Anny zemřeli dva odsouzení,<sup>531</sup> v únoru další čtyři vězni.<sup>532</sup>

#### **4. 5. 5. 2. Útěky, hladovky a další události**

V roce 1949 uprchlo 27 vězňů, převážně z venkovních prací, dopadeno bylo 14 trestanců.<sup>533</sup>

---

<sup>524</sup> Vižda byl za své konání následně pochválen od náčelníka věznice, stalo se tak před nastoupenou jednotkou.

<sup>525</sup> Zprávy, které o pokusu informují, se liší, co se týče času – jedna zpráva uvádí čas 23:00 hod, druhá 23:10 hod. Dozorci měli nařízeno obviněného kontrolovat každých pět minut, aby tak zabránili jeho pokusu o sebevraždu.

<sup>526</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení pokusu o sebevraždu, nezprac.

<sup>527</sup> Do věznice byl dodán 23. září 1953 v 15:30. Oběsil se o den později na své košili, kterou uvázal na mřížku od vzduchového světlíku. ABS, f. Věznice Brno, k. 4, Ševčík Mojmír-hlášení o sebevraždě, nezprac. Srov. ABS, f. Věznice Brno, k. 4, Protokol z výslechu strážmistra Jaroslava Baláka, který konal službu na oddělení v den sebevraždy (24. září 1953), nezprac.

<sup>528</sup> Krajská prokuratura zároveň nedoporučila vydání těla odsouzeného příbuzným. ABS, f. Věznice Brno, k. 3, nezprac.

<sup>529</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o službě-politické činnosti za měsíc září 1954, nezprac.

<sup>530</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Oznamení o úmrtí Františka Stoklasy (28. srpna 1954), nezprac.

<sup>531</sup> Zemřeli Alfréd Wiesner a Jan Papírník. ABS, f. Věznice Brno, Hlášení o služběně politické činnosti za měsíc leden 1955, nezprac.

<sup>532</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služběně-politické činnosti za měsíc únor 1955, nezprac.

<sup>533</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d. s. 7.

Obviněný Mathyas Ackerl, vyšetřovaný jako válečný zločinec, zahájil 25. října 1954 opět<sup>534</sup> hladovku, kterou držel deset dní, po tuto dobu byl dozorci krmen uměle.<sup>535</sup> Počátkem roku 1955 držel obviněný Ivo Schön hladovku dva dny.<sup>536</sup> V únoru 1955 drželi hladovku dva vězni. Obviněný Jan Latta odmítal jídlo 9. února, po domluvě a přemístění na samotku začal opět jíst. Další obviněný, Josef Papež, držel hladovku také pouze jeden den.<sup>537</sup> Ve skladu s jídlem se 5. října 1954 na okně objevila láhev vína a 5 ks doutníků, o několik dní později na stejném místě byly nalezeny 3 ks protistátních letáků, zabalené v novinách.<sup>538</sup> V únoru 1955 proběhla prohlídka celé věznice, dílen a kuchyně. V celách byly nalezeny 2 nože, hřebík a různé bezcenné maličkosti.<sup>539</sup>

#### 4. 5. 6. Práce

Dle nařízení Domácího řádu<sup>540</sup> byli vězni povinni pracovat, aby si tak vydělali na náklady spojené s jejich uvězněním. V roce 1949 byla zavedena pracovní povinnost i pro vyšetřovance. Pokud měl vyšetřovanec pracovat mimo celu, musel k tomu udělit souhlas vyšetřující soudce.<sup>541</sup>

Pro každou práci byla stanovena určitá pracovní norma, které musel vězeň dosáhnout. Při splnění předepsané normy mohl vězeň přijmout balíček s potravinami o maximální hmotnosti 2 kg, mladiství vězni měli povolenou hmotnost balíčku 5 kg. Balíčky dostávali jednou za 14 dní.<sup>542</sup> Když se vězni dařilo trvale překračovat pracovní normu, byla mu váha přípustného balíčku zvýšena na 5 kg. Dalším z požitků,<sup>543</sup> které byly vězni dopřány, pokud pracoval v rámci předepsané normy, nebo se mu ji podařilo překročit, byly cigarety. Denně si

---

<sup>534</sup> První hladovku držel již v srpnu 1954, kdy nejedl pět dní, z toho dva dny byl krmen uměle. Důvodem pro držení hladovky bylo podle něj neoprávněné držení ve vazbě. ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc srpen 1954, nezprac.

<sup>535</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc říjen 1954, nezprac.

<sup>536</sup> Poté, co začal být vyživován uměle, hladovku ukončil. ABS, f. Věznice Brno, k.3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc leden 1955, nezprac.

<sup>537</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc únor 1955, nezprac.

<sup>538</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc říjen 1955, nezprac.

<sup>539</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc únor 1955, nezprac.

<sup>540</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, k. 17, inv. j. 21. Domácí řád pro věznice krajských soudů z r. 1948.

<sup>541</sup> Tento institut zanikl 1. 9. 1949 na základě výnosu ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky. Blíže viz 2. kapitola.  
<sup>542</sup> Pokud balíček vězni přišel častěji než 1x14 dní, byl vrácen zpět odesílateli, pokud o to požádal a dělo se tak na jeho náklady. V případě, že se balíček nevracel, potraviny z něj byly rozděleny mezi vězně, kteří pracovali nad výkon anebo se použily ve vězeňské kuchyni. Stejně se postupovalo i v případě, že balíček váží více, než bylo povoleno. V balíčku nesměly být cigarety a tabák. Blíže ABS, f. E9, k. 31, Korespondence ministerstva spravedlnosti, Výhody vězňů za pracovní výkon, dopis ze dne 20. července 1949).

<sup>543</sup> Mezi výhody, kterých vězni mohli dosáhnout při splnění/překročení pracovní normy, patřila úprava vlasů, jiná, než byla nařízena domácím řádem věznice, vězni mohla být povolena mimořádná návštěva až na dvě hodiny. Vězeňských výsad mohl být i několik najednou. Např. vězni směl dostávat balíčky a kouřit. Podmínkou udělení výhody byla dobrá kázeň. Blíže ABS, f. E9, k. 31, Korespondence ministerstva spravedlnosti, Výhody vězňů za pracovní výkon, dopis ze dne 20. července 1949).

vězeň, který na tuto výhodu dosáhl, mohl koupit 3 cigarety.<sup>544</sup> Mladiství do 18 let měli kouření zakázáno. Jak ale dokládají vzpomínky pana Černíka, i tento zákaz se dal obejít. Pokud vězeň porušil DŘ mohly mu být výhody odňaty. Při odebrání výhod mohla být vůči vězňům uplatňována i kolektivní vina. „*Při špatné pracovní morálce anebo neukázněném chování jednotlivce mohou být výhody/ některé z nich případně všechny/ odňaty za trest nejen jednotlivci samému nýbrž celé skupině vězňů.*“<sup>545</sup> Bezesporu toto nařízení mělo vést k utužování morálky mezi vězni.

Vězeň podle Domácího řádu<sup>546</sup> neměl nárok na odměnu. Mzda, která byla za práci vyplacena, připadla Československé republice. Sazebník ministerstva spravedlnosti měl určovat výši odměny, která měla vězně motivovat k práci.<sup>547</sup> Nárok na odměnu měl vězeň pouze za nadvýkon.<sup>548</sup> DŘ přesně stanovoval za co mohl vězeň peníze utratit. Jednou za ¼ roku dostal vězeň k nahlédnutí výpis ze svého finančního konta. Z částky, kterou dostal, mohl polovinu utratit za nákup požitků,<sup>549</sup> podpořit rodinu nebo příbuzné. Nákup knih, učebních pomůcek, papíru, ale i mýdla povoloval přednosta věznice krajského soudu. Druhá polovina výdělku sloužila k úhradě případných škod způsobených vězňem. Peníze, které vězni zbyly, byly mu vyplaceny po propuštění. Pokud vězeň zemřel, úspory se použily na výdaje spojené s pohřbem a zbytek byl vyplacen pozůstalým.<sup>550</sup>

Na Cejlu vězni pracovali bez nároku na mzdu až do 1. července 1952.<sup>551</sup> Z výkazu peněz vězňů Krajské soudní věznice Brno nicméně vyplývá, že vězni za svou práci byli odměňováni

---

<sup>544</sup> Pokud vězeň pracoval mimo vězeňský ústav, měl nárok na koupi 6 cigaret. Vězni, kteří podstatně překročili normu si dopřáli při práci 6 cigaret za den, ti mimo ústav až 12 cigaret. ABS, f. E9, k. 31, Korespondence ministerstva spravedlnosti, Výhody vězňů za pracovní výkon, dopis ze dne 20. července 1949.

<sup>545</sup> ABS, f. E9, k. 31, Korespondence ministerstva spravedlnosti, Výhody vězňů za pracovní výkon, dopis ze dne 20. července 1949.

<sup>546</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, k. 17, inv. j. 21. Domácí řád pro věznice krajských soudů z r. 1948.

<sup>547</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, k. 17, inv. j. 21. Domácí řád pro věznice krajských soudů z r. 1948, § 11.

<sup>548</sup> Finanční částka, kterou vězeň dostal, představovala 20 % z částky, odpovídající docílenému nadvýkonu, nejméně však 1 Kčs za pracovní den. Vězni, kteří pracovali a nedařilo se jim dosáhnout nadvýkonu, mohli dostat kapesné 1 Kčs na den. Vězňům, kteří nemohli pracovat a neměli finanční prostředky, hradil nejnütnější potřeby (dopisní známky, papír) podpůrný vězeňský fond. Blíže k odměnám ABS, f. E9 Velitelství oddílu SVS Uherské Hradiště, k. 31 Korespondence ministerstva spravedlnosti, Peněžité odměny vězňů za práci, ze dne 20. července 1949.

<sup>549</sup> Vedlejší požitky byly stanoveny písemnou vyhláškou přednosta věznice. Nespadlo sem však kouření, žvýkání tabáku a pití alkoholických nápojů. Ke změně došlo až v roce 1949, kdy nákup cigaret a tabáku byl povolen. Blíže ABS, f. E9, k. 31, Korespondence ministerstva spravedlnosti, Výhody vězňů za pracovní výkon, dopis ze dne 20. července 1949).

<sup>550</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, k. 17, inv. j. 21. Domácí řád pro věznice krajských soudů z r. 1948, § 12.

<sup>551</sup> HEJL, V. c. d., s. 269.

již v roce 1950. Peníze jim správa věznice posílala na účty vedené na jejich jméno. Za prosinec 1950 měla být vězňům vyplacena celková částka 1 220 025, 20 Kčs.<sup>552</sup>

V případě, že vězeň v práci utrpěl úraz, měl nárok na odškodnění. Odškodnění za pracovní úraz dostal až po propuštění z vazby nebo po odpykání trestu.<sup>553</sup> V případě úrazu mělo ohlašovací povinnost KV SVS.<sup>554</sup> Hlášení o úrazu zaslalo velitelství v den, kdy skončilo léčení úrazu. Formulář o pracovním úraze odeslalo KV SVS společně s nálezem a posudkem vystaveným vězeňským lékařem.<sup>555</sup>

#### 4. 5. 6. 1. Práce ve věznici

*„Pro potřebu věznice tam bylo pracoviště knihárny, prádelny, kuchyně, sáčkárny. Byla tam také stolařská a zámečnická dílna, dralo se peří a v krejčovské dílně se šily uniformy i pro příslušníky,“*<sup>556</sup> popisuje bývalý dozorce Kučera práci ve věznici.<sup>557</sup>

V roce 1952 pracovali vězni v deseti pracovištích, které byly zřízeny přímo ve věznici. V krejčovské dílně<sup>558</sup> pracovalo devět vězňů, kteří šili stejnokroje pro příslušníky SVS, oblečení a ložní prádlo pro vězně. V truhlářské dílně deset vězňů vyrábělo a opravovalo nábytek pro potřeby věznice. Dva vězni pracovali v zámečnické dílně, která rovněž fungovala pro potřeby věznice. O údržbu vězeňských aut se starali tři vězni v autodílně. Ti měli na starosti i různé práce pro velitelství SVS, KV SVS, krajský soud a prokuraturu. Opravu obuvi pro příslušníky SVS prováděli dva vězni v obuvnické dílně. Vyráběli i služební papuče. V knihařské a tiskařské dílně pracovali dva vězni, kteří vázali úřední knihy, knihy pro SVS, vyráběli desky na spisy, úřední knihy pro soudy a prokuraturu v Brně, rozmnožovali různé tiskopisy pro úřední potřebu. Údržbu věznice obstarávala stavební dílna, ve které byli zaměstnáni čtyři vězni. Mezi jejich úkoly patřilo bílení cel a chodeb, správa budovy a výmalba kanceláří. Třináct vězňů pracovalo v prádelně. Nejvíce vězňů bylo zaměstnáno v sáčkárně. Zde se vyrábělo několik výrobků. Vložky do bot pletlo 150 osob, 39 vězňů lepilo sáčky pro různé brněnské firmy a čtyři potrestaní

<sup>552</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Výkaz peněz vězňů Krajské soudní věznice Brno k 31. 12. 1950, nezprac.

<sup>553</sup> Výše částky závisela na tom, zda vězeň pracoval ve věznici nebo na odloučeném pracovišti. Výše odškodného se odvíjela od mzdy vězně. Vězni, kteří nespádali pod žádnou mzdovou vyhlášku, měli jako vyměřovací základ částku 2000 Kčs. Retroaktivita nařízení se vztahovala k 1. říjnu 1948.

<sup>554</sup> KV SVS podalo příslušný formulář Státnímu úřadu důchodového zabezpečení. Ve formuláři o „Ohlášení úrazu“ se vyplnilo jméno vězně, číslo občanského průkazu, druh úrazu, zda jde o pracovní úraz, druh práce, při které se stal, výše výplaty, která byla odvedena podnikem včetně sociálního příspěvku, od kdy do kdy je vězeň zraněn, jak dlouho je zraněná osoba vězněná a zda vězeň ztratil čestná občanská práva.

<sup>555</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Úrazové odškodnění vězňů (29. ledna 1952), nezprac.

<sup>556</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d., s. 8.

<sup>557</sup> Tamtéž

<sup>558</sup> Dílnu měl na starosti od 1. května 1951 štábní strážmistr František Horák. ABS, f. Věznice Brno, Deník přednosta věznice, nezprac.

třídili obrázkové kolekce pro děti. Na IV. oddělení pletlo devět vězňů svetry pro Moravskou ústřednu pro lidový průmysl umělecký v Jihlavě.<sup>559</sup>

*„Byly to primitivní a po delší době bolavé práce, které v civilu nikdo dělat nechtěl. Napínali jsme různé druhy špendlíků. Bolely z toho neskutečně po čase prsty. Lepili jsme sáčky. Staří harcovníci mezi vězni štětečkem nanášeli lep na plochy chytře. Naskládané stránky jsme štětečkem natírali hromadně a normu jsme plnili. Bylo to až podezřelé,“* vzpomíná pamětník Drábek<sup>560</sup> na svou práci ve věznic.

Na práci ve věznici vzpomíná i paní Vlasta Jakubová: *„Uprostřed cely byl velký stůl, dvě velké lavice a na stole se pracovalo. Dostaly jsme lepit sáčky nebo krabičky, a hlavně ze začátku jsme draly peří. Sehnaly jsme si nůžky a začaly jsme stříhat.“*<sup>561</sup>

#### **4. 5. 6. 2. Práce na odloučených pracovištích**

Většina vězňů nepracovala přímo ve věznici, ale odjížděla do dalších věznic, pracovních táborů a do dolů. Před odvezením do venkovních pracovišť byli vězni rozděleni do pracovních kategorií, podle zdravotního stavu a pracovních schopností.<sup>562</sup>

Tato pracovní kvalifikace byla zavedena v roce 1951. Zaměstnání vězňů na jednotlivých pracovištích lze zmapovat z Hlášení o služebně politické činnosti za rok 1954 a 1955. Za srpen 1954 byla příležitostně vysílána pracovní četa 12 vězňů<sup>563</sup> na pracoviště Stadion RH<sup>564</sup> Brno.<sup>565</sup>

V říjnu 1954 bylo postupně vysláno 92 vězňů sbírat brambory na Československý státní statek Kývalka.<sup>566</sup> Na státním statku pracovali vězni již v srpnu, kdy se jim dařila pracovní norma plnit na 140 %.<sup>567</sup>

V listopadu 1954 proběhla prohlídka tří pracovních čet složených z vězňů. V pracovní četě v Bohunicích pracovalo 12 odsouzených, které hlídali tři příslušníci. Velitel stráže si stěžoval, že nemá k dispozici seznam vězňů, vězni si pak stěžovali na zimu při práci a žádali

---

<sup>559</sup> NA, f. SSNV, k. 32/2, Zprávy o jednotlivých věznicích, Soudní věznice A Brno-Gottwaldova č. 71 (20. července 1952), nezprac.

<sup>560</sup> TĚŠÍK, M. K organizaci brněnské věznice Cejl na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století. In *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*. Brno, 2012, roč. 26, č. 2, s. 259.

<sup>561</sup> BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. (eds.). c. d., s. 148.

<sup>562</sup> K pracovní kvalifikaci viz 2. kapitola této práce.

<sup>563</sup> Jejichž trest nepřesahoval 2 měsíce.

<sup>564</sup> Rudá hvězda, fotbalový klub založený v roce 1946 jako policejní klub, od roku 1952 zařazen pod ministerstvo vnitra, od roku 1954 Tělovýchovná jednota (TJ) RH Brno.

<sup>565</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV.A, Situační a služebně-politické hlášení za měsíc srpen 1954, nezprac.

<sup>566</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV.A, Hlášení o službě-politické činnosti za měsíc září 1954, nezprac.

<sup>567</sup> . ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc srpen 1954, nezprac.



vydání spinek<sup>568</sup> na kalhoty, které jim následně byly přiděleny. Velitel čety se také přimlouval za lepší finanční ohodnocení vězňů, kteří pracovali dobře a vykonávali těžkou práci. Vězni byli přeřazováni z jedné pracovní zakázky na jinou a nebyl tak přehled kolik si můžou vydělat. Pro zlepšení této situace měli vězni napříště pracovat vždy na jedné zakázce, kterou až dokončí, měli být přesunuti na další práci. Šest vězňů pracovalo na brněnském výstavišti, kde je střežili 2 příslušníci ostrahy od VB. Vězni zde pracovali s civilními zaměstnanci a strážníci měli dohlížet na to, aby mezi nimi nedocházelo k nedovoleným kontaktům. Stížnosti vězňů v této pracovní četě se opět vztahovali na vydání spinek. Dozorci také poukazovali na fakt, že vězňům na oblečení chybí knoflíky, jelikož jim nebyly dány potřebné věci k přišití knoflíků. Pracovní četa Merhautova čítala 4 vězně a 2 dozorce. Vězni vykonávali výkopové práce. Stejně jako v PČ v Bohunicích, ani zde dozorcům neměli seznam vězňů, kteří v četě pracovali. Vězni si pouze stěžovali na časté přesuny v rámci pracovních úkolů.<sup>569</sup> Stížnostem jak vězňů, tak i dozorců bylo vyhověno a vše bylo uvedeno do pořádku dle doporučení. Vězni pracující venku dostali spinky, byl jim zvýšen příděl jídla a mohli si na oblečení přišít knoflíky. Velitelé PČ začali každý den dostávat seznamy vězňů s délkou trestu u jednotlivých potrestaných.<sup>570</sup>

V pracovní četě Bohunice a Juranových závodech vězni odpracovali poslední směnu 7.května 1955. Z věznice bylo odesláno 43 vězňů na další pracoviště. Dva odjeli do jáchymovských dolů, jeden do Rosicko-oslavanských dolů a jeden byl odeslán pracovat do Energetických podniků Brno.<sup>571</sup>

#### 4. 5. 7. Stravování

Ve věznici fungovaly dvě kuchyně. V závodní se vařilo pro příslušníky SVS. Pracovaly zde dvě vězeňkyně. Jedna jako kuchařka a druhá jako pomocná síla. Závodní kuchyně vydávala snídaně, obědy a večeře. Částky za stravování se zaměstnancům strhávaly z platu. Dozorci si v jídelně kromě jídla mohli koupit i pivo a cigarety.<sup>572</sup> Za oběd platili 20 Kčs a za večeře 14

---

<sup>568</sup> Návleky na kalhoty.

<sup>569</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Zpráva o průzkumu pracovních čet a nemocničního oddělení (17. listopadu 1954), nezprac.

<sup>570</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Odstranění nedostatků na pracovních četách (23. listopadu 1954), nezprac.

<sup>571</sup> Dalších 6 vězňů pracovalo ve stavebnictví, 12 v zemědělství a 21 mělo jiné zaměstnání. ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Celková situace ve věznici, (7. května 1955), nezprac.

<sup>572</sup> Nákupní cena piva byla 3,50 Kčs, prodejní cena 4 Kčs. Jedna cigareta stála 1 Kčs.

Kčs.<sup>573</sup> Pro závodní kuchyni se ve věznicí chovala i dvě prasata.<sup>574</sup> Tato byla následně poražena, maso a sádlo bylo použito pro zlepšení stravy příslušníků SVS.<sup>575</sup>

Pro vězně se vařilo v ústavní kuchyni, kde pracovali vězni. Z výroční zprávy za rok 1949 vyplývá, že vězeňská strava byla málo bohatá na zeleninu, v těstovinách, které věznicce dostala od ministerstva spravedlnosti, se vlivem špatného skladování objevili červi.<sup>576</sup>

Stravování vězňů upravoval výnos ministerstva zemědělství a výživy. Vydatnost a objem denní stravy se odvíjely od toho, zda a kde vězeň pracoval. Nepracující měl nárok na 400 g chleba, lehce pracující (který vykonával kancelářské, úklidové a lehké řemeslné práce) dostával 550 g chleba a 50 g masa. Vězňům, kteří pracovali v dolech, na stavbách, v kamenolomech apod. byla přidělena 600 g dávka chleba a 120 g masa.<sup>577</sup> Toto bylo oficiální nařízení, které však většinou dodržováno nebylo. Vězni, kteří prošli věznicemi a pracovními tábory, se shodnou na tom, že většinou je trápil hlad. Básník Jan Zahradníček vystihl názory většiny vězňů, když uvedl: „Dostávali jsme tak malé porce jídla, že se nám útroby svíjely bolestí“<sup>578</sup>

Poloviční dávka jídla byla trestem za špatné chování a nesplnění pracovní normy.<sup>579</sup>

V listopadu 1953 informoval odsouzený Zavadil<sup>580</sup> štabního strážmistra Maštera o tom, že se ve vězeňské kuchyni ztrácí maso.<sup>581</sup> Někteří vězni místo salámu dostali sýr.<sup>582</sup> Po důkladném vyšetřování strážmistr zjistil, že vězni, kteří vaří v kuchyni, obědvají až na celách, kam si nosí jídlo a neskrývají před spoluvězni, že mají daleko větší porce než ostatní.<sup>583</sup> Aby se zabránilo dalším ztrátám masa, dostal klíče od skladu a chladírny jen vedoucí kuchyně

---

<sup>573</sup> Zaměstnanci platili 8 Kčs, 6 Kčs doplácet zaměstnavatel. Příslušníci SVS, kteří se stravovali ve věznicí měsíčně odevzdávali potravinové lístky na: 60 dkg masa, 1 kg hladké mouky, 0,50 kg hrubé mouky, 15 dkg tuku, 1,50 kg chleba. Pokud si zaměstnanec bral i večeři odevzdával stejné množství potravinových lístků. K večeři dostali stejné jídlo jako k obědu. Maso, které kuchyně odebírala, pocházelo z nuceného výseku.

<sup>574</sup> Jedno vážilo 120 kg a druhé 60 kg.

<sup>575</sup> ABS, f. Věznicce Brno, k. 3, Zpráva o hospodářsko-účetní prohlídce závodní kuchyně č. 2577 velitelství oddílu SVS Brno, vykonané ve dnech 5. a 6. června 1952, nezprac.

<sup>576</sup> Brněnská věznicce včera a dnes. c. d. s. 7.

<sup>577</sup> BURSÍK, T. c. d., s. 66.

<sup>578</sup> HEJL, V. c. d., s. 170.

<sup>579</sup> ABS, f. E9 Velitelství oddílu SVS Uherské Hradiště, k. 31, Korespondence ministerstva spravedlnosti, nezprac.

<sup>580</sup> Zavadil vařil v kuchyni pro vězně.

<sup>581</sup> Když se Maštera ptal, jak je to možné, Zavadil mu řekl, že když dostanou maso např. na neděli, v sobotu toto maso uloží do chladírny a jde pro něj v neděli, na masu je vidět, že z něj někdo kus ukrojil. Zavadil tuto skutečnost hlásil i vrchnímu strážmistru Skoumalovi, který věc vyřešil tím, že vězni dostávali menší přídělky masa.

<sup>582</sup> Pátého listopadu měli vězni dostat salám. Chybělo ale 80 dkg a osm vězňů dostalo místo salámu sýr. Vedoucí kuchyně vrchní strážmistr Románek tvrdil, že salám v kuchyni byl připraven na okně. Jiný strážmistr však uvedl, že na okně žádný salám nebyl a viděl na okně pouze brambory a jelitka.

<sup>583</sup> Po tomto zjištění velitel věznicce nařídil, aby vězni-kuchaři jedli v kuchyni, a ne na celách.

strážmistr Románek. Zároveň měly být zavedeny i častější kontroly váhy masa, salámu a dalších potravin, které vězni dostávali.<sup>584</sup>

#### **4. 5. 8. Stížnosti vězňů**

Nejvíce nespokojení byli vězni se stravou. Dostávali malé dávky chleba, brambor a syrové zeleniny.<sup>585</sup>

V lednu<sup>586</sup> 1955 vězni z nemocničního oddělení odmítli večeři, stěžovali si na nedostatek marmelády. O den později s nimi pohovořil náčelník věznice. Po této návštěvě začali vězni opět přijímat jídlo. Během prohlídky, kterou vykonala okresní prokurátorka Čechová, si vězni z nemocniční cely č. 3 stěžovaly na zákaz kouření.<sup>587</sup> Náčelník věznice nakonec kouření povolil.<sup>588</sup>

#### **4. 5. 9. Volný čas**

##### **4. 5. 9. 1. Dopisy**

Vězeň směl dostat jeden dopis měsíčně, toto privilegium mu však mohlo být odňato, pokud se provinil proti DŘ. Vyšetřovanci ve vazbě mohli psát dopisy pouze se souhlasem vyšetřujícího soudce, referenta nebo předsedy hlavního přelíčení. Všechny dopisy podléhaly přísné cenzuře. Vězeň nesměl psát o spoluvězních a o trestných činech.<sup>589</sup>

Odsouzení, obvinění, a souzení vězni dostávali dopisy bez obálky<sup>590</sup> na jeden týden.<sup>591</sup> Když vězeň dostal pohled, směl si jej rovněž ponechat týden.<sup>592</sup> Přijímání a odesílání poštovních zásilek patřilo mezi výhody, které vězni mohly být odebrány.<sup>593</sup>

##### **4. 5. 9. 2. Knihy, filmy, tisk**

V prosinci 1948 Ministerstvo spravedlnosti nařídilo revizi vězeňských knihoven. Vypůjčování knih vězňům bylo pozastaveno. V knihovnách měly být primárně zastoupeny

---

<sup>584</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Záznam Krajského oddělení nápravných zařízení Brno (11. listopadu 1953), nezprac.

<sup>585</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, k.3, Zpráva o prohlídce vězeňských útvarů ze dne 10. července 1952.

<sup>586</sup> 22. ledna 1955

<sup>587</sup> Vězni poukazovali na fakt, že všude jinde se kouřit smí.

<sup>588</sup> Kouření povolil vězňům, kterým to dovoloval zdravotní stav. ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc leden 1955, nezprac.

<sup>589</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, k. 17, inv. j. 21. Domácí řád pro věznice krajských soudů z r. 1948, § 14.

<sup>590</sup> Obálku vězni dozorce zapůjčil pouze k nahlédnutí a vyznačil na ni datum, kdy byl dopis vězni vydán. Po odebrání se na obálku vyznačilo datum odebrání dopisu.

<sup>591</sup> Po týdnu byl dopis vložen do obálky a dán k osobním věcem vězně. Známkou na obálce zůstávala.

<sup>592</sup> S pohledem se nakládalo stejně jako s dopisem.

<sup>593</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Doručování dopisů vězňům a vykonávání návštěv u vězňů (8. července 1952), nezprac.

marxistická díla, pokroková díla domácích i cizích autorů, zvláště ruských, učebnice jazyků, odborná a vědecká literatura.<sup>594</sup> O stav vězeňské knihovny se zajímali také poslanci Národního shromáždění Československé republiky, Jaroš a Janulík, kteří vykonali v lednu 1949 občanskou prohlídku věznice.<sup>595</sup>

V únoru 1949 proběhla kontrola knihovny vězeňským učitelem Václavem Novotným ve spolupráci s knihovnickými instruktory Zemské osvětové rady Brno.<sup>596</sup> Po prohlídce v knihovně zůstalo 616 českých knih a 193 knih psaných německy.<sup>597</sup> Během další revize, která proběhla v květnu 1949 došlo k vyřazení některých knih, které během únorové revize prošly.<sup>598</sup> Vězeňská knihovna měla být doplněna o díla Gustava Bareše, Fučíka, Kopeckého, Nejedlého a dalších. Hlavní část nakoupených knih tvořily životopisy komunistických politiků, dějiny komunistické strany, knihy o marxismu leninismu a další podobně zaměřená literatura. Z beletrie si vězni mohli přečíst Gogolův román *Mrtvé duše* nebo Drdovo *Městečko na dlani*.<sup>599</sup> V dubnu uvolnilo ministerstvo spravedlnosti pro účely doplnění vězeňských knihoven celkem 120 000 Kčs, brněnská věznice dostala 11 000 Kčs.<sup>600</sup> Na konci roku 1949 bylo ve vězeňské knihovně 1646 svazků knih. Vězni si je směli půjčovat 1x za 14 dní.<sup>601</sup>

Vězni mohli číst denní tisk. Osvětový instruktor Krigl<sup>602</sup> to ve své zprávě z října 1949 hodnotí pozitivně. Všichni vězni pod něj čtou noviny dychtivě a do posledního řádku. Mimo

---

<sup>594</sup> Z vězeňských knihoven měly být vyloučeny knihy, které hájily kladný postoj ke kapitalistickému systému, knihy, které se negativně stavěly k SSSR a útočily na něj a pak také knihy, útočící na lidově demokratický řád a dělnickou třídu. Na seznamu zakázaných knih se ocitly detektivky, *krváky*, *cowboyky* a *knihy s erotickým podbarvením*. ABS, f. E1, k. 26, inv. j. 33, Revize vězeňských knihoven ze dne 11. prosince 1948.

<sup>595</sup> Ti podle hlášení konstatovali, „že s ohledem na značný počet osob, proti nimž se vedlo, nebo vede trestní řízení podle retribučního zákona nebo podle zákona na ochranu republiky, tedy deliktů podmíněných často chybnou nebo nedostatečnou politickou výchovou jeví se jako velmi naléhavý problém zejména též: doplnění vězeňské knihovny o knihy politického rázu...“ Dalším nedostatkem knihovny byla absence novin a časopisů socialisticky zaměřených, např. Rudé právo, Rovnost a Tvorba. Vzhledem k tomu, že ministerstvo spravedlnosti nemělo finance na doplnění vězeňské knihovny, obrátilo se se svou žádostí na ministerstvo informací a osvěty.

<sup>596</sup> Tato vrcholná instituce měla na starosti veškerou osvětovou činnost v moravskoslezské oblasti.

<sup>597</sup> V seznamu mimo jiné bylo dílo Ivana Blatného (jeho sbírka impresivní lyriky *Tento večer* byla označena jako politicky tendenční). Román *Miláček* od Guy de Maupassant byl označen jako sexuálně založený román. *Dějiny světa v obrazech* od Aloise Hlavinky dostaly označení hodně tendenční. Celkem seznam obsahoval 19 vyřazených knih, z toho dvě byly německé. Tyto byly vyřazeny v rámci druhé revize knihovny. Mezi povolenými knihami zůstala Bible, romány od Eduarda Baase *Lidé z maringotek* a *Cirkus Humberto*, Bezručovy *Slezské písně*, *Kytice* od Jaromíra Erbena, knihy od Jana Drdy, Dostojevského *Zločin a trest*, díla od Jacka Londona a další. Z německy psaných byly např. zastoupeny romány od Karla Maye, Jules Verne nebo román Hrabě Monte Christo od Alexandra Dumase. ABS, f. E1, k. 25, inv. j. 33, *Seznam vyřazených českých a německých knih z vězeňské knihovny v Brně*.

<sup>598</sup> Např. romány od Karla Maye, esejisticky pojatý životopis *Sestra úzkost* od Jana Čepa a dalších 78 českých a německých knih. ABS, f. E1, k. 26, inv. j. 33, Seznam vyřazených knih při revizi dne 31. května 1949.

<sup>599</sup> Celkem mělo být nakoupeno 61 knih za 2 410, 50 Kčs. ABS, f. E1, k. 26, inv. j. 33, Seznam knih, které zamýšlíme zařadit do vězeňské knihovny.

<sup>600</sup> ABS, f. E1, k. 26, inv. j. 33, Doplnění vězeňských knihoven.

<sup>601</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c.d., s. 7.

<sup>602</sup> Vrchní strážmistr Oldřich Krigl se stal osvětovým instruktorem na základě výnosu ministra spravedlnosti ze dne 27. května 1949. Tuto funkci vykonával pro oddíl SVS Brno a trestní ústav pro muže v Mikulově. ABS, Deník přednosti věznice, nezprac.

jiné píše: „*Vězni dostávají úplně jiný názor na mnohé události, o kterých dosud měli třeba naprosto mylné představy. Je nesporné, že například četné projevy našich státníků a vedoucích lidí hluboce působí na mysl vězňů, kteří mají právě zde ve volném čase možnost důkladně uvažovati o tom, co právě četli.*“<sup>603</sup>

O promítání filmů se zmiňuje vězeňský osvětový instruktor Oldřich Krigl ve své zprávě o půjčování knih a promítání filmů ve vězeňských ústavech.<sup>604</sup> Po dohodě s Krajským národním výborem v Brně bylo vyjednáno bezplatné půjčování knih z lidových a státních knihoven v brněnském obvodu. Filmy měly být zprostředkovány přes Ústav pro film a diapositiv v Brně. Výchovné filmy slíbil zapůjčit i Krajský sekretariát KSČ.<sup>605</sup>

Od 31. května 1950 vyšetřovanci, kteří byli obviněni na základě z. č. 231/1948 Sb. nebo podle z. č. 50/1923 Sb.<sup>606</sup> nesměli<sup>607</sup> odebírat deníky *Rudé právo*, *Práce* a *Tvorba*.

Administrativní vedení knihovny měl na starost odsouzený, stejně tak i přípravu knih pro vězně. Vydávání knih na cely, jejich kontrolu po vydání a zpětvzetí prováděl velitel oddělení.<sup>608</sup> V rámci převýchovy bylo vězňům v srpnu 1954 zapůjčeno 574 knih.<sup>609</sup> Pro vězně se promítaly dva filmy. První, s názvem *Vraťte jim vlast*, byl, dle hlášení, vězni sledován s velkým zájmem. Druhým promítnutým snímkem, který vězni shlédli, byl *Modrý batalion*.<sup>610</sup>

Odsouzení, kteří pracovali na údržbě, odebírali pět výtisků časopisu *Práce*.<sup>611</sup>

V září 1954 vězni přečetli 942 knih. Promítaly se dva filmy-*Cesta ženy* a *Únos*.<sup>612</sup>

Za říjen 1954 si vězni půjčili 598 knih.<sup>613</sup> Promítaly se 3 filmy,<sup>614</sup> které vězni se zájmem sledovali a následně o nich hovořili na celách.<sup>615</sup>

---

<sup>603</sup> ABS, f. E1, k. 17, Zpráva osvětového instruktora SVS Brno o tisku pro vězně (4. října 1949).

<sup>604</sup> Zpráva je ze dne 29. června 1949, při osobních rozhovorech ani v literatuře jsem však nenarazila na vzpomínku pamětníků, že by se účastnili promítání filmů.

<sup>605</sup> ABS, f. E1, k. 26, inv. j. 33, Půjčování knih a promítání filmů ve vězeňských ústavech.

<sup>606</sup> Oba dva zákony se týkají ochrany republiky.

<sup>607</sup> Tato výsada jim byla dříve udělena velitelem SVS Klosem 20. července 1949. ABS, f. E9, k. 31, Korespondence ministerstva spravedlnosti, Výhody vězňů za pracovní výkon, dopis ze dne 20. července 1949.

<sup>608</sup> ABS, f. E 3, k. 1, Zpráva o provedení kontroly věznice č. 1 Brno (13. července 1954), nezprac.

<sup>609</sup> Z toho 298 knih zábavných, 38 naučných a 181 politických.

<sup>610</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV.A, Situační a služebně-politické hlášení za měsíc srpen 1954, nezprac.

<sup>611</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV.A, Situační a služebně-politické hlášení za měsíc srpen 1954, nezprac.

<sup>612</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc září 1954, nezprac.

<sup>613</sup> Zaměření půjčených knih: 88 politických, 13 zemědělských, 4 technické, 11 naučných, 482 beletrie.

<sup>614</sup> Názvy promítaných filmů: *Nezapomenutelný rok 1919*, *Zbojník Matyi*, *Říkají mu Suche-Bator*.

<sup>615</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc říjen 1954, nezprac.

Za leden 1955 vězni přečetli 928 knih<sup>616</sup> a shlédli tři filmy.<sup>617</sup> V únoru si vypůjčili 796 knih.<sup>618</sup> Promítaly se dva filmy-*Divotvorný klobouk* a *Anna Susanna*.<sup>619</sup>

#### 4. 5. 9. 3. Návštěvy

Pro vězeňské návštěvy byla předem vyhrazená místnost. V případě nemoci směl vězeň přijmout návštěvu i mimo prostory k tomu vyhrazené. Povolení spadalo do kompetence velitele vězeňského ústavu.<sup>620</sup>

#### 4. 5. 9. 4. Vycházky

Každý den měli vězni strávit hodnu denně na čerstvém vzduchu v rámci procházky po vězeňském dvoře. Během vycházek chodili vězni ve dvojicích podle toho, jak byli rozmístěni na celách. Vycházky probíhaly zpravidla ráno. Vyšetřovanci, kteří směli kouřit, museli přidělit cigaret<sup>621</sup> vykourit během vycházky. Na celách platil zákaz kouření. Pracující vězni chodili na vycházky v neděli a ve státní svátky.<sup>622</sup>

Během vycházek se vězni, kteří byli vyšetřováni společně, snažili spolu domluvit a vzájemně se informovat. Tuto skutečnost potvrzuje i pamětník Jan Roman, který vzpomíná na to jak se s „*komplícem ze svého případu*“<sup>623</sup> dorozumívali. Vězni během vycházek chodili v počtu 10-15 vyšetřovanců<sup>624</sup> za sebou, v odstupu 2-3 m. Jednou z možností, jak se domluvit se spoluvězněm, bylo sehnout se a předstírat zavazování tkaniček u bot. Bachař si dle slov Romana nepamatoval, jak šli vězni za sebou. Vězni také zahazovali na zem papíry se vzkazy, které vždy zvedl ten, komu byla zpráva určena. Záleželo na pozornosti a toleranci jednotlivých strážných.<sup>625</sup>

#### 4. 5. 9. 5. Vzdělání vězňů

Podle Řádu nápravných zařízení z roku 1953 pedagogové nebo psychologové nejsou potřeba v lidově-demokratickém vězeňství. Výchova a vzdělání byla svěřena do rukou

---

<sup>616</sup> 172 politických, 38 zemědělských, 11 technických, 32 naučných 675 beletrie

<sup>617</sup> 7. ledna „*Pohádky*“, 14. ledna „*Odsouzená vesnice*“ a 24. ledna „*Temno*“. ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc leden 1955, nezprac.

<sup>618</sup> Většinu tvořila beletrie-vypůjčeno 611 ks. Vězni četli i politickou literaturu (111 ks), zemědělské knihy (32 ks), technické knihy (9 ks) a naučnou literaturu (33 ks).

<sup>619</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc únor 1955, nezprac.

<sup>620</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Doručování dopisů vězňům a vykonávání návštěv u vězňů (8. července 1952), nezprac.

<sup>621</sup> Dvě cigarety nebo jeden doutník.

<sup>622</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, Domácí řád pro věznice krajských soudů z roku 1948, nezprac.

<sup>623</sup> Jan Roman. Rozhovor ze dne 22. března 2017. Archiv autorky.

<sup>624</sup> Vězni z jedné cely vždy chodili vždy společně.

<sup>625</sup> Jan Roman. Rozhovor ze dne 22. března 2017. Archiv autorky.

Samosprávy odsouzených.<sup>626</sup> Ve věznici působil osvětový instruktor Zimák, který chodil po celách a vedl politické rozhovory s vězni.<sup>627</sup>

---

<sup>626</sup> Ve vězeňské hierarchii nejvyšší místa v rámci Samosprávy vykonávali kriminální a retribuční odsouzení. Ti určovali, kdo se smí účastnit promítání filmů s budovatelskou tematikou a kdo bude navštěvovat zájmové kroužky, to se ovšem netýkalo „politických“ vězňů. HLADÍKOVÁ, A. Pedagogové a psychologové v československých věznicích. In *Historická penologie* 1/2017, roč. XV. Časopis Vězeňské služby ČR – Akademie VS ČR. Dostupné z <[http://vs-cr.cz/wp-content/uploads/2017/03/HP\\_1\\_2017.pdf](http://vs-cr.cz/wp-content/uploads/2017/03/HP_1_2017.pdf)> [online][cit. 22. ledna 2018].

<sup>627</sup> ABS, f. Ministerstva spravedlnosti E1, k. Zpráva o prohlídce vězeňských útvarů ze dne 10. července 1952.

#### 4. 6. Dozorci

Dekretem prezidenta republiky<sup>628</sup> byl zřízen Sbor uniformované vězeňské stráže,<sup>629</sup> který měl na starost strážní službu v okresních a krajských soudních věznicích. Zákonem č. 321/ 1948 Sb.<sup>630</sup> byl SVS reorganizován podle vzoru Sboru národní bezpečnosti.<sup>631</sup> V prosinci roku 1948 proběhla zásadní změna ve vězeňské legislativě. Zákonem č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, byla přenesena správa soudních věznic na přednosta krajských soudních věznic a současně na velitele oddílů Sboru vězeňské stráže. Dělo se tak dle dlouhodobě plánované sovětizace vězeňství.

Strážní režim ve věznici byl přesně upraven. K organizaci věznice se vyjadřuje Marek Těšík ve své studii: „*Do služby bylo veleno na směnu 85 příslušníků SVS, z toho vykonávalo dozorčí službu 52 z nich, 12 strážní službu a 21 příslušníků službu administrativní.*“<sup>632</sup> Služba na vycházkovém dvoře se měnila po třech hodinách. Dozorci na denní směnu nastupovali v 7 hodin ráno a pracovali do čtyř hodin odpoledne. Na oběd měli vyhrazených 20 minut, vařilo se pro ně přímo ve věznici, kde byla kuchyně pro zaměstnance oddělena od kuchyně pro vězně. Denní služba, která trvala 24 hodin, dozorcí začínala rovněž v 7 hodin ráno. Během této služby měl příslušník SVS nárok na dvouhodinovou přestávku od 14. do 16. hod. Po 24 hodinové službě náležel dozorcí nárok na jeden den volna. Vzhledem k nedostatku dozorců však toto pravidlo bývalo porušováno. Vedení požadovalo navýšit počet příslušníků z bezpečnostních důvodů na 230.<sup>633</sup> Osmihodinovou pracovní dobu na všech stanovištích ve věznici zavedli až dubnu 1955.<sup>634</sup>

Na poměry, které na Cejlu panovaly, vzpomíná jeden z tehdejších dozorců Josef Kučera: „*Ve věznici na ulici Cejl panoval tehdy přísný režim. Tam se poslouchalo. Na každé světlici bylo ubytováno 15 až 20 vězňů, a když strážný otevřel celu, tak velitel z řad vězňů zavelel pozor a hlásil počet osob na světlici. Vězni v té době<sup>635</sup> spávali na slamnicích na zemi, které ráno naskládali na sebe. Ve dne pak museli chodit buď po cele nebo mohli sedět na lavici. Na zimu dostali na celu malá kamínka-říkalo se jim kanónek-a k tomu dostali na každý den pár*

---

<sup>628</sup> Dekret č. 94/1945 Sb. ze dne 1. října 1945. Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, r. 1945, částka 44, s. 182.

<sup>629</sup> Dále jen SVS

<sup>630</sup> Zákon č. 321/1948 Sb. ze dne 22. prosince 1948. Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, r. 1948, částka 109, s. 1886.

<sup>631</sup> Dále jen SNB

<sup>632</sup> TĚŠÍK, M. K organizaci brněnské věznice Cejl na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století. In *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*. Brno, 2012, roč. 26, č. 2, s. 258.

<sup>633</sup> TĚŠÍK, M. c. d., s. 258.

<sup>634</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Zpráva o průzkumu ve věznici č. 1 Brno-odstranění závad (18. dubna 1955), nezprac.

<sup>635</sup> 1949-1956



lopatek uhlí. Byla tam velká zima.<sup>636</sup> Záchod na celách nebyl-byl tam jen kbelík s příklopem (říkalo se mu žanek) a kolem čtvrté hodiny odpoledne probíhalo tzv. žankování – vynášení kbelíku. To byla většinou povinnost nového vězně na cele. Vycházky probíhaly na vycházkovém dvoře hodinu denně, třeba 5 světnic najednou, a vězni chodili stále dokola a nesměli spolu promluvit.<sup>637</sup>

Dozorci na Cejlu byli dle badatele Michala Doležala různí, někteří, zvláště ti, kteří ve věznici působili ještě za první republiky, se k vězňům chovali mírně a lidsky. To dokládá i ve svých vzpomínkách Vlasta Jakobova. „*Měly jsme paní vrchní Zahradníkovou – přezdívaná Máter, která byla ještě z první republiky... Byla taková prostá ale nikdy nám neublížila. Ba naopak. Říkala nám „potvory.“ Poznaly jsme, jak si koho oblíbila. Komu tykala, tak to bylo dobrý, komu onikala, tak ještě jakž takž, a komu vykala, tak to bylo na draka.*“<sup>638</sup>

Mladí a ambiciózní dozorcí, kteří nastoupili po únoru 1948, byli přesvědčení komunisté. K vězňům se chovali hrubě a křičeli na ně za sebemenší provinění. Při pochůzkách nosili dozorcí za opaskem obušek jako donucovací prostředek.<sup>639</sup>

Na chování dozorců si vzpomíná i pan Drábek: „*Na Cejlu byli dozorcí tvrdší, než jsem zažil jinde. Mluvili vulgárně, ale osobně jsem od nich ránu nedostal. Nepocítil jsem tam rozdíly v chování dozorců k politickým a nepolitickým vězňům.*“<sup>640</sup>

Velitelé oddílu zodpovídali za kázeň a pracovní morálku všech vězňů. Na základě těchto skutečností byli také posuzováni a hodnoceni. Jejich povinností bylo použití všech prostředků k utužení kázně. Měli rovněž dbát na zvyšování pracovní morálky vězňů. „*Kdo je měkký a nerozhodný, kdo nedovede vychovat vězně k železné kázni, nemůže být dnes příslušníkem Sboru, tím méně velitelem,*“<sup>641</sup> takto jasně formuloval velitel SVS plukovník Milan Klos požadavky na dozorce a jejich nadřízené.<sup>642</sup>

Výnosem ministra spravedlnosti ze dne 21. ledna 1949 se velitelem oddílu SVS v krajské soudní věznici stal Jan Kadečka.<sup>643</sup>

V soudní věznici na Cejlu bylo v roce 1952 zaměstnáno 92 členů stálého personálu, 74 dozorců dosáhlo hodnosti strážmistr. Na jedné směně bylo 20 strážných, kteří byli rozděleni na 6 stanovištích. Na vycházkový dvůr, označeném jako stanoviště III., hlídali dva strážní. Jeden

---

<sup>636</sup> Zdenko Černík uvádí, že na noc museli kamna vymést a v noci se na cele netopilo.

<sup>637</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d., s. 7–8.

<sup>638</sup> BOUŠKA, T. – PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. (eds.) c. d., s. 148.

<sup>639</sup> TĚŠÍK, M. c. d., s. 258.

<sup>640</sup> TĚŠÍK, M. c. d., s. 258.

<sup>641</sup> ABS, f. E9 Velitelství oddílu SVS Uherské Hradiště, k. 31, Korespondence ministerstva spravedlnosti.

<sup>642</sup> ABS, f. E9 Velitelství oddílu SVS Uherské Hradiště, k. 31, Korespondence ministerstva spravedlnosti.

<sup>643</sup> ABS, Deník přednosta věznice, nezprac.

strážný hlídal hlavní bránu, k soudu vězně vodili dva dozorcí a jeden dozorce vykonával službu na jednotlivých vězeňských odděleních v noci.<sup>644</sup>

V roce 1952 došlo ke změně na postu krajského velitele SVS.<sup>645</sup> Funkci přebíral strážmistr Miroslav Weiss od štábního strážmistra Oldřicha Kosíka. Tato výměna proběhla na základě ústního rozkazu náčelníka Správy nápravných zařízení plukovníka Oldřicha Mejdra. K výměnám došlo i na dalších postech v rámci SVS.<sup>646</sup> Ze zprávy o předání funkcí vyplývá, že celkový počet osob zaměstnaných u SVS v brněnském kraji tvořilo 218 příslušníků a 5 přechodně přidělených, v oddílu SVS Brno pracovalo 125 příslušníků. Velitelem oddílu byl štábní strážmistr Josef Martinec, zástupcem štábní strážmistr Rudolf Sychra.<sup>647</sup>

Ze zprávy, která informuje o změnách na vedoucím postu u KV SVS Brno se lze dočíst i informace o stavu jednotlivých oddílů SVS v brněnském kraji. Oddíl SVS Brno byl hodnocen takto: „*Kázeň průměrná, politicko morální stav dobrý, odborná vyspělost vyšší než politická, pohotovost oddílu snižena v noci, kasárensky je ubytováno asi 20 příslušníků, ostatní bydlí mimo vězeňský ústav a nejsou dosažitelní. Zdravotní stav dobrý, dva příslušníci jsou však již delší dobu nemocni. Věznice je stará špatná budova.*“<sup>648</sup>

Do funkce náčelníka Útvaru výkonu vazby byl od 1. ledna 1953 jmenován vrchní strážmistr Ludvík Bartůněk. S výkonem funkce byl spojen plat 7000 Kčs měsíčně. Zástupcem Bartůňka se stal štábní strážmistr Josef Kroutil, jeho měsíční plat činil 6 500 Kčs.<sup>649</sup>

Početní stav příslušníků SVS k 20. září 1954 tvořilo 80 osob,<sup>650</sup> během dovolených jako výpomoc sloužili dozorcí z Jihlavy, Znojma a StB Brno. Po provedené úpravě došlo u některých příslušníků k navýšení platu. Příslušníci také doposud nedostali letní stejnokroje, které jim měly být dodány. Na přelomu srpna a září proběhla tři školení v rámci bojové přípravy. Zpočátku školení probíhalo značně neorganizovaně. To bylo způsobeno nesouladem mezi službou

---

<sup>644</sup> TĚŠÍK, M. c. d., s.

<sup>645</sup> Výměna na postu krajského velitele SVS však neproběhla zcela hladce, o čemž se zmiňuje i zpráva z 27. března 1952. Mimo jiné se v ní lze dočíst: „*Při odevzdání a převzetí funkce došlo k určité zdráhavosti ze stran štábního strážmistra Kosíka, který ač byl o změně uvědoměn i s důvody, měl zato, že po formální stránce nebylo ještě rozhodnuto... Při pobytu (ve věznici) se pak ukázalo, že jak krajský velitel, tak zástupce pro politické věci, k jehož výměně také dochází, se zřejmě pokoušeli prostřednictvím kraje strany a státního prokurátora, aby došlo k odvrácení odvolání z funkce. Proto muselo být s rozhodnutí přikročeno k provedení odevzdání funkce, které také bylo během provádění se znaky donucení. Teprve v závěru se ovzduší poněkud vyjasnilo, když nebylo vyhlídek na to, že se odevzdání funkce překazí.*“ ABS, f. E1, k. 50, inv. j. 93, Změna v obsazení funkce krajského velitele SVS v Brně.

<sup>646</sup> Ke změně došlo mimo jiné na postu zástupce pro politické věci, na postu náborčíka a postu řidiče motorového vozidla. Blíže ABS, f. E1, k. 50, inv. j. 93, Zápis sepsaný dne 26. 3. 1952 u KV SVS v Brně.

<sup>647</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Zápis sepsaný dne 26. 3. 1952 u KV SVS v Brně, nezprac.

<sup>648</sup> Ze zprávy také vyplývá, že v brněnském kraji se k 1. březnu 1952 nacházelo 1 510 vězňů. ABS, f. E1, k. 50, inv. j. 93, Zápis sepsaný dne 26. 3. 1952 u KV SVS v Brně.

<sup>649</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Kádrový rozkaz ministra národní bezpečnosti, nezprac.

<sup>650</sup> 17 bylo na dovolené a 1 nemocný.

velitelů směn a výkonem strážní služby. Školení se zúčastnila necelá polovina příslušníků, část příslušníků byla na dovolené. Součástí školení byly i dva dny nácviu ostré střelby. Výkony příslušníků se sice zlepšily oproti předešlým střelbám, ale stále nedosahovaly uspokojivých výsledků. Na 4 výborových schůzích v rámci KSČ se zabývali nácvikem na spartakiádu, zajištěním služebně politických úkolů, vyplňováním dotazníků, zdokonalováním ve střelbě, volbami do NS, zajištěním dne ČSA a zlepšením eskorty a ostrahy. Devět příslušníků bylo pověřeno agitací k volbám do NV v rámci ústavu.<sup>651</sup>

V říjnu 1954 bylo ve věznici zaměstnáno 82 příslušníků.<sup>652</sup> Na výpomoc do věznice byli přiděleni dozorcí z Jihlavy. Počátkem října proběhlo zdokonalovací školení, kterého se zúčastnilo 60 příslušníků. Stejný počet participoval na bojové přípravě, konané 27. září a 11. října 1954. Příslušníci, kteří se neúčastnili, byli buď na dovolené nebo nemocní.<sup>653</sup>

V listopadu 1954 pracovalo ve věznici 83 příslušníků,<sup>654</sup> z toho 10 věřících. Bojové přípravy, konané 25. – 28. října 1954, se účastnilo 60 příslušníků. Dělnický původ mělo 78 příslušníků, 3 příslušníci byli bývalí četníci a 2 bývalí dozorcí. Z Karlových Varů na Cejl přeložili zdravotního referenta podporučíka Oldřicha Vlašice. Dovolenu stihlo vyčerpat 77 příslušníků. V listopadu<sup>655</sup> proběhl také cvičný poplach za účelem prověření akceschopnosti příslušníků.<sup>656</sup>

Zpráva za leden 1955 uvádí, že do naplnění potřebného počtu příslušníků chybí čtyři lidé. Od října 1954 povinnosti náčelníka věznice poručíka Stloukala a jeho zástupce podporučíka Bureše dočasně převzali podporučík Formánek a staršina Tesař.<sup>657</sup> Do konce ledna do výslužby odešli čtyři příslušníci, z toho jeden pouze na půl roku. Nastoupili tři noví příslušníci. V rámci náboru nenastoupil žádný příslušník.<sup>658</sup>

Z usnesení útvarové organizace KSČ<sup>659</sup> za měsíc leden 1955 mimo jiné vyplynulo, že musí dojít k upevnění dodržování socialistické zákonitosti a k probojování bolševického stylu práce. Měla se zvýšit náročnost u všech příslušníků při plnění úkolů. Velitel oddílu dostal za

---

<sup>651</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc srpen 1954, nezprac.

<sup>652</sup> 13 čerpalo řádnou dovolenou a 4 byli nemocní.

<sup>653</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o službě-politické činnosti za měsíc září 1954, nezprac.

<sup>654</sup> Z toho 9 bylo na dovolené a 4 byli nemocní.

<sup>655</sup> 11. listopadu 1954, ve 21:30.

<sup>656</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc říjen 1954, nezprac.

<sup>657</sup> Důvod absence velitele a jeho zástupce ve zprávě sdělen není.

<sup>658</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc leden 1955, nezprac.

<sup>659</sup> Předsedal jí starší strážmistr Horák.

úkol více upevnit svou autoritu a zvýšit kázeň mezi příslušníky. Bojové přípravy se v lednu účastnilo 71 % příslušníků, na trénování ostré školní střelby přišlo 91 % členů.<sup>660</sup>

Během února 1955 odešli ze služby na vlastní žádost čtyři příslušníci. Nově přijati byli dva.<sup>661</sup>

Na počátku května 1955 pracovalo ve věznici 89 příslušníků,<sup>662</sup> jejich kázeň a morálka byly hodnoceny kladně.<sup>663</sup>

#### 4. 6. 1. Kárná provinění dozorců

Z materiálů SVS Brno se lze dozvědět také o poklescích a pracovní nekázni některých dozorců. Mezi běžné přestupky, kterých se dozorcí dopouštěli, patřilo opilství, neuposlechnutí rozkazu nadřízeného, poskytnutí cigarety odsouzenému, nedovolený styk s vězněm a další. Za pracovní nekázeň dozorcům zpravidla byly udělovány tresty domácího vězení.<sup>664</sup>

V roce 1949 byli potrestáni dva bývalí dozorcí Krajské soudní věznice Brno – Václav Šindelář a Karel Kosina.<sup>665</sup> Příslušníci na podzim roku 1947 koupili prase, místní národní výbor jim povolil zabijačku a pánové si rozdělili maso. Potravinové lístky k tomu potřebné dodal Kosina, který získal povolení k odběru prasete. Příslušníci se provinili tím, že „*nebylo šetřeno předpisů o výkrmu a váze prasete.*“<sup>666</sup> Za tento prohřešek byli oba odsouzeni 12. července 1949 k 10dennímu domácímu vězení.<sup>667</sup>

V srpnu 1954 dva příslušníci provedli nesprávně eskorty vězňů. Seržant Kolesar při dodání vězně do Bratislavy porušil eskortní řád. Potrestán byl ústní důtkou. Druhá, nesprávně provedená, eskorta mířila do Olomouce, vedoucím převozu byl starší seržant Nováček.<sup>668</sup> Domluvou byly v září řešeny přestupky se 7 příslušníky.<sup>669</sup>

---

<sup>660</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc leden 1955, nezprac.

<sup>661</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc únor 1955, nezprac.

<sup>662</sup> Z toho 8 bylo nemocných.

<sup>663</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Celková situace ve věznici, nezprac.

<sup>664</sup> Jak dokládají i hlášení o služebně politické činnosti, kterými se budu dále zabývat.

<sup>665</sup> V době potrestání sloužil Šindelář jako tajemník vězeňské správní služby u SVS trestního ústavu na Mírově a Kosina pracoval na pozici štábního strážmistra vězeňské stráže u SVS Kolín.

<sup>666</sup> ABS, fond Ministerstva spravedlnosti E1, k. 3, inv. j. 10, Závady a neprístojnosti vo väznicích krajských súdov a justičných statkov.

<sup>667</sup> ABS, fond Ministerstva spravedlnosti E1, k. 3, inv. j. 10, Závady a neprístojnosti vo väznicích krajských súdov a justičných statkov.

<sup>668</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Situační a služebně-politické hlášení za měsíc srpen 1954, nezprac.

<sup>669</sup> Seržant Ladislav Čalkovský a starší seržant Václav Křípal „*vedli řeči, že je nácvik na spart. zatěžuje.*“ Starší seržant Václav Křípal hrubě porušil „*morální profil příslušníka a to tím, že se opil, mimo službu a tropil výtržnosti*“, opilství a veřejného pohoršení se dopustil starší seržant Karel Horák, seržant Jaroslav Balák za zaujetí nesprávného postoje ve věci neudělení dovolené, posledním provinilcem byl mladší seržant Jan Svěrák, ten daroval souzené cigaretu. Za toto provinění mu byla udělena ústní důtky. ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o službě-politické činnosti za měsíc září 1954, nezprac.

V říjnu byl veden pohovor se staršinou<sup>670</sup> Jaroslavem Horňákem, který byl kárán za své nevojenské vystupování. Tresty byly uděleny 3 příslušníkům. Dva starší seržanti - Václav Křípal a Karel Horák – byli potrestáni za opilství. S oběma bylo opilství řešeno již v říjnu formou domluvy. Křípala odsoudili k 5 dnům prostého vězení, Horáka k 7 dnům prostého vězení. Za porušení povinnosti strážného na stanovišti byl potrestán Jan Svěrák 7 dny prostého vězení.<sup>671</sup>

K přeražení v rámci služby došlo v lednu 1955, kdy starší seržantka Vlasta Duchťíková byla suspendována z funkce strážného na mladšího strážného.<sup>672</sup> S dalšími sedmi příslušníky byl veden pohovor na základě jejich nekázně a neplnění pracovních povinností.<sup>673</sup> Kázeňský trest, deset dnů domácího vězení, dostali dva příslušníci.<sup>674</sup> Za únor 1955 kázeňské tresty dostalo pět příslušníků.<sup>675</sup>

Ze *Seznamu potrestaných příslušníků* věznice Brno vyplývá, že nejčastěji trestaný za dobu své služby u SVS Brno v Krajské soudní věznici Brno byl staršina Bedřich Vinický. Nadřízení jej potrestali celkem čtyřikrát. V roce 1949 dostal kázeňský trest 5 dnů domácího vězení za nedodržení rozkazu, o dva roky později opět kázeňský trest, tentokrát na 15 dnů domácího vězení. V roce 1951 dostal 20 dnů prostého vězení za porušení pravomoci veřejného činitele. O rok později porušil strážní službu a byl odsouzen k 6 měsíčnímu podmíněnému odnětí svobody s dvouletým odkladem. Do roku 1955 bylo potrestáno celkem 18 příslušníků. Většina trestů jim byla následně vymazána. Nejčastějšími prohřešky bylo nesplnění rozkazu, starší seržantka Bohumila Zmatlíková dostala kázeňský trest za nedovolené prodloužení dovolené, potrestána byla také za pozdní propuštění vězně. Příslušníci byli trestáni za útěky vězňů a nedovolený styk s vězňem většinou několika dny domácího nebo prostého vězení. Za ztrátu pistole dostal staršina Jan Konečný 10 dnů prostého vězení. Starší seržant Jan Totek usnul

---

<sup>670</sup> Ekvivalent dnešní hodnosti rotmistra, která byla zavedena v roce 1958.

<sup>671</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc říjen 1954, nezprac.

<sup>672</sup> Byl to trest za nedůsledný výkon služby.

<sup>673</sup> Dva příslušníci byli potrestáni za vzájemné napadání, jeden příslušník za nedovolený styk s vězňem, další za odmítnutí velitelů směny, tři za porušení povinností při střežení vězňů při přelíčení, kdy vězni této nepozornosti využili a v jednom případě se souzenému podařilo získat cigaretu od civilní osoby a v druhém případě vězeň získal cukrovinky.

<sup>674</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc leden 1955, nezprac.

<sup>675</sup> Starší seržant Jaroslav Bláha byl potrestán udělením ústní důtky před nastoupenou jednotkou za pozdní návrat ve 3 hodiny ráno a za opilost. S Miloslavem Jindřichem byl veden ústní pohovor na téma jeho neuspořádaných rodinných vztahů (bydlel v domácnosti se svou družkou) a za pozdní příchod do zaměstnání. Další příslušníci dostali tresty domácího vězení z rozmezí trvání od 7 do 10 dnů domácího vězení. ABS, f. Věznice Brno, Hlášení o služebně politické činnosti za měsíc únor 1955, nezprac.

během strážní služby a byl potrestán 10 dny domácího vězení. Jan Kucht'ák za pití alkoholu strávil ve vězení sedm dnů.<sup>676</sup>

#### 4. 6. 2. Kladné hodnocení příslušníků

Srpnová zpráva kladně hodnotí 5 příslušníků, mimo jiné za dodržování předpisů, za správné předvádění k výsledku a za obětavost při plnění služebních úkonů. Třem příslušníkům se prominuly dřívější tresty jako odměna za dobrý výkon služby.<sup>677</sup>

Za září 1954 bylo kladně hodnoceno 9 příslušníků.<sup>678</sup> Tresty z předešlého měsíce byly odpuštěny 7 dozorcům. Povýšení se dočkal jeden dozorce, který se stal podporučíkem.<sup>679</sup>

V říjnu byly uděleny pochvaly 7 příslušníkům. Stejnému počtu příslušníků byly prominuty dříve uložené kázeňské tresty. Do hodnosti podporučíka byl povýšen jeden příslušník.<sup>680</sup>

V lednu 1955 získalo kladné hodnocení pět vězeňských pracovníků.<sup>681</sup>

V únoru 1955 byl jeden příslušník povýšen z hodnosti staršiny na podporučíka. Kladné hodnocení za dobrý výkon služby obdrželo devět příslušníků.<sup>682</sup>

#### 4. 6. 3. Členství v KSČ a dalších organizacích

Do KSČ patřilo v říjnu 1954 77 příslušníků.<sup>683</sup> Členství v Československém svazu mládeže mělo 5 příslušníků. V Revolučním odborovém hnutí bylo 82 příslušníků.<sup>684</sup> Další organizace, kde byli pracovníci věznice zastoupeni: TJ RH Brno (52 členů) a Svaz československo-sovětského přátelství (80 členů).<sup>685</sup>

---

<sup>676</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Seznam příslušníků, potrestaných během své služby (ze dne 30. prosince 1955), nezprac.

<sup>677</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Situační a služebně-politické hlášení za měsíc srpen 1954, nezprac.

<sup>678</sup> Starší seržant Jaromír Schindler za eskortu vězňů, staršina Jakub Hrubý za dobré výsledky na pozici hospodář, dalších 7 příslušníků za to, že konají dobře a svědomitě strážní službu.

<sup>679</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o službě-politické činnosti za měsíc září 1954, nezprac.

<sup>680</sup> Čtyři starší seržanti (Kašpar Josef, Doné Václav, Musil Eduard, Čechák Jaroslav) byli pochváleni za dobrý a svědomitý výkon strážní služby. Mezi dobře pracující patřil i finanční referent Karel Pavelka, eskortní dozorce Grubber Otto a spisový referent Miroslav Šrámek.

<sup>681</sup> Např. starší seržant František Martínek za včasné a řádné provedení daktyloskopování a fotografování vězňů. Za vzorný výkon služby na nemocničním vězeňském oddělení č. 76 (oddělení v nemocnici U svaté Anny) získal pochvalu starší seržant Antonín Kašný. ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc leden 1955, nezprac.

<sup>682</sup> Kladně byli hodnoceni za řádný výkon strážní služby, vedení oddělení, dobré vedení účetnictví a za vzorné vedení nemocničního pojištění vězňů. ABS, f. Věznice Brno, k. 3, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc únor 1955, nezprac.

<sup>683</sup> Jeden příslušník byl mezi čekateli na vstup do KSČ, 5 příslušníků nebylo členy žádné KSČ.

<sup>684</sup> Nárůst o jednoho člena oproti předešlému měsíci. Viz ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc září 1954, nezprac.

<sup>685</sup> ABS, f. Věznice Brno, k. 3, složka Věznice Brno IV. A, Hlášení o služebně-politické činnosti za měsíc říjen 1954, nezprac.

## 5. Popravy na Cejlu

V letech 1949–1953 bylo v Československu popraveno přibližně 250 osob. Z toho přes 80 % tvořili odsouzení za tzv. politické trestné činy. K poslední popravě z politických důvodů došlo v roce 1960.<sup>686</sup>

Dle § 29 z. č. 86/1950 Sb., trestního zákona, se absolutní trest vykonával oběšením, v době zvýšeného ohrožení státu zastřelením. Soud mohl zmírnit trest smrti na doživotní odnětí svobody nebo uložit nepodmíněný trest 15–25 let odnětí svobody. Toto bylo možné v případě, že trest smrti byl vůči osobě pachatele nebo k závažnosti polehčujících okolností nepřiměřeně přísný. Zmírnění umožňoval § 29, odst. 2 trestního zákona.<sup>687</sup> Na konci 40. let a počátku 50. let byl trest smrti udělován v širší míře, než tomu bylo v období první Československé republiky. K popravě mohl být vězeň odsouzen v 25 případech. U některých trestných činů to byl jediný možný trest, který soud mohl uložit.<sup>688</sup>

Odsouzení byli oběšeni na šibenici typu „prkno“. Na silném prkně byl hák, na který se zavěsilo škrtidlo. Ve spodní části byla kladka, přes kterou vedlo lano, tím měl odsouzený spoutané nohy. Za lano na druhém konci tahal katův pomocník.<sup>689</sup> Tento způsob popravy byl velice krutý. Oběti nebyl zlomen vaz, umírala pomalu, dusila se. Dokládají to i ohledací listy, kde je uvedeno – zemřel na následky udušení. Předsmrtná agónie mohla trvat osm až čtrnáct minut.<sup>690</sup> Po popravě bylo ještě téhož dne tělo odvezeno k soudní pitvě.<sup>691</sup>

Do roku 1954 se šibenice nacházela v každé krajské věznici. Na Cejlu se popravovalo na východním nádvoří. Je to dvůr č. 2, kde chodily vězeňkyně na vycházky. Na tento dvůr bylo také vidět z oken vězeňské ošetřovny. Místo popraviště bylo nalezeno teprve nedávno.<sup>692</sup> Od roku 1953 dochází k centralizaci a odsouzení se k výkonu nejvyššího trestu odváželi do Ústavu nápravných zařízení v Praze-Pankráci, kde byli umístěni ve zvláštním oddělení.<sup>693</sup>

---

<sup>686</sup> LIŠKA, O. a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989*. Praha, 2006, s. 25.

<sup>687</sup> Z. č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ze dne 12. července 1950.

<sup>688</sup> FICO, R. *Trest smrti v česko-slovenskom trestnom práve*. Bratislava, 1991, s. 23.

<sup>689</sup> NAVARA, L. – ALBRECHT, J. *Abeceda komunismu*. Brno, 2010, s. 180.

<sup>690</sup> LIŠKA, O. a kol. c. d., s. 23.

<sup>691</sup> NAVARA, L. – ALBRECHT, J. c. d., s. 175.

<sup>692</sup> Během stavebně historického průzkumu, vedeného v roce 2016 dr. Číhalíkem.

<sup>693</sup> LIŠKA, O. a kol. c. d., s. 23.

## 5. 1. Vězni popravení na Cejlu

V Krajské soudní věznici na Cejlu se popravovalo od 5. května 1937 do 30. srpna 1952. Prvním popraveným byl Johann Twaruschek.<sup>694</sup> Posledním popraveným byl Leopold Doležal, bývalý vrchní strážmistr Sboru národní bezpečnosti.<sup>695</sup>

V letech 1948–1952 bylo ve věznici na Cejlu popraveno 22 osob:<sup>696</sup> Bedřich Pilný (21. května 1948), Josef Kemeter (31. prosince 1948), František Prudký (11. února 1949),<sup>697</sup> Miroslav Krábek (6. května 1949), Jan Sedláček (3. října 1949), Benjamin Urban (3. října 1949), František Rod (17. června 1949), Jan Tuček (17. června 1950), Karel Veselý (17. června 1950), Antonín Daněk (14. října 1950), Karel Daněk (14. října 1950), František Dvořák (14. října 1950), Jaromír Vrba (19. prosince 1950), Rudolf Pohl (14. března 1950), František Boháč (14. června 1951), Jan Křížan (14. června 1951), Petr Křivka (21. června 1951), Bohumil Sixta (5. února 1952), Alois Dubnický (30. dubna 1952), Karel Lomič (25. července 1952), Miroslav Jurča (23. srpna 1952) a Leopold Doležal (30. srpna 1952).

Tento seznam uvádí ve své práci Otakar Liška.<sup>698</sup> Podle Tomáše Trkana,<sup>699</sup> který se ve své práci zaměřil na činnost Státního soudu Brno, však popravených na Cejlu bylo jen 17. Ve své práci uvádí, že Jan Tuček, František Rod a Karel Veselý zemřeli 17. června 1950 na nádvoří Krajské soudní věznice v Jihlavě. Jan Sedláček a Benjamin Urban byli popraveni dne 3. října 1949 na nádvoří Krajské soudní věznice v Olomouci. Nejasnosti panují i ohledně data popravy Rudolfa Pohla a Petra Křivky. Oba dva byli vyšetřováni v jedné skupině. Procesy s nimi proběhly odděleně. Zatímco podle Lišky měl být Pohl popraven 14. března 1951, z materiálů uložených v Moravském zemském archivu Brno<sup>700</sup> vyplývá, že byl popraven 14. června 1951. Petr Křivka podle Lišky zemřel 21. června 1951, ze Zápisu o výkonu trestu smrti vyplývá datum 21. července 1951. Toto datum uvádí i Deník přednosta věznice.

---

<sup>694</sup> Popraven byl za dvojnásobnou vraždu podle §§ 134, 135 z. č. 117/1852 ř. z.; LIŠKA, O. c. d., s. 150, 184, 186.

<sup>695</sup> NAVARA, L. – KASÁČEK, M. *Příběhy třetího odboje*, s. 176.

<sup>696</sup> Viz LIŠKA, O. a kol. c. d., s. 185–186.

<sup>697</sup> Lékař gestapa Pilný, vrchní kriminální tajemník gestapa Kemeter a tlumočník a vyšetřovatel Prudký byli posledními příslušníky gestapa, které odsoudil Mimořádný lidový soud v Brně. Viz ČERNÝ, V. *Procesy s příslušníky nacistického bezpečnostního aparátu v Brně a jejich osudy v letech 1945–1956*. In *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno, 2010, s. 417–418.

<sup>698</sup> LIŠKA, O. c. d., s. 185–186.

<sup>699</sup> TRKAN, T. *Brněnský státní soud v letech 1948–1952: Popravení v Brně*. Brno, 2016 (magisterská diplomová práce, vedoucí práce PhDr. Vladimír Černý, Ph.D.), s. 27.

<sup>700</sup> Dále jen MZA.



V této kapitole se zaměřím na osudy některých odsouzených a popravených na Cejlu. Příběh Jana Křížana a Františka Boháče stojí za zmínku již z toho důvodu, že byli odsouzeni za vraždu, kterou neměli v úmyslu spáchat. Čin, za který byli odsouzeni k nejvyššímu trestu, byl souhrou nešťastných náhod. Za pozornost stojí i příběh bývalého osobního strážce prezidenta Edvarda Beneše, Petra Křivky, který, společně s Rudolfem Pohlem, vytvořil skupinu čítající přes 150 osob. O tom, do jaké míry byla jejich odbojová činnost vyprovokována orgány Státní bezpečnosti, se také zmíním. Zaměřím se i na posledního popraveného Leopolda Doležala. Jeho osud je zajímavý ze dvou důvodů: byl příslušníkem SNB a měl tedy stát na opačné straně, než na které se ocitl. Druhým důvodem, proč mu věnuji pozornost, je nedávno nalezený dopis na rozloučenou, který napsal své manželce Ludmile. Ta se o smrti manžela a dopisu na rozloučenou dozvěděla až po 40 letech. S laskavým svolením neteře Leopolda Doležala jsem tento dopis zařadila do příloh své práce.

### 5. 1. 1. Jan Křížan a František Boháč

Jan Křížan se narodil 12. ledna 1915 ve Valašském Meziříčí. Otec Jan vlastnil továrnu na výrobu beden a parní pilu. Matka Emilie,<sup>701</sup> rozená Dobešová, se starala o domácnost. Měl dvě sestry. Marie vystudovala medicínu a pracovala v Praze, Jarmila vyučovala hudbu ve Valašském Meziříčí. Jan Křížan v roce 1934 odmaturoval na obchodní akademii v Brně a začal studovat práva na Masarykově univerzitě, studia však nedokončil. Po druhém ročníku, na přání svého otce, odjel do Rosenheimu v Horním Bavorsku, kde absolvoval přednášky na dřevařské technické škole. V Německu sbíral zkušenosti v dřevařských závodech. Domů se vrátil v srpnu 1938 a začal pracovat u svého otce. O rok později se oženil s Dagmar Basilikovou a měli spolu tři děti.<sup>702</sup> Roku 1941 zemřel jeho otec<sup>703</sup> a Jan zůstal ve firmě jako prokurista. Podnik Jan Křížan a spol., parní pilu a továrnu na bedny provozovali nájemci. Po válce vstoupil k národním socialistům. Vojenskou službu dosloužil po osvobození a ukončil ji v hodnosti desátníka aspiranta.<sup>704</sup>

Konec války přinesl změny, které se dotkly jeho majetkového vlastnictví a které se později staly jedním z důvodů, proč chtěl opustit republiku. Na prosperující rodinnou firmu byla uvalena národní správa a Jan se stal ve svém vlastním podniku národním správcem. Roku

---

<sup>701</sup> Martin Pulec ve své studii uvádí jméno Dagmar. Viz PULEC, M. Útěk Jana Křížana, Františka Boháče, Vladimíra Krejčířika a zastřelení vrch. stržm. Václava Anschlaga. In *Sborník Archivu bezpečnostních složek* 12/2014, s.

<sup>702</sup> Syn Jiří Křížan napsal scénář k filmu *Je třeba zabít Sekala*.

<sup>703</sup> Jan, sestry a nevlastní bratr zdědili majetek ve výši cca 3,5 milionů Kčs.

<sup>704</sup> TRKAN, T. c. d., s. 83.; PEJČOCH, I. *Vojáci na popravišti. Vojenské osoby, popravené v Československu z politických důvodů v letech 1949–1966 a z kriminálních příčin v letech 1951–1984*. Cheb, 2011, s. 15.; PULEC, M. c. d., s. 218.

1946 stát podnik znárodnil a začlenil jej do Moravskoslezských pil, n. p. Křižan zde působil jako technický vedoucí. Křižanovi postupně přišli o rodinný dům, stavební parcely a les. Rodina se snažila proti znárodnění bránit, ale byli úspěšní jen částečně. Ze znárodnění byly vyňaty stavební parcely. Janovi, členovi Národní socialistické strany, se podařilo svou stížnost přednést i ministru spravedlnosti Drtinovi, ten mu však nepomohl. V březnu 1948 na základě rozhodnutí akčního výboru musel odejít ze svého bývalého podniku. Křižan začal podnikat na poli, které vlastnila jeho žena. Přestěhoval se společně s ní do jejího rodinného domu v Brankovicích. Aby měli na živobytí, prodal Jan motocykl, auto i nábytek. Za pomoci přátel, mimo jiné i dlouholetého přítele Vladimíra Krejčířika, postupně budoval zemědělské hospodářství. Dopustil se však daňového nedoplatku a finanční úřad mu vyměřil pokutu dvě stě padesát tisíc korun. Pokutu neměl z čeho zaplatit, a tak na něj finanční úřad podal trestní oznámení. Koncem roku 1949 ukončil hospodaření a co mohl, rozprodal. Z utržených peněz zaplatil pokutu finančnímu úřadu a začal pracovat ve Valašském Meziříčí v dřevozpracujícím podniku. Platově na tom však byl daleko hůře než jeho kolegové. V zaměstnání se o něj začali zajímat příslušníci StB. Snažili se mu neustále ztrpčovat život. Na stanici SNB v Brankách mu během jednoho výslechu vrchní strážmistr řekl, „že kdyby zmizel z kraje a z očí lidí, kteří ho ze závidosti udávají, měl by od vyšetřování pokoj“.<sup>705</sup> Těžko dnes říci, zda mu chtěl strážmistr jen dobře poradit, anebo ho vyprovokovat k nezákonnému opuštění republiky. Křižan se dlouhodobě bál zatčení, doma vlivem okolností neměl ideální vztah se ženou a doporučení strážmistra jej jen utvrdilo v přesvědčení, že by měl odejít za hranice, najít si práci a časem dostat za hranice i manželku a děti. Proto se rozhodl, že na konci roku 1949 opustí republiku. Tento úmysl jej svedl dohromady s Františkem Boháčem.<sup>706</sup>

František Boháč pocházel ze zcela jiných poměrů než Křižan. Narodil se 2. října 1914 v italském městečku Laurana (dnes chorvatský Lovran) do česko-jugoslávské rodiny.<sup>707</sup> V Itálii vychodil sedm tříd obecné školy. Otec se roku 1927 přestěhoval za prací do Československa. O rok později za ním odjel i František, který se na přání otce měl vyučit kuchařem. Studia však nedokončil a vrátil se do Itálie. Plavil se po Středozeří a v rybářském družstvu pracoval jako námořník. V roce 1935 byl povolán na československý konzulát v Riece a jako československý občan musel nastoupit základní vojenskou službu ve Valašském Meziříčí. Po rozpuštění československé armády musel 1. dubna 1939 nastoupit na dovolenou. Do armády se vrátil 1.

---

<sup>705</sup> PULEC, M. c. d., s. 220–223.; PEJČOCH, I. c. d., s. 14–15.

<sup>706</sup> TAMTÉŽ

<sup>707</sup> Otec František Boháč byl obuvníkem. Odešel do Lovraně za prací a potkal tam Marii Skocanic, kterou si vzal za manželku a měli spolu čtyři děti – Františka, Svatopluka, Marii a Jaroslava.

července a nastoupil službu u vládního vojska, potají spolupracoval s odbojem. Za války byl převelen do Itálie. Do Československa se vrátil 6. srpna 1949. Od září téhož roku nastoupil k 45. pěšímu praporu jako instruktor ve Valašském Meziříčí. Nadřízení jej hodnotili jako spolehlivého, iniciativního a tělesně zdatného. Hovořil pěti cizími jazyky. V srpnu 1949 musel opět odejít na nucenou dovolenou, získal hodnost podporučíka a následně byl propuštěn bez udání důvodu. Neoficiálním podnětem k jeho odvolání mohl být fakt, že sloužil u vládního vojska. Podle vojenského historika Iva Pejčocha mohl stát za jeho odvoláním i fakt, že jej podezřívají z podpory Titova nacionálního komunismu. Ať už za propuštěním stálo cokoliv, Boháč se rozhodl opustit republiku.<sup>708</sup>

Krátce po odchodu z armády pracoval jako skladový dělník, ale bál se, že bude zatčen jako titovský agent. Těžce nesl i odloučení od své snoubenky, Chorvatky Bosilko Jedriško. V roce 1947 se spolu zasnoubili. Jugoslávská tajná služba ji chtěla naverbovat do svých řad, ona však odmítla a následně měla problémy s vydáním pasu. Boháč se rozhodl, že se za ní vydá přes Rakousko.<sup>709</sup>

Jan Křížan a František Boháč se společně seznámili v roce 1946 přes Roberta Hubera. Pánové se mu nezávisle na sobě svěřili se svým plánem emigrace a on jim zprostředkoval kontakt. S útekem jim měli pomoci Vladimír Krejčířík a František Petrijánoš. Odchod naplánovali na konec roku 1949.<sup>710</sup>

Křížan se s Boháčem sešel v noci 30. prosince 1949 na nástupišti brněnského nádraží. V hotelu Grand si dohodli podrobnosti cesty. Boháč chtěl vyrazit, až bude tmavá noc. Na Křížanovo naléhání nakonec souhlasil s následujícím dnem. S sebou si vzali pistole a dýky na obranu proti služebním psům, maskovat se chtěli bílým oděvem. Následující den se sešli u Hubera, kde je vyzvedl Jan Janoušek a odvezl do Gottwaldova, odkud je měl k hranicím dovézt Vladimír Krejčířík. Když k němu dojeli v sedm večer, byl jejich žádostí překvapen. Pejčoch naopak tvrdí, že Krejčířík jim přislíbil, že je odveze k hranicím, a Křížanovi nabídl i finanční pomoc.<sup>711</sup> Nicméně když Křížan přednesl Krejčíříkovi svou prosbu, kterou odůvodnil obavou o své bezpečí, Krejčířík nakonec souhlasil, že jim pomůže. Kolem osmé hodiny se vydali směrem k Mikulovu.<sup>712</sup>

Během cesty však nastala řada okolností, která předznamenala neúspěch celé akce. Nejprve u Moravské Nové Vsi Krejčířík zjistil, že nemá dostatek benzínu na zpáteční cestu a

---

<sup>708</sup> PULEC, M. c. d., s. 220.

<sup>709</sup> Tamtéž

<sup>710</sup> PEJČOCH, I. c. d., s. 15.; PULEC, M. c. d., s. 223.

<sup>711</sup> PEJČOCH, I. c. d., s. 15.

<sup>712</sup> PEJČOCH, I. c. d., s. 15.; PULEC, M. c. d., s. 223

doma zapomněl doklady. Zastavili se tedy u Petrjánoše, ten je varoval na nebezpečnost celé cesty. Dal jim dvacet litrů benzínu, láhev slivovice a tři láhve vína, aby vypadali, že jedou slavit Silvestra, kdyby je zastavila hlídka. Také jim poradil, aby jeli přes Valtice. Omylem se však vydali směrem na Mikulov. Když projeli Mikulovem, zastavila je hlídka Pohraniční stráž. Ten večer měli službu vrchní strážmistr SNB Václav Anschlag a vojín Edmund Sziklai. Pohraničnick se zajímal o to, kam jedou. Křížan mu řekl předem připravenou historku, že jedou ke kamarádovi do Valtic. Následně si vyžádal doklady. Předložili mu je všichni až na Krejčířika. Ten vystoupil z vozu, představil se a s omluvou vysvětloval, že je zapomněl v jiných šatech. Cestující nabízeli příslušníkům slivovici, ti však odmítli. Anschlag se zeptal, zda mají zbraně. Odpověděli záporně. Následně jim nařídil, aby otočili auto a vrátili se do Mikulova, kde si chtěl ověřit totožnost Krejčířika. Vojín nastoupil do auta a strážmistr šel za pomalu jedoucím autem. Podrobný popis situace toho, co se v autě stalo, uvádí Martin Pulec ve své podrobné studii. V autě se asi Boháč snažil vojína přesvědčit, aby je pustil. Ten namítal, že to není v jeho pravomoci a uklidňoval je, že dostanou maximálně pokutu. Křížan mu měl začít vyhrožovat. Po chvíli auto zastavilo, strážmistr si stoupl na stupátko u řidiče a auto pokračovalo v jízdě. Výpovědi o tom, co se dělo dál, se různí. Boháč měl začít nenápadně tlačit Křížana přes sedačku do zad a ten to pochopil jako výzvu k tomu, aby střílel na strážmistra stojícího na stupátku. Vytáhl z kapsy pistoli, natáhl kohoutek, sklonil se přes řidiče, přiložil strážmistrovi pistoli na plášť ve výši břicha a vystřelil. Následně otočil zbraň proti vojínovi. Tomu se podařilo Křížana chytit za ruce, ve kterých držel pistoli. Ozvaly se výstřely. Vojína střela zasáhla do ramene, to ho však neodradilo od dalšího boje s Křížanem. Nevšiml si však, že vedle něj sedící Boháč po něm začal také střílet. V autě se strhla rvačka. Nakonec Boháč omráčil vojína ranou do hlavy. Anschlag se ještě pokoušel z posledních sil střílet na ujíždějící automobil. Po chvíli však padl na zem a podlehl svým zraněním. Křížan, Boháč a Krejčířík nechali zraněného vojína v autě a utíkali směrem k hranicím. Sziklaieovi se podařilo dostat do Mikulova. Následně ze stanice SNB vyrazila hlídka k prošetření celé záležitosti. Postřelený vojín ještě před operací stihl popsat uprchlé osoby.<sup>713</sup>

Uprchlíci se vydali přes pole směrem, kde tušili rakouskou hranici. Když se dostali k potůčku, který tvořil hranici, věděli, že je ještě čeká přechod přes sovětské okupační pásmo. V první vesnici, na kterou narazili, se rozhodli požádat o azyl na místní faře. Kněz je však odmítl přijmout. Křížan na náměstí potkal slavícího mladíka s dívkou a svěřil se jim se svým příběhem politického uprchlíka. Mladík mu poradil, odkud jede autobus do Vídně. Všichni tři

---

<sup>713</sup> PULEC, M. c. d., s. 225–232.

nakonec přespali ve farní zahradě a ráno se vydali do další vesnice. Boháč odmítl cestu do Vídně, bál se zvýšených kontrol na cestách. Ve vesnici Poysbrunn se opět pokusili najít pomoc na místní faře, ale i tam byli odmítnuti. Nakonec se rozhodli riskovat cestu autobusem do Vídně. K autobusu doběhli na poslední chvíli. V autobuse vzniklo nedorozumění mezi řidičem a Křížanem, který z celé skupinky jediný uměl německy, ohledně ceny jízdenky. Řidič od Křížana požadoval více, než kolik byla cena, kterou Křížanovi sdělil kněz. Je možné, že si tak nepřímou říkal o úplatek. Dnes je tato domněnka již jen spekulací. Faktem zůstává, že řidič byl od policie informován o podezřelých osobách. Po dvaceti minutách jízdy autobus zastavil ve vsi Geweinstahl a řidič vyšel z autobusu. Po chvíli autobus obestoupili muži v uniformách a se zbraněmi. Do autobusu vešel řidič s četníky, kteří mířili rovnou ke třem podezřelým. Z autobusu je odvedli na četnickou stanici. Křížan se je snažil přesvědčit, že jsou političtí uprchlíci, a pokud je chtějí vydat zpět do Československa, ať je raději rovnou zastřelí. Četníci jim slíbili, že je nevydají. Po krátkém telefonátu s nadřízenými bylo všechno jinak. Po necelé hodině si pro ně přijeli sovětští důstojníci. Odvezli je do Mistelbachu, kde je vyslechli, a 4. ledna 1950 odpoledne odvezli do Mikulova.<sup>714</sup>

Vyšetřování celého případu proběhlo v Brně. O brutalitě, se kterou se během vyšetřování setkali obvinění, svědčí mimo jiné i zápis o převzetí osob do Krajské soudní věznice. Zatímco první zdravotní dokumentace u Boháče i Křížana hovoří o zdravých zubech, v druhé dokumentaci jsou již zuby hodnoceny jako vadné. Vyšetřovatelé se mstili za smrt svého kolegy a v souvislosti s tímto činem začali zatýkat všechny osoby, které byli spojené s útekem Křížana a Boháče. Státní prokuratura sepsala 1. srpna 1950 obžalobu, ve které vinila jmenované z celé řady trestných činů. Všichni byli obviněni z velezrady, Boháč chtěl v Rakousku vyzradit vojenské tajemství, které se dozvěděl během své služby u armády. Společně s Křížanem jej prokuratura vinila z vraždy a pokusu o ní. Před soudem stálo devět osob.<sup>715</sup>

Státní soud Brno zasedl ve dnech 12.–14. prosince 1950 na zámku v Mikulově. Křížan a Boháč byli odsouzeni k trestu smrti. Ostatní odsouzení dostali tresty v rozmezí od 8–22 let,<sup>716</sup> museli zaplatit peněžité tresty a propadl jim majetek. Prokurátor byl s rozsudkem spokojen. Odsouzení se proti rozsudku odvolali k Nejvyššímu soudu. Ten zasedl 2. března 1951. Pět odsouzeným snížil délku trestu odnětí svobody. Ostatní tresty včetně rozsudků smrti potvrdil.

---

<sup>714</sup> PULEC, M. c. d., s. 235–238.

<sup>715</sup> Jan Křížan, František Boháč, Robert Huber, Vladimír Krejčířík, František Petrjánoš, František Pokorný, Štěpánka Blatková, Ondřej Konečný a Jan Janošek.

<sup>716</sup> Například František Petrjánoš, který se provinil jen tím, že s nimi ve sklepě probral nad mapou cestu útěku a dal jim na cestu benzín, láhev slivovice a tři láhve vína, dostal 15 let. Robert Huber za odvoz do Gottwaldova byl odsouzen na 17 let.

Poslední možností pro Křižana a Boháče byla milost prezidenta republiky, na kterého se obrátili se svou žádostí. Ten jim však nevyhověl. Oba dva byli dne 14. června 1950 popraveni na nádvoří Krajské soudní věznice Brno. Ve stejný den byl i popraven Rudolf Pohl, o kterém se budu zmiňovat v následující podkapitole. František Boháč byl popraven v pět hodin ráno. O půl hodiny později byl trest smrti vykonán na Janu Křižanovi. Poprava dle dobových záznamů proběhla „...bez rušivých příhod, pouze obviněný Křižan se pokusil o nějaké výroky.“<sup>717</sup>

### 5. 1. 2. Petr Křivka a Rudolf Pohl

Petr Křivka se narodil 21. října 1897 v Kobylí u Hustopečí do početné rolnické rodiny. Otec Václav Křivka velice brzy zemřel a matka Kateřina (roz. Pekaříková) zůstala na výchovu čtyř dětí sama.<sup>718</sup> Křivka se vyučil zámečnickem a na tři roky odešel pracovat do Vídně. Během první světové války vstoupil do legií na italské frontě. Jako legionář se účastnil bojů o jižní Slovensko.<sup>719</sup> V roce 1926 se stal národním socialistou.<sup>720</sup> Po válce se oženil a pracoval jako zámečník u Československých státních drah až do roku 1938. O rok později odjel z pracovních důvodů na Slovensko do Kút. Během války působil v odboji. Jeho synovec Zdeněk Křivka vzpomíná na jeho zatčení a útěk z budovy gestapa: „*Tehdy se ovšem všechno prozradilo. Gestapáci ho zatkli v pracovním oděvu a přivedli do Kounicových kolejí. Podařil se mu neuvěřitelný útěk: stál v přijímací hale, gestapáci, kteří ho přivedli, odešli do nějakých dveří podat hlášení a on v hale uviděl montérskou brašnu s náradím. Nelenil, vzal ji na rameno, a protože byl v pracovním, prošel přes vrátnici – vrátný ho vnímal jako montéra – a byl pryč. Pak se po něm slehla zem. Cestou, kterou sám pomáhal udržovat a organizovat a kterou se naši lidé dostávali přes Balkán a Střední východ na Západ, unikl do Francie.*“<sup>721</sup>

V roce 1940 se mu podařilo dostat z okupovaného Československa do Francie, později odjel do Anglie, kde vstoupil do československé armády. Od roku 1943 až do konce války pracoval jako osobní strážce prezidenta Edvarda Beneše.<sup>722</sup> V roce 1945 jej doprovázel do Košic. Po válce se vrátil do práce k Československým státním drahám.<sup>723</sup> Po únoru 1948 musel

<sup>717</sup> PULEC, M. c. d., s. 248.;

<sup>718</sup> Křivka měl sedm sourozenců, čtyři z nich zemřeli. Měl dva bratry – Františka, který pracoval jako strojvedoucí, a Antonína, který byl rolník. Sestra se po svatbě odstěhovala. Do své odbojové činnosti Petr Křivka zapojil své synovce Františka a Zdeňka.

<sup>719</sup> Podle trestního oznámení, které vypracovalo KV StB Brno, ze dne 15. května 1950, nastoupil v roce 1917 na vojnu, odkud v následujícím roce dezertoval. ABS, f. BN-V, V-2669, Vyšetřovací spis Petr Křivka a spol., Trestní oznámení ze dne 15. května 1950.

<sup>720</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, Vyšetřovací spis Petr Křivka a spol., Trestní oznámení ze dne 15. května 1950.

<sup>721</sup> Zdeněk Křivka. Paměť národa. Příběhy 20. století. Dostupné z <http://www.pametnaroda.cz/witness/recording/id/3232> > [online] [cit. 21. března 2018].

<sup>722</sup> TRKAN, T. c. d., s. 84.

<sup>723</sup> Petr Křivka. Výstava Tváře Cejlu. Archiv autorky.

odejít do penze.<sup>724</sup> Za svou činnost během okupace dostal Pamětní medaili a Medaili za zásluhy II. stupně.<sup>725</sup>

Rudolf Pohl se narodil 8. března 1912 v Olomouci jako nemanželský syn Rudolfa Kolomazníka a Marie Pohlové, která zemřela, když mu bylo 17 let. Vyrůstal u příbuzných a vyučil se zedníkem. Byl členem národních socialistů a chodil do Sokola. Vojenskou prezenční službu nastoupil v roce 1934. Po neúspěšném útěku do zahraničí v roce 1939 jej věznili v koncentračních táborech v Německu.<sup>726</sup> Po druhé světové válce se oženil a pracoval jako technický vedoucí Spojených cihelen v Hustopečích, odkud odešel po únoru 1948 a začal se věnovat svému malému hospodářství. Od února 1949 až do svého zatčení pracoval v Pustiměři jako stavební asistent.<sup>727</sup>

Petr Křivka nebyl spokojen s únorovými událostmi a rozhodl se bojovat proti nově nastolenému režimu. Podle Státní bezpečnosti založil skupinu 9909.<sup>728</sup> Státní bezpečnost využila procesu s Petrem Křivkou a dalšími v boji proti národním socialistům. Vojenský historik Ivo Pejčoch považuje za prokázané kontakty Křivky se Štěpánem Gavendou,<sup>729</sup> který pracoval jako kurýr západní tajné služby.<sup>730</sup>

Svou odbojovou činnost započal Petr Křivka, dle obžaloby, v létě 1948, kdy kontaktoval svého známého z armády Antonína Ticháčka. Informoval jej o svých úmyslech a navrhl mu spolupráci. Ticháček se Křivkovi svěřil, že již vykonává protistátní činnost a že je spojen s agentem CIC Štěpánem Gavendou, který pracoval jako spojka mezi zahraničím a ilegálními skupinami v ČSR. Ticháček Křivkovi slíbil, že jej seznámí se svým známým ze CIC.<sup>731</sup> Do odbojové činnosti Petr Křivka zapojil i své synovce Františka a Zdeňka. František měl vybudovat organizaci na Jihlavsku, Zdeněk měl pracovat jako spojka mezi Petrem a Františkem. Zdeněk k odbojové skupině a své činnosti v ní uvádí: „*Já jsem ve skupině dělal*

---

<sup>724</sup> Do penze nastoupil od 1. ledna 1949.

<sup>725</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, Vyšetřovací spis Petr Křivka a spol., Trestní oznámení ze dne 15. května 1950.

<sup>726</sup> Dachau, Mauthausen, a Gusen.

<sup>727</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, Vyšetřovací spis Petr Křivka a spol., Trestní oznámení na Petra Křivka a spol. (15. května 1950).; TRKAN, T. c. d., s. 65.

<sup>728</sup> Tato skupina nesla krycí název Stříbrná liška, později byla přejmenována na Ústřední velitelství odboje.

<sup>729</sup> Štěpán Gavenda (1920–1954) agent-chodec, který pro CIC pracoval od listopadu 1948. Do roku 1950, kdy byl zatčen, stihl převést přes hranice cca 65 uprchlíků. Státní soud Praha jej odsoudil k trestu smrti za velezradu a vyzvědačství. Prezident mu udělil milost a dostal doživotí. Dva roky po odsouzení utekl z Leopoldova, poté co byl chycen v NDR, putoval v roce 1953 zpět do Československa. Soud jej znovu odsoudil k trestu smrti, poprava se konala dne 28. června 1954 v Praze na Pankráci. Blíže TOMEK, P. *Na frontě studené války: Československo 1948–1956*. Praha, 2009, s. 89; 91. Datum popravy viz LIŠKA, O. a kol. c. d., s. 64.

<sup>730</sup> PEJČOCH, I. c. d., s. 152–155.

<sup>731</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, Vyšetřovací spis Petr Křivka a spol., Trestní oznámení na Petra Křivka a spol. (15. května 1950).

*spojku. Objížděl jsem, co bylo třeba. Ani jsem přesně nevěděl, čím vším se skupina zabývá, a také jsem to ani vědět neměl.*<sup>732</sup>

Mezi spolupracovníky Křivky patřil i Rudolf Pohl. Společně se seznámili v březnu 1949.<sup>733</sup> Pohl, stejně jako Křivka nesouhlasil s nově nastoleným režimem, a když se dozvěděl o Křivkově činnosti, rozhodl se k němu přidat. Ten mu sdělil, že se řídí instrukcemi, které dostává od zahraniční spojky. Pohl vytvořil seznam funkcionářů KSČ v Pustiměři a předal jej organizaci. Dále zjišťoval, kdo vlastní zbraně. Pohl ke spolupráci získal další osoby. V červenci 1949 měla do Československa přiletět zahraniční letadla a čekal se seskok parašutistů. Křivka pro tuto akci hledal vhodné letiště. Později byla celá akce odvolána. Křivka měl velký zájem o zbraně a Pohl, aby mu vyhověl, vymyslel si příhodu o tom, jak v lese zakopal bednu se zbraněmi. Křivka chtěl posílat výhružné dopisy příslušníkům SNB. Ani tato akce se však neuskutečnila.<sup>734</sup> Zástupcem Křivky ve skupině byl Jan Korejs. Ten však chtěl emigrovat do Rakouska a na jeho místo měl nastoupit Pohl, který s tím nesouhlasil. Křivka Pohla seznámil i s rotným Frantou. Tomu měl Pohl předat seznam československých posádek, plán mobilizace, informace o letectvu a zapojení příslušníků StB do činnosti organizace. Pohl měl pomoci s výrobou falešného průkazu pro Korejse.<sup>735</sup>

Role Jana Korejse v celé skupině není dodnes zcela objasněna. Jeden ze členů, Konrád Laube, označil Korejse jako agenta StB. S tímto tvrzením však nesouhlasí badatel Trkan. V operativních svazcích StB nebyl nalezen žádný záznam, který by Laubeho domněnku potvrzoval. Podle Trkana je možné, že Státní bezpečnost Korejse sledovala, ale v jejich materiálech je označován jako cizí osoba, která nepracuje v zájmu státu a StB. Korejs se sice stýkal s příslušníky StB, ale agenty považoval za ilegální pracovníky. Později Korejs pojal podezření, že je sledován tajnou policií a rozhodl se utéct do Rakouska. Jednomu z agentů StB se svěřil se svým plánem. Když Korejs odešel z domu, manželka Marie si myslela, že je u svých rodičů. Když o něm neměla žádné zprávy, po 4–5 dnech nahlásila zmizení svého manžela na stanici SNB na Orlí v Brně. Bezpečnost u Korejsů vykonala neodůvodněnou domovní prohlídku a o den později, tedy 25. srpna, oznámili Marii, že její manžel byl zatčen a ve vězení spáchal sebevraždu. Předali jí osobní věci zemřelého. Bratrovi Korejse oznámili, že jeho bratra

---

<sup>732</sup> Zdeněk Křivka. *Příběhy 20. století*. Brno, 2007. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/krivka-zdenek-1927-55>> [online] [cit. 23. března 2018].

<sup>733</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, Vyšetřovací spis Petr Křivka a spol., Trestní oznámení na Petra Křivka a spol. (15. května 1950). Podle Tomáše Trkana započala jejich spolupráce v lednu 1949. TRKAN, T. c. d., s. 89.

<sup>734</sup> TRKAN, T. c. d., s. 67–68.

<sup>735</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, Osobní vyšetřovací svazek R. Pohl, Prokol o výsledku z 28. srpna a 10. října 1949.



pohřbili 13. srpna pod jménem František Šindelář.<sup>736</sup> Sebevraždu potvrdil i přivolaný lékař, který konstatoval: „...*Na krku se nachází typická strangulační rýha. Při zevním ohledání mrtvoly nebyly nalezeny žádné jiné známky zranění. Jde tedy o typickou smrt – sebevražda oběšením.*“<sup>737</sup> Devátého srpna odvezli tělo Korejse do Ústavu soudního lékařství v Brně. Až po čtrnácti dnech StB oznámila, že se jedná o Jana Korejse.<sup>738</sup> Zdeněk Křivka je přesvědčen, že Korejs nespáchal sebevraždu, ale zemřel během výslechu.<sup>739</sup>

Podle oficiální verze měl Petr Křivka společně se svou skupinou plánovat vraždy funkcionářů KSČ a jednoho poslance. K ničemu takovému však opět nedošlo. Jeden ze členů skupiny, Alois Šinkovský, navrhoval unést prezidenta při jeho návštěvě Brna. I tento návrh byl však zamítnut. Další člen skupiny, Janda, rozšiřoval letáky. Podle hlášení agentů StB Křivka v Brně a okolí postupně vytvořil šest skupin. Vzhledem k jeho nezkušenosti se agenti rozhodli jej vést. Pavel, jeden z nasazených agentů, se o tomto zmiňuje ve zprávě z 20. května 1949.<sup>740</sup> Tuto informaci lze tedy považovat za doklad infiltrace StB do skupiny Petra Křivky. Z následných výslechových protokolů vyplývá, že pokud by se Státní bezpečnost neinfiltrovala mezi členy skupiny, Křivka a ostatní by pouze zůstali u kritiky komunistického režimu v hospodě u piva. Do doby, než se ke skupině přidal agent Willy,<sup>741</sup> skupina víceméně nebyla schopna sehnat relevantní informace. Činnost skupiny měla StB dobře zmapovanou a fakticky ji řídila. Zprávy nasazených agentů, kteří byli v přímém kontaktu s Křivkou, o tom vypovídají dosti přesvědčivě. Křivka mimo jiné předal jednomu z agentů seznam podniků Zbrojovky, jména ředitelů, umístění vojenských útvarů, jejich krycí čísla. Zprostředkoval i další tajné informace, které se týkaly Pohraničního útvaru SNB, údaje o vojenské posádce ve Vyškově, o výzbroji útvaru SNB v Mikulově a další vojenské strategické informace. Zmínil se také o chystaném útěku Jana Korejse do zahraničí. Řídící důstojník StB Willy byl spokojen s tím, jak se mu podařilo ovládnout Křivku. Poslední rozkaz mu udělil 14. května 1949, ze kterého vyplývá, že jednotlivé skupiny měly pracovat po schválení ze strany Křivky a Willyho. Křivka

---

<sup>736</sup> Podle oficiální verze měl Korejs spáchat sebevraždu 7. nebo 8. srpna 1949, kdy jeho mrtvé tělo bylo o půl sedmé ráno nalezeno na cele, oběsil se na provaze, který si vyrobil z trenek.

<sup>737</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, Protokol z 9. srpna 1949.

<sup>738</sup> Ve spise Jana Korejste však není žádný pitevní protokol. ABS, f. BN-V, V-2669, Jan Korejs, Dopis Krajského velitelství StB Ústavu soudního lékařství Brno z 25. srpna 1949.

<sup>739</sup> Zdeněk Křivka. *Příběhy 20. století*. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/krivka-zdenek-1927-55>> [online] [cit. 23. března 2018]. Korejsovo jméno není uvedeno ani v seznamu sebevražd vyšetřovanců a odsouzených. ABS, f. E1 Správa vězeňské stráže Praha, k. 35, Sebevraždy vězňů.

<sup>740</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, f. 73, Operativní zprávy.

<sup>741</sup> Willy se s Křivkou seznámil v březnu 1949. Willy Křivkovi poradil, aby se snažil získávat informace o stanicích SNB a převáděl lidi přes hranice. Naopak jej zrazoval od útoků na komunistické funkcionáře a poukazoval na fakt, že v zahraničí vraždy zakázali. Křivka souhlasil se sloučením své a Willyho skupiny.

slíbil Willymu seznam všech lidí, kteří byli do odboje zapojeni. Se zatčením se příliš nepospíchal, což vyplývá i ze zprávy ze dne 16. srpna, kde nic takového není zmíněno.<sup>742</sup>

Petr Křivka byl zatčen 17. srpna 1949 v jedenáct hodin večer.<sup>743</sup> Do soudní vazby byl předán 5. května 1950. Nejprve jej odvezli do vazební věznice ve Znojmě společně s dalšími obviněnými, kteří byli zatčeni ve spojitosti s jeho osobou.<sup>744</sup>

První výslech proběhl až 23. srpna 1949 v Brně, kam jej převezli ze Znojma. Následné výslechové protokoly Křivku popisují spíše jako velitele, kterým byl pouze oficiálně. Byl spíše naivním člověkem, který se o své ilegální činnosti a o svých plánech bavil s každým, kdo mu byl ochoten naslouchat. Toto může také pramenit z jeho velké nespokojenosti s režimem. Křivka byl bezesporu statečný muž, který si ale bohužel neprověřoval své spolupracovníky a byl příliš důvěřivý ke svému okolí.<sup>745</sup>

V trestním oznámení, které KV StB Brno vypracovalo, se mimo jiné píše: „*Po únorových událostech 1948 rozhodl se Petr Křivka, že bude nějakým způsobem vyvíjet činnost proti novému státnímu zřízení, neboť jako příslušník zahraniční západní armády a člen předsednictva ÚV býv. strany národně socialistické nesouhlasil s politickým vývojem, směřujícím k urychlenému vybudování socialismu v našem státě. Nejdříve chtěl založit protistátní organizaci, která by vyvíjela podvratnou činnost a vytvořila podmínky pro veřejné demonstrace proti vládním činitelům, avšak když zjistil, že v tomto směru nemá naději na úspěch, rozhodl se vytvořit protistátní organizaci, která by připravila ozbrojené povstání ke svržení lidově-demokratického zřízení.*“<sup>746</sup>

Svého strýce synovec Zdeněk Křivka viděl až u soudu: „*Když tam seděli v řadě vedle sebe, spoluobžalovaný Slávek Skopal si všiml, že strýc nemá boty, ale jen papuče. Očima mu naznačil, proč má papuče? Strýc to pochopil a vytáhl jednu nohu. Všechny nehty na noze měl strhaný. Byla to strašlivá, krutá a bezohledná temná doba.*“<sup>747</sup> Další svědectví o krutém zacházení s Křivkou dokládá svědectví odbojáře Vincence Koutníka, který se s ním setkal ve vazební věznici ve Znojmě. Koutník uvedl, že Křivka měl zlomené zánártní kosti a přeražený

---

<sup>742</sup> TRKAN, T. c. d. 87–94.

<sup>743</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, Vyšetřovací spis Petr Křivka a spol., Trestní oznámení na Petra Křivku a spol. (15. května 1950).

<sup>744</sup> Miloslav Střítecký, Karel Urban, Josef Balatka, Karel Svoboda, Bohumil Dobrovodský, Jan Filipi, Ivan Georgiev Popov, Josef Malý, Vlasta Jurišičová a Miloslav Dostál

<sup>745</sup> TRKAN, T. c. d., s. 91–92.

<sup>746</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, Vyšetřovací spis Petr Křivka a spol., Trestní oznámení na Petra Křivku a spol. (15. května 1950).

<sup>747</sup> Zdeněk Křivka. *Příběhy 20. století*. Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/krivka-zdenek-1927-55>> [online] [cit. 23. března 2018].

nos. K nelidskému zacházení dále uvádí: „*Nemohl chodit, kosti mu blbě srostly, protože se mu nedostalo ošetření. Obličej měl úplně znetvořený, uši utlučené, nos přeražený.*“<sup>748</sup>

Státní prokurátor dne 30. října 1950 obvinil Petra Křivku a dalších 20 osob z velezrady a vyzvědačství.<sup>749</sup> Soudní přelíčení u Státního soudu Brno proběhlo od 20. do 23. března 1951. Senátu předsedal Dr. Vojtěch Rudý.<sup>750</sup> Z protokolu o hlavním přelíčení vyplývá, že jako první vypovídal Petr Křivka, který se cítil být vinen a přiznal se k vedení skupiny čítající 150 osob. Doznal se k plánování převratu a věřil, že pošlou ze zahraničí pomoc. Souhlasil s tím, že organizoval výrobu a distribuci protistátních letáků a měl v úmyslu otrávit politické představitele. I přes polehčující okolnosti<sup>751</sup> nakonec Státní soud Brno odsoudil Petra Křivku k trestu smrti za velezradu a vyzvědačství.<sup>752</sup>

„*V osobě Petra Křivky jest ztělesněna zapřísáhlá nenávisť všech nepřátel našeho nového společenského řádu, nenávisť, která se nezalekne ani použití nejhnusnějších a naprosto nelidských metod. Lidé druhu Křivkova neskýtají nejmenší naděje na polepšení a jsou nebezpečným rušivým elementem při naší cestě k socialismu,*“<sup>753</sup> uvádí rozsudek Státního soudu Brno.<sup>754</sup>

Odvolací řízení Nejvyššího soudu, ke kterému Křivka upínal své poslední naděje, proběhlo 23. března. „*Křivka v odvolání argumentoval nedostatečnou rozumovou vyspělostí k vedení protistátní organizace, snahou organizovat jen demonstrace, odmítáním terorismu a zabraňováním velkým teroristickým akcím, činností ostatních členů organizace bez jeho vědomí, neprokázáním, že by zaslané zprávy dorazily do zahraničí.*“<sup>755</sup> Odvolání však bylo zamítnuto a Nejvyšší soud dokonce zpochybnil i některé polehčující okolnosti, které Státní soud Brno bral v potaz při projednávání případu.<sup>756</sup> Manželka Růžena podala žádost o milost Kanceláři prezidenta republiky. Ani prezident však verdikt Státního soudu nezměnil.<sup>757</sup>

---

<sup>748</sup> BÁRTA, J. *Odbojář Vincenc Koutník. Jeho činnost a proces před státním soudem.* Brno: Masarykova univerzita, 2008 (magisterská diplomová práce, vedoucí práce: PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D.), s. 57.

<sup>749</sup> MZA, C 145, k. 182, f. 264, Žaloba z 30. října 1954.

<sup>750</sup> Křivkův synovec jej popsal takto: „*Maďarský Žid, pravý proletář, který měl v pase asi tak sto dvacet centimetrů a tři brady. Naprosto nenávistný člověk.*“

<sup>751</sup> Mezi tyto okolnosti patřilo doznání, dosavadní bezúhonnost, usvědčení spolupachatelů. Naopak mu přitížilo, že do skupiny zapojoval další lidi a skupinu založil.

<sup>752</sup> MZA, C 145, k. 183, f. 329–341, Hlavní přelíčení z 20. února – 23. února 1951.

<sup>753</sup> TRKAN, T. c. d., s. 100

<sup>754</sup> Zdeněk Křivka. *Příběhy 20. století.* Dostupné z <<http://www.pametnaroda.cz/story/krivka-zdenek-1927-55>> [online] [cit. 23. března 2018].

<sup>755</sup> TRKAN, T. c. d., s. 101.

<sup>756</sup> MZA, C 145, k. 183, f. 396–402, Rozsudek Nejvyššího soudu z 23. března 1951.

<sup>757</sup> TRKAN, T. c. d., s. 101.

Zamítnutí žádosti o milost a datum poprav y se Jan Křivka dozvěděl 20. července 1951.<sup>758</sup> O den později byl přiveden na nádvoří věznice Cejl.<sup>759</sup> Předseda senátu v pět hodin ráno přečetl rozsudek Státního soudu Brno, zamítavé stanovisko Nejvyššího soudu a prezidenta republiky. Jan Křivka neměl žádné poslední přání a v pět hodin pět minut začala samotná poprava. Pět minut před půl šestou ráno soudní lékař konstatoval smrt.<sup>760</sup> V brněnském krematoriu byly ostatky Jana Křivky zpopelněny o tři dny později.<sup>761</sup>

Krajský soud Brno 26. září 1990 rehabilitoval Petra Křivku a další odsouzené v procesu s ním.<sup>762</sup>

K zatčení Pohla došlo 18. srpna 1949 v osm hodin ráno.<sup>763</sup> Dne 30. října 1950 jej státní prokurátor obžaloval z velezrady a vyzvědačství.<sup>764</sup> Proces s Pohlem a dalšími<sup>765</sup> proběhl u Státního soudu Brno od 27. února do 2. března 1951. Z protokolu vyplývá, že se cítil být vinen ve všech bodech obžaloby. Odmítl pouze tvrzení, že byl zástupcem velitele skupiny a že vlastnil zbraně.<sup>766</sup> Rozsudkem Státního soudu Brno byli Rudolf Pohl a další shledáni vinni v bodech obžaloby. Pohl byl odsouzen k trestu smrti, propadnutí veškerého majetku a ztrátě čestných práv.<sup>767</sup> Pohlovi podle rozsudku Státního soudu Brno přitěžovala „*chladnokrevná rozvaha, s jakou dával iniciativní návrhy na podnikání akcí teroristických, ... Pohl organizoval pro protistátní činnost řadu obcí na Vyškovsku, svedl na zločinnou cestu značný počet lidí a jako zavilý nepřítel našeho nového společenského řádu byl nepochybně z celé tentokráté souzené skupiny člověkem nejnebezpečnějším, schopným jakéhokoli i krvavého násilí*“.<sup>768</sup>

Pohl se proti rozsudku odvolal k Nejvyššímu soudu, u kterého proběhlo 9. dubna 1951 odvolací řízení. Nejvyšší soud však Pohlovo odvolání shledal jako neodůvodněné a zamítl jej. Provedl pouze změnu právní kvalifikace, kdy konstatoval, že Pohl neměl být souzen podle §1/3,

---

<sup>758</sup> MZA, C 145, k. 183, f. 649, Protokol z 20. července 1951.

<sup>759</sup> Otakar Liška uvádí, že byl popraven 21. června, osobně se však přiklání k datu 21. července, které ve své práci uvádí Tomáš Trkan i Deník přednosta věznice.

<sup>760</sup> MZA, C 145, k. 183, f. 650, Zápis o výkonu trestu smrti z 21. července 1951.

<sup>761</sup> MZA, C 145, k. 183, f. 516, Doklad o zpopelnění P. Křivky z 24. července 1951.

<sup>762</sup> MZA, C 145, k. 183, f. 1116–1136, Usnesení Krajského soudu Brno z 26. září 1990.

<sup>763</sup> ABS, f. BN-V, V-2669, Vyšetřovací spis Petr Křivka a spol., Trestní oznámení na Petra Křivku a spol. (15. května 1950); TRKAN, T. c. d., s. 67

<sup>764</sup> MZA, C 145, k. 181, f. 336, Obžaloba z 30. října 1950.

<sup>765</sup> Jan Nečas, Ondřej Hlaváč, Konrád Laube, František Kabela, Jaromír Mikulášek, Tomáš Dvořák, Cyril Klimeš, Josef Hlavatý, Antonín Otýpka, Marie Chalupová, Josef Hála, Karel Altmann, Jan Kudlička, František Bartoška, Jan Jánský, Josef Dufka, Karel Palas, Jan Kristka, Vojtěch Indrych.

<sup>766</sup> TRKAN, T. c. d., s. 67, 68, 73. MZA, C 145, k. 180, f. 16–20, Rozsudek Státního soudu Brno z 2. března 1951.

<sup>767</sup> MZA, C 145, k. 181, f. 362–365, 367–374, Hlavní přelíčení z 27. února – 2. března 1951.

<sup>768</sup> MZA, C 145, k. 180, f. 14–16, 22–24, Rozsudek Státního soudu Brno z 2. března 1951.

písm. c<sup>769</sup> z. č. 231/1948 Sb., ale podle §1/3, písm. e<sup>770</sup> z. č. 231/1948 Sb. Na uděleném trestu to však nic neměnilo. Odstavec tři uděloval v obou případech trest smrti.<sup>771</sup>

Dne 14. června 1951 byl Rudolf Pohl popraven na nádvoří Krajské soudní věznice v Brně na Cejlu. Ve 4:40 vězeňský lékař konstatoval smrt.<sup>772</sup> O pět dní později Pohlovo tělo zpopelnili.<sup>773</sup>

Pillerova komise<sup>774</sup> v roce 1969 vypracovala zprávu s názvem *Dokumentace vzniku a příčin nezákonností v činnosti čs. prokuratury*, ve které se zmiňuje i o případu Petra Křivky. Ve zprávě je napsáno: „*Věc byla zpracována v letech 1949–1950 býv. krajským velitelstvím StB Brno. Jde o 10 skupinových věcí s cca 170 odsouzenými osobami. Bylo zjištěno, že celá ilegální organizace byla pod kontrolou orgánů Státní bezpečnosti již od prosince 1948, kdy do ní byl postupně nasazen větší počet spolupracovníků StB, kteří vystupovali jako agenti cizí moci. Organizace byla Státní bezpečností vybudována jako tzv. volavčí síť k zachycení činnosti zahraničních rozvědek na Moravě. Orgánové StB a jejich spolupracovníci vedli Františka Křivku, Petra Křivku a další k rozšíření činnosti po celé Moravě, k rozvíjení špionážní činnosti, shromažďování zbraní atd., přičemž ze spisu bezpečně vyplývá, že do zásahu orgánů StB byli ilegalisté zcela bezbranní a prakticky též bezmocní.*“<sup>775</sup>

Krajský soud Brno dne 12. prosince 1990 rehabilitoval Rudolfa Pohla v případě odsouzení za velezradu a vyzvědačství. Společně s ním rehabilitoval i další spoluobviněné.<sup>776</sup> Činnost celé Křivkovy skupiny je detailně popsána v diplomové práci, která se zabývá činností Státního soudu Brno. Skupina kolem Křivky se skládala z cca 180 osob, na 127 z nich StB podala trestní oznámení. Vzhledem k tomu, že z celé odbojové skupiny, která vznikla kolem Petra Křivky, byli popraveni Křivka a Rudolf Pohl, zaměřila jsem se výhradně na jejich činnost a spolupráci.

---

<sup>769</sup> Na základě toho mu soud kladl za vinu organizaci ozbrojených osob za účelem puče.

<sup>770</sup> Podle kterého se měl dopustit velezrady se zvláště přitěžující okolností.

<sup>771</sup> MZA, C 145, k. 181, f. 433–441, Rozsudek Nejvyššího soudu z 9. dubna 1951.

<sup>772</sup> MZA, C 145, k. 181, f. 482, Léčebný a ohledací list z 14. června 1951.

<sup>773</sup> MZA, C 145, k. 181, f. 483, Doklad o zpopelnění R. Pohla z 19. června 1951.

<sup>774</sup> Pillerova komise zasedala v letech 1968–1969 a měla za úkol rehabilitaci osob nespravedlivě odsouzených v padesátých letech dvacátého století. Svou činnost však nestihla dokončit vzhledem k událostem, které nastaly po 21. srpnu 1968.

<sup>775</sup> Dokumentace vzniku a příčin nezákonností v činnosti čs. prokuratury In VOREL, J. – ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. c. d., s. 77.

<sup>776</sup> Konrada Laubeho, Jaromíra Mikuláška, Tomáše Dvořáka, Josefa Hálu Marii Chalupovou, Jana Nečase, Karla Altmanna, Vojtěcha Indrycha, Jana Jánského, Jana Kudličku, Karla Palase, Ondřeje Hlaváče, Cyrila Klimeše, Josefa Dufka a Jana Kristka. MZA, C 145, k. 182, f. 1154–1167, Rozsudek Krajského soudu Brno z 28. ledna 1974.

### 5. 1. 3. Leopold Doležal

Leopold Doležal se narodil 27. října 1913 do smíšené rodiny. Otec Emil, povoláním kadeřník, byl německé národnosti, matka Adéla, rozená Hubrová, byla Češka. Leopoldův otec rodinu velice brzy opustil a matka Leopolda od pěti let vychovávala sama. Po válce se rodiče rozvedli. Po vychození měšťanské školy jej matka nechala zapsat do učení. V Československé zbrojovce v Brně-Zábrdovicích se v letech 1928–1931 vyučil strojním zámečnickem.<sup>777</sup>

Po škole nastoupil do Škodových závodů v Brně na Cejlu jako automechanik. V roce 1933 absolvoval prezenční vojenskou službu u dělostřeleckého pluku 152 v Olomouci. Armádu opustil v roce 1935 s hodností svobodníka. Práce v bezpečnostních složkách státu ho však lákala, a tak si 13. července 1935 podal žádost o přijetí do státní policejní služby. Dne 1. ledna 1936 byl přijat a nastoupil k policejnímu sboru.<sup>778</sup> Absolvoval šestiměsíční kurz ve cvičné škole Stráže bezpečnosti v Ostravě-Vítkovicích. Na vlastní žádost po roce přešel na Policejní ředitelství v Brně, pracoval na dopravním oddíle, kde působil od 1. března 1937 až do svého zatčení v roce 1950.<sup>779</sup>

Ženatý byl dvakrát. První sňatek uzavřel v roce 1939 s Věrou Bednářovou.<sup>780</sup> Druhá svatba se konala 17. listopadu 1945. Vzal si Ludmilu Ullmanovou.<sup>781</sup> Od 1. září 1947 se stal členem historické složky vojenského domácího odboje Obrana národa.<sup>782</sup>

Členem Komunistické strany se stal po únoru 1948.<sup>783</sup> Svými nadřízenými byl hodnocen jako „spolehlivý, národnostně bez závad, sice politicky indiferentní, nicméně v zásadě s kladným postojem k režimu“.<sup>784</sup>

---

<sup>777</sup> „Československá zbrojovka, akciová společnost v Brně, přijímá Doležala Leopolda do učení a zavazuje se pečovatí bezplatně o jeho řemeslný výcvik, přidržovati jej k pilnému zaměstnání v tomto řemesle, jakož i návštěvě pokračovacích škol. Naproti tomu zavazuje se matka Doležalová Adéla, že po dobu učení bude pečovatí o stravu, oděv a byt jmenovaného učně. Doba učební trvá tři roky, počíná dnem 3. září 1928 a končí dnem 3. září 1931. Doba zkušební trvá 3 měsíce.“ Smlouva učební Leopolda Doležala. Archiv autorky.

<sup>778</sup> PEJČOCH, I. – TOMEK, P. c. d., s. 50. Srov. ABS, f. Personální spisy příslušníků SNB, spis Leopold Doležal.

<sup>779</sup> PEJČOCH, I. – TOMEK, P. c. d., s. 50. Srov. ABS, f. Personální spisy příslušníků SNB, spis Leopold Doležal.

<sup>780</sup> PEJČOCH, I. – TOMEK, P. c. d., s. 51.

<sup>781</sup> Ludmila Ullmanová se narodila 1. června 1915 v Brně. Pracovala jako zubní instrumentářka. Oddací list Ludmily Ullmanové a Leopolda Doležala. Archiv autorky.

<sup>782</sup> „Jsmě přesvědčeni, že splníš svoje občanské povinnosti tak, jak jsi je plnil v době pro náš národ tak těžké.“ Příjímací list Leopolda Doležala ze dne 6. října 1947. Archiv autorky.

<sup>783</sup> „V roce 1948 jsem na Gottwaldovu výzvu vstoupil do strany KSČ a jsem v ní členem s dvouletou kandidátní lhůtou ... v KSČ nezastávám funkce.“ ABS, f. BN-V, V-656, MAJEROVÁ BOŽENA A SPOL., Podsvazek 2 vyšetřovacího svazku, Zápis o výpovědi ze dne 13. listopadu 1950.

<sup>784</sup> PEJČOCH, I. – TOMEK, P. c. d., s. 51.

Doležal však nebyl tak loajální k režimu, jak se na první pohled zdálo.<sup>785</sup> Od roku 1947 byl členem Autoklubu republiky Československé, velice rád jezdil na motocyklu,<sup>786</sup> který mu opravoval kamarád Jan Pavlík. Pavlík, bývalý četník, vlastnil v Brně autodílnu, kterou mu však komunisté sebrali a začlenili do národního podniku. Byl členem skupiny Majerová a spol. Pavlík navrhl svému příteli Doležalovi, zda by se nechtěl zapojit do odbojové činnosti. Ten souhlasil.<sup>787</sup>

První úkol, který dostal na starosti, bylo přivést vysílačky z oblasti Znojma a obce Šatov do Brna. Aby zabránil případným policejním kontrolám, vydal se na misi v policejní uniformě. Ke spolupráci nakonec získal i dalšího příslušníka SNB Tomáše Hradského.<sup>788</sup> Vysílačky, které na hranicích zakopali britští agenti, se jim nakonec podařilo přivést do Brna. Jeho odbojová činnost pokračovala, když poskytl úkryt britskému agentovi Josefu Kolískovi „Kafkovi“, zvanému Rovnost. Ten se u něj ukrýval dva týdny. Doležal se o tom, že je Kolísko agent, dozvěděl až poté, co jej u sebe ubytoval. Mimo jiné mu i poskytoval informace o práci policie, o činnosti a metodách SNB při práci, o dislokaci SNB. Sám k tomu uvádí: „*Pepík (agent Kafka/Kolísko/Rovnost, pozn. autorky) v hovoru naznačil, zda bych mu mohl říci, kde se právě kontrola koná, anebo zda bych ho mohl varovati, kdyby vyšla jeho činnost najevo a on byl hledán bezpečnostními orgány. Na to jsem mu odpověděl, že v případě nějaké kontroly bych mu o této říci nemohl, jelikož se kontroly provádějí nahodile a dle potřeby a dále pak, že kontroly provádějí také jiné bezpečnostní složky, takže o těchto pak vůbec nevím, ohledně varování v případě, že by byl hledán bezpečnostními orgány jsem mu řekl, že ani toto není možné, jelikož se takové poznatky nedovím. Upozornil jsem Kafku, aby svoji ilegální činnost prováděl tak, aby se o tom nikdo nedozvěděl, jinak že by před zatčením neuprchl. Na to mě Kafka řekl, že tomu nechce ani věřit, že bychom byli informováni o plánované akci těsně před jejím započítím, resp.*

---

<sup>785</sup> „Při častých rozhovorech se svým známým, autoopravářem Pavlíkem, si stěžoval na službu u SNB. „Letošního roku v jarních měsících, když jsem opět navštívil Pavlíka v jeho dílně za účelem zhotovení si různých věcí pro soukromou potřebu, tázal se mne tento, jak se mně slouží. Na to jsem mu odpověděl, že blbě, že se SNB omlazuje a že se to u nás roztrídí na straníky a nestráníky, na mladé a staré... Z těchto rozhovorů ... musel poznat, že nejsem spokojen se službou v SNB a že nesouhlasím s propouštěním příslušníků sboru, kteří slouží již od doby první republiky a doby okupace.“ ABS, f. BN-V, V-656, MAJEROVÁ BOŽENA A SPOL., Podsvazek 2 vyšetřovacího svazku, Zápis o výpovědi ze dne 13. listopadu 1950.

<sup>786</sup> Motocykl si půjčoval od svého švagra Ullmana.

<sup>787</sup> PEJČOCH, I. – TOMEK, P. c. d., s. 51.

<sup>788</sup> „Pak se mne Pavlík tázal, zda znám u SNB někoho, kdo má osobní vůz a chtěl by jej na jižní Moravu zavést. Po chvíli uvažování jsem Pavlíkovi řekl, že jediný, kdo má vůz, je Hradský Tomáš, vrch. stržm. SNB, který je u dopravních nehod... Pak mne Pavlík požádal abych já jel ve stejnokroji SNB na motocyklu před autem, v případě, že bychom narazili na silniční kontrolu, měli jsme s Pavlíkem domluveno, že s kontrolujícími orgány posečkám až do doby, než přijede Pavlík s vozem, a pak jsem měl říct, že je to naše vozidlo ... Poněvadž Hradský měl jet také ve stejnokroji příslušníka SNB, byl zde předpoklad, že vše projde velmi hladce.“ ABS, f. BN-V, V-656, MAJEROVÁ BOŽENA A SPOL., Podsvazek 2 vyšetřovacího svazku, Zápis o výpovědi ze dne 13. listopadu 1950.

*Provedením, a dále poznamenal, že orgánové Stb jsou jistě informováni o akci, kterou míní provést delší dobu před jejím provedením. Odpověděl jsem mu, že ani u Stb nikdo o plánované akci neví a že se svůj úkol dozví až těsně před jejím provedením. Konkrétně jsem mu uvedl případ, kterého jsem se sám zúčastnil společně s Stb... Přiznám, že kdybych se byl dozvěděl o tom, že Kafka je hledán bezpečnostními orgány, tohoto bych varoval, aby mohl včas uprchnouti, jelikož jsem byl sám částečně o jeho činnosti informován a jeho zatčením by vyšla moje spolupráce s ním na venek.“<sup>789</sup> Půjčil mu dalekohled, aby agent mohl sledovat letadla, která startovala z brněnského letiště a mohl si zapisovat jejich označení.<sup>790</sup> „Na ofotografování letiště a jiných důležitých objektů dal Kafkovi svůj fotografický aparát...“<sup>791</sup>*

Poté, co byl agent Kolísko během zatýkání postřelen a následně zemřel v nemocnici, Doležal neváhal riskovat a osobně se jel do márnice přesvědčit o Kolískově smrti. Na poslední chvíli se ještě snažil schovat věci po mrtvém agentovi, to se mu však již nepodařilo.<sup>792</sup>

Dne 4. listopadu 1950 v 9:00 hod., týden po svých 37. narozeninách, byl zatčen na pracovišti v ulici Orlí, v sídle SNB. V návrhu na zatčení se mimo jiné uvádí: „*Jako příslušník SNB zneužil důvěry dané mu dělnickou třídou a pro svůj nepřátelský postoj k lidově demokratickému zřízení zapojil se do špionážní a velezrádné činnosti.*“<sup>793</sup> Na Cejl byl převezen dne 3. srpna 1951.<sup>794</sup>

Při soudním procesu mu příslušnost k SNB byla přítěží. Soud probíhal od 16. ledna do 19. ledna 1952. Státnímu soudu předsedal Jiří Kepák. Za státní prokuraturu se procesu účastnil Dr. Vilém Hanák.<sup>795</sup>

V procesu „Majerová a spol.“ stálo 26 obžalovaných, z toho 5 příslušníků SNB, které spojoval Leopold Doležal. V rozsudku se mimo jiné píše: „*Soud se ztotožňuje s názorem žaloby, že zneužití uniformy Sboru národní bezpečnosti, jehož čestným úkolem je bránit vymoženosti našeho pracujícího lidu před záškodníky, zrádci a diverzanty, k maskování vyzvědačské činnosti a tím k jejímu usnadňování je zvlášť přitěžující okolností.*“<sup>796</sup>

---

<sup>789</sup> ABS, f. BN-V, V-656, MAJEROVÁ BOŽENA A SPOL., Podsvazek 2 vyšetřovacího svazku, Zápis o výpovědi ze dne 23. listopadu 1950.

<sup>790</sup> PEJČOCH, I. – TOMEK, P. c. d., s. 51.

<sup>791</sup> ABS, BN-V, V-656, MAJEROVÁ BOŽENA A SPOL., Podsvazek 2 vyšetřovacího svazku, Návrh na zatčení Leopolda Doležala, fol. 169.

<sup>792</sup> PEJČOCH, I. – TOMEK, P. c. d., s. 51., NAVARA, L. – KASÁČEK, M. *Příběhy třetího oboje*, s. 140–142, 158, 164

<sup>793</sup> ABS, BN-V, V-656, MAJEROVÁ BOŽENA A SPOL., Podsvazek 2 vyšetřovacího svazku, Návrh na zatčení Leopolda Doležala.

<sup>794</sup> ABS, BN-V, V-656, MAJEROVÁ BOŽENA A SPOL., Podsvazek 2 vyšetřovacího svazku, Kopie příkazu k eskortě ze dne 3. srpna 1951.

<sup>795</sup> TRKAN, T. c. d., s. 122.

<sup>796</sup> NAVARA, L. – KASÁČEK, M. *Příběhy třetího odboje*, s. 175.



Leopold Doležal byl podle §86, odst. 3, trestního zákona, odsouzen k trestu smrti, propadnutí celého majetku, k ztrátě čestných práv občanských a k ztrátě hodnosti v SNB. Soudce Kepák o něm prohlásil: „*Tento obviněný se projevil jako tak zatvrzelý a nebezpečný nepřítel lidově demokratického zřízení, že je třeba jeho úplného zneškodnění.*“<sup>797</sup>

Doležal se proti rozsudku Státního soudu Brno odvolal k Nejvyššímu soudu. Ten ale rozsudek soudu nižší instance dne 2. května 1952 potvrdil. Žádost o milost, podaná k prezidentu republiky, byla dne 18. srpna 1952 zamítnuta. Den před popravou mohl Doležal napsat dopis na rozloučenou, který adresoval své ženě Ludmile. Poprava proběhla 30. srpna 1952 na nádvoří věznice Cejl.<sup>798</sup>

Průběh popravu popisuje Zápis o výkonu trestu smrti na odsouzeném Leopoldu Doležalovi: „*V 5.30 hod. ráno dne 30. srpna odebral se předseda senátu se státním prokurátorem a zapisovatelem na nádvoří krajské soudní věznice v Brně, kam byl předveden k smrti odsouzený Leopold Doležal. Předseda senátu přečetl odsuzující rozsudek státního soudu – odd. Brno ze dne 19. ledna 1952 č. j. 2 – Ts II 79/51, rozhodnutí nejvyššího soudu v Praze ze dne 2. května 1952 č. j. To III 113/52 a přípis státní prokuratury oddělení Brno ze dne 28. srpna 1952, kterým bylo oznámeno, že odsouzenému nebyla udělena milost, čímž rozsudek nabyl právní moci a bude vykonán. Na to byl v 5:31 hod. odsouzený Leopold Doležal předveden k mistru popravčímu k výkonu trestu smrti. Po provedené exekuci hlásí mistr popravčí v 5:35 hod, že poprava byla provedena. V 5:41 hod. konstatuje úřední lékař smrt popraveného.*“<sup>799</sup> Tělo Doležala bylo zpopelněno 1. září 1952 v krematoriu Pohřebních podniků města Brna, komunální podnik.<sup>800</sup>

Drahomíra Strouhalová, jedna ze spoluobviněných, vězněná v době smrti Doležala na Cejlu, k jeho smrti dodává: „*Vzpomínám, když popravovali Leopolda Doležala. Byla tady na Cejlu tehdy Božena Majerová<sup>801</sup> a její dcera Věra byla nahoře, v patře, v nemocniční části... A ta prý viděla, jak Doležala vedou na popraviště. Ale samozřejmě popraviště neviděla. Tam byla zabílená okna, ale oni si tam vyškrabali takové kukátko.*“<sup>802</sup>

O popravě se jeho nejbližší nedozvěděli. Co se stalo s manželem, zjistila paní Doležalová až v roce 1991, kdy jí z Ústřední služby sboru nápravné výchovy ČR došel krátký

---

<sup>797</sup> TAMTÉŽ

<sup>798</sup> TRKAN, T. c. d., s. 122.

<sup>799</sup> MZA, f. C 145 Státní soud Brno, k. 363–364, Zápis o výkonu trestu smrti na odsouzeném Leopoldu Doležalovi

<sup>800</sup> MZA, f. C 145 Státní soud Brno, k. 363–364, Doklad o zpopelnění Leopolda Doležala ze dne 1. září 1952.

<sup>801</sup> Božena Majerová – po ní byla pojmenována celá protistátní skupina.

<sup>802</sup> Ze vzpomínek Drahomíry Strouhalové. Viz výstava *Tváře Cejlu*. Občanské sdružení Paměť. Kryt 10-Z, Brno. (výstava zde byla od 17. listopadu 2016 do 29. ledna 2017). Archiv autorky.

dopis: „Výše jmenovaný byl dne 30. 8. 1952 popraven. Jiné údaje se o jmenovaném v ústřední evidenci Sboru nápravné výchovy ČR nenacházejí.“<sup>803</sup>

Dopis na rozloučenou<sup>804</sup> byl v archivu písemností bývalého Státního soudu nalezen až v roce 1997, kdy jej po 45 letech konečně doručili manželce Ludmile Doležalové.

„Nerad odcházím od Vás proto, že jsem Vás měl hrozně rád a vím, že za sebou zanechávám velký snad nezahojitelný bol a smutek.“<sup>805</sup>

Leopolda Doležala vojenský soud v roce 1991 rehabilitoval. Soud zrušil rozsudek bývalého Státního soudu Brno a jeho manželka měla nárok na odškodné.<sup>806</sup> Správa vojenských soudů, spadající pod Federální ministerstvo obrany, jí přiznala odškodné v celkové výši 125 387 Kčs.<sup>807</sup>

Doležal byl posledním vězněm popraveným na Cejlu.

---

<sup>803</sup> Dopis Ludmile Doležalové ve věci osudu Leopolda Doležala ze dne 18. září 1991. Archiv autorky.

<sup>804</sup> Dopis na rozloučenou napsal v předvečer popravy, tedy 29. srpna 1952 v 19,00 hod. Dopis je součástí příloh.

<sup>805</sup> Dopis na rozloučenou. Leopold Doležal. Archiv autorky.

<sup>806</sup> Podle §23 z. č. 119/1990 Sb., zákon o soudní rehabilitaci, k odškodnění patří náhrada ztráty na výdělku poškozeného ve výši 2500 Kčs za každý měsíc výkonu vazby a trestu, náhrada nákladů vazby ve výši 600 Kčs za měsíc, náhrada nákladů výkonu trestu ve výši 150 Kčs za měsíc výkonu trestu, náhrada nákladů trestního řízení ve výši 200 Kčs a náhrada nákladů obhajoby v původním řízení, škody na zdraví a zaplaceného peněžitého trestu ve výši doložené doklady.

<sup>807</sup> Odškodnění za ztrátu výdělku činilo 24 667 Kčs, 520 Kčs za náklady na vazbu, za náklady na trestní řízení 200 Kčs, 100 000 Kčs jako jednorázové odškodné na základě § 27, z. č. 119/1990 Sb., zákon o soudní rehabilitaci. Tato částka se vztahovala na rehabilitované osoby, které byly odsouzeny k trestu smrti. Dopis z Federálního ministerstva obrany, Správa vojenských soudů paní Ludmile Doležalové ze dne 31. ledna 1992. Archiv autorky.

## 6. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala Krajskou soudní věznicí v Brně na Cejlu, která vždy stála ve stínu známějšího brněnského vězení-hradu Špilberk. Historie věznice se začala psát na konci 18. století. Poslední vězni opustili cejlskou věznici v roce 1955. V Brně-Bohunicích byla vystavěna nová věznice. „*Po přestěhování do nově vybudované věznice v Bohunicích byli vězni v první chvíli spokojeni-na cele měli sice turecký, ale splachovací záchod, na celách bylo méně lidí, ale pořád to byl kriminál*“<sup>808</sup> vzpomíná bývalý dozorce Kučera na nově vybudovanou věznici.

Z Cejlu se stal depozitář Moravského zemského muzea, své pracoviště zde měla i Policie ČR. V roce 2006 byl objekt uzavřen a od té doby chátrá. V posledních letech se objevil zájem věznici opravit a vytvořit z ní pietní místo na památku těch, kteří zde byli internováni a popraveni. Tuto vizi má občanské sdružení PAMĚŤ, které věznici přibližuje mimo jiné i putovní výstavou Tváře Cejlu. Ne přímo opačným, ale dosti odlišným směrem by věznici rádo posunulo brněnské sdružení Žit Brno. Dle jejich návrhu by se věznice měla přestavět na Kreativní centrum, ve kterém by byli kavárny, byty, kanceláře a památník obětí totalitních režimů, které zde věznili. Ministerstvo kultury věznice v roce 2016 prohlásilo za kulturní památku. Proběhl zde stavebně historický průzkum. Díky vzpomínkám pamětníků a archeologickému průzkumu došlo k objevení pravděpodobného místa, kde stála šibenice. Popraviště se nacházelo na ženském dvoře u okna cely č. 64. Šibenice na nádvoří nebyla umístěna trvale. Vždy se stavěla před popravou a následně byla demontována. Samotná šibenice se do dnešních dnů nepodařila najít.

Počátky věznice od konce 18. století do roku 1947 jsou sepsány v první kapitole. Z té se lze dozvědět informace o prvních významných věznicích, kteří Cejlem prošli. Byli mezi nimi i básník Petr Bezruč a generál Radola Gajda. V období Protektorátu se věznice rozdělila na dvě části-německou a českou. Ve věznici proběhla jedna poprava, o které se v kapitole zmiňují. Po druhé světové válce české vězně vystřídali Němci.

Ve své práci jsem se zaměřila na zpracování krátkého, ale významného období z historie věznice na Cejlu. Věznice měla své místo v represivním systému, který byl nastolen KSČ po únoru 1948. Vězeňství a utahování šroubů v tomto odvětví československé justice obecně, je popsáno ve druhé kapitole. Na vzpomínkách pamětníků jsem se snažila ukázat, jak na ně vězení působilo. Jejich osudy jsou tématem třetí kapitoly. Na Cejlu byli vězněni básníci

---

<sup>808</sup> Brněnská věznice včera a dnes. c. d., s. 9

Zdeněk Rotrekl, Jan Zahradníček, Václav Renč, právník a ústavní soudce Zdeněk Kessler a člen ochranky prezidenta Beneše Jan Křížan, který zde byl i popraven.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na každodennost věznice. Pomocí archivních pramenů jsem se pokusila o rekonstrukci života, který ve věznici probíhal. Kapitola čtenáři podává informace o lékařské péči, denním režimu, práci vězňů, hygieně, využití volného času, stravování apod.

Poslední kapitola, ve které se věnuji trestům smrti, jen potvrzuje, že skrze věznici a popravu komunistický režim působil represivně vůči vlastním obyvatelům. Odsouzení k trestu smrti neměli ani možnost rozloučit se svými nejbližšími. Na případu Leopolda Doležala pak ukazují, jak zruďný režim to byl, když ani dopis na rozloučenou správa věznice nemohla doručit pozůstalým.

V březnu 2018 Rada města Brna vyhlásila vítěze architektonické soutěže. Vítězný návrh počítá s vytvořením Kreativního centra. Velkým problémem jsou však peníze. Celá přestavba by měla stát kolem 400 miliónů korun. Při realizaci projekt se počítá i se spolufinancováním z fondů Evropské unie. Nezbyvá než doufat, že přestavba celého vězeňského areálu zachová pietní charakter celého místa.<sup>809</sup>

---

<sup>809</sup> Vítězný návrh a jeho grafické zpracování viz <https://wave.rozhlas.cz/budovu-kreativniho-centra-v-brne-postavi-kava-jeji-celo-obrati-do-bratislavske-a-7035019>

## 7. Resumé

This diploma thesis describes the prison Cejl nr. 71 in Brno in the period of 1948-1956. This prison is in a shadow of another prison in Brno. The most famous prison in Brno is castle Špilberk. This castle is well-known for its sad story in period of Nazism.

The thesis is divided into five chapters, which will describe thematically some aspects of living conditions in the prison, about the daily programme, methods of investigation, personal information and information about the causes, which were investigated in the prison. Also, there is provided information about prison officers, who watched over the prisoners.

The first chapter is about the history of the prison Cejl. There is information on the reason why it was important to build the prison there. The first chapter of my master thesis is focused on the history of the prison since the prison was established to the end of 1947. In this chapter are also mentioned first political prisoners and conditions of living in prison. I also refer about only one execution which took place in Cejl prison in the era of Protectorate of Bohemia and Moravia as well as describes the situation in the prison in the period of Protectorate, when the prison was divided into the German and Czech sections.

The prison system experienced many changes in the 1950'. The Criminal law was abused in favour of the Communist Party. Some aspects of the investigation were canceled. The second chapter describes the changes that affected the criminal law in 1950'. The second chapter shows changes, that occurred in penitentiary systém after February of 1948. This part includes methods of investigations and interrogations used by StB.

Narrations of the prisoners are topic of the third chapter. Part of this chapter are memories of witnesses, who experienced ambient of Cejl prison. In this chapter are included also the stories of known persons imprisoned at Cejl, for example, poet Jan Zahradníček, poet Zdeněk Rotrekl or constitutional judge Zdeněk Kessler.

The activity of prison from 1948 to 1956 is shown in chapter four, which is most extensive part of my thesis. There is my analyse of everyday situations of Cejl prison based on the archive materials.

The last part is aimed at the death penalty. Capital punishment was exerted in the prison till the August 1951. In the last chapter are involved histories of prisoners, who died in the Cejl prison.

## 8. Seznam použitých zkratek

ABS	Archiv bezpečnostní složek
a kol.	a kolektiv
c. d.	citované dílo
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
eds.	Editoři
Gestapo	Geheime Staatspolizei
inv. č.	inventární číslo
k.	krabice/karton
KONZ	Krajské oddělení nápravných zařízení
KSČ	Komunistická strana Československa
KV StB	Krajské velitelství Státní bezpečnosti
MNB	Ministerstvo národní bezpečnosti
MS	Ministerstvo spravedlnosti
MV	Ministerstvo vnitra
NA	Národní archiv
např.	například
NB	Národní bezpečnost
Sb.	sbírka
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNZ	Správa nápravných zařízení
SSNV	Správa sboru nápravné výchovy
SVS	Sbor vězeňské stráže
StB	Státní bezpečnost
VB	Veřejná bezpečnost
z.č.	zákon číslo
vyd.	vydání

## **9. Seznam pramenů a literatury**

### **9. 1. Seznam pramenů**

#### **Archiv bezpečnostních složek Kanice**

Fond Věznice Brno

Fond E/1 Ministerstvo spravedlnosti Správa vězeňské stráže Praha

Fond E/3 Krajské oddělení nápravných zařízení Brno

Fond E/9 Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště

Fond BN-V Vyšetřovací spisy Brno

#### **Moravský zemský archiv Brno**

Fond C 145 Státní soud Brno (1948-1952)

#### **Národní archiv Praha**

Fond Správa sboru vězeňské stráže

#### **Publikované prameny**

VOREL, J. - ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. 415s. (Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu; Sv. 8) ISBN 80 – 86621-03 – 0.

## 9. 2. Seznam literatury

*Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955*. Sborník z mezinárodního semináře konaného dne 25. 10. 2000 v Praze. V rámci grantového projektu GA ČR 409/99/0374. Příloha časopisu *České vězeňství* č. 3/2001.

BÁRTA, M. (et al.). *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. 231 s. ISBN 978-80-87211-25-0.

BARTOŠEK, K. *Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2001, 1.vyd. 317 s. ISBN 80-7185-363-1.

BOUŠKA, T. - PINEROVÁ, K. – LOUČ, M. (eds.) *Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy*. Praha: Česká asociace orální historie COHA, 2009. 351 s. ISBN 978-80-254-5825-9.

BURSÍK, T. *Ztratily jsme mnoho času. Ale ne sebe! Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006. 197 s. (Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR. 15.) ISBN 80-86621-25-1.

DRDA, A. – HÁKOVÁ, J. – KROUPA, M. et al. *Příběhy hrdinů 20.století: paměť národa*. Praha: Plus, 2016. 1. vyd. 430 stran. ISBN 978-80-259-0566-1.

DVOŘÁKOVÁ, Z. *Z letopisů třetího odboje*. Praha: Hříbal, 1992. 278 s. ISBN 80 –900892 – 3 –2.

FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphine, 2000. 427 s. ISBN 80-86019-96-9.

HARÁK, I. *Básník a jeho čas. Nad životem a dílem Zdeňka Rotrekla*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, c2012. 328 s. ISBN 978-80-87452-09-7.

HEJL, V. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990. 350 s. ISBN 80-85207-01-X.



JANÁK, D. *Kapitoly o československém vězeňství. 1945-1955. Historické souvislosti, právní základy a politické aspekty*. Opava: Slezské muzeum Opava, 2002. 253 s. ISBN 80-86224-34-1.

KAPLAN, K. *Kronika komunistického Československa. Alexej Čepička-dobová dramata komunistické moci*. Brno: Barrister & Principal, 2011, 1. vyd. 226 s. ISBN 978-80-87474-22-8.

KAPLAN, K. – PALEČEK, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001. 256 s. ISBN 978-80-7364-049-1.

KAPLAN, K. *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948-1956*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1999. 290 s. ISBN 80-7239-024-4.

KLOBAS, O. *Jak se chodí v laně. Svědectví politického vězně z padesátých let o jáchymovském táboře Nikolaj*. Brno: Blok, 1996. 255 s.

KRATOCHVÍL, A. *Žaluji. II. Vrátit slovo umlčeným*. Praha: Česká expedice-Dolemen, 1990.

LIŠKA, O. a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918 – 1989*. 2. , opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. 294 s. ISBN 80 – 86621 – 09 – X.

MENCLOVÁ, V.-VAŇKA, V. (kol.aut.) *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2005, 2.přepřac. a dopl. vydání. ISBN 80-7277-179-5.

NAVARA, L. – ALBRECHT, J. *Abeceda komunismu*. Brno: Host, 2010. 234 s. ISBN 978-80-7294-340-1.

NAVARA, L. – KASÁČEK, M. *Příběhy třetího odboje*. Brno: Host, 2010. 270 s. ISBN 978 – 80 – 7294 –341 – 8.

NAVARA, L.-KASÁČEK, M. *Volavčí síť. Po stopách třetího odboje*. Brno: Host, 2012. 288s. ISBN 978-80-7294-663-1.

PALKOSOVÁ-WIESENBERGEROVÁ, A. *Nebyl to jen sen*. Praha, 1991, 1. vyd.

PEJČOCH, I. *Vojáci na popravišti. Vojenské osoby, popravené v Československu z politických důvodů v letech 1949–1966 a z kriminálních příčin v letech 1951–1984*. Cheb: Svět křídel, 2011, 1. vyd. ISBN 978-80-87567-01-2.

PEJČOCH, I. *Ženy v třetím odboji. Kurýrky zpravodajských služeb, převaděčky a příslušnice protikomunistických odbojových skupin*. Cheb: Svět křídel, 2014, 1. vyd. ISBN 978-80-87567-66-0.

PODSEDNÍK, J. *Kronika mého života*. Brno: Archiv města Brna, 2010

ROBEŠ, B. *Čas likvidace*. Brno: CERM, 2002. 78 s. ISBN 80-7204-239-4.

STANĚK, T. *Retribuční vězni v českých zemích 1945–1955*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. 248 s. ISBN 80-86224-333-3.

ŠIMKOVÁ, D. *Byly jsme tam taky*. Praha: Monika Le Fay, 2015, 163 s.

TOMEK, P. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002, sešit č. 3. 86 s. ISBN 80-902885-0-2.

UHLÍK, J. F. J. *Řezáč-reformátor vězeňství a školství 19. století*. Příloha časopisu České vězeňství 2/1997. Praha, 1997.

VANĚK, M.-MÜCKE, P.-PELIKÁNOVÁ, H. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7285-089-1.

ZEJDA, R. *Byl básníkem! Život a dílo Jana Zahradníčka*. Tišnov: Sursum, 2004. 423 s.

## **Studie**

BLAŽEK, P. – BÁRTA, M. – KALOUS, J. (a kol.). Tváře vyšetřovatelů Státní bezpečnosti. In *Paměť a dějiny* 4/2012, s.66-75.

HLADÍK, O. Rok 1953 jako vrchol sovětizace vězeňství. In PETRÁŠ, J. – SVOBODA, L. (eds.). *Osm let po válce. Rok 1953 v Československu*. Praha, 2014, 1. vyd.

KŘEN, J. Dokumenty StB jako pramen poznání minulosti. In *Soudobé dějiny*, č. 3-4/2005, s. 712-713.

NEDVĚDICKÝ, K. Únor 1948 jako počátek nelegitimního režimu. In *Securitas Imperii* 17 (02/2010), s. 60–79.

PETRÁŠOVÁ, L. Vězeňské tábory v Jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In *Sborník archivních prací*, č. 2, 1994.

PULEC, M. Útěk Jana Křížana, Františka Boháče, Vladimíra Krejčířika a zastřelení vrch. stržm. Václava Anschlaga. In *Sborník Archivu bezpečnostních složek* 12/2014. s. 217-250.

TĚŠÍK, M. K organizaci brněnské věznice Cejl na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století. In *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*, roč. 26, 2012, č. 2, s. 253-263.

TOMEK, P. Svazek StB jako historický pramen. In *Soudobé dějiny*, č. 1-2/2014, s. 208-214.

## **Kvalifikační práce**

FRIŠAUFOVÁ, H. *Věznice na Cejlu č. 71 v Brně (1772-1949)*. Magisterská diplomová práce, vedoucí práce PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D. (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav) Brno, 2011. 119 s.

STAUFČÍKOVÁ, H. *Věznice v Uherském Hradišti v procesech 50. let minulého století*. Bakalářská práce, vedoucí práce doc. PhDr. Václav Veber (Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Ústav historických věd), Pardubice, 2015.

TRKAN, T. *Brněnský státní soud v letech 1948-1952: Popravení v Brně*. Magisterská diplomová práce, vedoucí práce PhDr. Vladimír Černý, Ph.D (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav), Brno 2016. 147 s.

## Články

FLODROVÁ, M. *Co nám dnes vypráví budova na Cejlu č.71?* Archiv autorky.

DVOŘÁKOVÁ, P. Jan Zahradníček: Velký básník vězněný komunisty. Dostupné z [http://brno.idnes.cz/jan-zahradnicek-velky-basnik-vezneny-komunisty-ftp-/brno-zpravy.aspx?c=A080318\\_160657\\_brno\\_atk](http://brno.idnes.cz/jan-zahradnicek-velky-basnik-vezneny-komunisty-ftp-/brno-zpravy.aspx?c=A080318_160657_brno_atk) >

KRUTIŠ, D. Lom u Leskouna má povolení k další těžbě. Část území přišla o památkovou ochranu. Dostupné z [https://znojemsky.denik.cz/zpravy\\_region/lom-u-leskouna-ma-povoleni-k-dalsi-tezbe-cast-uzemi-prisla-o-pamatkovou-ochranu-20160130.html](https://znojemsky.denik.cz/zpravy_region/lom-u-leskouna-ma-povoleni-k-dalsi-tezbe-cast-uzemi-prisla-o-pamatkovou-ochranu-20160130.html)>

KÝR, A. Historie vězeňství. Dostupné z < <https://www.vscr.cz/informacni-servis/historie/>>

MED, J.-PIORECKÝ, K. Slovník české literatury. Jan Zahradníček. Dostupné z <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1168>>

## Katalogy výstav

HOMOLA, Z.-KOKEŠ, L-MOURALOVÁ, B. et al. *Případ Světlana. Proměny obrazu třetího odboje*. Katalog ke stejnojmenné výstavě, pořádané Ústavem pro studium totalitních režimů, Archivem bezpečnostních složek a Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Praha, 2017.

KRATOCHVÍL, J-KRATOCHVÍLOVÁ, S. a kol. *Život ve stínu šibenice/Life in the Shadow of the Gallows*. Brno: Muzeum českého a slovenského exilu 20. století, 2015. Katalog k výstavám Život ve stínu šibenice. 447 s.

LAUDÁT, F.-DOLEŽAL, M.-ZAHRADNÍČEK, J. J. *Vzdorovali zlu. P. Josef Toufar a Jan Zahradníček. Dva příběhy českého 20. století*. Katalog k putovní výstavě Občanského sdružení PAMĚŤ. Brno, 2018. 72 s.

## **Nepublikované práce**

NOVOTNÝ, K. *Pouta a chléb*. Celoživotní vzpomínky.

SUROVCOVÁ, K. *Vladimír Drábek-politický vězeň*. Středoškolská odborná činnost. Kudlovice, 2011.

## **Internetové zdroje**

[www.ustr.cz](http://www.ustr.cz)

[www.politictivezni.cz](http://www.politictivezni.cz)

[www.abscr.cz](http://www.abscr.cz)

<http://www.pametnaroda.cz/>

<https://www.usoud.cz/>

<https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?akk=7>

<http://www.spilberk.cz/>

<http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/>

<http://www.vhu.cz/>

<https://www.vscr.cz/>

## **Televizní dokument**

Televizní dokument *Žena básníka*. Z cyklu *Neznámí hrdinové*. Režie: Ljuba Václavová.

Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10204458965-neznami-hrdinove/210452801390015-neznami-hrdinove-pohnute-osudy/>

## 10. Přílohy

### 10. 1. Věznice Cejl



Pohled na věznici z ulice Cejl (archiv autorky)



Pamětní deska na budově věznice (archiv autorky)





Věžská kaple (archiv autorky)



Ženské nádvoří (archiv autorky)



Popraviště (archiv autorky)





Cela smrti (archiv autorky)



Společná cela (archiv autorky)



Věžeňská chodba (archiv autorky)



Věžeňská půda, háky, na kterých byli popraveni odbojáři za Protektorátu (archiv autorky)





Nádvoří věznice (archiv autorky)

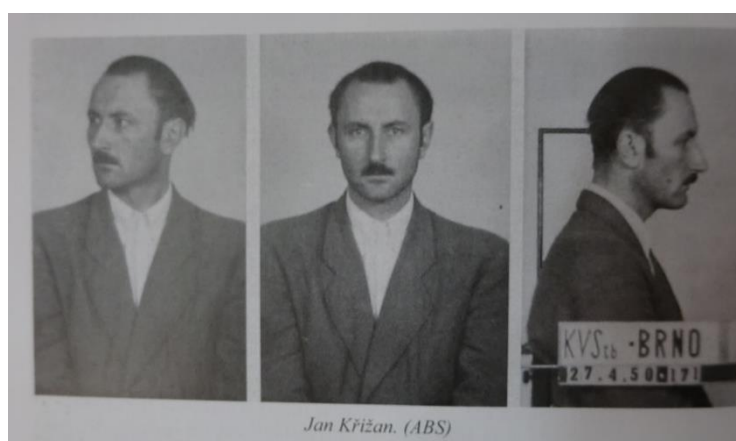


Pohled na věznici z ulice Soudní (archiv autorky)

## 10. 2. Popravení vězni



František Boháč<sup>810</sup>



Jan Křížan<sup>811</sup>

---

<sup>810</sup> PEJČOCH, I. *Vojáci na popravišti. Vojenské osoby, popravené v Československu z politických důvodů v letech 1949–1966 a z kriminálních příčin v letech 1951–1984.*

<sup>811</sup> Tamtéž



Leopold Doležal<sup>812</sup>



Petr Krivka<sup>813</sup>

---

<sup>812</sup> <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10314845897-po-stopach-tretiho-odboje/411235100221004-sest-vysilacek/titulky>

<sup>813</sup> Výstava Tváře Cejlu





### 10. 3. Vězni



Bohumil Robes (archiv autorky)

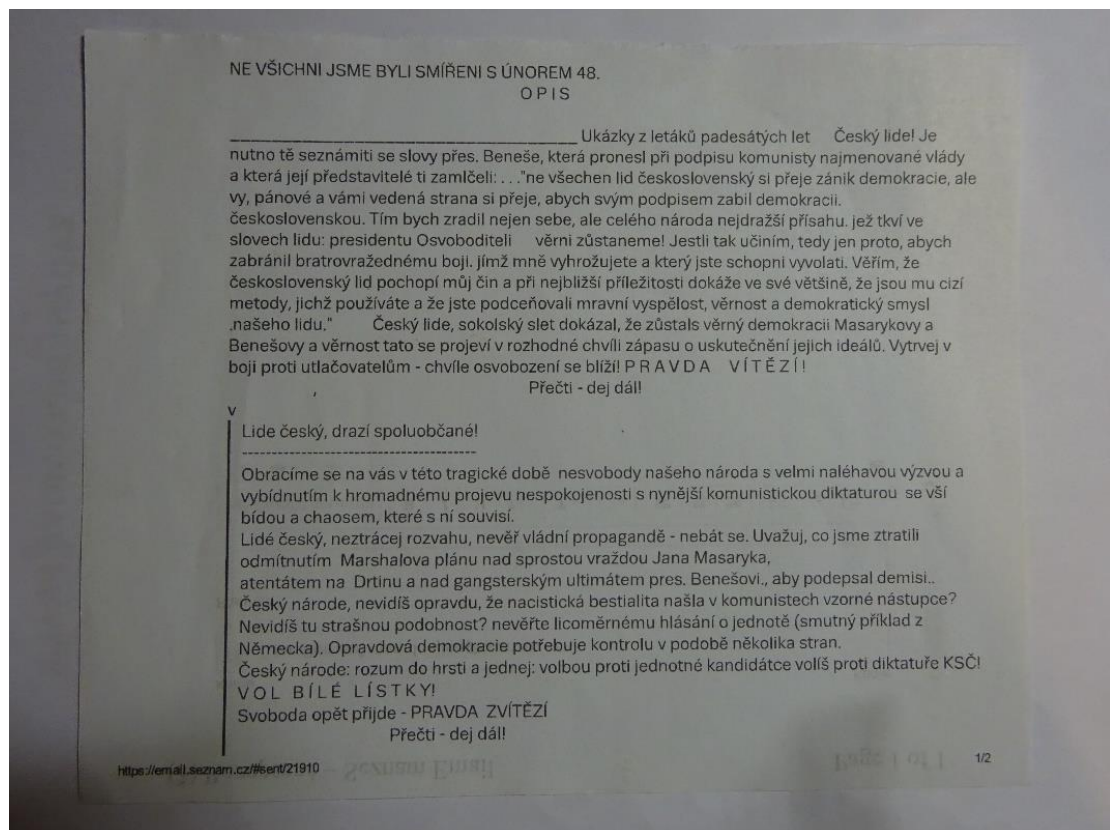


Zdenko Černík (archiv autorky)



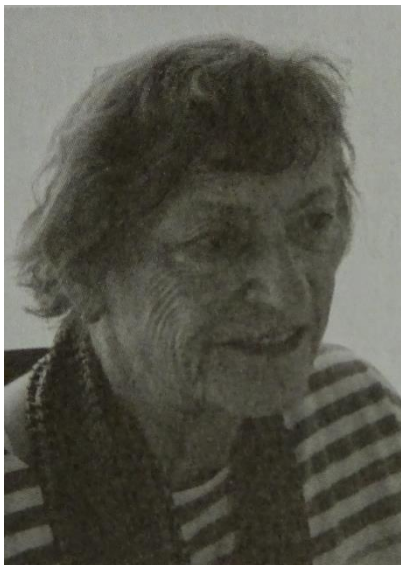


Jan Roman (archiv autorky)



Přepis letáku šířený Janem Romanem (archiv autorky)





Vlasta Jakubová<sup>814</sup>



Julie Hrušková<sup>815</sup>



Vladimír Drábek<sup>816</sup>



Zdeněk Rotrekl<sup>817</sup>

---

<sup>814</sup> BOUŠKA, T.-PINEROVÁ, K.-LOUČ, M. c d.

<sup>815</sup> Tamtéž

<sup>816</sup> <https://www.skautskyinstitut.cz/stories/vladimir-drabek-1927/>

<sup>817</sup> [https://www.lidovky.cz/foto.aspx?r=ln\\_kultura&foto1=BTT4bc7ac\\_rotrekl\\_hajek.jpg](https://www.lidovky.cz/foto.aspx?r=ln_kultura&foto1=BTT4bc7ac_rotrekl_hajek.jpg)



Jan Zahradníček <sup>818</sup>

---

<sup>818</sup> LAUDÁT, F.-DOLEŽAL, M.-ZAHRADNÍČEK, J. J. *Vzdorovali zlu. P. Josef Toufar a Jan Zahradníček. Dva příběhy českého 20. století.* Katalog k putovní výstavě Občanského sdružení PAMĚŤ.

#### 10. 4. Letecký pohled na věznici<sup>819</sup>



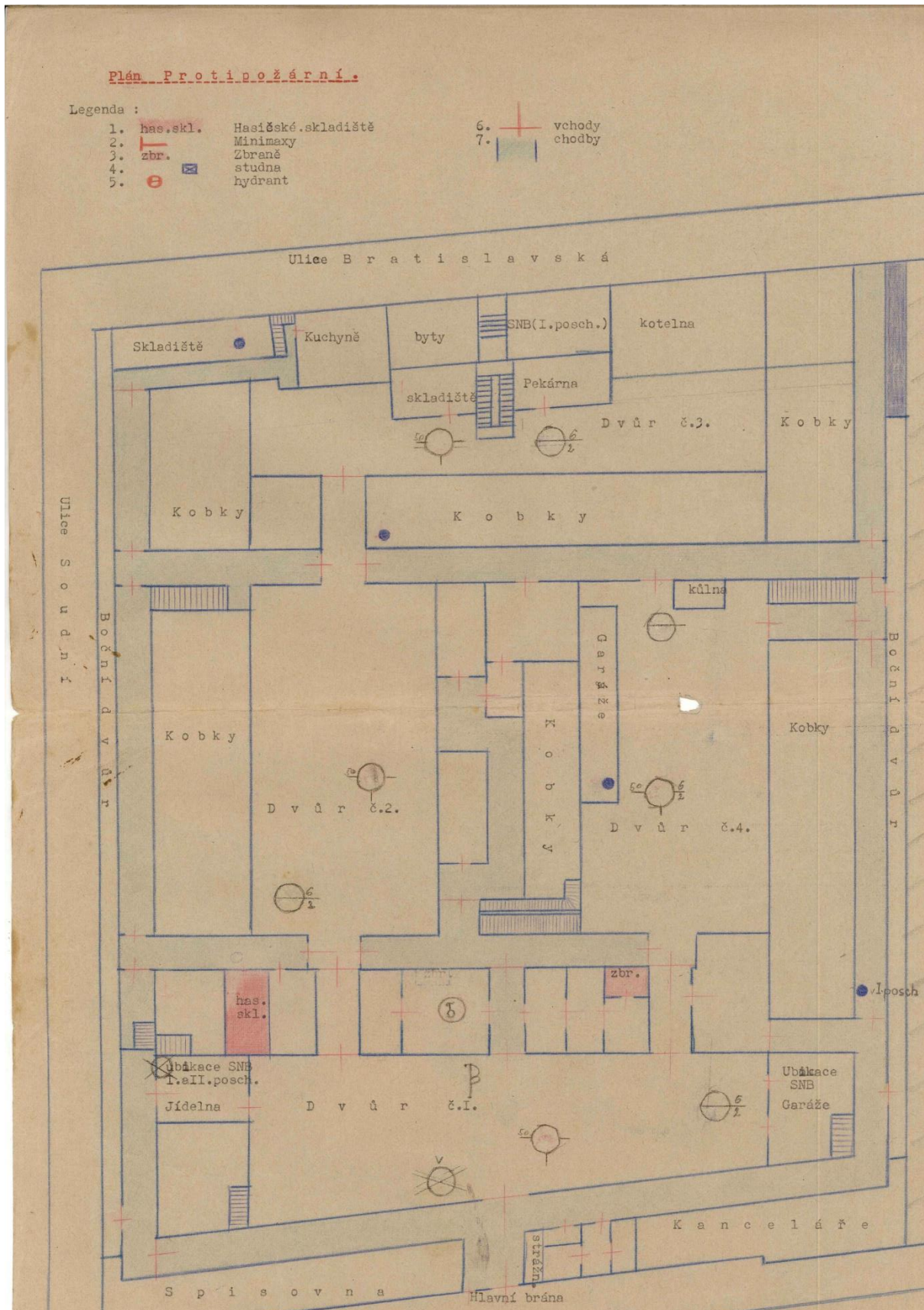
820

---

<sup>819</sup> <http://www.kreativnibrno.cz/kaznice>



# 10. 5. Plán věznice <sup>821</sup>



<sup>821</sup> ABS, f. E/3, k. 1, inv. j. 11